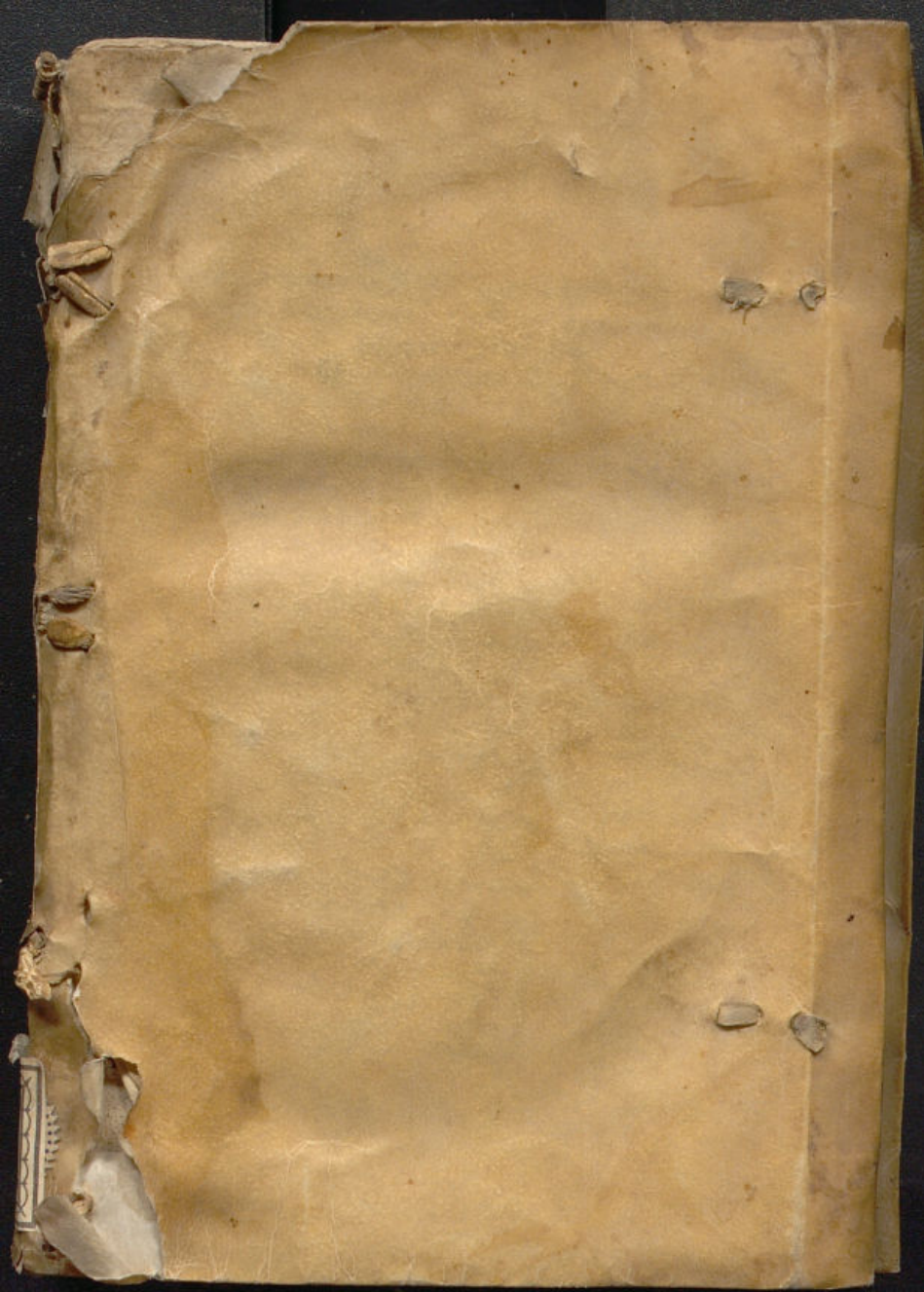

A
40-82

M. u. l.

S

1840 - 6-9

A
40
82

R 132 18

57

LEGVM PON
TIFICIARVM GRE-

gorij nomi, seu Decretalium pentateu-
chus in Epitomen arte ac ordine

renocatus, seruata quadante-
nus antiqua legislationis

maestate &
phrasi.

Joan auelland

ca
21

del

DE LA LIBRERIA
Autor Mesnartio.
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
T. 39 C. 87 N. 8.

PARISIIS

Apud Carolam Guillard sub sole aureo, &
Gulielmum Guillard sub diuæ
Barbaræ signo, via Iacobæa.

1555.

EXTRACT DV PRIVI-
lege.

Il est permis à Charlotte Guillard, & Guillaume Guillard, Imprimeur & Libraire de la ville & vniuersité de Paris, d'Imprimer ou faire imprimer & exposer en vente ce present liure intitulé, *Legum Pontificiarum Gregorii noni, seu decretalium Pentateuchus, in epitomen arte ac ordine reuocatus seruata quadamtenus antiqua legislationis maiestate, & phrasi Authore M. Mesnartio in senatu Parisiensi, aduocato.* Et sont faictes inhibitions & defenses à tous Libraires & Imprimeurs & autres à qui il appartiendra de n'imprimer, ne faire imprimer, & mettre en vente en ce royaume ledict liure, ne vëdre autre part imprimé sans le vouloir & consentement desdictz Charlotte & Guillaume Guillard, dedans le temps & terme de six ans consecutifs, & accomplis, commence ants du iour & datre que ledict liure sera acheué d'Imprimer, sur peine de confiscation desdictz liures, & d'amëde arbitraire, si cōme il est plus à plein contenu en l'original du privilege, sur ce donné à Paris le huitiesme iour de Iuillet, l'an de grace, mil cinq cens cinquante cinq, & de nostre regne le neufiesme.

Signé. Beraux.

AMPLISS. VIRIS LO-
DOICO BREZEO MELDEN-
si episcopo, & Stephano Brezeo
abbati Columbino Martinus
Mefnartius in senatu Pa-
risiensi aduoca-
tus. S.

*Q*UOD M ego Tholosa, &
aliis vtriusque iuris acade-
miis reuersus in hac vrbe
patria consedissem, patres,
videremque basilicam no-
stram palatinam, & cetera
iudicum tribunalia aliud
ferè nihil sonare quàm arcta & praiudicia, stylum
curia, edicta regia, municipales consuetudines, & for-
mulas iudiciorum, ius verò scriptum secundas, immo
vix aliquas partes obtinere, saltem longè infrequèntius,
vt mihi videbatur, laudari & citari: apud me cœpi
cogitare ineundam esse rationem aliquam studiorum,
qua & in strepitu forensi cum aliis versarer, & inte-
rim nullam aut minimam memoriae textuum nostro-
rum iacturam facerem. Itaque nefastis diebus, & ocio-
sis ac successivis horis cœpi mihi scribere (nihil minus
quàm de publico cogitans) epitomen iuris, seu qua
a y

περὶ τῆς λέξεως καὶ κατὰ πόλιν vocat Imp. nostri au-
tem *summaria*. Verum ut illa quam dixi prom. a cond. a
magis ac magis confirmaretur, aut certe non imminue-
retur, non eam insitui viam & methodum persequi,
quam nostri *summistae* faciunt, qui titulum persequun-
tur ex ordine legum & capitum, ut primum priore
loco, secundum posteriore & ita deinceps seriatim ex-
ponant. Certè fui ego de huiusmodi ordine numerorum
securus & minimè curiosus, at scopus noster is vnicus
fuit, ut proxima capita proximis semper coniungendo
(quod aptissime iuuat memoriam) & philosophica qua-
dam methodo procedendo vno velut filo, Spiritu, &
contextu perpetua ambularet oratio. Id nos cum in ca-
teris iuris libris, tum in hac maxime decretaliū Gre-
gorianarum epitome obseruauimus. In qua ut luculen-
tior, facilior, & plausibilior nobis esset nostra isthac
methodus, interdum etiam titulos aliquot quæ in im-
mensum excrescere videbantur, aut disiectam ali-
quatenus materiam continere in certas classes ac tan-
quam minores quosdam titulos digessimus, & distri-
buimus: ut factum est in titulo de Appellationibus,
de Decimis, de iure Patronatus, de Accusationibus,
& aliis quibusdam. Interdum vice versa titulos duos,
quod coniuncta esset materia, in vnum velut sub iugo
coniunximus: ut titulum de Coniugio seruorum cum
titulo de natis ex libero ventre, titulum de cognatione
spirituali, cum titulo de cognatione legali. Sæpe &
duo capita coniunximus quæ idem omnino sonabāt, ut

ταυταλογισαυ vitaremus illam in qua Remundus
compilator non semel cespitauerat, dicam & peccau-
rat. Quandoque, ut raro, caput vnum cum precedentis
aut sequentis tituli capitibus iunximus: vt principium
c. i. de pac. & paucula aliquot capita. Quod ipsum qua
ratione & iudicio fecerimus ex ipsa lectione sola po-
terit diligens lector deprehendere. Sanè nihil vnquam
ad textum addidimus. Argumeta abbatis Panormi-
tani utpote fidelissimi omnium interpretis quo ad fieri
potuit sequuti sumus, nisi quod, quia laconicus admo-
dum in iis erat, ac proinde obscurus, id quod eis deesse
videbatur, ex textu suppleuimus. Titulum vnum eum-
que primum omnino non attigimus, tum quòd tracta-
tus de summa Trinitate magis theosophorum sit quàm
iureconsultorum, tum quod ea pars qua in fide & in-
tellectu non in agendo, id est, non in imperando, vetan-
do, permittendo consistit formulam legislationis pati
commode non poterat. Vltimè autem titulum regulari
iuris cur non iterum methodicè persequuti simus suo loco
breuiter adnotauimus. Ceterum cum in Gregoriana
compilatione vna duntaxat res esset qua mihi oculos
offenderet, prout & semper offendit, respersa videlicet
multis in locis barbaries & illatinitas, existimati à
durioribus aliquot canonicis vocibus abstinendum, nisi
sibi subiecta materia voces artis in alias non aequè
significantes mutari non est passa. Porro addidi mul-
tas multis in locis voces antiquas, & phrasim antiquae
legislationis tam xij. tab. quàm ceterarum Romanarū

legum, non quod hodie existimarem ita vulgo loquen-
dum esse, sed ad demonstrandam duntaxat priscam il-
lam maiestatem, & retinendam sancta illius antiqui-
tatis quae mihi semper placuit imaginem ac memoria,
ita vt & antiquam orthographiam religiosissime ex an-
tiquis codicibus obseruauerim. Cum autem iam epitom-
en istam v. Tabularum Gregorij noni seu Gregoria-
ni pentateuchi ad umbilicum vsque perduxissem, in-
ciderunt forte in musas meas amici aliquot docti, &
& in theoria ac praxi bonisq; literis exercitissimi,
qui libellum hunc nostrum mnemosynon eis non com-
monstratum aut indicatum sed casu aliquo deprehen-
sum apprehenderunt, legerunt, & si diis placet, com-
mendarunt. Quid tu? (dicebat ille) hoc inuides iuuen-
turi? cur non protinus publico committis? Quid? (dice-
bat alter) non peccare te intelligis in literas & literatos
si eos fructu isto defraudaueris? Ego contra causari no-
esse rem tanti vt lucem mereretur, me mihi scripsisse, li-
bellumque mihi duntaxat tanquam seruum à memo-
ria esse, nec eum manumittere instituisse. Illi verò audi-
ta re mox in eum manum immittere (non dicam plagium
admittere, amicè enim faciebant) iurare mancipium
non redditum iri nisi sponderem emittendum. In his
(amabo) quid facias? Certè cedendum amicis fuit pra-
sertim doctis & honoratis, libellumque non ex meo sed
ex eorum iudicio metiri necessum fuit. Itaque euulga-
ui tandem seu potius euulgarunt amici vtunque à me
recognitum. At quia facile suspicabar non defuturos

esse Zoilos qui dictionis nouitatem, aut verius antiquitatem, quippiamve fortassis aliud in eo non probarent, ut diuersa sunt hominum maximè maleuolorum palata, libello licentiam euolandi permisi, ea lege tamen ut sub nomine vestro tanquam duorum geniorum tutelarium exiret. Quos eo libentiùs coniunxi, immo necessariò coniunxi ne Castorem à Polluce viderer separasse, tanta est inter vos cum sanguinis necessitudine, ac intima & domestica familiaritate coniuncta morum & virtutum consonantia, par erga deum religio, erga vestros pietas, erga omnes humanitas & philantropia, praesertim cum vnius ex altero noticia mihi contigisset. Itaque non dubitavi si nauem nostram geminis istis astris Castori & Polluci consecrarem ac vouerè, tuid eã ex pelago quantumuis turbato & fluctuoso in portum peruenturã. Interim hoc quantulumcũque sit tanquam arrhabonem obsequij erga vos mei benignè, ut soletis omnia, accipietis, maiora fortasse, si Christus & occasio dederint, olim accepturi. Valete. Lutecia Parisiorum ex aedibus nostris Anglicis pridie idus Iulias, anno à salute Christiana sesquimillesimo quinquagesimo quinto.

INDEX TITVLORVM

HVIVS OPERIS.

LIBER PRIMVS.

i.	De constitutionibus.	fo. 1.
ii.	De rescriptis.	2.
iii.	De consuetudine.	6.
iiii.	De postulatione prælatorum.	7.
v.	De electione & electi potestate.	ibidem.
vi.	De translatione episcopi.	13.
vii.	De autoritate & vsu pallii.	14.
viii.	De renunciatione.	ibidem.
ix.	De subplenda negligētia prælatorum	16.
x.	De temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum.	17.
xi.	De scrutinio in ordine faciundo.	18.
xii.	De ordinatis ab episcopo qui renunciauit episcopatu.	ibidem.
xiii.	De æuitate, & qualitate, & ordine præficiendorum.	19.
xiiii.	De sacra vnctione.	20.
xv.	De sacramentis non iterandis.	21.
xvi.	De filiis presbyterorum ordinandis vel non.	ibidem.
xvii.	De seruis non ordinandis.	22.
xviii.	De obligatis ad ratiocinia ordinan. vel non.	23.
xix.	De corpore vitiatu ordinandis vel non.	ibidem.
xx.	De digamis non ordinandis.	24.

xxi.	De clericis peregrinis.	25.
xxii.	De officio Archidiaconi.	ibidem.
xxiii.	De officio Archipresbyteri.	26.
xxiiii.	De officio primicerii.	27.
xxv.	De officio sacristæ.	ibidem.
xxvi.	De officio custodis.	28.
xxvii.	De officio vicarii.	ibidem.
xxviii.	De officio & potestate iudicis delegati.	ibidem.
xxix.	De officio legati.	34.
xxx.	De officio iudicis ordinarii.	35.
xxxi.	De officio iudicis.	38.
xxxii.	De maioriâ & obedientia.	ibidem.
xxxiii.	De induciis & pace.	40.
xxxiiii.	De pactis.	ibidem.
xxxv.	De transactionibus.	41.
xxxvi.	De postulando.	42.
xxxvii.	De procuratoribus.	ibidem.
xxxviii.	De syndico.	44.
xxxix.	De his quæ vi metûsve causa fiunt.	ibidẽ.
xl.	De in integrum restitutione.	ibidem.
xli.	De alienatione iudicii mutandi causa facta.	46.
xlii.	De arbitris.	ibidem.

LIBER II.

i.	De iudiciis	48.
ii.	De forõ competenti.	50.
iii.	De libelli oblatione.	52.
iiii.	De mutuis petitionibus.	ibidem.
v.	De litis contestatione.	53.

vi.	Vt lite non contestata non procedatur ad testium receptionem vel ad sententiam definitiuam.	ibidem.
vii.	De iuramento calumniæ.	54.
viii.	De dilationibus.	55.
ix.	De feriis.	56.
x.	De ordine cognitionum.	57.
xi.	De plus petitionibus.	ibidem.
xii.	De causa possessionis, & proprietatis.	58.
xiii.	De restitutione spoliatorum.	ibidem.
xiiii.	De dolo & contumacia.	61.
xv.	De eo qui mittitur in possessionem causa rei seruandæ.	62.
xvi.	Vt lite pendente nihil innouetur.	63.
xvii.	De sequestratione possessionum & fructuum.	ibidem.
xviii.	De confesfis.	64.
xix.	De probationibus.	ibidem.
xx.	De testibus & antestationibus.	66.
xxi.	De testibus cogundis vel non,	71.
xxii.	De fide instrumentorum.	72.
xxiii.	De præsumptionibus.	74.
xxiiii.	De iureiurando.	75.
xxv.	De exceptionibus.	79.
xxvi.	De præscriptionibus.	80.
xxvii.	De sententia & re iudicata.	82.
xxviii.	De adpellationibus, recusationibus, & relationibus.	84.
xxix.	De clericis peregrinantibus.	91.
xxx.	De confirmatione vtili vel inutili.	92.

L I B E R I I I .

i.	De vita & honestate clericorum.	93.
ii.	De cohabitatione clericorum & mulierum.	95.
iii.	De clericis coniugatis.	96.
iiii.	De clericis non residentibus in ecclesia vel præbendo.	97.
v.	De præbendis & dignitatibus.	98.
vi.	De clerico egrotate vel debilitato.	103.
vii.	De institutionibus.	ibidem.
viii.	De concessione præbendi & ecclesiæ non vacantis.	104.
ix.	Ne sede vacante aliquid innouetur.	106.
x.	De his quæ fiunt à prælato sine consensu capituli.	ibidem.
xi.	De his quæ fiunt à maiore parte capituli.	107.
xii.	Vt ecclesiastica beneficia sine deminutione conferantur.	108.
xiii.	De rebus ecclesiæ alienandis vel non.	ibidem.
xiiii.	De precariis.	109.
xv.	De commodato.	110.
xvi.	De deposito.	ibidem.
xvii.	De emptione & venditione.	ibidem.
xviii.	De locato & conducto.	111.
xix.	De rerum permutatione.	112.
xx.	De feudis.	113.
xxi.	De pignoribus.	ibidem.
xxii.	De fideiussoribus.	114.
xxiii.	De solutionibus.	115.

xxiii.	De Donationibus.	115.
xxv.	De peculio clericorum.	ibidem.
xxvi.	De testamentis & vltimis voluntati- bus.	117.
xxvii.	De successione ab intestato.	120.
xxviii.	De sepulturis.	ibidem.
xxix.	De parochiis & alienis parochianis.	122.
xxx.	De decumis, primitiis, & oblationi- bus.	123.
xxxi.	De regularibus & transeuntibus ad re- ligionem.	126.
xxxii.	De conuersione conjugatorum.	129.
xxxiii.	De conuersione infidelium.	132.
xxxiiii.	De voto & voti redemptione.	ibidem.
xxxv.	De statu monachorum, & canonicorū regularium.	134.
xxxvi.	De religiosis domibus, vt episcopo sunt subiectæ.	138.
xxxvii.	De capellis monachorum.	139.
xxxviii.	De iure patronatus.	ibidem.
xxxix.	De censibus, exactionibus, & procura- tionibus.	143.
xl.	De consecratione ecclesiæ vel altaris.	147.
xli.	De celebratione missarum, & sacramē- to Eucharistiæ, & diuinis officiis. ibid.	
xlii.	De baptismo & eius effectu.	149.
xliiii.	De presbytero non baptisato.	150.
xliiiii.	De custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.	ibidem.
xlv.	De reliquiis, & veneratiōe sactorū.	151.

- xlv. De obseruatione ieiuniorum. ibid.
 xlvii. De purificatione post partum. 152.
 xlviij. De ecclesijs edificandis, vel reparandis.
ibidem.
 xlix. De immunitate ecclesiarum, cœmeterii,
& rerum ad eas pertinentium. 153.
 L. Ne clerici, vel monachi secularibus ne-
gociis se immisceant. 154.

LIBER QVARTVS.

- I. De sponsalibus & matrimonijs. 156.
 II. De desponsatione impuberum. 159.
 III. De clandestina desponsatione. 160.
 IIII. De sponsa duorum. ibidem.
 V. De conditionibus adpositis in despon-
satione, vel in alijs contractibus. 161.
 VI. Qui clerici vel vouentes matrimonium
contrahere possunt. ibidem.
 VII. De eo qui duxit in matrimonium quã
polluit per adulterium. 162.
 VIII. De coniugio leproforum. 163.
 IX. & X. De coniugio seruorum, & natis ex libe-
ro ventre. ibid.
 XI. & XII. De cognatione spirituali, & legali. ibid.
 XIII. De eo qui cognouit consanguineã vxo-
ris suę, vel sponsę. 164.
 XIII. De consanguinitate & adfinitate. 165.
 XV. De frigidis, & maleficiatis, & impoten-
tia cœundi. ibidem.
 XVI. De matrimonio contracto contra in-
terdictum ecclesię. 166.

xvii.	Qui filii sient legitimi.	ibidem.
xviii.	Qui matrimoniu adcurfare possunt, vel contra illud testificari.	167.
xix.	De diuortiis.	168.
xx.	De donationibus inter virum & vxor- rem.	ibidem.
xxi.	De secundis nubtiis.	169.

L I B E R Q V I N T V S.

i.	De adcurfationibus, anquisitionibus, & denunciationibus.	170.
ii.	De calumniatoribus.	172.
iii.	De Simonia.	ibidem.
iiii.	Ne prælati vices suas, vel ecclesias sub annuo censu concedant.	176.
v.	De magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.	ibidem.
vi.	De Iudæis, Sarracenis, & eorum seruis.	177.
vii.	De hæreticis.	178.
viii.	De Schismaticis, & ordinatis ab eis.	181.
ix.	De Apostatis & reiterantibus Baptif- ma.	ibidem.
x.	De iis qui filios occiderunt.	ibidem.
xi.	De infantibus, & languidis expositis.	182.
xii.	De homicidio voluntario, vel casuali.	ibidem.
xiii.	De Torniaminibus.	184.
xiiii.	De clericis pugnantis in duello.	ibi.

xv.	De sagittariis.	ibidem.
xvi.	De adulteriis, & stupro.	ibid.
xvii.	De raptoribus.	185.
xviii.	De furtis.	186.
xix.	De vsuris.	ibidem.
xx.	De crimine falsi.	188.
xxi.	De sortilegiis.	189.
xxii.	De conlusione detegunda.	ibid.
xxiii.	De delictis puerorum.	ibidem.
xxiiii.	De clerico venatore.	ibidem.
xxv.	De clerico percussore.	ibidem.
xxvi.	De maledicis.	190.
xxvii.	De clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.	ibidem.
xxviii.	De clerico non ordinato ministrante.	191.
xxix.	De clerico per saltum promot.	ibid.
xxx.	De eo qui ordinē furtiue suscepit.	ibid.
xxxi.	De excessibus prælatorum & subdito- rum.	ibidem.
xxxii.	De noui operis nunciatione.	193.
xxxiii.	De priuilegiis, & excessibus priuilegia- torum.	ibidem.
xxxiiii.	De purgatione canonica.	196.
xxxv.	De purgatione volgari.	197.
xxxvi.	De iniuriis & damno dato.	ibidem.
xxxvii.	De Pœnis.	198.
xxxviii.	De pœnitentiis, & remissionibus.	199.
xxxix.	De sentētia excommunicationis.	200.
xl.	De verborum significatione.	206.
xli.	De regulis iuris.	209.

INDICIS FINIS.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
1880

I
LEGVM PONTIFICIA-
RVM GREGORII NONI,

SEV DECRETALIVM PENTA-

teuchus in epitomen arte ac ordine

reuocatus, seruat a quadantenus

antiquæ legislationis maie-

state, & phrasi.

τὰ πρῶτα DE IUDICIBVS,

SEV LIBER PRIMVS.

De Constitutionibus. Tit. 1.

ANONVM statuta ab omnibus Cap. 1.
custodiuntur, omnesq; in actio- Canonum
nibus, & iudiciis ecclesiasticis
eorum autoritate, nõ suo sen-
su ducuntur.

Nec quæ sibi dicenda faciun- c. 5. Ne in
da videntur, quisque, sed scita patrum sequitur. nitari.

Omnes à sancta sede apo. emanatis constitu- c. 13. Quo
tionibus parento obediunt. In his nihil ambi- niam.
guum obscurumve esto. Ad præterita facta, ni
expressim id cauerint, ne trahuntur.

Præterita enim, culpa cum careant, per statuta c. 2. Co-
posteriora dispendium ne patiuntur, neve igno- gnoscetes.
rantes & non vetiti iis tenentur.

Hæc cum vnum malum damna sint prohibes- c. 4 Nam
sint, & omnia quæ ex eo sequuntur prohibuisse: concupi-

Item coniunctarum in eadem persona rerum, scientiam.
etsi de altera tantum dixere, ad alteram tamen c. 3 Trāf-
lato: lato:

A

De Constitutionibus.

etiam pertinere voluisse, intelleguntor.

c. 7. Que in ecclesia sum. Laici sine legitimo ecclesiasticarum personarum adfensu de rebus aut iure ecclesię ne quid sciscunto constituunt.

c. 10. Ecclesia. Quod ipsi quatumvis religiosi motu proprio super ecclesiis ecclesiasticisve personis statuerint, etiam si earum fauorem aut commodum spectabit, ni ecclesia ratum gratum habeat, sine autoritate esto.

c. 11. Ex literis. Vniuersitati academicę de rebus suis statuere, & contumacibus primũ secundũ & tertium commonitis pœnam inrogare permissum esto. Ea tamen iuxtã iuris & Pontificii & Ro. ecclesię formam non perpetuò imposita intellegitor, nec satisfaciens & parere curans restitutione excluditor.

c. 12. Ex parte. Capitulo quoque licet idem liceat, præbendorum tamen numerum singulis ipsius personis adsignatorum, non deminutis ecclesię facultatibus, tollere ne valeto, nec si confirmatio Ro. Archiflaminis adcesserit, quominus, si quę postea vacauerint, personis idoneis conferantur, id impedimento esto.

c. 8. Cum accessisset. Sublato verò personatu, de rebus eidem prius adtributis si quid canonici communiter statuerint, & illa inter se herciuerint: id autoritate sed. apo. confirmari procuranto, quod si personatus eorum voluntate postea fuerit restitutus: fructus quoque aliàs ipsi adtributos reddere coguntor.

c. 9. Cũ M. Eodẽmque modo licet præbendorum numerum, adcedente sedis apo. munimine contraxint

vt quod tunc vel postea excurreret, cōmuni mensæ deputetur: si tamen plureis, aut ad vnum præbendum, aut in canonicos postea voluntariè recepserint: his sic receptis fructus qui superexcreuerint vsque ad æqualem aliorum præbendorum valorem assignantur, nec, si sine præiudicio constitutionis suæ recepisse se aiant, id ollis profecto. In constitutionibus huiusmodi earumque confirmationibus superexcrementi casus exceptus esto vel intellegitor.

In adoptandorum damnum, contra consuetudinem ecclesiæ, singularibus personis quæ iam in ipso sunt reseruato consuetudinis priuilegio, conlegium nil statuito. Si secus faxit: postea veniētium deteriorem causam ne facito. vel enim consuetudinem seruāto, vel in æquale omnibus statuunto. 6. C. omnes.

De Rescriptis. Tit. 2.

Rescripta quoque apostolica vim legis habent. In his hæc posita sunt.

Ea is cui diriguntur, negoti, quo de scribitur, qualitate pensata, adimpleto, vel, si quid durius continent, cur adimplerier haud possent, rationabilem summo Pont. causam prætendito. 5. Si quando.

Quæ præcisæ fuerint, suspecta habeto. Ea sub hac cōditione, **S I P R E C E S V E R I T A T E T E.** 2. Ex parte.

N I T A N T V R, data esse accipiuntur. Impetran-
tem verò, si iusta causa esse videbitur, & veritatem tacuisse cōuincitur, cum ipsis literis, vt falsi suspectum ad Pont. remittito, amandato. 20. Super literis.

Generaliter autē literarum tacita veritate, vel

De Rescribtis

suggesta falsitate impetratarū, si quidē per fraudem & maliciam id actum esse iudex compere-rit, impetrator cōmodo careto. Iudex de causā ne cognoscito. Ea si fuerit huiusmodi, qua intel-lecta nihilominus R.o. Pontifex literas saltem in forma communi diuisset: iudex secundū iuris ordinem procedito, formam in ipsi literis adpo-sitam ne spectato. Aliās cognitionem suam ne interponito.

26. *Dile-* Nec enim qui se restitui mandari obtinuerit
ctus. ij. in re aliqua, nisi & à quo amotus fiet, & quid ip-sius occasione sequutum fuerit (si fortè excom-municatus fuit) expresserit, restitutor.

11. *Ad* Denique literæ sine vitio sunt. Vnde si mani
audientiã festum continēt in syntaxi peccatum, iis ne cre-
1. duitor.

8. *Ad* Sed & personatum vel dignitatem habentes,
aures. literas inquietudinis super minoribus beneficiis aduorsum pauperes clericos, dignitatis suæ no-mine subpresso, obtinētes effectu literarum ca-rento.

27. *Postu-* Item cui de vicariæ perpetuæ prouentibus
lasi. competēter prouisum est, si, cum sibi quasi pau-peri clerico, & nullum beneficium indepto in forma communi prouideri mādari obtinebit, de ea mentionē non faxit, inutile literę sunt.

42. *Si pro-* Sic & si minus competens beneficium obti-
ponente. nebat, si quasi nullum adhuc beneficium adse-quitus literas impetrat: nihil ob fraudem literis iuuator.

17. *Cum* Et qui sufficiens in vna ecclesia præbendum
adeo. adeptus est, si pro sua receptione in alia literas

impetrarit haud facta præbendi mentione: olli inutiles literæ funto. Si se clericum non dixerit: idem esto.

Quod si literis super prouisione sua in ecclesia obtentis, earum beneficio renunciando, pensionem annuam, vel aliud beneficium recepit: posteriores literæ ab eodem super prouisione sua obtentæ, si de prioribus literis mentionem non faciant, nullæ habentor.

Immo (quod maius est) diuersis literis ad diuersas ecclesias obtentis, aliarum in alteris non facta mentione, posteaquam in vna ecclesia receptus fuerit, quanquam nec dum in ipsa beneficiû adsequutus fiet, aliam ecclesiam super receptione sua ne inquietato.

Præterea prouisionis huiusmodi literis, *SI PRO ALIO NON SCRIBSIMVS QVI SIMILEM GRATIAM PROSEQUA- TVR,* cum non intendat Pont. ecclesiam in duorû receptione grauare: alio per literas apostolicas in ipsa ecclesia beneficium obtinente, qui mandatum accepit impunè ne pareto.

Nec, si loci diœcesanus, vt in diœcesi sua, vbi pro alio scribitum nõ sit, alicui faciat prouideri, prouidendi etiam ipsi facultate concessa, mandatum acceperit: prælatum subiectæ sibi ecclesiæ, qui iam mandatum pro alio recepit, cogito.

Literis tamen aliarum monitoriarum à præcessore summo Pont. impetratarum exequutoriis grauata ecclesia ne intellegitor. Idcirco eis pareto.

De rescribitis.

37. *Ex in
firmatio-
ne.* Exequutorias monitoriæ præcedunt. Monitoriarum, cum nullas habuerit, sed præceptorias tantum, si quis in exequutoriis mentionem facit: literæ nullas vires obtinento.
19. *Consi-
titus.* Eæ post monitorias ad aliquod capitulum impetratæ, ni facti statuti & iureiurando confirmati super certo canonicorum numero mentionem fecerint: impetrans summum Pont. circumuenisse creditur.
30. *Capi-
tulum.* Duorum mādatorum & literarum præceptoriarum, post monitorias à duobus impetratarum super prouisione præbendalis beneficii in eadē ecclesia, exequutoriis literis ad diuersos impetratis, qui prior ad capitulum mandatum apostolicum reportauit, ei præbendale beneficium adsignator, isque in fratrem & canonicum recipitor.
7. *Eam te* Ecclesiæ seu capitulo si quid ita mandatum præceptumve fuerit: is qui, cum scriberetur, de ipso erat, etsi postea solus exequundi mandati potestatem fuerit adeptus, implere cogitor.
- Nunc de rescribitis ad lites tractator.
10. *Ad
hæc.* Itaque rescribito apostolico ne vnus omnia negocia vni pluribusve quos ipse elegerit committuntur. taleis literæ viribus carento, & litigatores examen iudicis ordinarii requirunt.
14. *Pasto-
ralis.
θεμα.
quoniam.* Certis in rescribito causis & personis expressis, si generalis clausula de quibusdam aliis causis & personis additur: ante causarum & personarum expressionem delegatus iurisdictionem ne exerceto. Eæ verò causæ vel personæ si specialiter vel posterioribus literis, etiam de prioribus illis mentionem non facientibus, commissæ sient: ad

posteriores iudices pertinento.

Ea autem clausula nec digniores personæ, *15. Sedes.*
nec maiores, nec grauiora negocia expressis, nec
effrænata multitudo comprehenditor. Si maio-
res personas, aut grauiora negocia dolosè, & non
vt cum eis experiretur, exp ressit impetrator: do-
lo nihil iuuator.

Sed etsi contra episcopum & alios diœcesis *35. Rodul-*
eius homines impetratæ sunt: aduersus ciuitatis *phis.*
eius homines ne valento.

Insuper ii tantùm, in quos impetranti compe- *36. Signifi-*
tebat actio cū literæ datæ sunt, respōdere cogū- *cavit.*
tor. Hæredes eorū, si ante decessint, quàm in ius
cierentur, earum autoritate ne conueniuntor.

Atq; adeo qui ex altera diœcesi est, quàm esse, *4. Signi-*
dicatur is aduersus quem literæ impetratæ dicū- *ficante.*
tur, etsi eodem nomine censetur, ne adpellator.

Nemo enim eiusdem nominis occasione lite- *43. Quia*
ris apo. abutitor, sed nec eas ad lites, quæ impe- *nomnulls.*
trationis literarum tempore non erant, trahito,
nec super eodem negocio plureis iudices impe-
trato. Item super pluribus actionibus personali-
bus nemo ad diuersos iudices, nec loca diuersa
trahitor. qui traxit, iactura literarum, expensarū
ac damnorum datorum incōmodo mulctator.

Super eodem verò negocio si quis plureis iu- *16. Ex te-*
dices dolo fraude impetrat: ni priorum in poste- *nore.*
rioribus fit mentio, vtrarumque literarum com-
modo careto.

Literæ si contra abbates impetratæ sunt, etiam *21. Edo-*
nulla de ipsorum conuentu habita mētione: ipsi *cers.*
super causis ad ipsos & eorum conuentum per-

De rescriptis.

inentibus respondere, & congregationum suarum negocia procurare (nisi ipsorum & cōuentus omnino distincta erunt negocia) coguntor.

6. *Cum ordinem.* Literæ si super speciali & priuilegiaria re obtētæ sient: persona vel ordo cui priuilegium est, eius mentione non facta respondere ne cogitor.

28. *Nonnulli.* Sed & vltra duas dietas (nisi literis communium partium ad sensum, aut concilij generalis mentione facta impetratis) nemo trahitor. Nemo lites inter alios vel nouas effingito, vel veteres suscitato. Si quis id faxit: ni ex iis personis erit, à quibus de iure mandatum non exigitur, falsi damnas esto.

33. *Ex parte decani.* Itidem qui procurator fuit, domini reuocatione accepta literas ne impetrato. Causa tamen si post litem cum procuratore cōtestatam etiam ita commissa fuerit, vt non obstant literæ præter ad sensum partium impetratæ: quamuis à reuocato procuratore impetratæ sint, si tamen reuocatio ad noticiam partis & iudicis non peruenit, eorum iudicium cognitio esto. Si posterioribus per alterius partium procuratorem reuocatum, cum id sciret, impetratis, sub conditione, SI DE PARTIUM VOLUNTATE PROCESSERIT, causa terminanda committitur: nihilominus prioris mandati formam seruanto.

3 *Ceteris.* Si eiusdem causæ cognitio diuersis rescriptis pluribus committitur, & priorum in secundis mentio habeatur: causa à priorum iudicium iudicio exempta esto, alioquin priores literæ valēt. Datis verò communi partium ad sensum primum iudicibus, si pars altera eo tacito eiusdem

causæ iudices impetrat : etiam parti in expensis condemnator.

Aduorsus autem eum , qui prior literas impetrauit ; si intra annum postquam iudicium copiam habuerit , illis uti dolo vel negligentia postposuerit , posterius impetratarum literarum , et si de illis mentionem nõ faciunt , auctoritas rata esto. 21. Plerumque.

Itaque nisi delegati iudicis copiam non habuisse se allegauerit : exceptione priorum literarum ne utitor. 9. Si autem.

Item adpellante adpellationem suam nõ prosequente , is cuius interest si iudices adpellationis causæ obtinet : olli priores adpellatis literæ , quas adpellationis non facta mentione obtinuerit , & queis dolo vel negligentia uti postposuerit , et si de illis in posterioribus mentio non fiat , ne obsunt . Ipsi adpellans in necessariis expensis condemnator. 12. Ex parte. S.

Quid si rescripto speciali adpella . remota causa commissæ est ? Adpellanti certè , etiam cui generaliter indultum sit , ut ipsi liberè liceat adpellare , iudices ne deferunt . 1. Sicut Romana.

Sin simpliciter commissæ erit , & contra priores literas exceptio legitima proposita est , & ob eam reiectam adpellatione interiecta , eius causæ ab adpellante iudices obtenti sunt : priores iudices causæ supersedent , adpellantis iudices , ad quos cognitio pertineat , cognoscunt . 29. Dilectus . ij .

Nam & iudex , cui iniuriam ab ipso inlatam , si quam faxit , corrigere mandatur , de facto suo , de quo certior esse debet , ne cognoscito , illorū , 41. Ab ex communitato.

De Rescribitis.

qui eo non parente exequutores dati sunt, cognitio esto.

14. *Pastoralis in prim.*

Porro cum de reuocatione literarum quaeretur, dati per eas iudices alii aliis honestè deferuntur, vel simul vtrique cognoscunt. Ni simul concordant: etsi plureis sunt ex vna parte, arbitris à partibus elegendis lis committitur.

24. *Cum contingat*

Dum autem contentio huiusmodi accidit, si diuersa ab ipsis decreta ordinario loci mandata sient: is prius receptum mandatum sibi directum, ni de ea contentione ante sit admonitus, exequitor. secundo postea mandato recepto, literarum apostolicarum vtrisque directarum copiam petito & obtineto. Quæ ex illis reuocatae sint, perspicito. potestatem tantum aut iudicis auctoritatem inter iudices aut partes ne sumito. Cum perspexit, posterius, si per literas eorum à quibus emanauit euidenter prius reuocabitur, exequitor. ni manifestè prius sit reuocatum, secundum ne exequitor. si dubium sit: dum concertatio iudicum sopiatur, expectato. Primo mandato recepto, si contentionis inter iudices, antequam exequatur, certior factus siet: idem facito.

13. *Scisitatius.*

Si plureis iudices ita commissi fuerint, vt si duo aut plureis exequi mandatum nequierint, vnus nihilominus exequatur: siue iure, siue necessario & inuitabili facto cæteri impediuntur, vnus exequitor. si tantum noluerint (nisi eo quoque casu permissum siet) non idem vni liceto. Necessarii impedimenti coniudices vel exequutores inuicem certiores fiunt.

22. *Cum dilecta.*

Quicumque autem ex rescribto apo. de causa

cognoscant, iuris ordinem seruato. In eo quod principaliter mandatur mādati formam exactè custodiunt. Contrà si quid adtētatum fiet: irritum esto.

Si quid tamen in rescripto non recto iuris ordine dispositum erit: clausulam, quibus locis de ^{18. Caudine} *de sam qua.* iure oportet, ibi intellegunt.

Cognitionis clausula, **S I E S T I T A**, ad omnia ^{25. Olim.} superiora refertor. Nec si abiudicationis cuius rei causæ proxima fiet, ad eam tantum pertineto, nec ob id iudex rem parti, ni & de suo iure quoque doceat, maxumè ecclesiam non conlatam, adiudicato.

Sanè si plura sub disunctione cognoscenda ^{4. Inter} mandantur: de quocunque altero iudici consti- ^{cateras.} terit, mandatum exequitor.

De consuetudine. Tit. 3.

Consuetudinis vsusque longæui authoritas ^{11. Cum tã} ne contemnitur. iuri tamen positio, nisi ra- ^{to.} tionabilis, & legitimo tempore præscribita fiet, ne preiudicato. Contra ius naturale, cuius transgressio periculum salutis inducit, nullo temporis spatio firmator.

Sed & neruum ecclesiasticæ disciplinæ si dis- ^{5. Cũ in-} rumpat: irritator. ^{ter.}

Vnde nec consuetudine temporalis pœna de- ^{10. Ex par-} lictorum tollitor. ^{te.}

Ea enim si canonicis obuiat institutis, nullius ^{3. Ad au-} momenti esto. ^{dientiam.}

Itaque simplex sacerdos ecclesiastica sacra- ^{4. Quan-} ^{to.}

De consuetudine.

menta, quorum conlatio superiori tantum commissa est, consuetudinis prætextu conferre ne valeto, nec vlla necessitate, quæ superioris copiam adimat, excusator.

1. *Consuetudines.* Item si grauamen ecclesiis inducit: pontificis consideratione remittitor.

2. *Ex lite vis.* Eisdem ecclesiis & aliis religiosis locis si quid piè cõfertur, conlatumve est: inreuocabile esto. si qua forma circa id quibus in locis ex cõsuetudine seruatur: id signum non tã factæ donationis, quàm traditæ possessionis argumentum esto.

7. *Cum venerabilis.* Quinimo consuetudinis obtentu, cõtra sacros canones, nemo commissam sibi ecclesiam relinquere, vel ad aliam transire, sine superiorum, quæ ecclesiæ subsunt, licentia permittitor.

9. *Cum cõsuetudinis.* Porrò capitulum, sine episcopi sui consensu, neq; veteres constitutiones, neq; adprobatas cõsuetudines tollito, antiquato: nouas ne inducito.

8. *Cum dilectus.* Constitutionum autem & legum consuetudo interpret esto. Si quid constitutionis obtentu iuri communi præiudicans introduxit: id nihilominus seruator. alioquin quoad eius fieri potest, statuta specialia, vt nec iuri communi pro aliis stanti, nec eorum priuilegio præiudicent, accipiuntur.

6. *Cũ olim.* Quod si qua in re de nouo vno in loco constituta, consuetudinem aliorum eiusdem patriæ locorum sequi iubemur: si ea pluribus eiusdem patriæ locis diuersa est, quod rationabilibus & adprobatis cõsuetudinibus ipsius loci saluis, si ne præiudicio alieno obtineri potest, id demum seruator, res ita temperator.

DEinceps ecclesiarum prælati rectores & pastores constituuntur.

Vacantis ecclesiæ clerici, cum iis qui vocem ^{3. Bone r.} in electione habent, per electionem, postulationem, seu nominationem canonicam, in personâ idoneam conueniunt. Si qua persona vnanimiter postulatur: eam (nisi melior ratio suafit) gratiosè superior admittito. Sin diuisio & contradictio intercessit: postulationem ne recipito.

Si tamen in vnâ personam etiam diuersis temporibus conuenerint: id ratum esto. postulantiû ^{4. Bone.} literis & subscriptionibus propriis cõsensus per communeis nuncios ad Ro. pont. mittitor. Ea postulatio Romano pont. si fuerit presentata: postulantes ab ea ne recedunt. ^{4.}

Cum itaque vnanimiter de persona postulanda cõuenerint, personas idoneas ad se. apo. mittunt. Eæ super iis quæ opportuna fuerint certiore Ro. Pont. reddunt. ^{5. Postulationem.}

Porro alteri ecclesiæ præpositum cum elégere non liceat, postulare liceto. ^{6. Etsi.}

Eum autem, qui in sanctam Ro. ecclesiam inobediens fuerit, & interdictum ab ea legitime promulgatum spreuerit, violarit, ne qui postulant. Si postulat: potestate, qua sunt abusi, priuantur. Sin ollis Ro. pont. gratiam faxit: ad electionem postulationemve canonicam iterum procedunt. ^{1. Ad hæc.}

Quorum tamen postulatio cassata, circumducta fuerit, ipsi benigniter ecclesiæ prouident. ^{2. Gratia.}

De electione, & ele. po.

di concessa potestate: si eam innouare conatur, etiam elegendi priuilegium amittunt. aliis, licet paucioribus, postulandi vel elegendi licentia esto.

De electione & electi potestate. Tit. 5.

1. *Nullus.* **Q**UA in ecclesia duum triumve congregatio fuerit, eam presbyter, aliter quam eorum canonica electione ne indispiscitor, alioquin expellitor.
28. *Quod sicut. in priu.* Ad electionem autem sic peruenitor. **Q**ui sunt in ecclesia clerici, in ipsa cathedrali ecclesia, si fieri potest, conueniunt.
35. *Coram* Et qui in prouincia sunt calantor, vocantor.
55. *In gene si.* In regno Franciæ regnum ipsum ex consuetudine vna prouincia habetor.
18. *Cum inter.* **Q**ui verò ita remoti erunt, vt calari non debeant, aut vacationis ecclesiæ certiores facti sunt, nec expectantor.
36. *Bona. ij.* Et qui calari debebunt, ante mortem eius cui successor quærendus est ne calantor.
42. *Quia propter θεμα. Illud autē* **Q**uod si qui iusto impedimento detenti venire non potuerint: vnum de conlegio procuratorem constituere permittuntor. de impedimento iureiurando fidem faciunt.
28. *Quod sicut. in vrin.* Contemptis qui interesse debent (ni postea consenserint) electio inritator, infirmator, alioquin conualescito. **Q**ui calati sunt, aut sine periculo calari non potuerint, etsi vel noluerint vel nequiuierint interesse, contempti ne dicuntor.

Quicquid sit, ultra treis menses cathedralis regularisve ecclesia prælato ne carento. Intra hos iusto cessante impedimento ni fiat electio: electores ea vice elegundi potestate priuati sunt. hæc ad eum, qui proxumò præest, deuoluitor. Is de persona ipsius ecclesiæ, si qua est idonea, sin minùs de alia ecclesiæ prouideto.

Quod si qui sine superioris licentia elégere prohibiti sunt: id tempus ipsis, ex quo in mora fuerint licentiam petendi, currito.

Qui ex vna ecclesia ad aliam translatus est monachus, is in prælati relicte ecclesiæ electione, etsi id, cum transferretur, ex abbatis & conuentus consensu recepsit, vocem ne habeto.

Nec laici quid in pontificis electione præsumunto, nec vsurpata consuetudine iuuantor.

Nec si patronus ecclesiæ est, & super eo transigisse dicetur vt élegat, transactione iuuator. Is, cui subest ecclesia, eam nihilominus liberè ordinato. Patrono tantum, vt, si velit, suum honestum impertiatur ad sensum, denuncia-
tor.

At si alterius ecclesiæ clerici ius elegendi prætendunt: cum protestatione admittuntor.

Sic ergo presentibus omnibus, qui debent, volunt, & possunt commodè interesse, ad electionem progreditor.

Electores vnum in locum coeunto, spiritus sancti gratiam inuocanto.

Et si quidem communis omnium quasi per inspirationem cōsensus interuenerit: bene esto.

41. Ne
pro dese-
ctu.

60. His
quibus.

47. Con-
stituis.

56. Mas-
sana.

51. Sacro-
sancta.

50. Cum
na.

42. Quia
propter, in
prim.

14. Cum
terra.

42. Quia
propter, in
prim. &

θε. μ. α. σι.

De electione, & ele. po.

ea vera electio censetur. Sin vota anquiri oportebit: tres de conlegio fide digni adsumuntor. Hi secretò, & singillatim cunctorum vota diligenter exquirunt. ea in scribtis redigunt. mox in communi, idque solenniter, non in furuo publicanto. quin publicentur, adpellatione ne retardator.

58. *Pu- blicato.* Scrutinium cum publicassint, vota conferunt, deinde elegunt. nihil varianto. ni élegant, per superiorem coguntor.

42. *Quia propter. in prin.* In summa: votis conlatis, in quem maior & sanior pars capituli consensit, is elegitor.

50. *Cum na.* Ni votorum conlatio in communi facta fiet, electores elegundi potestate priuantor.

46. *Cum post.* Electio autem post consensuum publicationem, & conlationis tractatum nullo modo protrahitor, diffinditor.

14. *Cum terra.* Quod si quid in nominata persona, vel electionis modo peccatum est: tandiu in electione diligentiam anquisitionis, donec vacanti ecclesiæ de persona idonea prouiderint, adponũto. Elegundæ personæ, vel irritandæ electionis facultas nec ex consuetudine penes vnum esto. Electioni tamen factæ vt consentiat, honestus alicuius adensus requiri ne prohibetor.

28. *Quod sicut.* Nec si rex sit, simplex ei nominatio, sed electio præsentator.

52. *Cũ in veteri.* Si qui tamen cum aliquorum consilio elégere à summo pont. iussi sunt: in iplo electionis tractatu consilium requiruntor. Cum requisierint, respõsum expectãto. Et si post requisierint, aut respõsum nõ expectassint: electio inualida esto.

Plurium

Plurium autem vota, ea duntaxat, quæ ad maiorem capituli partem peruenerint, valent. 50. Cumq
na.

Alioquin electio anquisitis singulorum voluntatibus ex minoris partis adfensu facta nulla esto. ea, nec si post alii consensint, ita vt maior pars fiet, confirmator. 29. Au-
ditis.

Ni sanior quoque pars sit, minori partem personam elegere licet. vnde si à maiori parte electus electionis tempore in scientia vel ætate defectum patitur: à minori parte impedi-
mentis cessantibus bono zelo electio facta firma valida esto. 22. Dudū

Itaque meritis & autoritate præcellentes præferuntur. 57. Eccle-
sia ij.

Electæ personæ respectus habetur. ex hoc elegantium zelus intellegitur.

Maior ergo pars si se electione indignam reddidit, quòd ante confirmationem præter superioris licentiam ad administrandum recepit, vim parasit, contra adpellationem elegit: reliquorum etiam paucissimorum electio firma esto Si par vtriusque delictum erit: superior deuoluta ad eum potestate ecclesiam ordinato. 23. Bonæ
j.

Inter elegendum autem si fortè adpellatum fiet: adpellatio ea tantum, quæ per eum, cuius interfit, interiecta sit, electionem impedito. vnde qui renunciauit ecclesie aut iuri, adpellans ne auditor. 16. Cum
inter R.

Eius quoque, qui nec interesse electioni, nec elegere debet, licet ipsi electio præsentari debeat, vt illi suum præstet adfensum, adpellatione electio ne differtor. 28. Quod
sicut.

De Electione & Elect. potest.

19. *Cum no-*
bis. Adpellatum ita si sit, ne qua nisi canonica fiat electio: canonicè fieri electio ne prohibe- tor, contra adpellationem, etiam si post eam sit, ea facta esse ne dicitur.

53. *Con-*
gregato. Sed & si qua electio facta fiet, & post, cum nulla esset ipso iure, irrita nunciata: secun- da etiam ante illam cassatam facta firma esto.

10. *Consi-*
deravi-
mus. Alioquin si qua prior electio fuit, aut interie- cta adpellatione contra statutorum ecclesiæ te- norem electio facta fiet: irritator.

40. *Seri-*
brum est. Eorum, qui conuenerunt, si pars vnum in prælatum postulat, pars alium elegit: ni pro postulato duplo maior pars stetit: electio valet. Sed & postulata à duplo maiore parte persona indigna si fiet: postulantibus ele- gendi iure priuatis adhuc electio præfertur.

6. *Licet.* Romanus quoque pont. ni à duabus Cardi- naliū partibus consentientibus electus sit: episcopi nomen sibi ne vindicato. eius electio, cum superior non sit, ad quem de iure recurri possiet, dubia ne esto.

46. *Cum*
post. Porro antequam quis electus sit, eius con- sensus ne requiritur. ordine alioquin peruer- so electio vitata inducitur, infirmator.

48. *Eccle-*
sia j. Sed nec ante ad cathedram deportator. Si deportatus fiet: id pro electione ne reputa- tor.

21. *Cum*
inter. Cum erit electus, si consentire volet, nec in eius personam quicquam rectè obiici potest: confirmator. Cum consensu inter ipsum & elegentes quasi coniugale vinculum spiritua- le contractum esto.

Ea quoque elegundi ratio canonica habetur. 42. Quid propter.
 Elegundi potestas viris idoneis committitur, hi vice omnium vota ferunt. Aliter electionem nemo facit.

Iidem si elegerint: de totius capituli ad sensu 30. In casus.
 electio facta habetur. Re non integra, postquam de electione tractatum habere cœperint, ea potestas ne reuocatur.

Immo & in vnum solum quibus elegundi ius 8. Causam que.
 est electionem si conferant: de qua persona is ecclesiæ prouiderit, ipsi, si idonea est, eam recipere tenentur.

Huiusmodi autem arbitri si sibi creditæ potestatis terminos excessint: electio cassatur, circumducitur. Eorum aut maioris partis eorum, si res aliter probari nequeat, iuramento statur.

Quod si conuenit, ut quem ex seipsis vel aliis omnes, vel maior pars eorum nominaret, 33. Cuius iure.
 reciperetur: vnus ex ipsis si ab vna parte æquali nominatus est, & cōsentit, nec aliquid ei obest, recipitur.

Electioes contra præscriptas formas nulli faciunt. Si faxint: ea vice elegundi potestate priuantur. 42. Quid propter.

De electib⁹ verò & electis hæc posita sunt.

A suspensis & interdictis facta si fuerit electio: cassatur, inducitur. 16. Cum inter. R.

Episcopus, ni de legitimis nubtiis natus fiet, 7. Cum in cunctis.
 ni 30. annorum exactorum, ni vita & scientia commendabilis, nemo elegitur. Inferioribus quoque ecclesiæ ministeriis decanatu, archidiaconatu, aut aliis curam animarum habentibus

De Electione & Electi potest.

annexam, Itē parrochialis ecclesię regimini, nisi qui iam 25. annum adtigerint, moribus & scientia conspicui, ne præficiuntor. adsumpti, præfixo à canonibus tempore, eos, qui ministeriis suis conueniunt, ordines recipiunt. admoniti si neglexint: ministerium ipsum ad alios transfertor. eorum prouocatio nihil obesto.

44. *Nihil est.* Itaque episcopi ad sacros ordines & ecclesiasticas dignitates eos, qui commissum sibi officium adimplere potesint, promouento. si secus faxint: puniuntor.

7 *Cum in curiis.* Clerici autem si contra formam prædictam elegerint: elegendi tunc potestate priuati, & ab ecclesiasticis beneficiis triennio suspensi sunt. Episcopus si contra hæc faxit, si fieri consensit: id genus officia & beneficia conferendi potestatem amittito. per capitulum aut metropolitani, si capitulum concordare nequibit, ecclesia ordinator.

26. *Per inquisitionē* Denique indignus si electus est: qui scientes prudentes elegerint, & ab iis beneficiis quæ obtinent, quibus indignos se fecerūt, suspensi sunt, & ab iis ad quæ promoti postea fuerint, amouentor.

25. *Cum Vintoniēsis.* Elegendi autem duntaxat ea vice qua peccarunt potestate priuati sunt. alia electio quotiescunque fiet, cum aliis admittuntor.

Ex prædictis hæc inferuntor.

54. *Dudum.* Qui personatū seu curam animarum habens beneficium (ni cum ipso fiet à sede apo. dispensatum) cū pluribus ecclesiis parrochialibus contra Lateranense concilium obtinet, ne elegitor.

Si quam personam canones, nisi cum ea dispensatum fiet, ordinari prohibent: etsi multæ dispensandi causæ in ea concurrant, ne elegitor. Si electus sit: canonis auctoritate electio cassata esto. Elegendis, ni ignorantiam allegantes probassint, aut ollis parcatur, pœna in canone expressa infligitur. Sin eam ad obtinendum dispensationis beneficiû postulant: iis sine fraude esto.

Electio si per secularis potestatis abusum facta fiet, & electus electioni de se factæ consentit: electionis commodo careto, ad dignitatem inelegibilis esto. Qui elegerint, ab officiis beneficiis per triennium suspenduntur, ea vice eligendi potestate priuantur.

Sed & si quis se, quasi communi voce petitû literas populi accepisse adseueras, excuset: nihil illis iuuator. ni penituerit: laica etiam in fine cõmunione priuator.

Simonia autem si electo non consentiente nec ratum habente commissa sit: episcopus super prelatione, ad quam sic electus fuit, dispensare ne valeto, in beneficiis simplicibus post resignationẽ liberam recipiendis dispensatio eius tolerator.

Si cuius electio non vitio personæ, sed cum in electionis modo peccatum esset, cassata est: ni simoniacæ prauitatis aliquid intercessit, is etiã in eadem ecclesia rectè elegitor.

Eius, qui epileptico morbo laborat, electio ne confirmator. Electum verò, quòd ex alia ecclesia fit, etiam si æquè idoneus quis in ea

De Electione & Elect. potest.

dem, ad quam elegitur, ecclesia fuit, nihil lædido.

5. *Quia diligētia.*

Item cuius electio secundum formam canonum ritè celebrata fuerit, si nec alia impediunt: superiori, quòd in schismate fuerit (si eo abiurato ad vnitatem ecclesiæ rediit) dispensatiuè remittere liceto.

49. *Cū in magistrū.*

In regularibus verò domibus sibi subiectis, vt taleis sint abbates, qui professione monachi & regularis canonici fuerint, aliis amotis episcopi omnino curanto.

37. *Cū ad nostram.*

Nec enim quis prius in abbatem, quàm monachus fuerit, elegitor.

38. *Officij*

Néve magister, antequam discipulus, esto. Nec quis protenus cum monachus effectus est, in abbatem elegitor. Si quo monacho facto actutum eius subsequuta est electio: irritator. at postquam fuerit in regula competenter catechisatus, purgatione recepta, si vrgens necessitas & euidēs vtilitas monasterii postulat, in abbatem adsumitor.

27. *Cum causam.*

Denique qui in monasterio electus sit abbas, quique in ipso sunt clerici, ni regularem obseruantiam professi sient (licet ab aliis per multa tempora secus vsurpatum fiet) vel regulam in ipso constitutam profiterier & seruare, vel ipsam dimittere coguntor.

13. *Cū monasterii.*

Ex predictis hic casus excipitor. Cuius monasterij religiosi religionis obseruantiam & ordinem abiecerint, si quem quidam ex ipso fratres ex eremo electum boni testimonij virum postulassint: eum monasterio præficere episcopo

po permittitor.

Si quorum electio semel quasi minùs legitime facta, non vitio ipsorum infirmata est, electoribus in aliam personam conueniendi facultate referuata: vtrique electorum fama sua integra feruator. In aliis ecclesiis (si deus gratiã ducrit) & in ipsa qua exciderint (preter istam ordinationem) promoueri valento.

Electiones vt præmittitur factus, si nihil erit quod electum impediatur, superiores confirmando, electi vitam & actus vbi conuersatus fiet, ibi anquirunto.

Itaque de persona & meritis electi, vbi conuersatus est: de studiis verò elegantium & cæteris quæ causam ipsam instruunt, vbi electio celebrata fuerit, ibi quæritor.

Electiois ergo processum & electi personam superior examinato. In ea re si quid parum cautè præsumpserit, maxumè si insufficientis scientiæ hominem, inhonestæ vitæ, vel ætatis inlegitimæ adprobarit: confirmandi primum electi successorem potestate priuator, & à fructuū proprii beneficii perceptione suspēditor. Si id malitia fecisse conuincatur: grauiori ultioni subiacteto.

Ro. pont. electum si confirmat: defectus de plenitudine potestatis supplere, & si qui simplici excommunicatione ob solam participationem ligati interfuisse dicantur electioni, id ne noceat, sancire valeto.

Idem ipse, cum de rege in imperatorem promouendo (cuius examinandi potestas, ius, &

Electiōe & Electi potest.

authoritas ad eum solum pertinet, electiōe penes Germanos principes existente) agitur: de meritis electi ex officio suo quærito.

19. Cū no-
bis.

Nam etsi nihil contra electi personam dicitur, nemini cito manum imposito. Sanè tam rationes, quàm canones sequenti, quod prouidè factum esse compererit, propter vrgentē necessitatem & euidētem ecclesie vtilitatē, quam canonibus ex parte satisfactū non sit, confirmare liberum esto.

44. Ni-
hil est.

Qui electi ad Ro. pont. immediatè pertinent, officii sui confirmationem vel ipsi præsentés petunt, vel personas idoneas, per quas anquisitio fieri possiet, amandant, transmittunt. si nihil ollis ex canonicis obuiet institutis: ab eo officii sui plenitudinem indipiſcuntur.

4. Signi-
ficasti.

Ab eodem si archiepiscopus pallium, suæ dignitatis insigne, petit: ecclesie prælatio, ni subiectionis debitæ iura præstito sacramento soluerit, olli ne imponitor.

50. Cū
na.

In confirmatione (vt ad eam redeamus) si ii quibus de electionis iure quæstio referetur, cum protestatione admissi sint: ni de suo iure, aut præscribita consuetudine fidem fecerint: eorum vota in rationem ne veniunt.

Is qui maioris partis congregationis eius ecclesie ad quam promouendus est, suffragia tulerit, si nihil aliud obsit, obtineto.

31. Cū ec-
clesia.

Eos enim qui elegerint, eo iure diu vsos fuisse, maxumè si loci consuetudine adiuentur, satis esto.

Sanè elegantibus si quis contradicit: ius suum ipsi integrum esto. 24. *Querelam.*

Qui ergo in possessione vel quasi canonicatus ecclesiæ iuerant, stallumque in choro & locum in capitulo habebat, eorum vota valent, & aduersarij eos (cum non tamè longè absunt, vt vocari non debeant) vocant, de eo tractant, discutunt. Ita maioris numeri rationem habent, numerum cum numero comparant, zelum cum zelo & meritum cum merito conferunt. 55. *In genesi.*

Porro capitulum quæ interim pro electionis negocio necessariè expendenda fuerint vacante sede, de bonis dignitatis addictis (præterquam si demortui bona occuparit, vsurparit) facito, vel si fecerit, recipito. 45. *Vt præterita.*

Cum autem elegerit, electus ante confirmationem administrationi ne se immisceto, si faxit electio cassator, adnullator. 17. *Qualiter.*

Episcopus itaque cum demum confirmatus fuerit, quæ iurisdictionis sunt, consequitur, de excessibus subditorum aliisque (præterquam si quæ maioris anquisitionis discussionem exigunt & cõsecrationis ministerium desiderant) quod iustum fuerit, & ecclesiasticæ utilitati conuenire viderit, liberè statuito. 15. *Transmissam.*

Metropolitanus quoque si est: suffraganeis suis, vt electum, qui ad eius iurisdictionem pertinet, consecrent, etiam si pallium non recepit, rectè mandato. 11. *Suffraganeis.*

Prælatus ipse nec eo die quo consecratur ordinibus celebrato, vnitatis enim inter ipsum & eos quibus cõcelebrat mysterium ne diuidito. 28. *Quod sicut de iuxta Super eo.*

De transla.episcopi Tit. VI.

lium quoque archiepiscopus ni accepfit, nec ipse quasi archiepiscopus ordines, nec reliqua quæ sunt ordinis, conferto.

44. *Nihil est.* Quæ de administratione dicta sunt ita temperantur.

Ultra Italiam valde remotis (si modo in concordia electi fient) quorum confirmatio ad Ro. Pont. pertinet, in spiritualibus & temporalibus administratio alienatioue interdicta indulta esto. munus tamen benedictionis & consecrationis solito more recipiunt.

28. *Quod sicut θεμεα quod autē* Post confirmationem prælato de rebus ecclesiæ disponere, & (si de cleri & populi procedat ad sensu, dum tamen ecclesiam reddat indemnem) alienare liceto.

9. *Nosti.* Antequam confirmatus fiet, nec honores nec præbenda concedere, nec de re vlla alia disponere olli permittitur.

7. *Cum in cunctis. θεμεα. cum verò.* Cum confirmatus erit, ac iam ecclesiastico- rum bonorum administrationem habere cœperit: de beneficiis quæ habebat, post decursum tēpus consecrãdis episcopis à canonibus præfinitū, is ad quæ spectat conlatio, liberè disponito.

2. *Ti. seq. Inter corporalia.* Tempus hoc sex mensium esto. ultra quod si viduatam retinesit ecclesiam, nec ibi, nec alibi donum consecrationis accepfit: metropolitani sui iudicio cedere cogitor.

De translatione Episcopi, Ti. 6.

2. *Inter corporalia* **P**ost electionem & confirmationem canonicam inter personas elegantium & electi

De autho. & vsu pallij. Tit. VII. 14

coniugium spirituale contractum & ratum esto. dignitas episcopalis consecratione conlata nihil ad id coniugium addere existimatur.

Ea de causa electi confirmationis munere recepto, inconsulto Romano pont. sedem ne mutanto. Episcoporum enim translationes, ac sedium mutationes, vt & reliquæ maiores ecclesie causæ ad apo. sedem deferuntur. Superior alius si consensum præbescit: ab episcoporum confirmatione suspenditur.

Quod ergo est inter pontificem & ecclesiam eius coniugium, ecclesiarum necessitate vel utilitate pensata, diuina autoritate solus Ro. Pontifex dissoluit. & si ad maiorem sedem vocatus autoritate propria se trāstulerit: & ab aliena cathedra extorris esto, & propria careto.

Sed & si cui Ro. pontifex, vt ad maiorem dignitatem vocatus (dum nihil olli de canonicis obuiet institutis) eā adsumere possiet, indulget huic, si postulatur, nec ad parem, nec, antequam postulatio examinata fiet, transire liceto.

De autoritate & vsu pallij. Ti. 7.

QVI Archiepiscopus electus fiet aut postulatus, etsi adprobata postulatio erit, antequam pallium receperit, Archiepiscopum ne se adpellato. Eo plenitudo pontificalis officij confertor.

Hoc Ro. pontifex in plenitudinem ecclesiasticę potestatis adsumptus semper & vbique, alii in partem sollicitudinis vocati in sua ecclesia certis diebus tantum vtuntor.

De renonciatione.

1. *Cum sit per.* Itaque cum conceditur sic edicitor, V T E O INTRA ECCLESIAM TVAM VTARIS. Id verò sic accipitor, IN QVALIBET TIBI COMMISSAE PROVINCIÆ ECCLESIA. Extra ecclesiam, etsi pro supplicationibus publicis procedat, aliterve exeat, ne vtitor.

7. *Quia nos.* Diebus quoque in ecclesiæ suæ priuilegiis expressis tantum in sua diœcesi cum pallio, tam in sua quàm in aliena sine pallio & sandaliis celebrare liceto.

5. *Ex tua rurs.* Et nisi cui Ro. pontifex indulsit, pro consecrandis suffraganeis suis, vel clericis ordinandis in aliena ecclesia pallio ne vtitor. Cui id concessit, modo is, ad quem pertinet ecclesia, permittat, quibus casibus concessit, liberè vtitor.

6. *Cum sis* Alioqui vsum pallii, vbicunque fuerit, in missarum celebrationibus constitutis diebus solennibus liberè exerceto.

2. *Ad hoc.* Pallium suum nemo alteri commutato. Id personam ne transito. Cum eo quisque sepelitor.

De Renunciatione. Tit. 8.

1. *Literas* C V I gubernanda ecclesia semel commissæ erit, quandiu tutè eam potest gubernare, tãdiu regito. Militare enim cingulum, nisi cum victori cedet aduersitas præiorũ ante ne soluito.

20. *Nisi cum pridè* Hoc ita temperato: Nisi permittente summo Pont. licentiæque ab eo obtenta, sibi commissam ecclesiam ne dimittito. Nemo tamen hac via sibi ocium quærito. Licentiam postulandi hæ causæ sunt: Si cuius criminis conscientia

ipsum arguet, si ex infirmitate aut euitate corpus debile erit, si scientiæ defectum patietur, si apud plebem propter ceruicis eius duricię proficere nequibit, si scandalum, quod aliter nequeat, sic euitare postulabit, si qua ei⁹ persona irregularitas erit. Extra has causas cessionē nemo adfectato, nec se tacitā causam habere dicēti creduitor. Eæ causę hac cautela examinātor. Si non id crimen erit, propter quod officii pontificalis exequutio post peractam penitentiam impeditur, si non ea infirmitas erit, qua id exequi non possit: ne ob id susceptę seruitutis officium deserere permittitor. Scientia etsi eminens nō erit, si tamen competens fiet: ex causā tolerator. Si plebes reuocari potessit: timidē fugere ne conceditor. inter scandalum & scādalum distinctio esto. Si cuius personę, quā retinerier expediet, ea irregularitas erit, cuius culpa lateat & causā: cum ea potiūs dispensator.

Prælatum quoque qui in ecclesia sua securē morari nō poterit, Pont. summus absoluito. Ne defectum in temporalibus patiat, alibi eidem beneficium ad eius sustentationem conseruato. episcopo cedenti, vt officium pontificale in episcopatu in quo beneficiū habebit superioris iure saluo exercere valeat, concedere liceto.

Quod si quis quod infirmitate laboraret, seu perfectionis rabie premeretur, aut literaturę defectum pateretur, aliāmve ob consimilē causam ecclesię renunciaisset: maxumē si non ordini vel etiam dignitati, sed loco: si qua earū causarum cessabit, & rursus ad relictę vel alterius

9. Ad
supplicam
tionem.

11. Post
transla-
tionem.

De Renunciatione Tit. VIII.

ecclesiæ regimen adsumetur : olli redire liceto. Qui tamen eam , quam parentum cupiditate fuerat adsequutus, resignasset, ad eandem ne redito, ad aliam licetè adsumitor. Si qui ex aliis causis renunciabunt : ad pontificatum ne resurgunto.

25. *Dilecti.*

Cuius autem monasteriū ad Ro. Pont. pertinebit abbas, etsi regiminis oneri non sufficere sentiat, sine licentia Ro. pontificis ne renunciato, & si renunciante ipso alius electus fiet : ipse restituitor. Aliū, qui vice sua cessionē recipiat, Ro. pontifex deputato.

4. *Admonet.*

Sed & sine consensu episcopi nemo clericus ecclesias ad eius ordinationem spectantes intrato, nemo detineto, nemo eo incōsulto dimittito.

8. *Quod in dubiis.*

Et præsertim in manum laicam ne resignato, nec de ipsa recipito. Si quis sibi conlatam sic resignasset, & denuo à laico recepit : eadem tamen spoliator.

12. *Quidam.*

Item si quis cedendi licentiam, quam postulabat, semel obtinuit : ad cedendum compellitor.

6. *In præsentia.*

Quocūque enim probarionis genere iudici de spontanea beneficii abiuratione constiterit, id reposcenti perpetuum silentium indicito.

3. *Ex transmissa.*

Sic & eum qui à se ecclesiæ, in qua socius & frater fuit, conlata repetierit, postquam hæc ipsi resignata sint, nec si animum mutasset, & redire volet, clerici recipere coguntor.

2. *Cum inter.*

Non tamen si quis de beneficio spirituali ecclesiæ, de consensu maioris & sanioris partis capituli inuestitus erit, quòd fors ipse, cum petenti sibi quæstio referretur, id ulterius non petere iurauerat, id ipsi, quominus beneficium possi-

deat, impedimento esto.

Eum quoque, qui literis super prouisione sua ^{13. Venies} in ecclesia impetratis capituli gratiæ sese commiserit, nemo propterea iuri sibi ex ipsis literis competenti renunciaſſe putato.

Nec si erit ab exequutore mandati apostolici ^{7. Sanè.} in eadē ecclesia institutus, & literis redditis capituli misericordiæ se subiecit, vnde misericordiam debuit impetrare, dispendium sustineto.

Immo qui subditos à subiectione sibi debita ^{14. Lecta} absoluit, regimini ecclesiæ ob id renunciaſſe ne existumator.

Et generaliter quòd quis beneficium, quo sustentari debet sine magna causa sponte renūciat ^{5. Super hoc.} rit, nemini verisimile esto. Vnde si cui beneficium reposcenti, quòd id sponte abiurassit, exceptio obponetur: ea sine causæ cognitione ne admittitor. Causa resignationis diligēter inquiritor. ea si probabilis erit, nec vi, metu, obpressione, interuentu pecuniæ, promissione extorta: exceptio admittitor. Iuramentum interuenisse si dicetur: id iudici quasi à malo profectū suspectum esto. Si qua contra exceptionem replicatio canonica obiicietur: eius, qui spontaneam renūciationem implicite replicando inficietur, super adfersione sua, habito ad dignitatem & opinionem respectu, probationes admittuntor.

De subplenda negligentia prælatorum. Tit. 9.

SI qua in ecclesiis ordinandis, eorum, ad quos spectat, negligentia erit: sic subpletor.

De subplenda negligentia Prælat.

1. *Statutum.* Qui substitutus erit monachorum abbas, si eum episcopus tertium requisitus benedicere recusaverit: monachos proprios nihilominus benedicito, alia, quæ ad officium suum pertinent, liberè exerceto.
2. *Sicut.* Monachi autem & regulareis canonici ecclesias ad eorum præsentationem pertinentes propriis vsubus ne deputanto. ad eas, cum vacabunt personas vocato. vicarios in ipsis pro sua voluntate neque instituunt, nec destituunt. admissos pensionibus ne oneranto. quominus ecclesiæ deseruire, & in episcopalibus episcopo respondere, ac hospitalitatem exercere possient, ne faciunt. Si in aliquo horum excessint: episcopus loci, nisi ab eius iurisdictione exemptæ erunt ecclesiæ, emendato. ni intra tempus Lateranensis concilii personæ idoneæ ad vacantes ecclesias olli presentatæ erunt: rectores adpell. remota in ipsis ordinato. Ex hoc nullum patronis in posterum præiudicium generator.
4. *Literas.* Qui post lapsum temporis à prædicto Lateranensi concilio constituti instituendi iure priuati erunt, omnino personas in vacantibus ecclesiis instituere ne valento. si tamen idoneæ institutæ erunt: superiori, si volet, ipsas tolerare liceto.
5. *Dilecto.* Sin nolet: etsi adpellatio interposita fiet, quod ad eum deuoluta potestate fecerit ratum esto.
3. *Licet.* Eorum verò, qui superiorem non habebunt, negligentiam pontifex summus subpleto. tempus semestre conferendis beneficiis præfixum non à vacatione, sed à noticia computator.

De temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum. Tit. 10.

EORVM, qui in ecclesia dei ministrare debent, ordinationes sic fiunt. quales ipsos esse oporteat, ita cautum esto.

Imprimis qui Archiepiscopus erit, ab omnibus eiusdem prouinciæ episcopis ad sedem metropolitanam conuenientibus ordinator. *6. Si archiepiscopus.* Comprovinciales autem episcopi, siquidem digni erunt, & ab archiepiscopo cum omnibus electi, & à cunctis pariter consecrentur: optumè esto. Si qua necessitas erit, & ceteri consentiant: iussu mandatu archiepiscopi à tribus ordinantur.

Nec hi, præterquam si metropolitanus iussit, *7. Nec episcopi.* mādauit, nec ipse archiepiscopus sine tribus vel duobus comprovincialibus episcopis episcopū ordinanto. cæteri comprovinciales episcopi admonentur, responso suo consentire se significāto. Si qua inter partes dubitatio erit: maiori numero metropolitanus consentito.

Quicquid sit, sine mandato archiepiscopi, ad *15. Dilectus.* comprovincialis electi citra sacros ordines constituti promotionem suffraganeus ne procedito. Cui tamen si mandarit archiepiscopus, ut eum vno die ad tres sacros ordines promoueat (cum isthæc dispensatio olli à canone permissa non fiet) impunè non pareto.

Omnino enim neque eodem dte duo ordines, *13. Litteras.* neque vnus vno & alter altero continuato ieiunio conferuntur. Mane diei dominicæ cum vespera sabbati, fictione canonica, ob ieiunii con-

De temporibus ordinationum

tinuationem, dies vnus accipitor. Nec, si qua necessitas erit, quasi mane ad vnum diē, & ad alterum vespera pertineat, cauillatio esto. Si cuius in hoc delictum erit: is à conlotione ordinum, qui promotus erit ab exequutione suspēditur.

3. *De eo.*

Sanè episcopis dominicis & aliis festiuis diebus vnum aut duos ad maiores ordines promouere liceto. Ad hypodiaconatum, nisi in quatuor, quæ vocant, temporibus, sabbato sancto, vel ante dominicum in passione nullus præter Rom. pont. aliquem ordinato.

1. *Subdiaconos.*

Dominicis autem diebus, & Pentecostes sabbato nemo præter ipsum hypodiaconos ordinato. Deo tamen dicatas virgines consecrare, & minores ordines celebrare liceto.

2. *Sancti.*

Consuetudo verò sicubi erit clericos extra ieiunia quatuor temporum ad sacros ordines promouerier: improbator. Si secus faxit episcopus: vbi neque cōsuetudo fiet, neque multitudo veniam mereatur, ordinati deponuntur, ordinantes auctoritate ordinandi priuantur.

8. *Cum quidam.*

Et generaliter qui, quo die non debuit, ordines celebrassit, canonica disciplina conrigitur, ordinati, donec apud sedem apo. restituti erūt, à susceptis ordinibus suspenduntur.

16. *Consultationi.*

Nihilominus qui extra statuta tempora ordines recepsit, characterem recepisse intellegitur, & pœnitentia ipsi pro transgressione imposita, superiori episcopi, vt in susceptis ministret ordinibus, ipsum sustinere liceto.

9. *Cum secundum.*

Diuerforum rituum consuetudines in conferrundis ordinibus ne commiscantor.

Quòd si Græcus antistiti Latino subiectus à Græco antistite ordinari volet: episcopus non temere permittito. si mandatum vel licentiam duit: quandiu eū morem tolerat ecclesia, qui ordinatus erit, ab ordinum sic susceptore exequutione ne impeditor. si sine licentia vel mandatu sui episcopi ab aliquo pontifice ordinatus erit: sic suscepti ordinis exequutio olli interdicitor.

11. Quòd
translatio
nem.

Sed & Ecclesiæ Ro. hypodiaconū nemo episcopus præter mādatum Ro. pont. promoueto.

12. Cum
in distri-
buendus,

Porrò subiecti prælatis suis religiosi dignitatē ordinum cum prælatorum suorum scandalo ne adpetunto, debitam ipsis obedientiam seruanto. si ad maiores ordines promoueri postulassint: desiderii eorum prælati (si qua eorum secreta commissa norint) licitè contradicunto.

5. Ad
aures.

Quòd si monachus ad alium ordinē trāsatus erit, & in eiusdē ordinis habitu ad ordines promot⁹: id (nisi canonicū aliud obuiet) quominus sacerdotis officium exequatur, olli ne officito.

10. Ex
parte.

Si cuius clerici (vt ad institutū redeamus) tale peccatum occultū fiet, quod si publicum esset, & ipse à suscepti ordinis gradu deiceretur, & à superioribus arceretur: episcopus digna pœnitētia ipsi imposita, vt ordine suscepto contentus eo quidem, pœnitētiæ parte peracta, vtatur, amplius verò ne ad superiores adscendat, moneto, suadeto. si volet promouerier: ne prohibetor.

4. Ex te-
nore.

Itaq; qui rectē cōsciētię bonū aliquo crimine amisint, ni proposita crimina ordine iudiciario cōprobata, vel aliàs notoria fuerint, præter homicidii reos, post penitentiā nec in susceptis nec in

17. Que-
situm est.

De scrut. fac. & ordinatis ab episc.

suscipiendis ordinibus impediūtor, ni penitue-
sint: vt nec in susceptis ministrent, admonentor.

14. Vel nō
est.

Item si quis ante legitimos annos contra ca-
nonū instituta ordinatus erit: ordinatus ab exe-
quutione suscepti officii vsque ad æuitatem le-
gitimam in iniuriam ordinantis, ordinās à con-
latione ordinum suspendūtor. ipsi tamen, si be-
neficium ecclesiasticum non habebit, de com-
petenti prouidere compellitor.

De Scrutinio in ordine faciundo. Tit. 11.

1. Ex par-
te.

IN diaconorum & Presbyterorum ordinatio-
nibus, episcoporum quoque consecrationi-
bus, de dignitate ordinandi, qui ordinabunt per
adfessores suos scrutantor. Quem indignum esse
non noscent, dum ne contra conscientiam lo-
quantur, dignum, quantum fragilitas humana
patitur, dicere ne formidāto. Si qui episcopum
consecrandum indignum cognoscent: metro-
politano, priusquam ad suffragium veniatur, se-
cretè & in furuo nuncianto.

*De Ordinatis ab episcopo qui renun-
ciauit episcopatu. Tit. 12.*

1. Requi-
sinit.

SI quis episcopus loco tantum, non etiam di-
gnitati renunciauit: à quocūque alio episco-
po rogatus erit, subditis eius ordines cōferre va-
leto. Dignitati si renunciauit: vsque ad hypo-
diaconatum tantum, id est minores (qui à non
episcopis quoque conferuntur) liceto. sacros ab
eo si quis sciens prudens recepit: exequu-

De æuita. & qua. & ord. prætic. 19

tionem officii ne habeto. si nec sciuit: ni crassa, supina ignorantia erit, catus, sagus, ac discretus pontifex cum eo dispensato.

Nam & cum clericis suis, qui ab excommu-
nicato episcopo ordines receperint, episcopis di-
spensare liceto.

2. Cum
clericis.

*De æuitate, & qualitate, & ordine
præficiundorum. Tit. 13.*

QVI ecclesiis præficiendi erunt, qua æuitate, qualitate, ordine esse debeant, deinceps cautum esto.

Ecclesiæ non nisi personis, quæ æuitatem, & scientiam hæbeant, creditor, committuntur. Qui secus faxit, olli debita pœna infligitur, eius institutionem & cõcessionem qui superior erit viribus carere decernito.

2. Ex ratione.

Itaque (exempli gratia) intra 14. annum cõstituto nemo cuiuslibet ecclesiæ personatum concedito. si quis faxit: factum irritator, inobedientia punitor.

3. Indecorum.

Et generaliter quæ personæ ad curam animarum in ecclesiis ordinandæ erunt, scientia, moribus, & æuitate Lateranensis concilii institutis congruunt. Aliæ nec obtentu literarum apostolicarum in ecclesiis instituuntur. Vni plureis ecclesiæ ne committuntur. Nisi ex vna pendent, aut ita tenuis erunt, vt proprios alere sacerdotem competenter non possient, vnã, quã maluerit, dimittere cogitor.

4. Eãte.

Maximè autem in episcopo inlitteraturæ & in-

15. Quãuis.

De Auitate & qua. ordi. præfi.

sufficienciæ nota ne esto. si ipso facto euides erit nec nisi cõtra deum & sanções canonicas poterit tolerari: ipse a põtificalis officii exequutione & administratione ecclesiæ amouetur.

14. *Cum sit.*

Episcopi quos in sacerdotes promouebunt, diligenter per se, vel alios viros idoneos super diuinis officiis, ecclesiasticisque sacramentis instruunt. si rudeis & ingnari ordinati erunt: & hi, & ordinatores vltioni graui subiacento. pauci boni quàm multi mali ministri potius sunt.

13. *Accepimus.*

Quos ergo ordinabunt, ne minùs idonei fiēt, cauento.

At si cui, vt à se aut præcessore suo ad sacros ordines sine titulo promotus de beneficio ecclesiastico prouideat, in forma communi mandabitur: quem ad ordines suscepit, ad beneficium ecclesiasticum obuinendum idoneum reputato. exceptionem contra illum, ni postquam promotus fuerit indignum se reddiderit, ne pretendito. Si tamen in mandato clausula, **SI IDONEVS EST**, ex superabundanti adiecta erit: quas contra ipsum proponet exceptiones audiuntor.

9. *Anul*

Hypodiaconum, sicut & diaconum, vel sacerdotem in episcopum elegere liberè liceto.

10. *Tuam*

Sed & si qua necessitas instabit: in minoribus ordinibus constitutum in abbatem adsumere liceto. Qui tamen à laicis ad dignitatem petitus erit, quanuis honestate & industria ipsum commendate ex officio prouidētis adsumptus, ad sacros ordines ne adscendito. Si ii, à quibus petitus erit, consanguinitate adfinitatēve ipsi con-

iuncti erunt: contra ipsum sinistra suspicio esto.

Alioquin abbates, decani, præpositi, archipresbyteri, si non sunt, presbyteri: qui archidiaconatus tenent, diaconi efficiuntur. Si qua iusta causa prohibebit, ut esse non possent: prælationes amittunt.

Ad regimen parochialis ecclesiæ, nisi Hypodiconus erit ad minus, nemo admittitur. si tamen in minoribus est constitutus, & intra breue tempus poterit in presbyterum ordinari: huc dispensatiue adsumere liceto.

Qui clerici in ecclesia ad maiores ordines promoueri recusabunt, si utilitas ecclesiæ, aut necessitas id exigent, & erunt ab eo, cuius iurisdictioni commissi sunt, digni iudicati: per amissionem locorum, & beneficii subtractionem adpella. Recoguntur. si propter aliqua sua peccata indignos se fatebuntur: illis inferiores, quorum vita probabilis fiet, præferuntur. sed & eisdem, nisi oppidum utilem ecclesiæ in aliis seruitiis fuerint, beneficia auferuntur, aliis canonicè conferuntur.

Ei quoque, qui triennio in suspensionis sententia permanserit, nec quæ habuit, nec quæ post indeptus fuerit beneficia retinere liceto, iis spoliator.

Sanè quod de iis, qui propter aliqua peccata se indignos fatentur, mox diximus, ita temperator. Ei, quæ homicidij etiã casualis conscientia remordebit, ne ad maiores ordines ascēdat, consilium esto. Ad abbates sermo redito.

Monasterii sui con canonicū regularem, etiam si ad aliud monasterium talis ordinis adcessit, &

De sacra vnctione.

monachus factus est, si tamen de superioris consilio ad eadem domum reuersus erit, & laudabiliter in ea conuersatus, in abbatem ipsius monasterii præficere liceto.

II. *Cum
contingat*

Cui abbati ab episcopo secundum morem præficiendorum abbatum manus impositio facta erit, si sacerdos existat, lectores per manus impositionem in suo monasterio solummodo faciendi licentia esto. Qui laici ad monasteria conuolantes à suis abbatibus tonsurati erunt, per primam tonsuram à talibus iuxta formam ecclesiæ datam clericalis ordo confertor.

De sacra Vnctione. Tit. 14.

I. *Cum ve
nisset.*

EPISCOPO, cum consecrabitur, caput & manus ab episcopo, cui mandatum erit, assistentibus ei duobus episcopis secundum morem ecclesiasticum deliniuntur. Vnctionis duæ species sunt. Exteriori, quæ materialis est & visibilis, corpus: cor interiori, quæ spiritualis est & inuisibilis inunguntur. Illa huius signum esto, hæc in ecclesia sacramentum habetor. Oleum, quo exhibebitur, benedicitor. Id cathecumenorum vel infirmorum adpellator. Chrisma ex oleo & balsamo conficitor. Caput episcopi propter dignitatem & authoritatem, manus propter ministerium & officium inunguntur. Christo ecclesiæ capite facto principes amplius in capite ne vnguntur. Ad brachium siue humerum vel armum vnctio transfertor. Põtificis caput chrismate consecrator, brachium principis oleo delinitor. Christiani omnes bis ante baptismum, pri-

De sacramentis non iterandis. 21

mum in pectore, dein inter scapulas oleo benedicto: bis post baptismum sacro chrismate, primum in vertice, dein in fronte inunguntur. Frontis chrismatio, manus impositio, confirmatio dicitur. Cæteras vnctiones simplici præbytero vel sacerdoti exhibere licet. hanc non nisi summus sacerdos id est episcopus confert. Altare, cum consecrabitur, templum, cum dedicabitur, calix cum benedicetur inunguntur. In ordinandis presbyteris, & consecrandis episcopis omnibus eum, quem sedes apostolica seruat, morem episcopi tenent.

De Sacramentis non iterandis. Tit. 15.

Presbyter & diaconus, cum ordinabuntur, manus impositionem tactu corporali, ritu ab apostolis introducto recipiunt. si obmissum erit: ne iterator, at statuto ad huiusmodi ordines conferendos tempore quod per errorem prætermisum est cautè subpletor. Cum oratio super caput effundetur ordinandi, suspensione manuum qui adstant clerici faciunt.

Nec, si sine impositione manuum ad hypodiconatus ordinem adsumptus quis erit, nec, si cum confirmaretur clericus oleo nõ chrismate per errorem delinitus erit, aliquid iterator. quod incautè prætermisum erit, cautè subpletor.

Neque, si quis à schismaticis sepultus erit, exhumator, nec sacerdotalia indumenta, in quibus exauthorati presbyteri celebrassint, iterum benedicuntur, nec altaria consecrantur.

1. *Vt filij.*

Filij presbyterorum & cæteri ex fornicatione nati (nisi aut monachi fiant, vel in congregatione regulariter viuant) ad sacros ordines ne promouëtor. prælationẽ verò nullatenº habẽto.

18. *Nimis.*

Sed nec ad dignitates, personatus, & alia beneficia curam animarum habentia sine dispensatione sedis apo. promouentor.

14. *Lite-
ras.*

Et si de vxore legitima erit qui in sacerdotio genitus fiet: nisi permissu summi pont. & aliàs dignus erit, in clericum ne ordinator, ad ecclesiasticum beneficium ne promouetor.

6. *Propo-
suit.*

Alioquin si ad hypodiaconatum promotus erit sacerdotis filius: ecclesiastici beneficij prouisione ne careto. si quam ecclesiam habebit, aut si ad quam à fundi domino presentatus erit: presbyter honestus de ipsius adsensu qui ecclesiæ seruiat ab episcopo committitor. Ipse in suo ordine ecclesiæ seruito, medietatem omnium beneficiorum ecclesiæ obtineto.

3. *Presentium.*

Sacerdotum filii ab ecclesiis, in quibus patres eorum ministrassint, amouentor, in paternis ecclesiis ne ministrant, eas qualibet occasione ne obtinento.

11. *Ad
extirpan-
das.*

In quibus ecclesiis ipse pater tanquam persona ecclesiæ vel vicarius fuerit, eæ paternæ ecclesiæ dicuntor. Si post patrem, nulla mediã persona, ministravit in ipsis: has siue in sacerdotio genitus filius, siue nõ, si tenebit, ab ipsis amouetor.

13. *Mi-
chael.*

4. *Cõque-
rente.*

Cuius etiam ecclesiæ personatum proximo pater habuerit, gnatus vicariam ne obtineto.

Et in qua ecclesia publicũ erit & notoriũ pa-

De filiis presb.ord. vel non. Tit. 16. 22

trem eius personatum habuisse, nec in ea ministrato, nec personatum eius habeto. Si institutus erit: amouetor.

Cum itaque manifestum & publicum id erit, ^{10. Quoniam.} ab indeptis ecclesiis filii penitus excluduntor, ad earum gubernationem ne adsumutor. Causa in iudiciū nec deducitor, nec testes admittutor.

Cuius autem ecclesiæ nec persona, nec vicarius perpetuus pater fuerit, etsi in ea filii quoque ^{8. Constitutus.} nomine ministrasit: filio, quominus eā teneat, ne officito.

Sed & patre defuncto si qua media persona intercessit: ei⁹ ecclesię beneficiū ei obtinere liceto. ^{7. Extransmissa.}

Aliās ecclesiam, quam nullo medio pater eius ^{17. Dilectus.} habuit, si quis obtinebit: nulla, nisi quæ à sede apo. emanauerit, dispensatione iuuator, legati dispensatio ne valeto.

Si cui tamen personas huiusmodi ex iustis causis sustinendi Ro. pontifex potestatem duerit, concesserit: cū quo is dispensabit, ab alio literis contra ipsum à sede apo. impetratis ne molestator. ^{9. Ex tua}

Alioquin in qua ecclesia pater eius ministrasit, qui in sacerdotio genitus est, in ea nec capellanus esto. Literis apostolicis per ipsum super hoc impetratis (si id tacuerit) non obstantibus amouetor. ^{2. Ad presentiam}

Canonicorū quoque filii in qua ecclesia patres ^{15. Cū decorum.} canonici existunt præbendam ne habento. ^{corem.}

Hi, maxumè spurii, in quibus patres eorum ^{16. Ad abolendam.} instituti sunt, secularibus ecclesiis canonici ne sunt. quod contra præsumptum erit, ne valeto. qui canonicos instituerint à suis

De seruis non ordinandis.

beneficiis suspenduntor.

12. *Ad hæc.* Qui verò etiam à pontificibus ex legitimo matrimonio procreati erunt, ad sacros ordines (nisi quid aliud obuiabit) licitè adscendunt. beneficiū item in quibus ecclesiis genitores eorū præsumt præerunt rectè obtineto.

5. *Veniens* Episcopus si presbyterum ad aliquam ecclesiam, in qua pater eius ministrasset, sciens ordinasset: in hac ipsum in pace dimittito. si ignorasset: donec ipsi in alia ecclesia, vnde honestè sustentari debeat, prouiderit, eū olli relinquit.

De seruis non ordinandis. Tit. 17.

5. *Consuluit.* Episcopi neque spurios, neque seruos ordinant.

8. *Dilectus.* In his hoc seruatur. Matris conditionem filius imitator. hæc si libera erit: etiam si quis patrem hominem seruū esse adseret, in presbyterum promoueri ne impeditor.

1. *Instrudi.* Cæterum nemo, nisi ante ingenuitatis dignitate potietur, clericus fieri permittitor. Episcopi, ne id post infirmetur, nè vituperetur, præcauento.

2. *De seruatorum.* Itaque seruos, nisi prius à dominis libertatem consequuti erunt, nemo episcoporum promoueto. hi, si dominum suum fugerint, & calliditate, fraude, dolo malo ad gradus ecclesiasticos peruenerint: deponuntor, domini ipsos recipiunt.

4. *Nullus* Sed & quem dominus eius libertate donatum in presbyterum fecit ordinari ne superbitor. do-

De oblig. ad rati. ordin. vel non. 23

mino suo canonicas (quas vocant) horas psallere si nollet: adcusatus apud episcopum ordinatorem degradator.

Hypodiaconatus sacer ordo habetor. eodem, *7. Miramur.* cum de seruis ordinatis in seruitutem reuocandis quæretur. cum diaconali gradu priuilegio gaudeto.

De famulis ecclesiæ presbyteros & diaconos ^{3. De famulis.} per parrochias, posteaquã manumissione statũ recepti sint libertatis, constituere liceto. Quod ipsis debitum, conlatũ me erit, in personas extraneas ne transmittunt. Omnia ad ius ecclesiæ, à qua manumissi sunt, post eorum obitum pertinent. hi, sicuti nec cæteri ecclesiæ liberti, ecclesiam ne adcusant, aduersus eam ne testificantor. Ad id si adspirabunt: libertate & honoris gradu carento. Eum non dignitate naturæ, sed temporis necessitate promeruisse putantor.

Qui tamen à parentibus suis ecclesiæ seruis ^{6. Eo libentius.} dominis coniuuentibus militiæ clericali absolute traditi erunt, ad aliam ecclesiam transeundi licentiam habent. si autem eo tenore manumissio data erit, & ordini clericali erunt obligati, vt manumittenti ecclesiæ in diuinis, quandiu vixerint, obsequiis famulatum impendant: ad aliam ecclesiam ne transferuntor.

De obligatis ad ratiocinia ordinan. vel non. Tit. 18.

Qui procuratores, actores, exequutores, seu *1. Ma-* curatores pupillorum sunt, fuerunt, ni *gnus.*

De corp. vitiatis ordi. vel non.

si post deposita onera, & ratiocinia reddita act⁹ ipsorum in omnibus fuerint comprobati, & postulentur, honore ne munerantur. Ante negociorū vel officiorum libertatem ne ordinantur.

De corpore vitiatis ordinandis vel non. Tit. 19.

*6. Expo-
suisi.* **Q**ui enormem defectum in corpore patitur, vt si altera manu mutilus erit, ad sacros ordines ne promouetur. Si quis, cum in abbatē promoueretur, id fraudulenter tacuerit: cum promoueri ad sacros nequeat, ab abbatiae officio amouetur.

*2. Cum de
tua.* Alioquin si quis electus vitiatum corpus habere dicetur: superior, qui de fratrum consilio quod exinde visum fuerit exequatur, committitor. Electo ex maxuma dispensatione ita prouisum esto. Quod canonici filius dicetur: pro eo in eius promotione ex dispensatione multa procedi mandator.

*1. De pres-
bytero.* Sed & cū presbytero, qui in duello à se sponte oblato & suscepto digiti partem amisit si non tantum amisit, quin sine scandalo solemniter celebrare possiet, episcopo, post peractam penitentiam, misericorditer agere, &, vt in suo ministret ordine, permittere liceto. tamen hic excelsus admodum grauis habetur.

*7. Tho-
mas.* Multò fortiùs cui pollicis vngula casu adempta erit, si ad eucharistiam frangendam nihilominus in pollice potens erit, nec aliud obstabit canonicum, propter deformitatem huiusmodi ad sacros ordines promoueri ne impeditor.

De digamis non ord. Tit. 20. 24

Qui autem seipfos sani absciderint, vel ab aliis ^{3. Ex par} abscindi adfectauerint, ad clericatus ordinem ^{te. j.} ne adcedunt. si in clero fuerint: cessant. Si tamen ita natus, si infans in cunabulis sectus, si per hominum insidias enuchus factus erit, si olli amputata in persecutione virilia fuerint, & dignus erit: nec in episcopum promoueri impeditor.

Alioquin nemo hac via obsequium se præ- ^{4. Signi-} stare deo credito. si quis, cū id crederet, viri- ^{ficanit.} lia sibi fecit amputari: huic autoritate sedis apo. & eius cui mandabitur, prout ipse viderit expedire, sacerdotale officium absque altaris ministerio conceditor.

Quod si presbyter de consilio medici pericu- ^{5. Ex par} lum sibi imminere videns id faciet: liberè mini- ^{te. ij.} sterij sui officium exequitor, à sacri altaris' administratione ne prohibetor.

De digamis non ordinandis. Tit. 20.

VT nec pœnitentes, ita nec digami, nec re- ^{1. Ut biga} pudiatarum mariti ad sacerdotium adscen- ^{mi.} dunt.

Immo qui presbyteri digami, aut viduarum ^{3. De bi-} mariti sunt, fuerunt, nec viuentibus vxoribus, ^{gamis.} ne defunctis ad diuinorum celebrationem contra doctrinam apostoli, & constitutiones ecclesiæ admittuntor.

Neque, si quis quantum in ipso fuit secundam ^{4. Nuper} mulierē, licet inutiliter, sibi matrimonio iunxerit.

De digamis non ordinandis.

7. *Ano
bis.*

Neque, si hypodiaconus, cum de iure non posset, de facto viduam mulierem duxerit vxorem (quanquam nec maritalis vinculum sit inter ipsos) cum iis contra doctrinam apostoli dispensator. affectus intentionis, quæ in matrimoniis spectatur, cum opere subsequuto sic punitor. In aliis, qui verè digami erunt, sacramenti defectus promotionem impedito.

5. *Debitū*

Consensus animorum & commixtionis corporum, quibus matrimonium perficitur, sacramentum eiusmodi habetor. Altero charitas, quæ consistit in spiritu inter deum & iustam animam, reliquo conformitas, quæ consistit in carne inter christum & ecclesiam, significantor. Idcirco mulierem ab alio ductam, sed minimè cognitam si quis duxerit: sacramenti huius signaculum deesse ne intellegitor. Cū nec illa, nec ipse carnem suam in plures diuiserint, quominus hic ad sacerdotium promoueatur, id olli ne impedimento esto.

6. *Quia
circa.*

Sed & presbyter, etsi plures concubinas habesit, irregularitatem digamie incurrisse ne censetor. cum talibus tanquam simplici fornicatione notatis episcopo quoad sacerdotalis officii executionem dispensare liceto.

2. *Super
eo.*

Digamorum autem ordinatores potestate & officio ordinandi, ordinati etsi ad sacros ordines promoti erunt, ipsis priuatur. vt ad hos promoueantur, vel remaneant in ipsis, contra apostolum ne dispensator. In ordinatore tamen dispensationem adhibere liceto.

De Clericis

De clericis peregrinis. Tit. 21.

LO C O R V M episcopi, ne sibi vel per literas, *3. Tunc.*
 vel per testes de canonica ordinatione eorum, qui sine commendaticii literis venerint, & penitus ignoti erunt, legitimè constiterit, eos in plebibus suis celebrare ne sinunto. si secretò & in furuo ex deuotione celebrare volent: sustinere liceto.

Itaque qui transmarini & aliàs incogniti in *1. Tunc.*
 remotis regionibus agēt, quinque episcoporum ad minus testimonio iuuantur. In suspensione aliquanto tempore habentur. in eo episcopi de actibus eorum pleniùs instruuntur. De inferioribus quoque ordinibus, ne quos saltu prætermisint, anquiritor. his peractis, si digni inuenti erunt, circa eos dispensator.

Si se in quouis ecclesiasticorum ordinum *2. Inter quatuor.*
 constitutos adferent, & ad maiores ordines promoueri postulabunt: sine ordinatorum suorum literis nec in iis quos habere se dicunt, licet iuramentum offerant, suscipiuntur, nec ad maiores promouentur. conuersatio eorum ante probator.

Ecclesiarum quoque prælati in ecclesiis sibi *4. Tenentibus.*
 commissis absque episcopi, cuius ipsi iurisdictioni subsunt, conscientia de alienis episcopatus clericos ne instituunt. si instituent: episcopo, nisi quos ex dispensatione dimittendos duxerit, amouere liceto.

DEINCEPS eorum, qui administrationem in ecclesia, vel auctoritatem habent, officia tractator. In his Archidiaconus clauum teneto.

1. *Ut archidiaconus.*

Hic post episcopum vicarius eius in omnibus esto. Omnis cura in clero tam eorum qui in vrbe positi sunt, quam qui per parochias habitant, siue de eorum conuersatione, siue honore, & restauratione ecclesiarum, ecclesiasticorum doctrina, vel cæterarum rerum studio agetur, ad ipsum pertinet. delinquentium rationem coram Deo redditurum se reminiscitor. tertio quoque anno, si episcopus non potessit, parochiam vniuersam circumito, lustrato. cuncta quæ emendatione indigessint vice sui episcopi corrigito, emendato. Ad Archidiaconatus tamen sui visitandas ecclesias, nisi quæ causa emerget propter quam sæpius oporteat, semel non ampliùs in anno adcedito.

7. *Ad hæc.*

Parochiarum ergo sollicitudo, & earum ordinatio ad ipsum pertinet. ipse maior post episcopum, & episcopi vicarius esto. Omnem curam & sollicitudinem tam in clericis, quam ecclesiis eorum impendito. Oculus episcopi esto. Eius loco per episcopatum prospiciēs quæ corrigunda viderit corrigito, emendato. Ardua tamen negocia, si absque maioris sui præsentia terminari nequibunt, dum cõsulet, sustineto.

3. *Et quæ.*

Denique ipsius ecclesiæ custodiam habeto. Ab ipso, si vel propriæ ecclesiæ, vel ea quæ

de diuersis ecclesiis conlecta erunt cœmelia non sub omni sollicitudine & fide seruata erunt, districtè quæritor . Si quid ex eis fraude cuiusquam vel negligentia peribit : ipse reatu hoc adstringitor .

In hypodiacones & Leuitas imperium habeto . Archipresbyteri seu decani iurisdictioni eius subsunt . hi autem commune ipsius archidiaconi & episcopi officium exercent . ab ipsis communiter eleguntor, cõmuniter amouentor .

In ecclesia hoc archidiaconus officium habeto . Euangelium quando voluerit legito, vel alicui de diaconis legendum mādato, iubeto . Cum episcopus sacrum faciet, ad iusionem eius Leuitæ vestimentis sacris induuntor . sic cum pontifice ad missam proceduntor . ipse ecclesiasticum omne officium prouideto . Lectiones & apochrifas seu responsoria in matrice ecclesia dato, auscultato . Nemo lectionem vllam in ecclesia, nemo Euangelium , donec auscultetur ab ipso, legito, decantato . A coluthos , quis eorum candelabra, quis thuribulum deferre, quæ item minorum quisque officia in ecclesia agere debeat, ordinato .

¶ Clericorū, si ad sacros ordines promouēdi siēt, aut si beneficiis ecclesiasticis præficiūdi, examinationē facito . examinatos episcopo presentato .

Literas tamen suas sine conscientia & auctoritate episcopi promouendis ne concedito . nemo earum auctoritate ad ordines conuolato . alioquin susceptorum ipsis ordinum exequutio interdicator .

De offi. Archipresbyteri.

9. *Vt no-*
strum. Ordinandos autem solus episcopo repræsentato; atq; illos examinato. Sed & abbates & abbatissas in sede ponito.
7. *Ad*
hæc. Institutio corporalis tã super beneficiis quàm dignitatibus ad ipsum pertineto.
4. *Cum sa-*
tis. Curam tamen animarum sine licentia & mandato episcopi nemini concedito. quod ad suum non spectat officium contra patrum constitutiones ne vendicato.
5. *Archi-*
diaconis. Sententiam in aliquos, ni episcopi auctoritas adcefferit, promulgare ne audeto.
10. *Dile-*
cto. Iurisdictionem in monasteriis intra metas archidiaconatus sui sitas eam duntaxat, quam ipse, vel decessores sui in ipsis vel similibus habuerint, retinet.

De officio Archipresbyteri. Tit. 23.

4. *Vt sin-*
gulæ. **V**T ne in aliquo sollicitudo ecclesiastica titubet, non in matrice tantùm ecclesia archipresbyter esto, vnaquæque plebes archipresbyterum habeto. Imperiti volgi, & presbyterorũ, qui per minores titulos habitant, sollicitudinem gerito. vitam eorum iugi circumspectione obseruato. qua quisque diligentia diuinum opus exercebit, episcopo suo renunciato. Episcopus, etsi valde idoneus fiet, sic onera sua partitor. Ipse matrici ecclesiæ, plebibus archipresbyteri præsumto. hi tamen cuncta ad episcopum referunt. nihil contra eius decretum ordinanto.
1. *vt Ar-*
chipresby-
ter. Archipresbyter archidiacono quoque subesto. eius præceptis sicut & episcopi obedito,

pareto . Super omneis presbyteros in ordine presbyterali positos curam animarum agito, assidue in ecclesia stato . Qui in matrice ecclesia erit archipresbyter , in episcopi sui absentia ad eius vicem missarum solennia celebrato . collectam vel ipse dicito, vel alteri qui dicat iniungito. hoc ad eius officium specialiter pertineto.

Sed & ministerium eius in eo constitutum ^{2. Ministerium.} esto. Sacerdotum cardinalium ministerium, qui solenne officium agere debebunt, in communicatione corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi, vt scilicet à sacrosancto die dominico per omneis horas indeclinabiliter perseuerent, vt dignè & sanctè perficiatur opus dei ab eo cui committetur, vitam item eorum, ne cessent, nec scurrilitate torpeant, præceptis sui obtemperando episcopi, prouideto . Si episcopus deerit (nisi quæ prohibita sunt) cuncta quæ in sacerdotum ministerio perfici debent (sunt autem hæc, fontes benedicere, infirmum oleo vngere, penitentem infirmum episcopo consulto reconciliare, penitentiam cunctis aliis sacerdotibus iniungere) prouideto. In præcipuis festiuitatibus vel ipse solenniter celebrationem sacri impleto, vel ad eius iussionem cui committet peragito.

Archipresbyter quoq; vrbanus, si præsul ibi deerit, vice eius officium inchoato. benedictiones presbyterales in ecclesia dato. sacrum quando volet ipse, vel cui iubebit cantato. Cum sacrum faciet episcopus, sacerdotibus, vt se vestimentis sacris induant, qualiter ad missam procedant, cu-

De off. primi. & sacristæ.

stodi ecclesiæ, vt in sacratio propter infirmos eucharistia Christi non desit, præcipito. Infirmi ne sine confessione vel confirmatione corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi cedant, prouideto. de eo sacerdotibus præcipito. Eorum qui forinsecus adueniunt peccatorum confessiones ipse cum omnibus sacerdotibus recipito. Cum receperit, per prouisionem pontificis magnam ipsis curam adhibeto. Ad Christianos faciundos, id est infantes baptisandos, & succurrendum, per iusionem illius sacerdotes omnia faciunto.

De officio primicerij. Tit. 24.

1. Vt primicerius. **P** R I M I C E R I V S, velut Archipresbyter, Archidiacono subesto. Diaconibus & reliquis gradibus ecclesiasticis in ordine positus præesto. disciplinæ & custodiæ eorum insistito. Diaconibus lectiones, quæ ad nocturna clericorum officia pertinent, dato. de singulis studium habeto. In quacunque re capacem sensum habuerit absque vlla negligetia vacato. Sin minus, hi a quo ipse iusserit instruuntor.

De officio sacristæ. Tit. 25.

1. Vt sciat **S** A C R I S T A quoque Archidiacono subiacesto. Custodia sacrorum vasorum, vestimentorum ecclesiasticorum, seu totius thesauri Ecclesiastici, item eorum quæ ad luminaria pertinent siue in cera siue in oleo, ad eius curam spectato.

De officio custodis. Tit. 26.

TREIS ecclesiæ columnæ Archidiaconus, *2. Custos.*
 Archipresbyter, & custos sũnto. hi simul
 iuncti vno animo prouidè & perfectè sine inui-
 dentia zeloue cuncta peragunto.

Quæ competunt ecclesiæ, custodi commit- *1. Custos.*
 tuntor.

Ipse in cunctis Archidiaconi sui iussioni au-
 dito, pareto. In canonicis horis & per eas sin-
 gulas tintinabulorum signa Archidiacono iu-
 bente pulsato. Pallia vel lintheamina altaris
 seu cuncta vtenfilia ecclesiæ indefinenter cu-
 stodito.

Panem & vinum omni tempore ad sacrum *2. Custos.*
 faciendum parata habeto. Oblationes omneis,
 elemofynas, decumas cum consensu Archidia-
 cono absente episcopo inter fratres diuidito.

Lampadum, & laternarum, siue eas accende- *1. Custos.*
 dere siue extinguere oportebit, discretionẽ ha-
 beto. Si ad id minùs idoneus erit: ab Archidia-
 cono, vt se emendet, conrigitor. si indomitus
 permanebit: Archidiaconus episcopo renuncia-
 to. vt eo eiecto minister domui dei aptus con-
 stituatur, prouideto.

De officio vicarij. Tit. 27.

DEinceps eorum qui vicariam pastoribus ec-
 clesiasticis in ecclesia præstant operam of-
 ficiũ tractator.

Eius, qui a Ro. pontifice vicarius in vrbe reli- *5. S. S. A. 110-*
 ctus erit, iurisdicctio, nisi specialiter olli conces- *bia.*
 sum erit, extra vrbeĩ ne extenditor.

De offi. & potestate iud. deleg.

3. *Ad hac.* Qui in aliqua ecclesia vicarius erit per ipseus personam de consensu & autoritate episcopi diocesani institutus assignata ei portione, etsi defuncta persona fuerit, per eum qui ei substituetur (nisi quid committet propter quod in vicaria vel beneficio cõdemnandus fiet) ne amouetur. assignata ipsi pensio ne minuitur.
2. *Proinde.* Ipse verò & personis & ecclesiis deseruio. vnam vicariam duntaxat, nemo plureis habeto.
1. *Ad au-
dientiam.* Multò fortius qui curam animarum, in vna diuersisve ecclesiis personatum indeptus, habebit, vicarius in alienis esse ne quærato.
6. *Ex parte.* Præterea in quibus ecclesiis vicarias obtinent vicarij perpetui, residere, & se in Presbyteros, vt earum cura exigit, promoueri facere, per subtractionem prouentuum, vel ipsarum vicariarum coguntur.
4. *Clericos.* Item quarum ecclesiarum vicarias clerici in Presbyteratu vel aliis inferioribus ordinibus constituti adsequuti erunt, in his alios sibi substituere ne permittuntur.

De officio & potestate iudicis delegati. Tit. 28.

11. *Sancti.* **Q**VI à summo Pont. delegati erunt, vices eius gerere accipiuntur. maiores illis, quorum causam suscepserint terminandam, habentur. In hac si episcopus aliave persona rebellis ipsis, si contumax erit: pro facti qualitate interdicti suspensionisve sententia compelluntur. terram quoque propriæ iurisdictionis in-

terdicto subiicere liceto. Omnia temperatè secundùm negocii qualitatem delegatus facito.

Etsi ordinarius non erit, partes autoritate apo. compellendi, contumaces ecclesiastica seueritate coercedendi, ac super omnibus quæ ad causam ipsam spectabunt, etsi literis commissio- nis non contineatur, potestatem recipito. *5. Præ- rea.*

Contumaces siue ad citationem ipsius venire, siue iudicio parere negligent, pro delicti & causæ qualitate secundùm suum arbitrium punito. *4. De cau- sis. 6. De iur. illis.* si pro eo negotio pœna a canonibus expressa erit: eam infligito.

Aequè si, cum hoc liceat, personis superioribus negocium sibi delegatum subdelegabit: eas in cogito. in coactionibus tamen dignitati & personæ deferto. *28. Præ- ralis. in prin.*

Cum ipsi iusticiam parti exhibere præcipietur, omnino mandatum eludi ne sinito. tam eos qui trahentur in causam, quàm principales eorum fautores, si manifestè iusticiam impedire cognoscantur, ecclesiastica districtione coer- ceto. *1. Quia quæsitum.*

Ordinarius verò, nisi de mandato sedis apo. certus fiet, quod sibi à delegato autoritate apo. mandabitur exequi ne cogitor. *31. Cum in iure.*

Iudicis tamen mandato violenter ne resistito. Sed si qui in causa cõmissa coram iudice ecclesiasticâ transactione vel alio modo obtinuissent se dicent, in quibus certum fiet nec institutionem canonicam, nec corporalem ipsos possessionem habuisse: vt delegatus, donec Romano pot. rei veritas innotescat, in possessionem mittere differat instato. *8. Si quæ- do.*

De off. & potest iudic deleg.

28. *Pastorialis.* Sin efficere apud ipsum nõ potestit vt ab hoc onere ipsum absoluat: etsi iniustam sententiam sciet, obsequitor.
- De iur.*
quia verò.
7. *Significasti.* Quod si ad delegati iudicis mandatum sententiam ipsius suo nolet, aut, aliis resistentibus, non poterit effectui mancipare: delegatus ipse apo. autoritate eam exequutioni demandato. eos qui resistēt sentētia ecclesiastica coherceto.
40. *P. & G.* Alioquin præter eas quæ literis exprimentur personas, ad alias, etiam si consentient, iurisdictione delegata ne prorogator.
41. *Cum vigesimo.* Iudex verò nisi vigesimo anno peracto ne dator. Infra eam æuitatem constituto ab alio quàm à principe facta delegatio ne teneto. Si tamen partes scienter in eum, qui decimum octauum transcenderit, consentient: ratum esto.
17. *Causam que.* Dominus in serui sui causa iudex ne dator. datus amouetor, & alius sufficitor.
35. *C. R.* Item socium partis concanonicum vt suspectum recusare liceto.
25. *Insi- sinuante.* Atque si quis iudicibus à se impetratis, aut alteri eorum, sine quo alii procedere nequeant, familiaris post impetrationem literarum effectus erit: etsi coram ipsis processum fuerit, cum recusari possint (nisi post familiaritatem contractam coram ipsis aduersarius litigare consenserit) alii recte impetrantor. Alioquin ad priorum iudicium examen partes reuortuntor.
28. *Pastorialis.*
in princ. Iudici autem à principe delegato iurisdictione dandi iudicem à lege concessa esto. Nemo tamen malitiosè se exonerare quærito. si is, quem subdelegabit, renitetur: cohercere liceto. Sicut

totum negotium, ita & citationis officium cui-
libet demãdare, & contẽptorem punire fas esto.

Sed etsi duo erunt: vni ex ipsis, quanquam si-
ne altero procedendi potestatem non habebit, <sup>6. Quã-
uis-</sup> siue alii, siue coniudici suo vices suas commit-
tere liceto.

Personis ergo idoneis & discretis, cum graui <sup>3. Si pro
causa vel necessitate impedit⁹ causis à sede apo. debilitate.</sup>
sibi delegatis interesse non poterit (nisi hæ tam
grauis erunt, vt sine eius præsentia terminari
nequeant) vices suas committito. hi, si res tanti
erunt, eum à quo erunt commisi, consulunto.

Causæ quoque cognitionem, & testium exa-
minationem personis ecclesiasticis sententia si-
bi referuata, si volt, committito. ab his si adpel-
labitur: nihilominus causam definito. ^{18. Cũ te.}

Cui verò id committetur, ne recusari possiet <sup>27. Super
questionã
θεμα
i. & j.</sup>
de partium adsensu dator, recipitor. sin eos qui
dati erunt pars altera vt suspectos recusassit, vel
ab eis, si fines mandati excessint, adpellassit:
delegatus ipse causam nihilominus definito.
quæ pars recusabit, iustam recusationis cau-
sam coram iudice ostendito. ni ostendet, vel pa-
rata erit ostẽdere: quominus auditores procedãt
ne impedito. si iustam causam allegabit, neque
delegatus admittet: ad Ro. pont. prouocatio
esto. Causæ sibi commissæ principium, finem,
& medium alij delegare nõ solùm coniunctim,
sed etiam diuisim liceto. Cui aliquid eorum
commissum erit, exequutor potiùs quàm
cognitor esto. Tam is tamen ante quem lis
contestatur, quàm per quem definitur, iudi-

De offi. & po. iud. deleg.

ces dicuntor. Et ab eo, cui exordium vel finem causę quis ita committit, tanquam à iudice pro-uocatio esto. Qui sententiam feret, in his omni-bus principio, medio, & fine vniuersa quę in iu-dicio acta sunt inuestigando per seipsum co-gnoscere accipitor.

37. *Vene-rabili.*

Cum semel in integrum vices suas commise-rit, officio suo functus esto. alteri negocium rur-sus demandare nequito. subdelegatus ipse nihil contra mandati tenorem facito. si quid contra aget: processus irritator.

29. *Ex li-teris.*

Cum iurisdictione coërtionem recipito. Interdicti sententiam in rebelleis promulgandi potestatem habeto.

41. *Quo-niam. q.*

θεμ.

Is autem

& seq.

Et si personaliter negocium exequi iniunge-tur: partibus consentientibus aliis delegare li-ceto. Si tamen acquisitionem fieri, si de prælatis aliisve ministris ecclesiis prouideri mandabitur: cuius industria & fides in id electę erunt, id ipse exequitor. neque, si prædicare crucē, vel pœni-tentias iniungere, excommunicare, vel absolue-re aliquos, aut cum irregularibus dispensare mandabitur (salua legatorum sedis apo. autho-ritate) hæc aliis demandantor. Ipse ministerium non iurisdictionem habeto.

21. *Prudē-tiam.*

θεμ.

1. & ij.

Si plureis etiam sic commissi erunt, vt si om-neis inter se nequeant, duo nihilominus causam exequantur: quando aliquis ex ipsis per certum nuncium, vel excusatorē literatoriē destinatum se interesse non posse non ostenderit, vel aliās de hoc canonicē constare non poterit, qui reli-qui erunt ad causę cognitionem ne procedun-

to. si processint: nihil egisse reputantur. Si quis tamen interesse nequibit, nolet, subterfugiet, aut contemnet: reliqui, siue duo, siue vnus erunt, in causa nihilominus procedunt. Qui verò sic mandatum apo. contemnet grauissimè punitor.

Suscepto itaque mandato qui delegatus erit <sup>14. Quo-
niã abbas</sup> partibus diem ad agendum præfigito. si cum alio iudex erit: eum socium in causæ cognitione adiungito. Si sub expressis nominibus dignitatis locorum, non personarum commissio emanauit: qui præmortuo iudici, cum ei porrectum mandatum fuisset, substitutus erit, cum alio iudex esto. sententia illorum, sicut erit iusta, rata firma habetor.

Si enim duobus causa commissa erit: sententia vnus ne teneto. Rem sic iudicatam ex integro in causam deducere liceto. <sup>16. Cau-
sam ma-
trimonij.</sup>

Vnde si tribus delegatis, ad duum citationem <sup>22. Cum
causa.</sup> altero inconsulto, nec vices suas committente decretam venisse, aut si ante citationem ipsam, & literarum noticiam ad apo. sedem pro eadem causa nuncium misisse reus allegabit: hæ exceptiones admittuntur. si admissæ non erunt, sed pars respondere iubebitur: prouocatio esto.

Sed & delegatorum vno rebus humanis exem ^{42. Vno.} pto, nisi aliud in delegatione expressum erit, eorum officium expirato. Compromissi in arbitris par ratio esto.

Item tribus datis cum clausula, vt si non om- ^{30. Licet.} nis possient interesse, duo exequantur, vnus si recusatus erit, vel nequibit, & alter vices suas

De off. & potest. iudic. deleg.

tertio conlege suo commiserit, posteaquã mortuus fuerit, nisi adhuc eo viuento tertius iurisdictione vti inceperit, solus officium iudicandine habeto. sin ante mortem illius iurisdictione sic demandata vti inceperit: suas & illius vices adimpleto.

27. *Super questionũ θεμα. si verò.* Hic verò cui condelegatus eius vices suas committet, alteri causam delegandi, vel adpel. remota procedendi (etsi ex duobus ipsis, si pariter interesse nequeant, id in eorum commissiõne expressum erit, vt alter adpel. remota procedere possit, & ex iurisdictione à principe delegata potuerit) cum iurisdictione sibi à delegato commissa, potestatem ne habeto. ab hoc si adpellabitur: ad primum delegantem adpellator,

23. *Cum super.* Et si, cum iuxta formam literarum soli procedere permittetur, altero conlega recusato, vel post sententiam officio suo functo ab ipso adpellatum erit: cum hoc nihil agito. si quid aget: quasi non possit & nolit solus procedere, confessio eius accipitor. quod à duobus factum erit effectum caretõ.

34. *Coram dilecto.* Iudici quoque antea dato si, postquam diu disceptatum erit, alius veritate subpressa adiungetur, vt si ambo non possint, ea prior iudex adimpleat: quem is adiunctus subdelegabit non admittere, & soli in causæ cognitione procedere liceto. sententia eius rata esto.

43. *Quoniam. y. in prin.* Si verò rite ex delegantis officio, vel de partium consensu dabitur: & ipsius subdelegatio valeto. Sic si episcopo mandabitur, vt cum

altero suorum coniudicum mandatum exequatur: sine subdelegato ipsius reliqui duo procedere ne valento.

Qui autem delegati semel iurisdictionem à se abdicassint, nec ex partium compromissi formula resumunto. 38. Significanti-
bus.

Porrò contra delegatum si quæ suspicionis causa adsignabitur: ea coram arbitris probator. 39. Suspi-
cionis.
Ad ipsos omnia quæ ad hunc articulum faciunt pertinento. Ipsi ad hoc terminum adsignanto. si discordeis erunt: delegatus ipse, vt vel in vnam sententiam conueniant, vel tertium concorditer aduocent, cum quo ipsi vel alter eorum id faciat, cogito. Id quoque ad explicandam iurisdictionem suam ipsi commissum intellegitor.

Quid si lis ante mortem delegantis contestata non erit? Certè mandatum finitor, iudices ex delegatione huiusmodi ne procedunto. 19. Relati-
u.

Si tamen citationis edictum ante mandatoris mortem propositum, & ita quasi ceptum negotium fiet, maxumè si delegantis obitum delegatus ignorabit, lite post mortem contestata in causa nihilominus procedere tenetor. 20. Gratia.

Planè qui delegatus erit iudex formam sibi statutam obseruato. Rationabiles tamen exceptiones (nisi nullas admittere iubebitur) admittito, & in causa iuxta iuris æquitatè procedito. Ro. pōtifex nullas exceptiones admitti (præterquam si res notoria fiet) ne mandet, videto. 23. Ex par-
te. j.

Si iudici posteriores literæ quæ prioribus obponentur, de ipsis tamen mentionem non facientes innotuerint: Ro. pōtificè consulito, ex-

De offi. & po. iud. deleg.

quationi vtrarunq̄ue superfedeto.

35. C^o R. Si quo loco delegatus erit pars aduersa propter multas & graueis inimicitias coram eo cōparere nequibit: qui eum impetrasset alium in eadem ciuitate vel diœcesi elegundi optionem habeto.

32. Cum
olins j.

Quæ in negotio commissio ante litem contestatam contigerint, vt si damnum datum sit, eorum iurisdictionio, nisi de ipsis in rescripto mentio erit, ad delegatum ne pertinet. A procuratore simpliciter ad eam causam deputato (cum ad ea tantum quæ in commissione inuenientur expressa constitutus intellegatur) ad hæc prorogari iurisdictionio nequit.

4. De cau
fis. v̄ prim.

Item si causa intra certum terminum deciden- da committetur: eo transacto, nisi præfixus dies de partium voluntate & cōsensu prorogabitur, mandatum expirato.

28. P^osto
ralis.

Si qua verò partium procurante ad diem ipsis adsignatam delegatum euocari contigerit: nisi partes negotium prorogari consentient, iudex ipse personæ neutri parti suspectæ, quantum ad diem illum, negotium adpell. remota audien- dum committito. Cuius partis malicia id actū dicetur, digna eam animaduersione punito.

10. Con-
sultatio-
nibus.

Reo tamen absente, siquidem antequam de literis commissionis mentio fieret, iusta de causa non per contumaciam se absentasset, etiam si spoliatum intra certum tempus restitui mandabitur, intra quod is qui abest adesse non possiet, & impetrator testibus idoneis possessionē suam & deiectionem probare paratus fiet, resti-
tutio

tutio ne dator.

Cæterum iudex cum peremptorium adsignabit, ne iurisdictionem suam (nisi cum exiget necessitas) coarctet, videto. Si ad audiendos testes, depositiones publicandas, vel sententiam proferendam peremptorium adsignabit, & adhuc iurisdictione durabit ipsius: in diem alteram æquitate suadente expectare licet. Contumacem non propterea iterum citare elapso peremptorio, nisi hanc olli gratiam facere volet, tenetor. Si iurisdictione expirabit, neq; is, cui peremptorium adsignatum erit, hora, qua congruè possit ipse iudex ad id quod edixerit procedere, se præsentabit: iudex quod intendit exequitor. Iudicalem instantiam frustra evanescere ne finito. In tenebris tamen & furuo iudicia ne exercentor. Ex qua ante noctis tenebras quod incumbit, perfici possit, congrua hora intellegitor.

Qui literas impetravit si excommunicatus dicitur: iudex, nisi qui id obiiciet vel statim, vel intra competètem terminum id probabit, actori, ut sine quolibet offēdiculo audiatur, permittito. Sin eo confitente, vel aliàs legitimè constabit: secundum formam ecclesiæ absolutio. Si tamen ob aliam iustam & evidentem causam excommunicatus erit: ad excommunicatorem absolvendum remittito, amandato. Ipse pro qua causa excommunicatus erit (nisi specialiter aliis erit delegata) coram excommunicatore statim eius mandatum servato. Is si quid maliciose agget, aut differet: delegatus eandem utrobique iurisdictionem exerceto, nisi absolutio sedi apò.

De off. & potest. iudic. deleg.

reseruata specialiter erit, liberè ritu ecclesiastico exequitor. Cui principale, ei & accessoriū commissum accipitor.

36. *Cum
cōtingat.*

Quòd si eum, qui se, cum non deberet veluti post adpellationem, excommunicatum dicet, absolui mandabitur: excommunicatore contra adsertionem probare volente vtriusque partis probationes admittuntur. ante iudex ad aliquid decernendum ne procedito. prout per eas adparebit vel absoluto (si indigebit) vel non ligatum denunciato. Sin quis se generaliter iniuste excommunicatum adseret, neque in excommunicatione intolerabilem errorem patenter expressum fuisse dicet: antequam absolutus fiet, probationes eius ne admittuntur. Iuxta formam ecclesiæ protinus absoluitur. sic vtriusque probationibus admisis iuste an iniuste fuerit excommunicatus decernitor.

15. *Super
eo*

Si de præsentatione presbyteri ad certam ecclesiã quæstio erit, & ita delegabitur, vt ad præsentationem partis, cui ius id competere cõstabit, adpel. re. ordinet ecclesiam: id ipse neque inscio, neque reclamante diocesano episcopo, archipresbytero, vel archidiacono, & sine ipsorum fraude facito. ollis, si iuri suo detrahi viderint, adpellare liceto.

12. *Ex par
te. j.*

Cum autè mandatum accipiet, vt de cuius ecclesiæ primò vacatura dignitate cui prouideat, eam quæ prima vacabit, etsi specialeis super ea pro alio literæ de prioribus tamen mentionem non facientes emanarint, ipsi adsignato.

33. *Cum
olim. ij.*

Si quid ad delegantem scribendum erit: cui

scribta huiusmodi tradentur ea ne aperito, rese-
rato, sigilla ne violato. si partium alteri dabun-
tur, & hæc illa suspecta habesit: vel hæc non
recipito, vel recepta ex fide præsentato, & suspi-
cionis causam coram delegante ostendito, alio-
quin verbis ipsius nulla fides adhibetor. contra
acta quæ violassit ne auditor.

Iudex ipse, licet, cum sententiam dixerit, offi-
cio suo functus esse dicatur: tamen & aduersus ^{26. Que-}
contumacem ante litis contestatione, & ad sen- ^{renti.}
tentiã quoq; suam exequudã iurisdictionis sibi
cõmissæ exercitium vsque ad annum integrum
habeto.

Ea autè per se vel alium exequutioni mandata ^{9. In lite-}
eius autoritas & iurisdictione cessato, euanesco. ^{ris.}

Quòd si literæ causæ adpellationis fuerint ^{28. Pasto-}
impetratæ: etsi prioribus literis remota fuerit ^{ralis}
adpellatio, dummodo ex certa scientia impe- ^{θεμο.}
trentur, statim prioris iudicis iurisdictione reuoca- ^{πρατερα.}
ta esto. exequutio sententiæ, donec adpellatio-
nis merita plenius sint discussa, suspenditor.

Si à subdelegato adpellabitur, & delegatus ali ^{27. Super}
quid sibi de iurisdictione reseruassit, maxumè si ^{quæ est iuris-}
causa fuerit adpel. re. commissa: ad ipsum, non ^{θεμο.}
ad R.o. pont. adpellator. sin iurisdictione totã in ^{πορτο.}
alium transfulerit: ad R.o. põt. prouocatio esto.

De officio legati. Tit. 29.

Legatus quoq; in sua puincia vices sumi põt. ^{1. Cum no}
ligerere accipitor. vnde archiepiscop^o, cù me ^{ignoretis.}
tropolitico iure duntaxat eas, quæ de episcopa-

De offi. legati.

tubus suffraganeorum suorum per adpellationē ad ipsum deferuntur, causas audire possit, si legatus quoq; fiet, vniuersas quæ per adpellationem, vel querimoniā ad ipsum peruenerint, audiendi potestatem habeto.

8. *Volentes.* Si quis tamen à latere summi pont. ad partes illas legatus mittetur: exequutionem officii sui, quandiu legatus à latere ibi erit, pro sedis apo. reuerentia dimittito.

2. *Studiisti.* Commissionem quoque alicui specialiter ab apo. sede factam legatus generalis ne impedito. Sententiam, quæ iuxta formam mandati apo. à delegato rationabiliter lata erit, confirmandi & exequutioni demandandi, non tamen irritandi, nisi speciale super hoc mandatum accepit, potestatem habeto.

5. *Licet.* Sed & quam rem semel examinatum ad sedem apo. deliberandam transferet, ampliùs eam ne examinato. Cum sic iudex esse desierit, quod faciet, irritum & inane esto.

10. *Nemi ni.* Sanè quæ legatus in prouincia sibi commissa edet statuta, ipso eam egresso perpetua manento. si quos tamen delegasset: nisi ante eius decessum eorum præcesserit citatio, eorundem iurisdicatio exspirato.

3. *Nisi.*
4. *Quod translationem.* Insuper ad ea quæ in signum singularis priuilegij Romano tantū archi flamini reseruata sunt, legatus manus ne extendito. vnā ecclesiā alteri subiicere, vni in aliam ius primatiæ concedere, duos episcopatus vnire, vel vnū diuidere ne audeto. Motu proptio de vna ecclesia ad aliam episcopum transferre ne præsumito. Eos tamen

qui in canonem promulgatæ sententiæ inciderint propter sacrilegas in clericos manuum iniectiones rectè absoluito.

Extra commissam verò sibi prouinciam Ro. ecclesiæ legatis, si non à latere missi erunt, neq; ibidem in alienigenas, nec his qui ecclesiarum suarum prætextu legationis dignitatem sibi vendicabunt, etiam in prouincia sua & in subditos suos, nisi speciali gratia hoc ipsis ampliùs concedatur, hoc permissum ne esto.

At quandiu legationis suæ terminos egressus non erit legatus, etiam ex alia prouincia in aliã, si in vtraque iurisdictionem accepserit, interdicti sententiam promulgandi potestatem habeto.

Prouinciæ quoque suæ vacantes ecclesias episcopo inconsulto, & multò magis archidiacono qui se patronum dicet (cum hic in præsentatione, quàm ille in concessione minus ius habeat) licetè conferto.

De officio iudicis ordinarij. Tit. 30.

Nunc ordinarij iudicis officium explicator. Singularum vrbium episcopis in suis dicecesibus adulteria, & scelera inquirendi, vlciscundi, & secundum canones iudicandi libera potestas esto. publicum quoque auxilium, si opus erit, aduocanto, adiscunto. Id ipsis ne præiudicato, sed cù hoc ipsi quæ deo sunt placita, prosequuntur.

Conrigundis itaque subditorum excessibus, & moribus reformandis ecclesiarum prælati prouinc.

De off. iud. ordinarij.

denter ac diligenter intendunto. exequutionem ipsorum, ni formam obseruadam excessint, nulla consuetudo vel adpellatio impedito, interpellato.

12. *Licet.* Tam autem circa viros religiosos, quàm seculareis clericos suæ iurisd. subiectos crimina anquirendi & conrigundi potestatem habent. Et si quid Ro. pontifex super hoc generaliter ollis mandasset: non delegata, sed ordinaria iurisdictione facere accipiuntur: Si in hoc faciundo, cum licebit, adpellabitur: adpellatio nõ ad Ro. pontificem, sed ad proximum superiorem deuoluitur.

19. *Graue.* In quas tamen dicecesum suarũ ecclesias nec ordinariam iurisdictionem habebunt, nec si literas huiusmodi super clericorum conreccionem accepserint, nec in ecclesias ipsis ecclesiis subiectas interdicti, nec in earum clericos suspensionis sententias promulgare audento.

7. *Quarto.* Quos prouinciæ suæ monachos, canonicos, & alios regulareis proprium habentes & claustro relicto curias principum sectates inueniet, si nec ad eorum commonitionem resipiscant, ac proprium sine difficultate in manibus prelatorum suorum secundum ipsorum Consilium in domus vtilitatem conuertendum dimittent, & regularem vitam obseruabunt: prælatos ipsos, vt id exequantur, monento. si negligenter omittent: ipsi per suspensionem officii & beneficii adpel. re. compellunto.

13. *Irrefragabili*
θεμα.
2. 3. & 4.

Si cuius ecclesiæ cathedralis canonici per capitulum conrigi consuerint: episcopus, vt intra

certum terminum conrigantur, moneto, iubeto. alioquin ipse conrigo. Ipsum verò capitulum si in episcopi contemptum, aut absque manifesta & rationabili causa à diuinis cessasset: episcopus nihilominus, si volt, in ecclesia sua celebrato, ad metropolitanū querelam deferto. Ipse tanquam delegatus à summo pontifice veritate cognita dignè castigato. Prælati hæc ad grauamen pecuniæ quæstum ne conuertunt.

Quæ ab ecclesiarum prælatis in clericos vel ^{3.} *Cum ad* laicos malefactores sibi subditos rationabiliter ^{ecclesiarū.} lata erit sententia vsque ad dignam satisfactionem inuiolabiliter obseruato. Si quis plebanus (cū prælatus fiet) id in suos parrochianos faxit: idem esto. hi à superiore sine illius conscientia ne relaxantur.

Quas enim prælatus in subditos suos pœnas ^{8.} *Ad re-* canonicè infliget & superior ipse obseruato, & ^{primendā} ab aliis obseruari imperato. Excommunicationis sententia per adpellationis obiectum ne suspenditor. Si quis eam iniustam archiepiscopo conqueretur: ipse suffraganeo tanquā coepiscopo deferto, conquerentem ad ipsum absolendum remittito, amandato. absolueri si nollet: ipse iuratoria cautione recepta absoluto. Nisi quem ipsi legitimè constabit contra iusticiā excommunicatum, super eo de quo excommunicatus erit vt satisfaciat competenter iniungito. Si contemnet: in excommunicationis sententiā adpel. remota reducito.

Sed & si quis parochianos suos pro copula illicita excommunicatione notasset ordinarius, &

6. Significauit.

De offi. iud.ordinarij

ipsi ab apo. sede literas impetrabunt : quandiu iudicum desidia, vel malicia causa protrahetur, si nec illi à cōiunctione inlicita abstinebūt, etsi ab excommunicatione absoluti sient, ipse eos in pristinam excommunicationis sententiam reuocato. ea ipsos, donec causa in receptione testiū & aliis progressum cepit, ligatos teneto.

5. Ex parte. Quos autem à se excommunicatos occultatis excessibus, & falsæ causæ prætextu à Ro. pontifice absolutos esse constabit, cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedem apo. remittito. si tamen celatæ veritatis suspectos tantum habesit: quod ipsam confessi fuerint, purgationem ipsis indicito.

11. Pastoralis. Si quos verò ab apo. sede iudex delegatus pro contumacia manifesta excommunicasit: hos ordinarius, præterquam in mortis articulo, absolueret, nec si petitorum rei seruandæ causa in possessionem petitorum induxit, possessionem amissam restituere intra annum iuri parere volenti, & idoneè cauenti, etsi delegatus decessit, nisi eidem ipse in honore succedet & onere, ne præsumito. hæc summo pont. reseruata sunt. Si qui tamen id metuent, ne post annum aduersarius eorum verus efficiatur possessor: coram ordinario, vel, si copia eius haberi nequibit, coram publicis & honestis personis cautionem, quod iuri parebunt, offerendi ac præstandi potestatem habento. Sic post annum à sede apo. possessionem recuperanto.

2. Si sacerdos. Sacerdos si quem cuius criminis reum certò sciet: si delinquentis confessionem receperit, nec

is volet emendare, nisi iudiciario ordine quis probare potest, nominatim ne arguito. Si quis inlatum sibi damnum queretur, & iusticiam petet: authorem damni, sed non nominatim, excommunicandi potestatem habeto. Quem tamen reum sciet, ne se communioni ingerat, admoneto.

Episcopi in ecclesiis suæ diœcesis canonicam obedientiam, subiectionem, & reuerentiam, institutionem & destitutionem, conrectionem & reformationem, censuram ecclesiasticam, omnium causarum ad forum ecclesiasticum de iure spectantium iurisdictionem, pœnitentias, sacramentorum, quæ ab episcopo recipiunda sunt, conlationem, synodum, eiusque sine cathedratici nomine binos solidos, decumationem, & mortuorum quartam, visitationem annuam, procurationem moderatam & æqualem habent. hæc episcopalia iura sunt. Episcopi his contenti manent. Pro temporis tamen necessitate, si manifesta & rationabilis causa erit, cum charitate moderatum auxilium postulandi potestatem habent.

Inter supraddicta citatio, causarum examinatio, & emendæ ad iurisdictionis legem non ad diœcesanam pertinent. 18. Dilectus.

Viros idoneos opere & sermone potentes ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendum adsumunt. Hi plebes episcopis creditas vice ipsorum (cum ipsi per se nequibunt) visitantes verbo & exemplo ædificant. His, si indigebint, episcopi necessaria subministrant. 15. Inter cetera.

De off. iud.ordinarij.

Tam in cathedralibus quàm conuētualibus ecclesiis viri idonei, quos episcopi non solum in hoc, sed & in confessionibus audiendis, & pœnitentiis iniungendis, cæterisque, quæ ad salutem pertinent animarum, coadiutores habere possint, ordinantur.

14. *Quoniam*

Vna verò eadēque ciuitas siue diœcesis omnino diuersos pontifices ne habeto. Sed & in queis partibus intra eandem ciuitatem atque diœcesim diuersarum linguarum, morum, & rituum, sub vna tamen fide populi permixti erūt, pontifices earum viros idoneos prouidento. Hi secundum diuersitatem rituum, & linguarum diuina ollis officia celebrant, ecclesiastica sacramenta ministrant, verbo pariter & exemplo instruunt. Si vrgens necessitas postulabit: episcopus catholicum præfulem nationibus illis conformem prouida deliberatione sibi vicarium constituit. Hic ipsi per omnia subiectus & obediens esto. Si quis aliter se ingesserit: excommunicatus esto. Ni resipiscet, ab omni ministerio ecclesiastico deponitur. Brachium seculare, si necessarium erit, adhibetur.

17. *Ut iuxta*

In monasteriis autem visitandis nullos seculares præterquam de ecclesiæ suæ canonicis duos trēsve in decēti habitu visitationis tempore episcopus introducito. alios quos expedire viderit religiosos adiungito.

4. *Cum*

In quibus ecclesiis, cum hæ vacabunt, propter patroni dissensionem, vel colpam, aliāve quam causam ordinarii locorum personas instituere non poterunt, nec persona erit ecclesia-

stica quæ præsentationem habesit, adpella. re.
œconomos ponunto. Hi fructus percipiunto.
Eos aut in ecclesiarum vtilitatem expendunto,
aut futuris successoribus fideliter reseruant.

Ecclesiis sua priuilegia seruantor. Neque pri- ^{9. Duo si-}
mates vel patriarchæ nisi quantum sacri cano- ^{mul.}
nes cõcessint, vel illis ab antiquo prisca consue-
tudo contulit, præ cæteris quicquam habento.
archiepiscoporum qui sub ipsis erunt clerici, ni
per adpellationem causa perferatur ad ipsos, aut
ollis a sede Apo. erit indultum, aliquá ve eccle-
sia aut eius rector priua lege fulcietur, iudicium
ipsorum subire ne coguntor.

Episcopi quanquam metropolitana lege ar- ^{11. Pastro-}
chiepiscopo subiecti sient, ipse tamen in cleri- ^{ralis in}
cos suffraganei quibusdam casibus exceptis ^{princ.}
nullam potestatem habeto. Causas ad ipsum
per adpellationem deuolutas suffraganei sui sub-
dito delegare valet, non tamẽ vt delegationem
suscipiat, inuitum cogito.

Archiepiscopo tamen, si infirmitate aliáve ^{10. Quod}
iusta causa impediatur, pro suffraganeis conse- ^{sedem.}
crandis vices suas coepiscoporum alicui, dum
& catholicus habeatur, nec gratia sedis Apo.
ipsi subtracta siet, committere liceto. qui con-
secrandus ab ipso munus consecrationis accipe-
re tenetor.

Quibus item casibus alicui ex officio com- ^{20. His}
petit pro violenta in clericos manuum inieccio- ^{quibus.}
ne excommunicatos absoluedi potestas, alij ab-
solutioem huiusmodi committere liceto.

De officio iudicis. Tit. 31.

1. *Ex lite-
ris.*

AD officium iudicis etiam delegati aduoca-
tum parti non habenti dare pertinet. Is etiã
domesticum suum dare valet.

2. *Iudicis*

Officium iudicis si pro actione proponi-
tur: lis contestator, aliàs necessarium ne esto.

De maiestate & obedientia. Tit. 32.

6. *Solite.*

AD vniuersalis ecclesiæ regimen & firmamẽ-
tum duo luminaria magna à deo constituta
habentur. Pontifex in spiritualibus, Imperator
& Rex in temporalibus eos qui hæc ab ipsis
percipient, antecellũto. Illius maior authoritas,
horum minor potestas esto. Hi gladii potesta-
tem in eos tãtũm, qui gladio vtentes eorum iu-
risdictioni erũt subiecti, habent. Sacerdotibus
& pontificibus suis reuerenter vtuntur. ab his si
rationabiliter admonebuntur, increpabuntur:
sufferunt, parento. Romano pontifici oues
Christi commissæ creduntur. qui ipsum magi-
strum & pastorem non agnoscet, à Christi ouili
extorris esto. Ille quodcunque ligandi atq; sol-
uendi à deo datam potestatem habeto.

5. *Itũd.*

Eius iusionibus nullus, etiam si episcopus,
contrauenito, aliàs inobedienciæ notam in-
currito.

4. *Omnes*

Episcopis quoque principes & cæteri ho-
mines obediunt.

2. *Si quis.*

Qui contra decretum eorum venerit, ab ec-
clesia abiicitur, anathematifator.

Episcopus quos abbates & sacerdotes sibi ^{9. Quod} diocesana lege subiectos habesit, ad suam sy- ^{super his.} nodum (nisi tamen in ea quicquam contra canonica decernet agere instituta) per censuram eccle. venire, sibi que debitam reuerentiam & obedientiam præstare compellito.

Monasteriorum etiam canonici regulares ^{10. Cum} priori suo in his quæ ad ipsum pertinebunt obe- ^{in ecclesiis} diunt. si contumaces erunt: ipsos prior excommunicato. Antequam de obedientia priori præstanda iuramentum corporale præstiterint, ne absoluuntur. Id si contempserint: de fratrum consortio excluduntur.

Alioquin prælatus, quandiu voluntario ipsi ^{3. Lege-} officio à subditis reuerentia impendetur, nec, vt ^{batur.} sponsonis scriptione se obligent, cogito.

Abbatissæ suæ canonicæ regulares, & clerici ^{12. Dile-} eius iurisdictioni subiecti obedientiam & reue- ^{ctia.} rentiam impendunt. eius salubria mandata & monita obseruant. alioquin qui ipsos ad id censure eccle. compellat, deputator.

Capellarum Cardinali ecclesiæ subiecta - ^{11. His} rum Presbyteri & clerici Cardinali ipsius ma- ^{que.} nualem obedientiam, reuerentiam, & honorificentiam exhibent. ad ipsam ecclesiam pro scrutinio, baptismo, & capitulo celebrando temporibus consuetis conueniunt, confectionem Cardinalis humiliter requirunt, excommunicationis, interdicti, vel suspensionis sententias in ipsos & ecclesias eorum latas obseruant. Ecclesia Cardinali vacante omnia hæc eidem ecclesiæ reuerenter exhibent, conre-

De maioritate & obedientia.

Etio tamen, excommunicatio, & suspensio ipsorum sedis apostolicæ prouidentia referuantor.

14. *Cum olim.*

Abbatum quoque episcopo subditorum electiones ecclesia cathedrali vacante capitulo ipsius confirmandæ vel infirmadæ præsentantor.

16. *Cum inferior.*

Cæterum inferior in potiozem etiam in eius territorio existetem, etsi olim subiectum ipsum eiusque territoriū habuerit, cum postea ad maiorem ordinem adscenderit, utpote ecclesia ipsius, cum in cuius Archidiaconi territorio esset, in cathedralem erecta, iurisdictionem ne exerceto. Episcopus tamen seu Archiepiscopus, qui sic Archidiaconi iura leserit, in diœcesi sua abque alieni iuris præiudicio compensationem oli congruentem facito.

8. *Inter quatuor.*

Si quas autem ecclesias, quæ ante minimè sibi respondebant, aut ab ipsius iurisdictione exemptas, etiam patriarcha sibi subiici, & à prælatis ipsorum obedientiã præstari postulassit: in præiudicium eorum, queis ipsæ subiectæ erunt, aut contra exemptorum statum, maximè in eorum absentia nihil immutator.

17. *Humilis.*

Porrò inter vicinos archiepiscopos si de iure primatiæ seu patriarchatus controuersia erit: pro eo cui iura liquidiora suffragabuntur Ro. Pontifex prouideto. Prælatorum alterius prouinciæ in ea præsentium, & capitulorum cathedralium, eiusque ecclesiæ pro qua prouisio erit super hoc adensus requiritor. ante prouisio facta ne publicator. si qui consentire nolent: superfedetor. ipsis, si prælati erunt, ut personaliter, sin alij, ut per procuratores idoneos Apo.

sedem adeant, præcipitor. Ibi ius suum prosequuntur. si succumbent: parti alteri in expensas condemnantor.

Patriarcha autem in iuramento à suffraganeis suis exigundo ea forma qua Ro. Pontifex in coepiscopis ipsi immediatè subditis, contentus esto. Si præter eam iuramentum exiget: etsi consuetudinem prætendet, his articulis episcopus ne tenetor.

Quos ordinis sacri conlatione Ro. Pontifex honoravit, ipsorum episcopi inter alios sibi subditos eis deferunt. non tamen per hoc ipsi ab obedientia, quam aliàs episcopis suis debent, absoluti sunt.

Sed & qui priùs ordinatus erit, ipse prior & maior habetor. Hæc honoris distinctio esto.

Qui tamen aliàs in ecclesia maior erit ordine, etsi postea receptus erit, in portione percipiunda potior esto. Presbyteri primum, diaconi secundum, hypodiaconi tertium locum tenentor. Minores seruitia consueta faciuntor.

De induciis & pace. Tit. 33.

EPISCOPUS omni trepidatione seposita ad pacem firmiter tenendam mutuam sibi opem consilium adferuntor, hoc nullius amore odio prætermittuntor, si quis in hoc tepidus erit: damnus propriæ dignitatis incurrito. Vt induciæ a quarta feria post occasum solis ad secundam usque feriam in eius ortu ab aduentu domini usque ad octauas epiphaniæ, & a septuagesima us-

que ad Octauas Paschatis inuiolabiliter obseruentur, præceptum esto. si franget quis, neque post tertiam admonitionem satisfaciet: episcopus in eum sententiam excommunicationis dictato. scribtam vicinis episcopis adnunciato. hanc quisque eorum confirmato, nullusque excommunicatum in communione recipito. si quis hoc violasset: ordinis sui periculo subiaceret.

2. *Innoce-
ntius.*

Presbyteri, monachi, conuorsi, peregrini, mercatores, rustici euntes, redeuntes, agros colentes, & animalia quibus arabunt, & ad agrum semina portabunt, etiam in bello securitate lætantor. Pax seruatur.

De Pactis. Tit. 34.

1. *Anti-
gonus.*

3. *Quali-
ter.*

6. *Cum
clerici.*

5. *Acce-
pimus.*

8. *Pactio-
nis.*

PACTA custodiuntor.

Quæ promittuntur, opere complentor.

Nemini tamen quò facilius ecclesias indipsatur decedentibus earum personis, pensiones ipsarum maiores soluere pacisci licetor. qui secus faxint, ecclesiis ipsis spoliator, seueritate ecclesiastica puniuntor.

Cum item ecclesiæ concedentur, si vt alii nominatim succedant, conueniet: friuolum & inane esto.

Etenim in spiritualibus omnis omnino pactio, conuentio cessato. pro iis obtinendis si quæ facta erit, aut in aliis si quæ conuentiones obseruatae vergent in animæ detrimentum: nullius momenti suntor. turpe vel rei turpis, aut impossibilis de iure vel de facto pactum nullam obligationem inducitor.

Ideoque

Ideoq; si super ecclesiastico beneficio lis erit: nec, vt pro expensis pecunia detur alteri vt liti cedat, conuenito.

In conuentionibus super hoc ineundis, & aliis in quibus summi potestatis consensus expectabitur, eas rati habitio pro partium securitate solidato.

Planè nullis clericis cum domos locabunt, aut feuda concedent, vt ipsis decumæ soluantur, & apud eos sepultura elegatur, neque quid aliud in præiudicium ecclesiarum parochialium cum conductoribus & feudatariis conuenire liceto. si quid occasione pacti huiusmodi percipietur: ecclesiæ parochiali redditor, restitutor.

4. Cū prò-
dem.

2. Quo-
sens.

7. Pleri-
que.

De transactionibus. Tit. 35.

TRansactionum quoque pacta, quæ pro liti- bus sedandis fient, perpetua sunt.

Cum transactione decisa cōtrouersia erit, partium iura, priuilegia, & instrumenta viribus uacua sunt, sola postremorum pactorum pagina valida & perpetua esto. si quid imperitia, aut incuria minùs firmum esse metuetur: vires plenissimè notionis auctoritate Ro. pont. suscipito.

1. Sicut
grauè.

Inter ecclesiarum verò personas facta super decumis transactio, ni superioris auctoritate cōfirmata fiet, successoribus earum ne obstato.

8. Veniens

Sic si quis literis ad extraordinarium iudicem impetratis cum aduersario suo componet, postmodum in ecclesia de qua agetur ius aliquod habiturus: episcopus quidem loci compositio-

5. De ca-
tero.

De transactionibus

nē, nisi iuri contraria erit, ne reprobato. Qui tamen census sub hoc pretextu ecclesiæ, cui præfit, sine episcopali auctoritate solutus erit, vitā eius qui soluerit ne excedito.

2. *Statutus.* Sed inter quos & personam ecclesiasticam de episcopi vel archiepiscopi sui ad sensu super decimis compositio facta erit, rata persistito.

3. *Continuit.* Item quam transactionem abbas, vel conuentualis ecclesię prior super lite faxint, si à capitulo suo de rati habitatione literas habesint, capitulum eam, si fuerit aliquot annis seruata, quasi non consenserit, reuocare nequito.

II. *Ex parte.* Iudici quoque ad componendum partes suas interponere, & interdum seueritati detrahere pro loci statu & excedentium multitudine, æquitate seruata, semper in humaniorem partem inclinando, prout personas, loca, & tempora potulare viderit, liceto. In matrimonio verò & aliis super quibus ius inuenietur expressum, à seueritate canonica ne recedito.

7. *Super eo.* Planè super rebus sacris litigiosis nemo transfigito. vt hæ aliquo dato, retento, promisso possideantur, simoniæ speciem habeto. quominus tamen gratis & amicabiliter inter se litigantes componant, ne obstato.

4. *Confessus.* Cæterum litē super beneficio cœptā & transactione sopitam, ac vltro citroq; fide præstita firmatam ea in inritum reuocata resumere liceto.

6. *Ex lite vis.* Quòd si coram iudice fortè fiet transactio: tertius, qui author eius eidem interfuerit, eius mentione non habita super beneficio ipso literas à Ro. pont. impetrare nequito.

Si de præsentatione ecclesiæ quæstio erit: vt præsentationem vnus habeat, & alter nouam vel solita maiorem percipiat portionem, transigi nequito. si fiet: ne valeto. 9. Præterea.

Sed & spiritualem subiectionem matri ecclesiæ debitam annuo censu per transactionem redimere subiectæ ecclesiæ ne liceto. si ita transactionem erit: simoniacam prauitatem continere putator. 10. Præterea.

De postulando. Tit. 36.

HActenus iudicum officia, & pactorum conventiones, deinceps eorum qui coram iudicibus stant, suum, vel amicorum desiderium exponentes, vel alterius contradicentes, officia explicantur. Inter hæc eorum qui postulabunt primæ partes sunt.

Hoc neque hypodiaconi & supra, nec in minoribus ordinibus constituti, si stipendiis ecclesiasticis sustentabuntur, coram seculari iudice in negociis secularibus exercento. 1. Clerici.

Si tamen pro seipso, vel ecclesia sua, vel, cum necessitas erit, pro coniunctis, vel miserabilibus personis id facient: sic prodesse liceto. Clericus autem qui contra ecclesiam, à qua beneficium obtinet, pro extraneis vel aduocatus vel procurator erit, ingratus beneficio ipso spoliator. 3. Cum sacerdotis.

Neque monachi, neque canonici regulareis forensis, vel ecclesiastici negocij susceptores, vel exequutores, nisi id monasterii vtilitas exposcet, abbate nihilominus imperante, sunt. 2. Ex parte.

NVnc de procuratoribus per quos aliena negocia, & iudicia peraguntur, tractator.

10. *Accedens.*

Eorum ordinatio libera esto. quod si quis in aliena potestate erit: iudex, vt plenè libertati restituitur, & procuratorem securè cõstituat, prouideto.

2. *Querelans.*

Procuratorem autem in grauibus causis nemo inuitus constituere cogitor. si cui dies dicetur infirmus erit: ad cõstitutum terminum, qui hoc probet, excusatorem mittito. si ita faxit, nec alia rationabilis causa erit: expensas aduersario restituere ne cogitor.

12. *Constitutus.*

Alioquin & qui conuentus procuratorem ad defendendum sufficientem non relinquet, quãquam ad agendum reliquerit, si sic abibit inlicentiatus, contumax reputator, parti in expensas taxatione præhabita condemnator.

5. *Tua. f.*

Qui vir vxorem suam adulterii ream coram iudice seculari faciet ad legitimam pœnam infligendam, is inscriptionis vinculum arripito, se ad talionis pœnã astringito, per seipsum præfens adcusato. Sin coram ecclesiastico iudice ad cohabitationis dissolutionem aget: cum locum, tempus, nomen, & alia, quæ lex ciuilis iubet, inscribit, se ad talionem ne obligato. si necessitas postulabit, vt per procuratorem adcuset, sustinetor.

7. *Quia in causis.*

Vniuersitati in causis quæ contra ipsam & pro ipsa mouentur ad agendum & defendendũ procuratorem constituere liceto.

Qui ab vniuersitate ad impetrandú verbi gra- ^{15. Consul-}
tia constitutus erit procurator, et si maiores & ^{ti.}
iurati eiusdem, cum is constituetur, excommu-
nicati erunt, nisi hi in literis procreationis erunt
expressi, vel aliàs eorum autoritate erit institu-
tus, aut tales ipsos esse sciens communitas vnà
cum eis procuratorem constituet, ne repellitor.

Ceterum procuratorem etiam ad futuras con- ^{14. Non}
trouersias dare, & filiú familias instituere liceto. ^{iniuste}

Porrò nemini, nisi instructus cum mandato ^{in prin.}
lega'iter facto, & constituentium, testiúmque ^{1. Alia.}
subscripcionibus roborato, ac gestis ex more in-
dicto veniet, tanquam procuratori creduitor.
alioquin quod alterius nomine cum alio actum
erit ne subsistito.

Si tamen vicarius & procurator generalis quis ^{9. Petito.}
datus ab episcopo forte erit: et si neque actor,
neque syndicus dicetur, si id voluisse consti-
tuentem ex tenore instrumenti liquebit, liberã
pro ipso agendi & respondé di potestatē habeto.

Procuratore huiusmodi generali ad omnia ^{11. Dile-}
negocia constituto & relicto, si absens dominus ^{ctus.}
citabitur: terminus competens intra quem do-
minum consulet, cõtendat an quæstioni cedat,
olli, si petet, conceditor. ni concedetur, prouo-
catio esto.

Quod si plureis procuratores diuersis tempo ^{14. Non}
ribus dati fient: dato posteriore prioris procu- ^{iniuste.}
ratio reuocata esto. sin simul dati erunt: qui prius ^{De mox.}
procreationis officium occupasset admittitor. ^{qui licet.}

Si cui procuratori præsentibus testibus qui ^{3. Ex insti-}
constituit inhibesit, ne causæ cognitionem su- ^{nuatione.}

De procuratoribus

scipiat, etsi is contrariam sententiam reportasset, domino ne officito. Si quis testium, qui inhibitioni adfuerint, decepsit: ipsius domini pro causæ, & personæ qualitate, & alterius superstitis iuramento stator.

13. *Man-
dato.*

Verùm post litem contestatam si reuocabitur, & hoc aduersario, vel iudice ignorante fiet: iudicium, quod postmodum quasi procurator expertus erit, ratum esto.

8. *Audi-
tis.*

Sed & super qua causa antequam reuocationis literæ ad procuratorem peruenerint erit hinc inde in aliquo incidenti conclusum, sententia nihilominus fertor. Cuius partis dispendio reuocatio facta erit, aduersarius ei expensas tam quas à tēpore acceptæ per procuratorem reuocationis faxit, quàm quas faciet donec pars ipsa per se vel per procuratorem legitimè compareat in principali negotio processura, sarcire damnas esto.

4. *In no-
stra.*

Alioquin falsi procuratoris exceptionem non solum ante sententiam sed etiam postea obiicere liceto. Ea probata iudicium nullum, & nullius momenti controuersia cum tali procuratore habitæ, si iudicium fortè cū aduersario post reuocationem acceptam ingressus fiet, aut si iudices impetrasset, reputantor.

14. *Non
iniuste.
θεμω.
potuit.*

Procurator in quo cōtra dominum lata erit sententia superioris audientiã adpellare, vel, si iusta causa excusabitur, domino, vt adpellet, contestarier, non tamen adpellationem prosequier inuitus tenetor.

6. *Cū pro
causa.*

Suscepto negotio qui mādasset dominus, procuratori quas faxit expensas restituere cogitor.

De Syndico. Tit. 38.

Serui dei à strepitu causarum quieti sunt. **A** *Sicut.*
 Slitigiis forensibus monachi submouentor.
 Qui negocia eorum, & generaliter monasterii
 disponat, constituto salario syndicus ordinator,
 hæc ipsi commendantor.

De his qua vi metusve causa fiunt.

Tit. 39.

Quæ vi metusve causa fiunt firmitatis robo *4. Ad*
 re carento. vnde si quis ecclesiam in- *audientiã*
 deptam resignare ita iurasset, & resignasset, me-
 tusque talis erit, qui in virum constantem cade-
 re potessit, debessit: ecclesiam repetere ne pro-
 hibetor, hæc ei restitutor.

Verbi gratia: si quis amittûdi patrimonii me- *2. Ab-*
 tu iusto coactus ecclesiam suam abiurasset: olli *bas.*
 cum integritate vniuersa restituntor.

Ei si in rebus ipsius violentia facta erit: ea per *7. Super*
 testes, singula quæ amissa erunt per eius sacra- *eo.*
 mentum probantor. pro personarum ac nego-
 cii qualitate ab iudice taxatione facta, qui vim
 faxit in æstimatione rerum amissarum iuramen-
 to aduersarii declarata condemnator.

Alioquin regulariter quæ violentia neq; me- *6. Cum di*
 tum mortis, neque cruciatum corporis continet *lectus.*
 fit, in constantes cadere non debere putator. Iu-
 dex quæcunque iuramenta seruata non vergent
 in æternæ salutis dispendium, præstita seruare
 cogito, periuriis viam ne aperito.

De in integr. restitutione.

3. Ad au
res.

Si quis laicorum terrore electioni de se canonicè factæ renunciasset: nisi iuramento vel fide confirmata erit renunciatio, quominus ecclesiæ, ad cuius regimen electus erat, præficiatur, ne officito.

Perla-
thno.

Cui verò religionē ingredienti nec mortis timor intentatus fiet, aut si quis quod ita faxit ratum gratum postmodum habesit, si de monasterio egredietur: ad illud reuerti, & depositum habitum readsumere censura ecclesiastica compellitor.

5. Sacris.

Nemo pro vilo metu peccatum incurrito. Si quis sic excommunicatis cōmunicasset: excommunicationis labe inquinator. metus culpā adtenuato, non excludito. Vis tamen si erit & coactio: quia pati magis quàm agere dicitur, ex communicatione ne tenetor.

De in integrum restitutione. Tit. 40.

CVM autem ecclesiis per prælatos, procuratores suos, & syndicos, de quibus ante dictū est, aliisq; personis sæpe non modica detrimenta inferantur, vt ipsæ seruentur in læsæ sancitor.

1. Requisi
uit.

Ecclesia minoris instar semper in læsa seruator. Quæ bona ipsius in eius damnū data erūt, si læsa erit, & manifestè damnum ipsius adparensit, ad ipsius ius & proprietatem reuortuntor. Si tamen possessiones erūt laicis sub annuo censu concessæ, easque coloni suis expensis ac labore meliores reddiderint: sumptibus bona fide factis ne defraudantor.

8. Consi-
suius.

Minorum autem si bona fortè materna etiam

emancuatorum cum eorum dispendio distracta iuris solennitatibus obmissis erunt : vt nulla venditio nunciator. Si quæ possessiones proximorum in alienos translatae, cum consuetudo permittet, intra statutum tempus reuocatae non erunt:oblato pretio in integrum restitutio dator.

Etsi inter duas ecclesias controuersia erit, & ^{1. Audi-} in ea conclusum fiet, si tamen vtraque pars ne- ^{165.} cessariam probationem obmissit, vtraque contra reliquam ad obmissam rationem probandam restitutor, admittitor.

Post sententiam quoque aduersus ecclesiam ^{2. Cum ve-} latam, si procuratoris ipsius negligentia eius iu- ^{nissent.} ris quod protestatus fuerat, probatio, si cuius instrumenti exhibitio erit obmissa : id in ecclesia damnatum ne redundato, ecclesia ad audientiam restitutor.

Contra quem absentem peremptorio tamen ^{4. Ex li-} assignato citatum per fraudem sententia obtē- ^{teris.} ta erit, & ad plenum de fraude constabit, huic supplicare & restitui permissum esto. si pro matrimonio postulabitur : etsi nec ad plenum constabit, sed simplici querētis iuramento, in fauorem matrimonii supplicans ad audientiam admittitor. Sententiæ, contra quam restitutio petetur, effectus impeditur.

Si tamen excogitatae maliciæ præsumptiones ^{6. Susci-} erunt : hæc ante omnia exequutioni mandator. ^{tata.} ab eo pro quo lata erit, quod altero præualente vniuersa quæ medio tempore eiusdem sententiæ occasione percepit, restituet, assiduus vindex idoneæ cautio dator, recipitor, sic partium dā-

De in integr. restitut.

nis & detrimentis obuiator.

5. *Tum ex
listeris.*

Denique sententiam quoque Romani Pont. si quid ipsi subreptum, si quid ab ipsa pro temporum, ætatum, aut grauium necessitatum consideratione dispensatiuè ordinatum erit, in melius commutare liceto.

9. *Causa.*

Causa autem restitutionis in integrum coram iudicibus ordinariam administrationem habentibus, vel delegatis ab eis, siue speciale mandatum habebunt, siue in commisso ipsis negotio incidet, tractator, finitor. De hac neque ab ordinariis, qui tantum iudicandi facultatem, non etiam administrationem habesint, delegati, neque arbitri, ni incidenter mouebitur, vt nec hi de matrimoniali, liberali, vel criminali causa, cognoscunt. Hæc ad maiorum gentium iudices deferuntur.

5. *Tum ex
listeris.*

Cum de restitutione quæstio erit, de hoc partibus præsentibus cominus decernitur. earum adfertione causæ merita panduntur. si propter locorum distantiam sæpius ad partium alteram sine magnis laboribus & expensis recursum haberier haud potis erit: peremptorius olli terminus semel adsignator. Si comparere contemnet: nihilominus in negotio quantum de iure poterit proceditor.

7. *Coram.*

Quibus verò peremptorius terminus sic erit adsignatus, cum causæ munimentis sufficienter instructi veniunt. si ad instructionem causæ dilationem petēt: repelluntur. si tamen ipsi, vel cū speciali mandato procurator in integrum restitutionis auxilium implorabūt: indulgere liceto,

Certè si etiam alicui ecclesiæ beneficium hoc *10. Benefemel* in vno iudicio denegatum erit, restitutio, *ficio.* præterquam si adpellare obmisisit, aut nouas defensiones habeat, denegator.

De alienatione iudicij mutandi causa facta. Tit. 41.

NEMINI ad aduersarii grauamen potentiorum *2. Ex par* auxilium aduocare liceto. qui secus *te.* fecerit, iacturam causæ subito. Quæ per iudicium seculari dirimundæ erunt quæstiones, clerici vt ad suum forum trahant aduersarios, precio, dono, munere sibi cessas earum actiones ne recipiunt. cessiones & emptiones litium cessant.

Contra quos commisionis literæ erunt ab apostolica sede obtentæ, neque si antequam citentur adpellasint, neque si possessionem de qua controuersia erit commutassint, neque si se absentassint, mādatum euacuatur. qui se in possessione ingessint, sub datorum iudicum examine iuris æquitati parere coguntur. *1. Ex quorundam.*

De arbitris. Tit. 42.

DE iudicum officio & potestate hæctenus, nunc arbitratorum iura tractantur.

Quos inter causâ erit, ex communi placito arbitros aut vnum aut treis elegunt. si treis erunt: *1. Sanè.* aut omnium aut duûm sententiam sequuntur.

Huiusmodi autem compromissum de incerta *12. Inno-* persona in arbitrum adsumenda ne teneto. *tuus.*

De Arbitris.

circo super qua causa in duos nominatim compromissum sic erit, vt discordantibus ipsis iudices eiusdem causæ tertium nominent : neque si iudices ipsi partes ad arbitrium obseruandum cogendi potestatem sibi retineant, alterius arbitrorum cum electo arbitrium seruari faciunt. si facient : prouocatio esto. si post excommunicassint : excommunicationis sententia nulla esto.

11. *Cum à nobis.* Si tamen alicuius, in quem expressè compromissum fiet, vel duum mediatorum, quos deputabit, arbitrio, sub certa pœna precisè pareri promissum erit: quod per mediatores ab ipso deputatos erit actum confirmator.

4. *Dilecti.* Porrò scœminæ, quanquam summæ opinionis, si arbitrium in se suscepserint, si patronæ inter libertos audientiam suam interposuerint, ab omni iudiciali examine separantur. ex earum prolatione nulla pœna aduersus contemptores, nulla pacti exceptio habetur. à publicis officiis remotæ sunt. sicubi tamen consuetudo adprobata pro lege seruabitur, & talis erit, vt præcellentes scœminæ in subditos suos ordinariam iurisdictionem habeant: compromissum in ipsas factum ratum esto. Quam arbitrii sententiam ferent per pœnam in eo adpositam seruator. Hoc in temporalibus quoque ecclesiæ bonis, de quibus in ipsas compromissum fiet, ius esto.

8. *Contingit.* Alioquin super spiritualibus in laicam personam ne compromittitor. Laicus in his ne arbitrator.

9. *Per tuas.* A duobus tamen laicis & vno clerico autho-

ritate iudicis delegati ac de ipsius adfensu electis quod super delegata ipsi causa quanuis spiritali feretur arbitrium seruator. Si quis procurator sine speciali mādato compromittet: postquam ex parte domini receptum erit arbitrium, ratum habetor, exequutioni mandator. alioquin si non recepfit, & pœna compromisso erit adposita: ad eam agitor. si nulla, sed simpliciter sententiæ stari compromissum erit: procurator ad interesse conuenitor, iuramēto suo personaliter, non dominus, obligatus est.

Sed & compromissum in compromittentis ^{14. Compromissum.} hæredes, ni de ipsis cauebitur, ne extenditor.

Item alterius compromittentium morte finitor. ^{10. Ex parte.} Si tamen elegantium votis in duos diuisis, coram superiore de electionis duorum iure tractari cœptum erit, & in ipsum compromissum: eorum altero mortuo nihilominus ordinaria auctoritate de electionis meritis cognoscitor. ante ad aliam ne proceditor.

Ceterum locorum ordinarij de arbitrio, quod ^{2. Non sine.} super ecclesiastico beneficio latum erit, cognoscuto. Id si æquitate subnixum noscent: ad obseruantiam ipsius partes compellunt. si quid nequiter ac perperam arbitratum erit, si simoniæ prauitate alterum pecunia mediante beneficio cedere statutum fiet: id inconrectum ne reliquunt. eos qui iurassint ab obseruantia iuramenti absoluunt.

Sic & arbitrium quod contra libertatem ec- ^{5. Cum tēpore.} clesiæ ad ius & proprietatem Romanæ ecclesiæ pertinentis ex eiusdem ecclesiæ rectoris com-

De Arbitris.

promisso latum erit, inualidum esto. priuilegiis vel indulgentiis libertatis huiusmodi rector ecclesiæ sine licentia R. o. pont. renūciare nequito.

3. *Peruenit.*

Eadem ratione si clericus cum laico super re pecuniaria compromittet, & ecclesiæ ipsius perniciosum imposterum feretur arbitrium, vt si decumæ eius concedentur: nullum esto. nemo hoc prætextu res ecclesiæ vendicato.

11. *Exposita.*

Insuper cuius discordiæ arbiter quis sumptus erit, neque si principis literas accepit, vt ad componendum laboret inter partes, sententiam aliàs inter ipsas latam immutare, neque sopitas per eam querimonias suscitare licere putato. Quod contra sententiam latam faxit in inritum reuocatur. qui obsides compromissi dati erunt restituantur.

6. *Cum dilectus.*

Arbitri enim de iis tantum, super quibus in eos compromissum erit, cognoscunt. vnde coram ipsis (licet in iudicio secus) conuento recouenire ne liceto.

7. *Cum olim.*

Si super elegundo rectore hospitali controuersia arbitrio ita dirempta fiet, vt super eo inueniūdo quis cum familia hospitalis tractare, eiúsque consilium habere debeat: nisi id faxit, elegūdi potestaté ne habeto. si alio modo eleget: electio inrita esto. At verò consilio & tractatu habito, etsi cum eo discordasset familia, liberè rectorem elegito.

PRIMI LIBRI

FINIS.

LIBER SECVNDVS,

DE IVDICIIS. TIT. I.

RAELATORVM ecclesiæ officia
superiore libro tractata sunt. Nunc
de iudiciis ipsorum disponitur.

Ecclesiastica negocia laici ne tra- ^{2. Decer-}
ctanto. Episcopi, abbates, archiepiscopi, & alii ^{nimus.}
ecclesiarum prælati maximè quæ spiritualia sunt
laicorum iudicio ne disponunt. propter eorum
prohibitionem iusticiam ecclesiasticam exerce-
re ne dimittunt.

Superiorum hæc exempla sunt. Causa iuris ^{3. Quanto}
patronatus spiritualibus causis coniuncta & cõ-
nexa esto. ideo non nisi ecclesiastico iudicio
diffinitur.

Item qui ab ecclesia possessiones clientelari ^{5. Cateris.}
iure siue in feudum tenet, in ipsius episcopi præ-
sentia super his iusticiam exhibet. quandiu id
facere parati erunt, occasione illarum in eos epi-
scopus neque interdicti neque excommunica-
tionis sententiam promulgato.

Clericus insuper de omni crimine coram ec- ^{8. Clerici.}
clesiastico iudice conuenitur. in hoc nulla con-
suetudine canonibus præiudicator.

Itaque clerici quanquam coram seculari iudi- ^{4. At si}
ce conuicti, vel de crimine confessi erunt: huius ^{clerici.}
ergò à suo episcopo ne condemnantur. Neque
enim sententia à non suo indice lata, neque co-
ram tali confessio facta valent. Sin coram ipso
episcopo id actum erit, & crimina tanti erunt:
vel à suis ordinibus ab ipso suspenduntur,

De Iudiciis.

vel ab altaris ministerio perpetuò arcentor. De adulteriis tamen & aliis minoribus criminibus cum clericis post peractam pœnitentiã dispensandi potestatem habeto. Quem pro suis excessibus deponet non actutum curiæ seculari tradito. officio suo functus esto. Hũc duplici contritione ne conterito.

10. *Cum
non ab ho-
mine.*

Hæc ergo series esto. In quocunque ordine constitutus erit deprehensus in crimine & legitime conuictus clericus, ab ecclesiastico iudice deponitor. Post si incongribilis erit: excommunicator. contumacia crescente anathematis mucrone feritor. Si contemnet, neque ecclesia quid vltra faciat habesit: per secularem potestatem comprimitor. Exilium olli deputator, aliãve legitima pœna infertor. Aliorum perditio ne fiet, caueto.

17. *Qua-
liter &
quando.*

Alioquin clerici omnino à laicis ad iudicium seculare ne trahuntor. Id vt ne fiat, prælati laicis occasionem dare caueto, laicis de clericis conquerentibus plenam iusticiam exhibento, quas hi in eorum grauamen frustratorias adpellationes interponent ne obstanto.

13. *Nonit*

Summi pont. iurisdictionem nullus rex, neque regis summus pont. impediũto. Idem pont. iuxta mādati diuini formulam in peccatis ad ipsum post correctionem euangelicam delatis, etiam aduersus reges maxumè de rupto fœdere delatos, procedito. peccati censura ad ipsum pertinet. eam in quemlibet exerito, exerceto. De quolibet capitali peccato quemlibet christianum conripito. Si conreptionem contemnet;

per

per distractionem ecclesiasticam coërceto. nulla apud ipsum pro populo est. De beneficio tamen clientelari aduersus principes ad quos iudicium spectasset, ni contra speciale priuilegium vel consuetudo fiet, ne iudicato. Imperator pontifici caput submittit. eius monita, cum tanquam homo peccasset, necessariò suscipito. Contra eum si quæ querela coram ecclesia proposita erit: vel summi pont. mandato pareto, vel exceptionem legitimam exprimito, ac de querimonia de plano cognoscito. Iurisiurandi contempta religio ad iudicium ecclesiæ pertinet.

De priuilegijs autem apo. sedis, cum causa 12. *Cum venissent.* super ipsis vertetur, per alios ne iudicatur.

Cuius causæ iudex quis datus erit, si similis ipsum penè causa cõtinget, & alteri parti illius er- 18. *Causa qua. ij.* gò nimis graciosus videbitur, amouetur. alius eius loco subrogatur.

Qui iudex spoliato ad ecclesiam contra spo- 11. *Quia* liantem recipiendam datus erit, etsi ipse spo- 7. lians morietur, inter impetrantem & eum qui post eadem ecclesiam ingressus fiet iuxta priorum literarum formam cognoscito, sub eodem negocium terminator.

Qui iudices negotii in commissionis non an- 19. *Exhibita.* quisitionis modum sic dati erunt, vt super ipso & alijs illud contingentibus veritatem anquirat, iudices non anquisitores sunt. Si quæ partium conspirationem aut coniurationem aduersarii, aliãve quam similem exceptionem obponet: de his obponentis probationes admittuto. dum

simul de principali negotio anquirant, ne expectantō. ad receptionem testium ante litem contestatam ne proceduntō. si quid eorum faxint, aut facere interloquuntur: prouocatio esto.

7. *Intelle-
ximus.*

Excommunicatum in ius ciere liceto. ipse per alium in iudicio respondere tenetor. ex sua malicia commodum ne reportato.

16. *Cum
deputati.*

Nemo secularis ecclesiasticusve iudex præceptores militiae templi, licet ipsorum natio generatiove ignota fiet, quasi super litigiosis negotiis curam gerere non debeant, ab agendo respondendo ve repellito.

9. *Causam
quæ. i.*

Sanè inter quarum ecclesiarum fratres monachosve lis erit, iudex, vt cum autoritate & ad sensu sui prælati iudicium ingrediantur, ne post ille sopitam litem fuscitare possiet, prouideto.

1 *De Quo
nuit deo.*

Qui aduersario petente ad iudicium introductus semel cum aduersario experiri velle promittet, defendere cogitor. et si post sibi non placere respondebit, si sic discedet: vt nemo ei, donec satisfactione præmissa fuerit absolutus, communicet, iudex decernito. Beneficium tamèn ante causæ exitum nemini adimito.

6. *Dilecti*

Sed & ecclesiastici iudices, cuiusmodi intetur actio, subtiliter ne inquiruntō. tantùm simpliciter & purè factum ipsum & rei veritatem secūdum formam canonum & scita patrum inuestigantō.

14. *Pastor-
ialis.*

Id principaleis personæ per seipsas non per aduocatos proponuntō. si tamen indiscretæ sient; de iudicis licentia defectus earum per

alios subpletor.

Si cuius autem iudex ex probationibus factis ^{15. Exa-}
inttentatam actionem incongruentem cogno- ^{minata.}
scet & ineptam: intentionem eius non tenere
pronunciato. ab hac reum (sic tamen vt con-
gruēti & aptæ actioni, si postea proponetur, re-
spondere teneatur) absoluito.

Pro quibus super iuris elegundi rectoris ali- ^{21. Signi-}
cui ecclesiæ possessione vel quasi sententia lata ^{ficauerit.}
erit, electum ab ipsis in rectorem admittere qui
impedient coguntur. nec si tempus propter vin-
demias feriatum erit, idque, vt tempus regimi-
nis electi inutiliter elabatur, maliciosè obpone-
tur, ideo causa protrahitor. in ea nihilominus
ratione præuia proceditor. post super proprie-
tate iuris huiusmodi vel quasi cognoscitor.

Instantia iudicij cœpti decursu triennii, si per ^{20. Vene-}
subterfugia & cauillationes rei tanto tempo- ^{rabilis.}
re prorogata fiet causæ decisio, ne circumdu-
citor, eremodicium ne contrahitor, in nego-
cio nihilominus etiam à delegatis iuxta for-
mam ipsis traditam proceditor.

De foro competenti. Tit. 2.

I V D I C I A in competenti foro exercentor. ^{1. Si quis}
I Clerici si inter se negocia habesint: episco- ^{clericus.}
pum proprium ne deferunt. vel apud hunc
prius actio ventilator, vel de consilio ipsius
apud alios, quos ipsi volent, iudicium obti-
nento.

Nisi tamen ecclesiastica persona fiet, & dice- ^{18. Signi-}
^{ficasti.}

De foro competenti

cesani voluntas adcedet, clericis in iudicem non suum cōsentire ne liceto. priuatorum alioquin consensus eum qui iurisdictioni præesse dignoscetur iudicem suum constituito.

4. Si quis
contra.

Omnino si quis contra clericum causam habesit: episcopum eius adito. Is (si cōtinget eum vt suspectum recusarier) vel delegatum, vel (si actor refugiet) aliquem, qui partes ipsas mutuo consensu iudices elégere compellat, deputato. Ab his quod transactum, finitum erit, modis omnibus, lege seruata, ipsius sollicitudine completor.

13. Cum
contingat

Ad eundem episcopum loci, tanquam ordinarium, clericorum excessus, maxumè si in eius diœcesi commissi sient, deferuntor. Si quibus tamen ex indulgentia vel speciali consuetudine id licebit, vt seruitio ipsorum deputati clerici de suis excessibus conquerentibus coram ipsis respondeant: id seruator.

14. Po-
stulasti.

Episcopus, in cuius diœcesi delinquet clericus, sententiam, quam crimen exiget, promulgato. Si tamen officii beneficiue priuationem causâ exposcet: is, in cuius diœcesi beneficiu obtinescit, quoad illud exequutionem facito.

3. Sanè.

Inter episcopos diuersarum prouinciarum si quæ causa vertetur: primas, in cuius prouincia locus contentiosus erit, iudices dato.

20. Licet.
9.

Vbi quis deliquerit, contraxerit, domiciliuue habesit, vel res fuerit quam possidebit, ibi forum sortitor. Præter hæc quoque quisquis apud sed. apo. conuentus erit, ibidem respondere compellitor. hæc ecclesiarum omnium mater

& magistra esto . Si quis tamen iustam & necessariam causam dicet, cuius ergo eò ante venerit: reuocandi domum olli ius esto.

Qui verò subditus ad petitionem aduersarii *19. Propo-
suiisti.* legitimè in ius ciebitur, etsi post alterius iurisdictionis esse incipiet, ius in ea causa reuocandi forum ne habeto.

Sed & qui certo loco respondere solueré *17. Dile-
cti.* promiserit, licet priuilegium generale contrà al-
leget, & ibi & vbi domicilium habebit rectè conuenitor .

Item coram iudicibus datis qui reus conue- *15. Ex par-
te.* nietur, sicubi possessionem & mäsionem habes-
sit in diœcesi vltra duas dietas ab ea in qua iudices dati erunt, & res litigiosa erit, non distante, licet alibi domicilium principale remotius habebit, rectè conuenitor.

Nemo iudicum sine pontificis permisso cle- *2. Nullus*
ricum aut minores ecclesiæ distringito, nemo condemnato . qui faxint, ab ecclesia dei, donec delictum suum agnoscentes emendasint, tandiu sequestrati sunt.

Hæc vt seruentur, clerici clericos ad iudicia *12. Si di-
ligenti.* publica ne pertrahunto . Nemo episcopus, vel clericus in ciuili criminaliue iudicio publicis iudiciis se purgare elegito . alioquin siquidem ciuilis causa fiet, & locum suum malent obtinere: actores nedum à communionem extranei habentor, sed & causam, rei verò quod euicerint perdunto . In criminali etsi pro ipsis lata sententia erit, locum amittunt . Neque si inuiti, neque si voluntarii vt secularia iudicia subeant, paci-

De foro competenti

scantur, huic iuri publico, totique ecclesiastico collegio publice indulto priuatorum pacto derogator. Si iurassint: contra canonica instituta initum pactum ne seruator.

9. *Quod clericis.*

Denique quas causas clerici contra aliquos, vel aliqui contra eos habessint, hæ iure canonico deciduntor.

5. *Si clericus.*

At si clericus laicum de suis ecclesiæ rebus impetat, sedq; laicus negabit, & res suas proprias adseuerabit: ad forensẽ iudicẽ trahitor.

10. *Licet.*

Immo quas literas laici, super rebus præcipuè quæ forum seculare contingunt, à se. apo. impetrassint, dummodo in eius iudicio conquerentibus iudex secularis iusticiæ complementum exhibeat, irritæ & inaneis sunt. Ab ipso tamen ad episcopi loci, vel Romani p̄t. audientiam, maxumè si recursum ad secularem iudicẽ vacante imperio haberier haud potis erit, adpellare ex cõsuetudine liceto. Idem iudex si tanquam meritò suspectus recusabitur: coram arbitris communiter electis de causa suspicionis agitor. si ea iusta probata erit: ad episcopum Romanumve pont. recursus habetor.

11. *Ex tenore.*

Post literas verò impetratas si is de cuius foro partes erunt causam ad se deferri mandabit, & iusticię plenitudinẽ exhiberi facere promittet: nisi causa ad ecclesiasticum iudicẽ pertinebit, iudex datus supersedet. hoc in viduarum quoque defensione ipsis ab ecclesia debita seruator. Si tamen per iudicẽ secularem suam iusticiam obtinere nequibunt: iudicis contradictione nõ obstante dati iudices causam terminantor.

Eadē viduæ si dotalicio sibi assignato aliis-
 veribus suis licet feudalibus spoliata erunt: ol-
 lis coram ecclesiastico iudice vel à summo pōt.
 dato spoliatorem suum inrequisito feudi domi-
 no, suæve rei detentorem in ius cire liceto.

Alioquin causa feudalī per dominum feudi
 terminator. Super qua possessione seculari vel
 feudo lis erit, vasallus in iudicio ecclesiasti-
 co, quanquam ecclesiæ miles erit, domino in-
 hibente ne respondeat. si tamen maliciosè feu-
 di dominus differet: debitum causę finem iudex
 ecclesiasticus imponit.

Quæ verò feuda ad ecclesiasticam cognitio-
 nem pertinebunt, de his sub episcopi ecclesiæ
 in ea consecrati iudicio cognoscitor. Alioquin
 imperiali beneplacito relinquitur.

Qui venerabilibus ecclesiis conlata, relicta,
 aliisve iustis modis acquisita inuadent, tāquam
 sacrilegi vsque ad satisfactionem cōgruam ana-
 themati subponuntur. monitione præmissa cel-
 sare, ac de præteritis damnis & iniuriis satisfacere
 adpellatione remota per iudicem ecclesiasti-
 cum compelluntur.

Omnino enim malefactores ecclesiæ sacrilegi
 censentur. hos venerabilium locorum rectores
 sub quō mauolent iudice conueniunt. Hoc in
 ecclesiæ fauorem introductum esto.

De libelli oblatione. Tit. 3.

Iudicia à libelli oblatione occipiunt.

Conuento libellus conuentionalis ab acto-

De mutuis petitionibus.

re porrigitor. si quæ pecunia petetur: etiam cur ea debeatur, exprimitor. ni hoc factum erit, reus respondere ne tenetor.

2. *Significantis.*

Sin quæ res immobilis petetur, eaque ab eo qui plures possessiones habebit: olli, vt res, qua de quæstio vertetur, ostendatur, postulare licet. si iudex denegassit, & exceptionem non admittet: prouocatio esto.

3. *Ignarus*

Sive quis alicui reclamabit, sive quid postulat, suam reclamationem libelli serie declarato. eam sua manu roboratam iudici porrigito. tunc ipsi respondetor.

De mutuis Petitionibus. Tit. 4.

1. *Ex literis.*

SI C ab actore proposito libello, de iis quæ adversus ipsum proponentur reus respondetor. hoc iuris ordo exigit. Si tamen qui convenitur tunc ex actore iusticiam postulabit exhiberi: et si quæstionis actoris delegatus iudex erit, ipsius actione proposita & responsione facta reo incontinenti super suis quæstionibus respondeo. post vicissim rationes partium audiuntor, concordia vel iudicio vtriusque negotium terminator.

2. *Prudensiam.*

Actoris enim & rei eadem conditio esto. vno eodemque iure ambo censentor. sicut actor iuxta mandatoris rescriptum adpellatione remota iusticiam sibi exhiberi postulabit, sic reconveniēti in sua iusticia respondetor.

De litiſteſtatione. Tit. 5.

Litiſteſtatio in iudicio ni facta fiet, pro-^{1. Olim.} ceſſus inritus eſto. hanc petitio in iure propoſita & reſpōſio ſequuta faciunt. non, ſi queſdam poſitiones factæ erunt, & ad illas reſponſum erit hinc inde, liſ propterea teſtata accipitor.

Et lite non teſtata non procedatur ad teſtium receptionem vel ad ſententiam diffiniſſimam. Tit. 6.

Lite non teſtata ad receptionem teſtium <sup>5. Quo-
niam. ſit
princ.</sup> ne proceditor. Si tamen de morte vel abſentia teſtium diuturna timebitur, & ciuilitè agendum erit: ſenes & valetudinarii, & alii teſtes, de quibus ex aliqua rationabili cauſa timebitur, etiam lite non teſtata, ſiue reus contumax erit, ſiue abſens abſq; malicia conueniri nequibit, admittuntur. hunc tamen intra annum, ex quo poterit conueniri, actor vel conuenito, vel teſtium receptionem denunciato. alioquin nec ſic receptæ atteſtationes valent.

Si verò ſuper cuius electione, copulave mari-^{θεμεα.} tali quæſtio mouebitur, & contumax adparebit ^{porrò.} iſ in quæ erit actio dirigunda, ſiue quia peremptoria citatione recepta venire contemnet, malicioſè ſe ipſum occultabit, vel, ne citetur, impedit: teſtes lite non teſtata admittuntur. ſi de cauſa liquebit: nihilominus ad ſententiã diffinitiuam proceditor. ſin aliter aberit, & de ſpiri-

Vt lite non contest.&c.

tuali coniugio inter electum & ecclesiam iam contracto, electione maxumè confirmata, quaerendum erit: quod de personis talibus expectandis canones definiunt, seruator. de contrahendo si agetur: per spatium sex mensium, nisi pro negotii circumstantia superior maius minúsve statuet, expectator. De carnali autem coniugio cū agendū erit, & alter sine culpa, etsi propria non tamen maliciosa voluntate aberit, ei ne præiudicator. tandiu alter coniugum, donec de ipsius obitu verisimiliter præsumatur, expectator.

1. Ad
hæc.

Ordo iudiciarius in aliis causis, in matrimonialibus non vsquequaque seruator. hoc in quibus de fœdere matrimonii ad coniunctionem, non de crimine adulterii ad separationem thori agetur, verum esto. In his enim si, cum ex parte rei libello actoris responsum non erit, testes recepti & attestationses etiam publicatæ erunt: ad sententiã diffinitiuam ne proceditor.

4. Accedens ij.

Alioquin si vel ante litem legitimè contestatam, vel post adpellationem ex iustis causis à recusato iudice interpositam testes erunt etiam si per consanguinitate, pro qua matrimonium dissolui petetur, absque culpa contumaciæ recepti: attestationses inritæ & inaneis sunt. Si quis iudicum actorem proxima linea consanguinitatis adtinget, si principalem rei aduersarium commensalem habebit, si de terra actoris oriundus erit & sub eius districtu, si reus ad locum & terminum sibi adsignatum sine mortis periculo accedere non audebit, si vt capitalibus inimicis se crederet necessitas fuit: adpellationis iu-

ftæ causæ funto. hæc contumaciæ colpam amo-
uento. Matrimonialis verò causæ iudices mulie-
rem ad virum eam petentem redire cogunto. sic
postquam vir & vxoris & dotis plenissimam
restitutionem habebit, causam super matrimo-
nio audiunto.

Quamquam autem lite non contestata neque ^{1. Ad}
testes recipi, neque ad diffinitiuam sententiam ^{hæc. in fi.}
procedi poterit: reum tamen propter suam vel
sui procuratoris in respondendo contumaciam,
nisi sciens purgasset eandem, excõmunicari liceto.

Id iudex, et si reus, minùs tamen legitimè, ad- ^{2. Acce-}
pellabit, vt adpellatio non teneat, cum ampliùs ^{dens. i.}
respondere nolet, rectè facito. Non tamen, etiã
si restitutio petetur, restitutionem rei petitiæ ad-
iudicato. Nisi lis contestata erit, ne restituito.
Alioquin quæ sic habita, & sententiæ huiusmo-
di occasione occupata erunt, restituuntor.

Custodiæ tamen causa, si talis causa erit, vt pos- ^{3. Tue.}
sit, reo ante litem cõtestatam contumaciter ab-
sente, in petitarum rerù possessionem mittere li-
ceto. Alioquin si nequibit intromitti: reus iuri
parere per censuram eccle. compellitor.

Hic verò si intra annum venerit: iudicio fisti ^{4. Quo-}
præstita cautione, ac expensarum congrua satisf- ^{miam}
factione exhibita possessionem recuperato. Alio- ^{θεμα.}
quin eo negligente actor post annum verus pos- ^{In aliis. ryj}
sessor efficitur, constituitur. Reo super proprie- ^{que ad fi.}
tate tantù defensio legitima reseruatur. Sin verò
res erunt immobileis, & alieno nomine posside-
buntur: qui possidet dominum, vt vel ipse veniens,
vel p respõsalè idoneum actoris actionem excipiat,

De iuramento calumniæ

in iudicio nominato. certum dierum spatium iudex definito. Id ad eius noticiam perducitor. si post indultum tempus hoc non adimplebit: lis ex eo die, quo possessor ad iudicium vocatus erit, ad longi temporis præscriptionem interrumpendam tanquam contestata habetor. Iudex tribus legitimis edictis dominum possessionis euocato. si tunc in eadem voluntate manebit: negotio summatim examinato actorem in ipsarum rerum possessionem mittito. omnis tamen allegatio absenti super principali quæstione reseruator. hæc, si realis causa erit, seruantor. Siverò super personali quis actione cõuenietur: actor vel in ei⁹ mobilia, si habebit, possessionem, alioquin immobilium pro modo debiti declarati mittitor, vel in contumacem ecclesiastica sententia profertor. Iudex alterutra pœna, quæ magis timeri debet, à principio contentus esto. Ad alteram nihilominus, si proteruitas contumaciæ exiget, procedito. Intra annum tamen, vel post si reus veniet: iuxta prænotatam distinctionem auditor.

θεμα.
sunt &
alsj.

Excessuum acquisitio vel testium publicatio faciunda si imminet: absque litis contestatione testes producere licet.

De iuramento calumniæ. Tit. 7.

6. Cum
causam.

Post petitionem exhibitam in iudicio, cum ad eam pars altera responderit, ac interrogationes & responsiones in scriptis redactæ erunt, lite contestata iuramentum calumniæ vel ab ip-

sis partibus, vel ab earum procuratoribus cum instrumentis de rato comparentibus vltro citroque præstator.

Et ita omnes principales personæ in primo litis exordio iuramentum calumniæ subeunto. *1. Inhærens.*
 Totus tamen ordo clericalis ab hoc præstando immunis est. Nemo enim episcopus, presbyter, clericus, abbas, monachus, vel sanctimonialis in quacunq; causa civili siue criminali iusiurandū qualibet ratione subire compellitor. Nemo episcopus Romano pont. nemo clericus prælato suo inconsulto iurare audeto. Si quis ecclesiæ suæ id expedire noscet: aliis idoneis defensoribus id officium delegato.

Idcirco monasteriorum abbates & fratres in suis monasteriis œconomum de autoritate sui episcopi statuūto. Ipse pro his agito, petito, excipito, iuramentum de calumnia, cum necessarium erit, exhibeto. Ipsi præstare ne coguntur. Sic nec religione adstricti aliena detinento, nec præstiti iuramenti defectu à causa sua decidunto. *4. Imperatorum.*

Hodie verò inter quos clericos causa erit, ad veritatem eliciendam ab vtraque parte præstator. contraria consuetudine nihil iuuantur. *5. Cateris.*

Episcopus quoque si cum alio pecuniariam causam habesit, & per seipsum litigabit: ab ipso propositis tantum, sed non tactis euangelis exhibetor, sin per syndicum vel actorem litigabit: per eum præstator. *7. Cum in causa in princ.*

In quibus autem causis de ecclesiis, decumis, & rebus aliis spiritualibus tantum agetur, iuramē- *2. Literas*

De Dilationibus

tum calumniæ nec dator nec recipitor.

7. *θεμω.
πονα.*

Alioquin eorum, qui de calumnia iuramentum, cum præstandum erit, recusassint, hæc poena esto. actor ab instituta actione cadito, reus pro confesso habetor.

3. *In per-
tractan-
dis.*

Hoc tamen non passim in pertractandis causis exhibetor. Causæ & personarum qualitate inspecta quandoque per ipsas principales personas, quandoque per œconomos, qui causam omnino non nesciant, in animam iurantis præstator.

De dilationibus. Tit. 8.

Oblato ab actore libello, reo, antequam respondet, si petet, induciæ deliberatoriæ cōceduntor.

3. *Litere.*

Non tamen, si contra quem certæ petitionis libellus editus erit, generalitate ex abundanti adiecta, eaque aduersario petente expressa, quasi libello propterea mutato longiores olli ad delibendum induciæ dantor.

2. *Præ-
perca.*

Sed & qui ad iudicium legitimè conuocatus ex literarum citatoriarum tenore ipsi transmissis plenè super eo, de quo in iudicio conuenitur, erit, esse poterit instructus, huic induciæ deliberatoriæ ne indulgentor. ad examinationem causæ proceditor. finis ei debitus imponitor.

4. *Expo-
suit.*

Ardua tamen causa si erit, vt primatię, & aliorum consilium requiret, reumque post euocationem etiam peremptoriam pro publica impeditum fuisse utilitate constabit, nec tempus habuerit, in quo ad vtrumq; paratus veniret: perẽ-

ptorio circūducto noua ipsi dilatio indulgetor.

Iudex verò ad primam citationem neq; nimis breuē, neque peremptorium terminū (maximè cum de rebus ecclesiasticis agetur) nisi cum necessitas vrgeat, adsignato. Si secus diem peremptorium maturasit: prouocatio esto. *1. Dilecti*

De Feriis. Tit. 9.

HAE verò litium negociorūmq; dilationes ab omnibus seruantor:

Omneis dies dominici à vespero in vesperum cum omni veneratione obseruantor. omneis in his ab omni illicito opere abstinento. neque mercatum, neque placitum faciunt. nemo ad mortem pœnāve iudicator. sacramēta nisi pro pace vel alia necessitate nā præstantor. *1. Omneis*

Sic dies septimus ad humanam quietem deputatus esto. Sic tam ipse, quàm alij dies maiestati altissimæ deputati, sanctorum quoque martyrum natalicia obseruantor. In his opus seruire ne patror. Si quæ tamen rerum fortuitarum ac necessariarum inclinatio continget in ipsis, præterquam si maiores anni solennitates erunt, eis intendere liceto. de lucro verò quod inde proueniet vicinis ecclesiis & Christifidelibus congrua portio distribuitor. *3. Lites.*

Et generaliter dieb⁹ feriatis ob dei optimi maximi reuerentiā statutis iudicialis strepitus conquiescito. hi numerātor: Natalis domini, sancti Stephani, Ioānis euāgeliste, Innocētiū, Siluestri, Circuncisionis, Epiphanię, dominicę passionis, dies septē, resurrectionis totidē, Adscensionis, *5. Cons-
questus.*

De Feriis.

Pentecostes cum sequentibus duobus, natiuitas Ioannis baptistæ, festiuitates omneis magnæ matris virginis, xii. apostolorum præsertim Petri & Pauli, beati Laurétij, dedicationis, Michaëlis archangeli, solennitas Pantheon seu sanctorum omnium, dominici dies, ceteræque solennitates quas singuli episcopi cū clero & populo in suis diocesis nominatim celebrandas duxint. In his, nisi quæ necessitas vrgeat, vel pietas suadet sit, neque processus habitus, partibus etiam consentientibus, neque promulgata sententia teneto. Diebus tamē feriatis, quæ vindemiarum, Cerealiumve gratia ob necessitates hominū indulgentur, partibus volentibus procedere liceto.

2. Quo-
niam.

Festorum autem principium & finis iuxta eorum qualitatem, & regionum consuetudinem adtenditor. sicut exigit dierum magnitudo prius occipito, tardiùs terminator, alioquin à vespero in vesperum, sicut scribitum est, celebrantur. Sic sanctæ Triadis festiuitas secundum regionum consuetudinem vel in Pentecostes octauis, vel dominico aduentum domini præcedente, in Ro. ecclesia nullo tempore specialiter celebrator. dominicis, & aliis præcipuis festiuitatibus, siue inter Paschatis & Pentecostes nulla genuū flexio, præterquam si in secreto, aut ex propria religione quis facere volet, esto. In episcoporum consecrationibus, & clericorum ordinationibus consecrati & consecrato tantum genua pro consecrationis modo flectere liceto.

4. Capel-
lanus.

Tribus hebdomadis ante Ioannis baptistæ natiuitatis celebrantur. hæc à tribus litaniarum diebus

bus ante adscensionem domini ad octauum vsque diem post Pentecostes computantur. Nubitiæ interim, & à septuagesima ad septimum vsque diem post Pentecostes pro consuetudine ecclesiæ, vel secundùm canones vsque ad octauas Paschatis suspenduntur. Sequenti dominico & deinceps licitè celebrantur. Matrimonium tamen consensu interueniente legitimo de præfenti quocunq; tempore rectè contrahitur.

De ordine cognitionum. Tit. 10.

Semel autem cæpto iudicio, quo ordine de altercationibus partium cognoscendum fiet, diffinitur.

Coram quo iudice causa erit, ante eam terminatam ne quæ alia dependens ex ea incipiat, videto. vnum negocium diuersis processibus ne intricatur. Iudicii ordo ne confunditur. Qui natalium causam in ecclesiastico foro habebit, do nec ea finem habesit, coram laico iudice super successione ab ea dependente si conuenietur, vt expectetur, rectè petito.

Sic & qua exceptione probata principalis questio perimetur, ante de ipsa, etiam auctore testes ad suæ intentionis probationem inducente, quàm ad diffinitionis articulum procedatur, cognoscitur. Id, si vindicanti virum mulieri confanguinitas obiicietur, seruatur.

Si restitutionem petenti alia spoliatio in exceptionis modum obiicietur: super hac exceptione primitus probationes admittuntur. ea probata, reus ante restitutionem respondere ne tenetur.

De plus petitionibus

Non tamen propterea restitutor. tantum ab agendo sic obiecta spoliatione repellito.

4. *Super
Spoliatio-
ne.*

Super alia quaestione reconuenire restitutionem petentem ne permittitor. restitutionis enim petitæ hoc priuilegium esto: Qui ipsam intentat spoliatoribus ante restitutionem respondere ne cogitor.

Si verò super alia spoliatione reconuentio in actionis modum proposita fiet: mutæ petitiones diuersæ sese minimè contingentes censentor. qui prius adpellasit prior agito. quæ prius proposita erit prius tractator. In idem iudicium deductæ vicissimq; tractatæ simul eadem sententia terminantor.

De plus petitionibus. Tit. II.

1. *Consiliū*

Qui actionem intentat, prouidentia consilio vtitor. vt neq; re, neq; causa, neq; loco, neq; tempore plus petat, videto. Cui res in genere, vel sub alternatione debetur, neq; rem in specie, neq; vnum præcisè petito. Cui decem debebuntur, viginti ne petito, alioquin aduersario in expensas condénator. Alibi quàm vbi soluere conuenerit nemo conuenitor. qui hanc vtilitatem ita statuto loco soluendi reo adimet, ipsi ad interessè tenetor. debitum ante diem vel conditionem nemo petito. alioquin reo induciq; duplicantor. litem, nisi ei soluantur expensæ, excipere ne cogitor. Sic plus petentiū importunitas, si super petitione sua in iudicio persistent, punitor.

De causa possessionis, & proprietatis. Tit. 12.

DE possessionis siue momenti & proprietatis causa vnus idemq; iudex cognoscito. 1. Susceptis. cō-
tra inauditam partem nihil diffinito.

De qua re cognorit, pronunciato. Si tam petitorium, quàm possessorium in iudicium deductum erit: spoliatum restituendum decernito. 4. Cum super.
De ecclesiæ verò petitorio si actum erit, & neutrum canonicam institutionem habere constabit: vtriusq; electionem infirmato, circumducito.

Sic vtrumq; cum simul super ipsis actum erit, vna sententia terminato. In pronuntiatione possessio præmittitor, proprietas in executione præualeto. 6. Cum dictus.

Itaque in qua quæstione partium ius vniuersum in iudicium deductum erit, ab actore possessione vel quasi probata, in eam, quam ante controuersiam habuerit, possessionem reducit. Si tamen possessionis tempus ad legitimam præscriptionem productum non probasset, & id de quo agetur ad aduersarium iure communi pertinere constabit: reus, etsi nihil præstiterit, obtinet, ab actoris impetitione absoluitur, parti aduersæ silentium imponitur. In iudicium autem tantum de quo actum erit ne veniret non venito. Itaque non id solum de quo actum erit ut veniret venito. 3. Cum ecclesia.

Cæterum iudicibus, ut de possess. & proprietate cognoscant, deputatis de vtraq; committitur partium allegationes audire, testes admittere, deinde prius antestationes de possess. atque de re, & secundum illarum tenorem pronuntiare licet. 2. Ad vltimum.

De restit. spoliatorum

5. *Pastoralis.* Qui autem re sua spoliatus eam vendicando proprietatis iudicium primitus instituere cepit, olli, antequam renunciatum conclusumve fuerit in ipso, & adhuc eo pendente, possessorio iudicio quod de recuperanda siue indispiscunda possess. proponitur agere licet. Alia possessoria iudicia dominii vendicationem præcedunt. Si verò conclusum, aut renunciatum fuerit in proprietatis causa: possessorio nemo utitur, lites litibus ne intricantur. fraudibus via ne aperitur. Iudici tamen, si inuasoris iniquitas perspicuis indicis arguetur, & spoliato casus maliciæve probandi dominium facultatem subtraxint, aut alia æqua & iusta causa esse videbitur, etiam postquam conclusum erit, vt possessorio agat, permittere licet.

7. *Cum olim.* Item quod beneficiū duobus antea à se suisve decessoribus continuè adsignatum quis tertio contulerit, huic adjudicator. proprietatis tamen quæstio aduersus ipsum conlatorem, cum quo actum non erit, super eius conlatione cõtendere volenti reseruator.

8. *In causa* De cuius rei iurisve petitorio ex certa causa quis agens contrariam sententiam reportasset, si volt de ea eõve alio iure experiri, olli potestas esto. Si super subiectione quæstio fiet: neq; ipsa quandoq; præstita, neq; census ad ipsius iudicium præstitus debitæ subiectionis argumenta idonea sunt.

De restitutione spoliatorum. Tit. 13.

1. *Licet.* **R**erū suarū cuiq; possessio integra seruatur. Qui rem suā inrationabiliter ab alio oc-

eupatam queretur, huic ante omnem contentionem violenter ablata possessio redditur, restituitur. Si tamen eo volente aduersarius rem sui iuris esse probaturus se constituet: veritas anquiritor. hoc si probatum erit: ipse à sua intentione discedito. Alioquin ei res ablata restituitur.

Nam & si quis de possessione sua se violenter eiectum dicet: tametsi contrà non canonicè institutus dicetur, priùs de violenta eiectione quàm de canonica institutione agitor. etiam prædo secundùm iuris rigorem restituitur.

Nemo verò re, nemo iure, quam, quòdve semel tamen vsurpatis, nisi tunc priùsve id eamve possederit, spoliatus accipitor. Excommunicatione semel in populum alicuius parrochiæ lata & obseruata nemo ius parrochiale cõtra dicecesanum loci adsequitur.

At si rei cuius alicui à domino concessæ per detentorè ipsius pènsio solui iussa & soluta erit: hic per ipsum possideto. Detentore mortuo donatarius sine vitio ipsam possessionem ingreditur. Eam donantis autoritate quærere ne cogitor. Si spoliabitur: restituitur. In ecclesia alicui conlegio capitulòve sic ab episcopo donata hoc iuris esto.

Item in qua possessione alicui pensionis & affectus, vt ita dicam, ius erit, ea occupata ipsi possessio plenè ac liberè, sicut ante occupationem habuerit, restituitur. Cui id mandatum erit, cù de hoc iure constabit, etsi nulla eius iuris spoliatio erit: vt qui eam occupat, reapse, plenè, ac liberè iuris eius possessionem dimittat, facito. Id

De restit. spoliatorum

nisi ipsa possessione dimissa factū ne accipitor. Quandiu enim in occupantis potestate erit ipsum iuris huiusmodi possessorem repellere vel admittere cum volet, libera possessio ne intellegitor.

12. *Olim.* Loci verò domino, à quo inuestitura peti, & cui manualis obedientia præstari debet, aduersus eum qui sine ipsius cōscientia possessionem erit ingressus, statim ex quo id ipsi innotescet vim vi repellere licet. Ei qui sic deiectus erit restitutio denegatur. Si tamen dominus in eius qui sic possessionem ingressus erit offensam ius suum defendendo modum excessit: satisfactionem exhibere damnus esto.

7. *Conquerente.* Episcopi subiectos sibi clericos suis beneficiis sine manifesta & rationabili causa ne spoliato. Si faxint: cum fructibus inde perceptis restitunt, & in pace possidere permittunt. Restitutione facta si quid proponere volent: iudicario ordine experiuntur.

4. *Audita.* Clericus quoque, qui in perpetuum ecclesiam suam abiurasset, super ea eum, cui se quæstionem non moturum promisit, ne molestato.

3. *Accepta.* Qui enim neque metu coactus, neque vi, sed spontanea voluntate in manibus superioris ecclesiam suam abiurasset, hanc sibi quasi violenter spoliato restitui frustra petito.

2. *Sollicita.* Sin spoliatio erit: hanc renunciationis tempus præcedet aut sequatur, perquiritor. spoliatū ante post iuri suo sponte renunciaisse vero simile ne esto, qui sic renunciaisset si restitutionem petet: et si contra iuramentum & sponte facta renun-

eiatio proponetur, antequam restitutio fiat, aduerfarii probatio ne admittitor. Spoliati testes ante, si erunt idonei, recipiuntor.

Neq; à violento possessore, neq; ab eo, qui clā & in furuo alterius possessionem ingressus dicitur, proposita criminalis obiectio aduerfus restitui petentem admittitor. Ante restitutionem criminaliter agere ne permittitor. qui spoliasse arguetur, inimicus eius præsumitor. principalis causæ exequutio eius ergo ne retardator.

6. Item cū quis.

Contra eum autem qui neque spoliassit, neque spoliari mandassit, nec spoliationem factam ratam habessit, etsi fors cum possideret alium ingredientem repulerit, interdictum vnde vi locum ne habeto. Is ad restitutionem ne compellitor.

15. Cum ad sedem.

Si tamen à spoliatore res in alium trāslata erit: contra eum qui scienter eam recepit spoliatus qui possessionis commolum amisit restitutionis beneficium habeto. huic iuris ciuilibus rigor ne obstato. sic iniustè detinere & aliena inuadere æqualia fere censentor.

18. Septe.

Porrò nouus & violentus alienæ rei possessor fructus cum integritate quos vetus possessor, si ipsi possidere licuisset, percepisset, nedum à se perceptos, restituere, damna plenariè refarcire, & de inlatis iniuriis satisfacere compellitor.

11. Grauis

Si tamen inops erit qui alienas possessiones occupassit: nõ ante ad restitutionem fructuum alienorū perceptorū, quàm taliter restitutus fiet, vt possit, compellitor. Sic inanis actio, quā inopia debitoris excludet, esto.

16. Olim. ij.

De restit. spoliatorum

8. *Ex trāsmissa.*

Quæ mulier viro legitimè despōsata, & ab eo cognita erit, huic, si ab eo recedet, restitutor. Ab hoc tamen, quòd illi malum non inferet, sufficiens cautio recipitor. Si ita capituli eam odio prosequetur, vt meritò diffidat: probè & honestæ mulieri vsque ad causæ decissionē custodiunda committitor. Locus à viri & parentū eius violentia tutus delegitor.

14. *Ex parte.*

Quæ verò puella à parentibus in aliam domū nubuiarum spe tantum traducta erit, cum neq; sponsalia legitimūve cōsensu præcessint, neq; subsequuta fuerint, eius restitutio ne ditor. Cū nullum obligationis vinculum cōtractum fiet, nullo iuris possessionisve commodo destitutus quis sic accipitor.

10. *Ex cōmissione.*

Vir quoque si sine ecclesiæ iudicio vxorem à se remouebit: etsi matrimoniū ad causare proponet, & iudices super hoc impetrasset, vxori ante ad causationis ingressum id postulanti, atq; etiam post, si ea petita & denegata causam ingressa erit, restitutor. post super matrimonio causa auditor. ante in principali ne proceditor, si fiet: prouocatio esto.

13. *Literas*

At si consanguinitas ab altero coniugū opponetur præsertim in gradibus lege diuina prohibitis, & probationes offerentur incontinenti paratè: in cæteris restitutio adiudicator, quoad cōmixturem verò carnalem donec causa sine diffugio terminetur, recepto tamē prius ab obiiciēte iuramento, quòd id dolo malo non faciat, maxumè si fama consentiet, restitutio differtor. Sin dilationes longiores expetentur: qui recessit

ad restitutionē plenariam per cēsūram ecclesiasticam compellitor . Hæc humiliter dū probationes offerentur thori negando cōsortium tolerator, cum offerentur, absolutio petita conceditor, & receptis probationibus proceditor . Si viri fœuitia mulieri trepidanti sufficientem securitatem non dabit : ne restituitor . Alioquin sufficienti securitate prouisa ante causæ cognitionem coniux coniugi restituitor .

De dolo & contumacia. Tit. 14.

CV M aliis in negociis, tum in iudiciis maxime dolus & contumacia absunt.

Qui legitimè citatus ad sibi statutum diem, *6. Cum di* vel etiam post expectatus neque veniet, neque *lecti.* sufficientem responsalem mittet, neque proxime venturus certò sperabitur, quanquam se per literas vtcunque excusabit, contumax reputator, ad legitimas & moderatas expensas, quas aduersarius à tempore citationis emissæ ipsum expectando faxit, condemnator.

Legitima autem citatio hæc esto: reus ad certum terminum peremptoriè citator. Si non poterit reperiri : apud ecclesiam ipsius iudex citationis edictum per se vel alium publicè proponi facito, *10. Ven-*

Qui reus legitimè citatus erit, si se contumaciter absentâsit: iudex actorem vel in possessionem rerum petitarum mittito, vel religionis intuitu cum reo mitiùs agēs possessionem sequestrari facito. post si quid aduersarii dolo maliciâ- *2. Ex li-*

De dolo & contumacia

ue ad eludendam iudicis auctoritatē actum erit: reus expensas, quas propter hoc actor faxit, restituere cogitor.

3. *Contingit.*

Cui autem actori ob partis aduersæ contumaciam causa rei seruandæ adiudicata possessio erit, quanquàm ipse actor intra annum eam vel nancisci nequibit, vel adquisitam amittet, si id dolo malo potentiæ aduersarii factum erit, anno elapso verus nihilominus possessor constituitur.

1. *Ad hac.*

Verùm in ecclesiasticis personis & negociis, vt supra dictum est, rigor & districtio iuris, dum tamen ne iusticia periclitetur, ne requiruntur. Itaque quanquàm propter rei absentiam actor mitti in possessionem causa rei seruandæ debuit, nec per rei dolum vel potētiam rem custodiundam nancisci potest, si tamen etiam imminēte fine anni debitam reus cautionem standi in iudicio præstabit, patienter admittitur.

4. *Prout nobis.*

Sic reus qui se contumaciter absentia sit iuramentariam cautionem quòd iuri parebit exponere cogitor. Inde si maliciosè recusabit, adpellabit, aut cõtumaciter recedet, & lis ante instāte actore, respondente reo contestata erit: semel ad eius conuincendam maliciam conuocator. Si veniet: negotio finis competens imponitur. alioquin vel diffinitiuā sententia terminator, vel saltem præsentis possessio adiudicator. Absenti tantum proprietatis quæstio reseruatur.

7. *Cum olim.*

In electionis quoque causa iudici superiori cum eo qui contumaciter absens damnatus erit, ad eius maliciam conuincendam misericorditer agere, & facultatem defensionis indulgere, aut

indulgeri mandare licet. Qui iudices erunt in causa ipsa canonicè procedūto. Eum qui damnatus erit intra treis menses, si tamen in prouincia inueniri poterit, citanto. Si venire cōtemnet: alia electio confirmator. Sin extra prouinciam erit, & verbo vel factō prouocassit: huic vnus anni spatium indulgetur. administratio ecclesiæ aduersario committitor. eo elapso consecrator.

Qui episcopus de dilapidatione publicè infamatus, & multis prælatis scribentibus, nec vno pro eo defendēdo vel excusando, aduersus coram iudicibus ad relationem canonicorum ecclesiæ ipsius in auditorio summi pont. factam datis, cum eisdem canonicis in iure experiri negleget, coram secūdis iudicibus vocator. Coram his quanquàm comparebit, si tamen non experietur, sed concepta malicia friuolam excusationem prætetendit, suspenditor, vel potiùs, si prior iudex suspēderit, suspēsus denunciator. tertio ad eius maliciã conuincendã in audientia cōmittitor. hic si neq; per se, neq; per respōsalē idoneū cōparebit: in eū excōmunicationis sentētia profertor. Abbates, priores, præpositi, & alii religiosi viri testes admittūtor. p. hos crimina probātor. Sic iudiciarius ordo seruator. Post sententias in se datas episcopus si celebrare præsumpsit: perpetuo deponitor. Tã pōtificali quã omni sacerdotali officio sine spe restitutiōis exauthorator.

Item nemo ad impediendum differendūve processum per excogitatam maliciam falsas exceptiones opponito. Quę pars alterius intentione iam fundata legitimam opponet, eam incon-

8. Veritas.

5. Finem.

De eo qui mit. in poss. rei. &c.

tinenti probato. Si nolet, aut nequibit acceptis induciis: alteri parti ad moderatas expēsas ex eo die faciundas, si in probatione deficiet, cōdemnator. Si soluendō non erit: aliās iudicis arbitrio punitor.

3. *Causam qua.* Post institutum quoque iudicium si legitimè citatus non veniet, vel iudicio ecclesiæ parere contemnet, aut se absentabit: si quidem procuratorem reliquit, ipse conuocator, alioquin ad domum eius denunciations mittuntur. Sic siue procurator veniet, siue non, alterius partis, si petet, testes recipiuntur, ad proferendam sententiam proceditor.

De eo qui mittitur in possessionem causa rei seruandæ. Tit. 15.

4. *Si aduersarius.* **C**IVS aduersarius post citationis edictum ad remota loca se transferet, neque procuratorem legitimum dimittet, si neque denunciatione publice domi facta defēsor pro eo adparebit: in possessionem rerum controuersarum actor, si petet, custodiæ causa inducitor.
1. *Constitutis.* Qui sic inductus erit, ni aduersarius eius intra annum standi iuri cautionem præstiterit, licet & ipse præstandi voluntatem habuerit, & actor recipere paratus fuerit, illo elapso eam absque contradictione qualibet habeto. Ius tamen aduersario rei petendæ saluum maneto.
2. *Cum sit cut.* At si per eum non stabit, quominus si stundi iudicio intra annum cautionē det, & possessionē recipiat: si eam etiā vni iudicum, quāuis aliis

absentibus, obtulerit, & possessionem sibi resignari postulasset, olli etiã post annum recepta ab ipso cautione huiusmodi possessio restituitur.

Aduersus eum quoque qui recedet adpellans, si propter eius contumaciam decreto iudicis in rerum petitarum possessionem missio facta fiet, & expensas taxatas restituere damnas erit: ipse cautione intra annum oblata in possessione reductor. Si adpellatio rationabilis erit, neque frustratorie adpellasset: ad eas restituendas ne damnator, neque cogitor. Alioquin, eas quæ necessariæ in lite propter hoc factæ erunt, restituito.

3. Cum venissent.

Ut lite pendente nihil innouetur. Tit. 16.

LITE pendente nihil innouatur. Ita que alteruter cõiugum matrimonium si adcusabit: alter ante probatam adcusationem iure quod habet in altero ne priuator.

Rubrica.

2. Laudabilem.

Sic & super qua re, quove iure alicui lis movebitur, quominus is & successores sui eo utantur, sicut ipse & eius præcessores iusto titulo facere consueverunt, quousque diffinitiva sententia de iure decernatur, literæ etiam prohibitionis à principe impetratæ præiudicium ne faciunt.

1. A memoria.

Sic & cœpta lite iudices in negotio iuxta traditam sibi formam procedũto. Indulgentia si que post lite pendente obtenta erit, neque de ipsa mentionem faciet: ne obstato.

5. Dilectus.

Quinimo super qua possessione lis erit, si lite pendente in alium translata fiet: neque ipsam qui habebit emptor, nec si quis in ius & locum

3. Ecclesia.

De Sequestrat. poss. & fruct.

ipfius succedet, interim alienare præsumito. Et ita auctori, cum de vitio litigiosi contractus, reive proprietate experiri volet, quod euincere possit & habere, seruator.

4. Eccle-
sta. 4.

Quod si quæ possessio litigiosa in alium transferetur, neque, cum restituenda erit, is, à quo petetur, restituere poterit: loco ipsius tantundem possessionis æquivalentis ad arbitrium boni viri liberè assignato.

De sequestratione possessionum & fructuum. Tit. 17.

1. Ad
hoc,

CVI possessio semel adiudicata erit, si post cum eo de proprietate agetur, & contumax erit: nihilominus in eam iudex mittito. auctor ab ipso si impeditus erit: moderatas expensas, quas à missionis decreto vsque ad satisfactionis obtentæ tempus propter hoc faxit, recipito. Reus sufficientem iudicio standi cautionem præstato. sic possessionem recipito. Iudex eam arbitrio suo ne sequestrato. si factum erit: reuocator.

2. Dile-
ctus.

Si tamen is, qui in rei possessionem seruandæ eius ergo missus erit, fructus medio tempore perceptos pro suæ voluntatis libito distrahet: fructus ipsi sequestrantor, quod distractum erit in statum pristinum reuocator.

3. Ab eo.

Ab eo quoque qui à sententia prouocassit, si fructus dissipabit, lite pendente sequestrantor.

DE se confessi super aliorum conscientii ne ^{1. Cum no}
interrogantor. Crimine maiestatis excepto ^{nasterium}
de reatu proprio confitentis periculosa confes-
sio aduersum quelibet ne admittitor. quod sce-
lus aliorum suggestione se reus perpetrasse pro-
ponet, ni aliis modis id verum constabit, cui-
libet alteri sine fraude esto. Si qui tamen infamia
laborasint; singulis eorum tribus ordinis ipsorum
bonis viris adhibitis purgatio indicitor.

Econtra iudex qui electionem examinabit si ^{2. Cum}
quem tertium licet incideter in iure sese simo- ^{super.}
niacæ prauitatis vitium admisisse, mediatorém-
ve eius fuisse, comperiet: coerceto, ab omni offi-
cio & beneficio ecclesiastico deponito.

Quæ verò per errorem facti œconomus ec- ^{3. Ex par-}
clesiæ etiam in iure cõfessus erit, vt ne ex his ec- ^{te.}
clesiæ præiudicium generetur, videtur. Error fa-
cti negotio nondum finito nemini noceto.

De Probationibus. Tit. 19.

IN quibus autem causis partium confessione
veritatem elicier haud potis serit, in his pro-
bationes quæruntur.

Quod verò sua quisque voce dilucidè pro- ^{10. Per}
testatus erit, in eundem casum proprio testimo- ^{tuas.}
nio ne venito. Iurameto eius in contrarium præ-
finito ne stator, hoc in eo quoque qui sic constā-
ter à duobus semel publicè agnitus, ac volgo no-
minatus & reputatus erit filius, etsi post ipsum
alter abiurasset, seruator.

De Probationibus

12. *Ad nostram.* Sic & reus, contra quem criminis adfirmatiua probari potest, in negatoriæ probatione ne admittitor. Vt tales, si se quoquo modo purgassint, in fontes reputentur, nulla consuetudine efficitur.
2. *Sicut.* E contra qui intentionem suam testibus instrumentisue fundasset, sacramentum, etsi consuetudo erit, subire ne cogitor. Si recusabit: non minor probationibus fides adhibetor. Ad hoc suffragium cum demum legitimæ probationes deerunt recurritor.
3. *In præsentia.* Nam & intentioni sufficienter fundatæ verbum dubium ex aduerso probatum ne noceto. Cum nihil ex aduerso sufficienter probatū erit iudex pro illa sententiam dicito.
1. *Ex epistola.* Nemini quoque, vt quæ contra ipsum penes ipsum sunt documenta requirat, & in medium proferat, præcipitor.
3. *Ex literis, in fi.* Sanè possessori aliquando probatio dator. Qui enim longissimi temporis præscriptionem obiiciet, ad eam probandam admittitor.
9. *Licet.* Si possessorio iudicio agetur, etsi pars vtraque possessionem probasset, iudex tamen, vt vti possident, ita possideant, interdicto ne vtitor. Cuius probationes erunt potiores, vt si numero plures testes, qui aptiora negotio, & vero proxumiora testimoniis suis exprimant, habessit, & possessionem iustam esse constabit, ipse in interdicto superior esto. Olli aduersari⁹ super petitis condemnator. Si à vi inquietatiua siue turbatiua aduersarium prohiberi petierit: vt neq; per se, neq; per alium molestat, vetator, prohibetor.

betor.

Inter quos de finibus regundis iudicium erit, ^{3. In prin.} vterq; actoris, vterque rei vices sustinet. vtrique testes ad iudicis instruendam cognitionem producere licet. Cùm examinati erunt, quos præcellere intellet, ad fidem faciendam admittito. Sin æquè idonei erunt: possessoris testes præferuntor. In libertatis tamen fauorem, cùm vtriusque partis testes æqualeis erunt, etiã pro non possessore pronunciator.

Quæ causa super finibus regundis aliquarum ^{13. Cũ cau} diœcesum erit, secûdum diuisiones quæ libris ^{fam.} antiquis, aliõve quo modo melius probabuntur, vt testibus, fama, & aliis adminiculis decidor.

Qui traducturus & accepturus vxorem, proba ^{6. Intra-} tionibus per aliquos legitimè cum iuramèti ^{uit.} exhibitione super gradu consanguinitatis factis erit impeditus, contra probationem huiusmodi, postquam partibus pòblicata erit, aliter probandi ne quis potestatem habeto, priori probationi stator.

Si verò causa matrimonii erit aduersus eam ^{14. Cau-} quæ se virginem dicet & monacham, & ad vir- ^{fam ma-} ginitatis signa inuestiganda mulieres erunt ab ^{trimonij.} ipsa introductæ: tam viri testes cõtra illas, quàm probationes aliæ hoc negocium contingentes, quas pars vtralibet producet, recipiuntor. Adhuc iudex ipse matronas prudentes deputato. sic, an puella virginitatis priuilegio munita fiet, anquiritor. Ne manus & oculus obstetricû fallantur, hæc cautio esto.

De probationibus

4. *Propo-
suisit.*

Quæ autem mulier se nec à viro cognitam fuisse, nec potuisse cognosci proponet, si id tam proprio sacramento quàm testimonio septem mulierum per corporis aspectum virginem eam esse adseueratium probasit, viro tantum sacramento contrà adserente: indubiè obtineto. Illius iuramento & mulierum testimonio potius stator.

7. *Post ces-
sionem.*

Item iudicis ordinarij literis, donec contrariù probetur, stator. si quem per eas excommunicatum fuisse constabit cum procurationis officium adsumpsit: tanquam procurator ne admittitor.

5. *Tertio
loco.*

At si cuius capituli sigillo signatū instrumentum exhibebitur, contrà verò testes de eodem capitulo conuentum contentis in ipso, quoties de eis mentio fieret, vnanimi voce & consilio perpetuò reclamasse iurati deponent, & adulteriū furtiuūve esse sigillum dicetur, neque contra hoc pars aduersa probasit: secundum adfertionem testium tantum iudicator.

11. *Quo-
niam con-
tra.*

Iudices tam in ordinario quàm extraordinario iudicio semper aut publicam, si potesint, personam, aut duos viros idoneos adhibent. hi citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interloquutiones, adpellationes, renunciationes, conclusiones, ac vniuersa iudicii acta, cæteraque, quæ occurrent, competenti ordine conscribunt, loca, tēpora, & personas designant, omnia sic conscribta partibus

tribuitor, originalia penes scribtores remanento, per hæc, si super processu iudicis contentio orietur, veritas declarator.

Apud quos iudices sic coram ipsis actorum originalia erunt, si apud alios his opus erit, & petentur: in scribtis redacta remittere coguntur. 15. Cum bona.

Per hæc litigatori veram negationem contra falsam iudicis adsertionem probandi facultas seruator. Qui iudex prædicta obseruare negleget, si quid inde difficultatis emerget, per superiorem iudicem castigator. pro ipsius processu, nisi quantum legitimis documentis in causa docebit, ne præsumitor. 11.

De scribtis & antestationibus. Tit. 20.

ITaque nec iudicis vnus, quantæcunque auctoritatis fiet, sint siue super testamentis, siue super quibuslibet contractibus quæstio erit, verbo in causis creditor. Scribtis iudicum, ni testium adminiculo fulta erunt, duum triumve bonorum virorum testimonia præualento. Apofedis in omnibus auctoritas salua esto. 28. Cum a nobis.

Alioquin nulla causa vnus testimonio quamuis legitimo terminator. in qualibet christiani causa non minùs quàm duum triumve testium probatæ vitæ, fidelisq; cõuersationis testimonium admittitor. 23. Licet.

In summa: vnus testimonium ad condemnationem rei ne sufficito. 10. Veniens. i. in si.

Christianorum autẽ testimonium aduersus Iudeos in omnibus causis recipitor. hos qui Christi 21. Iudai.

De testibus & antestat.

stianis præferre volent in hac parte, anathemate feriuntur.

14. De ca-
sura.

At laici contra clericos in criminali causa, extraquam si suam suorumve iniuriam persequantur, ad adculpationem, ad testimonium omnino ne admittuntur.

3. Quo-
modo.

Si tamen de quo presbytero facinora cum mulieribus peracta nunciabuntur: ab ipsis aliisque qui scient veritas anquiritor.

33. Tum li-
seris.

Ita & contra quem electum irregularitas obiecta erit, testes laici & fœminæ, qui tamen idonei erunt, recipiuntur.

10. Ve-
niens. 3.

Aduorsus criminis etiã simoniæ reum is qui se eodem crimine infectum dicet testimonium ne dicito, si dicet: nullum esto. Nemini enim de se confesso aduorsus alium in eodem crimine creduitor.

20. Perso-
nas.

Qui ergo morbo consimili laborasint, si aut certum erit, aut legitimè conuinci poterunt: in quolibet negotio ab alterutra parte oblatis in testimonium ne admittuntur.

13. Super
eo. f.

Quibus enim testibus in ciuili criminaliue causa crimina opponentur, etsi antè de his neque conuicti neque confessi erunt, si tamen inde conuincuntur, in testimonium ne admittuntur.

36. Non
debet.

Immo & contra quos adculpatione de crimine pendebit, hi in minoribus, præterquã exceptis, ad testificandum ne recipiuntur.

54. Testi-
monium.

Et generaliter qui in alio iudicio contra ipsum adculpatione instituta de crimine conuictus confessusue erit, fuerit, aut in eodem per exceptionem conuincetur, cuius etiã tali modo

aliàs repulsi grauata erit opinio, si criminalis causa erit, licet pœnitētiam egerit, à testimonio repellitor. At in ciuili tantùm, aut in qua de crimine ciuilitèr agetur, si in ipso crimine perseuerabit: reprobator. Sin emendatus erit, nec eum comitabitur infamia: quanquàm etiam grauata erit eius opinio (præterquam si periurii reatu notatus erit) admittitor.

Porro clerici super ecclesiæ suæ negociis, nisi alia rationabilis causa impediet, à testimonio ferundo ne repelluntor. 12. Cum nunciis.

Priori quoque & fratribus in ecclesiæ suæ causis, præterquam vni duobusve ipsorum in his in quibus ad agendum & respondendum instituti erunt, testimonium ferre liceto. 6 Insuper.

Monachi tamen de suis fratribus aut conuersis in causis propriis absque iuramenti interpositione, nisi pars aduersa remitteret, testes ne producuntor. 39. Tuis.

Nullius enim testimonio, quantumlibet religiosus erit, nisi iuratus erit, in alterius præiudicium creditor. 51. Nuper

Ceterum quæ principalis persona veritatē de re sibi rectissimè nota dicet, pro teste habetor. 4. In omni.

Si qui propter propinquitatis cognationem separari petent: duo tresve qui de eadem consanguinitate supersint, vel totidē seniores & meliores eiusdem loci adhibentor. sic consanguinitas probator. testes iuramento duplici probantor, quod non priuato odio, neq; amicitia, neque commodo quod habent, habuerint, habebuntve ad hoc iurandum introducti sient, &

De testibus & antestat.

neque de iure suo nisi per ipsum & vnicū alium
testem fidem facere potest: alius eius loco sub-
rogari petitor, interim in negotio supersedetor.
45. *Consti-
tuitis.* Iudex in eos qui testibus producendis impe-
dimentum præstabant generalem excommuni-
cationis sententiam proferto, eos, qui contra a-
liquem nihil dicere iurassint, iuramento non te-
neri denunciato. Cuius partis consanguinei im-
pedient, contra hanc præsumptio esto. donec
ipso cessare faxit, pro dignitatis ratione vel sus-
penditor vel excommunicator.

41. *Signi-
ficavit.* Si qua in re, ne probationis copia processu tem-
poris depereat, metus erit: iudex testes idoneos
recipito, vt receptioni testium, si volent, inter-
sient, his, ad quos pertinet, denunciato, super
hac denunciatione publicum instrumentum
conficito, testes examinato, eorum dicta in po-
blica monumenta redigifacito, curato.

43. *Al-
bericus.* Eadem ratione si quæ matrimonialis senten-
tia veluti diuortii inter quos lata, nec in scribitis
redacta dicitur: filiis ab his alterove eorum pro-
creatis & procreandis, ne quod præiudicium ge-
neretur, consulitor, testes qui sententiæ interfue-
rint iudicis autoritate recipiuntor, depositions
eorum in scribaturam publicam redigun-
tor.

2. *In no-
mine do-
minis.* In iudiciis verò contra quem testes exhibendi
erūt, vt ad eos audiendos veniat, admonetor, a-
lioquin quod actum erit firmitatem ne habeto.
Admonitus tamen, præterquam si ex inuitabi-
li necessitate non potest, si venire nolet: testi-
monia, quasi ipso præsentate facta essent, valento.

Idcirco si de cuius ecclesiæ statu quæstio pro-
 posita erit: siue pars aduersa legitimè citata cõ-
 parebit, siue comparere nolet, litêmve contesta-
 rier, testes pro statu ecclesiæ (maxumè si mor-
 bus æuitasve vitium erit) admittuntor. depõsi-
 tiones eorum conscribuntor. sic partibus sen-
 tentiam recepturis terminus peremptorius ad-
 signator.

Testes autem de circumstantiis, causis, per-
 sonis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, cre-
 dultate, fama, & certitudine interrogantor.
 hos quadragenarium numerum excedere iudex
 ne finito.

Ex his si qui valetudinarii, senes, debilitatève
 confecti, aut paupertate depressi erunt, neque
 ad iudicis præsentiam accedere poterunt: ipse
 ad eos recipiundos personas idoneas & discretas
 mittito.

Testes pretio ne conducuntor. quicumque ido-
 nei & fideleis in testimonium admittuntor. nul-
 lus nisi iciunus testimonium dicitor.

Super qua re veritatem dicere iurassint tantum
 audiuntor. si ad exceptionem dilatoriam probã-
 dam erunt inducti: super principali nec audiun-
 tor, nec testimonium perhibere coguntor. sin
 exceptio peremptoria erit, & ad hoc pars alteru-
 tra testes inducet, & reliqua petet, nec sufficiens
 testium productio super principali causa facta,
 neque testibus renunciatum erit, neque depõsi-
 tiones erunt publicatæ: super principali & toto
 negocio veritatem dicere & deponere sacramẽ-
 to præstito coguntor.

De testi. & antestat. 111

nulli alii ab alterutra parte super iisdem recipiunt. Sin quæ erunt super quibus vel testes producti non erunt, vel renunciatum non erit eisdem: quæ hinc inde proponentur audiuntor.

38. *Veniens*
ij. Immo & qui testes super incidenti aliquo recepti, eorumque depositiones publicatæ erunt, super toto negotio, super quo post lis erit contestata, ab vtraque parte recipiuntor.

11. *Causa*
que. l. Antestationes quoque semel in alio iudicio receptas qui inter eandem partes iudices erunt suscipiuntor, sic causam sine debito terminantor.

30. *Consti*
tutus. At qui semel in vno iudicio testes produxit, antestationibus apud se depositis, si in alio his indigessit, & eas habessit, contentus esto. alioquin iisdem testes, si producentur, ad testimoniũ admittuntor. depositiones autem sic coram alio factæ, etiam si quiuis tertius petet, ne aperiantor.

38. *Veniens*
ij. Nec qui in summario iudicio produxit, antestationibus illis in principali iudicio vti, nec illas aduersarius admittere cogitor.

37. *Cum*
causam. Antestationes tamen coram alio iudice receptas si partes ratas habere volent: ratæ sunt. alioquin cum clausæ erunt iisdem testes iterum produciuntor.

50. *Præ-*
sentata. Sed etsi coram arbitris testes producti, eorumque depositiones publicatæ, allegationes etiam partium receptæ, acta omnia in scriptis redacta, & sigillorum impositione signata erunt: arbitrio casu finito, qui datus erit iudex iuxta hæc causam terminato, reo tamẽ, vt vel recipiat depositiones eorum qui supererunt testium con-

tra ipsum productorum, ipsó sive iterum admitti consentiat, optio reservator. Ius quoque tam in personas, quam dicta testium dicundi olli saluum esto.

Qui testes ad vnum articulum probandú ducti erunt, si ad alium ab eadem parte producentur, nihilominus recipiuntur. 42. Cum causa.

Testibus tandem publicatis, qui testes de integro interrogari petet, ne auditor. Si tamen ipsos à principio super aliquibus articulis interrogari postulatum, sedque dolo malo negligentiae præmissum erit: nihil officito. 48. Per tuas.

Ita & post antestationes apertas quæ ad inquirendum super criminibus diffamati factæ fuerint, si confusæ depositiones testium erunt, nec ex dictis potestit veritas declarari: ex iudicis officio iterum examinantur, alii recipiuntur. 53. Cum clamor.

Super dictis testium, cum publicata erunt, publice disputator. 55. In casu sis. in ff.

Ipsa, quatenus res patietur, quanquam diuersa sient, ne testes periurii reatu noentur, iudici benignè interpretari liceto. 56. Cum tu sis.

Antestationibus testium solenniter hinc inde publicatis eorum dicta falsitatis arguere liceto. 35. Ex te. nore.

Quæ argumēta & testimonia iudex aptiora rei esse comperiet, ex his animi sui motum confirmato, si quam aliquis cognouisse adusabitur, & de visu auditu ve conueniens testimoniū reddiditum erit, & præsumptionē violētā fama consentiens ministrabit, aliāque suffragabuntur 27. Præterea.

De fide instrumentorum

pelluntur.

2. *Cum
super.* Nam & quorum presbyterorum necessarium erit testimonium, si quibus denunciabitur testimonium: his, ni venient, ab officio ecclesiasticoque beneficio suspensionis, excommunicationisque, & depositionis sententiarum formido proponitur.

7. *Præ-
terea.* At qui synodaleis publicè testes super matrimonii causa coram ordinario iudice testimonium reddiderint, in delegati præsentia (si tamè ollis aliter fides fiet, neque articulus novæ questionis emerget) super eadè causa iteratò iuramentum præbere ne coguntur. Propter infamiã post receptum in communi eorum officium cõtractum à perhibèdo testimonio amouentur. Si quid in inferendo testimonio non studiosè errassint, & se actutum conrexint: ne reprobator. sin correctioni suæ interuallum interponent: secus esto.

De fide instrumentorum. Tit. 22.

2. *Scripta* INSTRUMENTORVM fides testibus proxima habetor. hæc verò nisi authentica erût, & manu publica facta, publicaque adparebunt, authenticumve sigillũ habebunt per quod probari possiët: cum testes in iis inscripti decessint, firmitatis robore carento.

10. *Cum
Ioannes.* Sed & si quæ super quo instrumento manu publica inter contrahentes confecto, rerumque, quæ in ipso gestæ narrabuntur, veritate dubitatio emerget: nec omnino tabellioni qui id confecerit, nec vni ex testib⁹ in eo descriptis stator, trium

trium pluriúmve idoneorum testiú depositio-
nibus quodcunque instrumētum ne præferor.

Quibus instrumentis ignota, etiam cardina- ^{7. Quod}
lium, sigilla erunt adposita, fide carēto. Eorum, ^{super his.}
Romanive pont. literæ, quanquàm certæ erūt,
si tamen vero subpresso falsóve expresso erunt
obtentæ, robur ne habento.

Eiusdem Romani pont. si quæ decretalis al- ^{8. Pasto-}
legabitur, & iuri communi consona erit: iudex ^{ralis.}
secundùm ipsam iudicato. alioquin super ea su-
perioiorem adito, consulito.

In cuius debiti cautione scribturáve causá, pro ^{14. Si cau-}
qua processit, erit expressa, debitoris confessio- ^{tio.}
ni (ni indebitè promississe probabit) stator. Alio-
quin si indeterminatè loquetur, & indebitè ex-
posita dicetur: debitum quod in ea continebitur
aduerfarius ostendere tenetor.

Iudex autem nisi scribturam authenticam vi- ^{1. Si scri-}
debit, ad exemplaria nihil facito. ^{pturam.}

Si quæ tamē in notam à tabellione redacta, nec ^{15. Cum}
perfecta erunt instrumenta, isque decefsit, & ad ^{P. tabellio}
quos pertinebunt id petēt: iudicis ordinarii au-
thoritate alius ea fideliter in formam publicam
redigito, per hoc perpetuam firmitatem habēto.

Ipsa quoque instrumenta si propter vetusta- ^{16. Si in-}
tem aliámve quam iustam causam exemplari ^{strumenta}
petentur: corā ordinario vel ab eo specialiter de-
legato præsentantor. Ipse ea diligenter inspici-
to. Si nulla parte vitiata reperiet: per publicam
personam exemplari præcipito. Sic cum origi-
nalibus eandem authoritatem habento.

Vbi cuius instrumentis vt credatur consuetu- ^{9. Cum}
 ^{dilectus.}
 ^{in fr.}

De fide instrumentorum

do erit; maxumè si is vir honestus fiet, auctoritatè habento, admittuntor.

3. *Ex literis.* Quæ literæ in falsi narratione abrasæ erût, illius ergò falsæ ne iudicantor, néve suspectæ habètor. eas, cum sic erratû erit, abradere fas esto.

11. *Ex parte.* In apostolico quoq; rescribto litera in dictione obmissa pro vitio ne habetor.

6. *Inter dilectos.* At quod instrumentum in indictionis adnotatione alibive vbi falsitas deprehèdi potuesit, si integrum esset, consumptum erit, cuius item charta vetustior, & scribtura recentior, cuiusve figillum vitiosè adpositû erit, aut sibi vel instrumèto diuersum & dissimile, falsum falsatûve præsumitor. Quod instrumètum manu publica confectum non erit, vel lituras habebit, si figillû nõ habebit integrum, neque integrû vt intelligi possit nomè habebit: authenticû ne esto. Si quis actor eiusmodi instrumèta producet, sicut & cû partium iura sunt obscura, cõtra eum iudicator.

13. *Impunitari.* Scribturæ quoque contrariæ sibi adinuicem fidem derogãto. si quis eiusmodi in iudicio producet: olli imputator.

4. *Accipimus.* Qui literas falsitatis arguere volt, vt ei vsque ad certum tempus inspiciundæ congruo securóque loco exhibeãtur, præcipitor. Si neque veniet, neque responsalem mittet: ipsa vltius arguendi silentium eidem imponitor. Interim tamen literæ ipsæ ne vacillanto. si quæ earum obtentu sententia lata fiet: obseruator.

5. *Continuit.* Exhibitum instrumentum præsentè iudice, prudentibûsve viris ab ipso deputandis audientésque parte cõtraria quæ id postulassit tatum-

modo recitator. Si plura capita cōtinebit: super quo quæstio erit, id tantum describitor, aduersa pars copiam eius habeto.

Apud quam partium communia instrumenta erūt, si pars altera eorum copiam petet, iudex fieri curato. alioquin prouocatio esto. 12. G. Per petuus.

Post antestationes quoque publicatas vsque ad sententiæ diffinitiuæ calculum, antequam conclusum erit in causa, utrique parti instrumenta proferre liceto. 9. Cum de lectus. in prin.

De Præsumptionibus. Tit. 23.

Probationibus receptis de causa cognoscens iudex ex ipsis causarum circūstantiis & præsumptionibus animi sui motum formato.

Quod factum verosimile non esse præsumet, super hoc, nisi communis loci fama erit, taleisve personæ adparebunt, quas verosimile fiet nõ deieraturas, probationes ne recipito. 10. Quia verissimi- le.

Ideo si quis in iuuentute se maturum, honestum, prouidumque exhibensit: quod in senili æuitate iugum domini abiecerit, temerè ne creditur. si quis eiusmodi de graui crimine deferetur: iudex malignis delationibus ne inclinato. Spiritus deferētium an ex deo sient ante probato. Prudenter & cautè veritatem indagato, anquiriue mandato. Nemo literarum scientia præditus propriæ salutis oblitus ad vitia se conuertisse facillè existumator. 15. Cū in iuuentute.

Ex cuiuscunque enim vita transacta de subsequenti eius conuersatione præsumitor. 6. Mandata.

De præsumptionibus.

9. *Scribã.* Et qua in re semel quis negligens contumáx-
ve fuerit, similem neglecturus creditor.
3. *Ex stu-
diis.* Puer ex studiis suis intellegitor.
15. Inter consanguineas personas nulla sævi cri-
minis libidinísve suspicio esto.
16. *Dudũ.* Generaliter quilibet prima facie idoneus, ni-
si aliud in contrarium ostendetur, præsumitor.
Si sic summus pontifex pro aliquo scribet, S I
I D O N E V S E R I T: probãdi se idoneum nul-
la olli necessitas imponitor.
1. *Sicut no-
xius.* At qui fraudulentè amico nocebit, depre-
hensúsque ludens fecisse dicet, tanquam qui sa-
gittas lanceásque mittit in mortem noxius esto.
14. *Lite-
ras.* Eum quoque qui quod ante dixit post dixisse
negabit, etiam si de hæresi agetur, suspectum
iudex habeto. Quod tamen hæreticus poenitēs
& ad fidem reuertens in alium dixit, post si eun-
dem purgare volet, maxumè si frater eius con-
sanguineúsve erit, verisimilius esto. Quod prius
dixit fidei zelo magis dixisse, post amicitia du-
ctus peierasse magis creditor; Propter suspi-
cionem autem quanquàm vehementem nemo
de tam graui crimine damnas esto. Attamē præ-
ter iuratoriam cautionem, talis, qua timore præ-
næ coerceri debeat, securitas ab eo recipitor. Ni
post verus catholicus cognoscetur, tâquam hæ-
reticus damnator.
5. *Nonne.* Qui duobus sibi criminibus inlatis vnum
tantum negassit, alterum tacendo concessisse
accipitor.
7. *Quos-
dam.* Vicinorum mala qui viciniore sunt subtiliùs
cognoscere creduntor.

Et quæ cominus agêtur, cum in longinquum ^{8. Quâto.} peruenerint, in vicino latere ne præsumuntor.

Quid quod obscuros animorum adfectus iu- ^{2. Af-} dex etiã violenta præsumptione querito. Si quas ^{ferre.} inter de filio disceptatio erit : quam pro eo eiús- q; vita magis sollicitam, cuiusque viscera magis commota videbit, matrem iudicato.

Is quem iudiciũ subterfugere dilationibus vi- ^{4. Nullus} derit confiteri & fontem esse præsumito.

Si de quorũ matrimonio dubietas erit: vicinij ^{11. Illud.} famam præcipuè attendito. quàm à viro in mēsa lectoq; sicut vxorem lōgo tempore retētam fama loci habebit, præsertim si publicum instrumentũ fideliter inter ipsos tãquam coniugēs super donatione propter nuptias cōfectum adcedet, eam marito adfectu cōiugali seruire cogito.

Vice versa, si quis vir solus & nudus cum sola ^{12. Literis} & nuda muliere in eodem lecto iacuisse, locaque secreta ac latebras ad hoc commodas horaque sæpius elegisse probatus erit, eiúsque intentionem testes credere dicent vt eam cognosceret : violenta certaque fornicationis suspicio esto. Ex hac sententia diuortii, si petetur, promulgator. qui coniugum id commisit, sine spe coniugii remaneto. qui innocuus erit, altero mortuo matrimonii licentiam habeto.

Eadem ratione si cuius sponsum per verba de ^{13. Tertio loco.} presenti sponsæ consanguineam concubinã habuisse sic à pluribus manifestum predicabitur, & vicinix testimonium habebitur: matrimonio ne coniunguntor. solutis sponsalibus separator. sic consultius agitor.

36. Iura-
meistans.

Actor cum in probatione deficiet, reus, et si nihil præstasit, absoluitur. Si tamen pro actore præsumptio erit: iudex actori reove ad ostendendam eius innocetiam pro personarum & causæ circumstantiis iuramentum deferto. quod iuramentum à iudice parti delatum erit, nisi iusta de causa ne recusator. Sin à parte parti in iudicio deferetur: recusare, & extraquam si quis actione famosa conuentus erit, referre liceto.

26. Et si
Christus.

Omnis hominum controuersæ ad confirmationem iuramentum finis esto, confirmatio veritatis esto. Ad iuramentum tamen nemo spontanea voluntate inducitur, ad id importuna necessitate tantum quisque trahitur. Cum erit pro re vera, licita, & honesta: sine culpa iurator. in veritate, iusticia, & iudicio id quisque facito. homines per maiorem suum iuranto. is deus esto, Nemo per creaturam iurato. ad eam creatoris honorificentia ne transfertor. si quid tamen licitum sic iuratum erit: seruatur. Monasteriorum etiam religiosi ac conuersi, vt in ipsorum causis, cum alii testes deerunt, pro ipsis veritati testimonium cum iuramento perhibeant, indultum esto.

4. Ego. N

Sed & episcopi, cum consecrabuntur, forma canonica iuranto.

12. Cum
quid. in
prin.

In hos, si iuramentum suum transgredientur, grauius vindicator.

5. Nullus

Clericos verò suos (nisi quibus ecclesiasticarum rerum dispensatio commissa fiet) sibi iurare

ne compellunt.

Multò magis clerici laicis à quibus nil tempo-^{10. Nihil}rale obtinebunt iuramentum fidelitatis præstare ne coguntur. hi domino suo stanto cadunt.

Porro qui fidelitatis & (quod vocant) homa-^{14. Veri-}gii iuramenta semel alicui præstassint, successo-^{factu.}ribus ipsius iurare ne compelluntur. Sanè ipsis, ac si iurassint, fidem seruant.

Si quis tamen fidelitatis iuramentum in alte-^{22. Et te.}rius manibus præstasse dicet, etsi quod prius præstassit secundo quod ipsum præstare oportebit contrarium erit, in eius, cui debitum erit, manibus iterum præstare cogitor, prius iuramētum illicitum habetor.

Sic iuramenta contraria cum præstata erunt,^{11. Tu &} quod ratione & iuris autoritate iuuabitur al-^{nos. i.}teri præiudicato. Qui tamen præstassit periurium incurrito.

Monachus si contra professionis fidem clau-^{13. Sicut}strum abiurassit: temerarii iuramēti pœnitētiā ^{ex literis.} cum stabilitate perpetua in clauastro exequitor.

Si & rex qui regni sui iura & honorem coro-^{33. Intelle-}næ seruare, prout tenetur, iurassit, quod de non ^{cto.}reuocandis donationibus post factis iuramētum præstassit, ne seruato.

Iudex si secundum cuius loci ciuitatisve con-^{19. Vanit-}suetudinem iudicare iurassit, eaque quid aliter ^{tes.}fieri quàm iure cautum fiet, mādabit: quominus iuri pareat, ne excusator. Si quid contra faxit, ni restituet, per censuram ecclesi. compellitor.

Et quæ iuramenta contra vtilitatem ecclesia-^{27. Sicut}sticam facta erunt, periuria habentor. vnde ca-^{nosivis.}

De Iureiurando

nonici vacante ecclesia in episcopalis iuris damnum iuramenta ne faciunt, si faxint: quod adtentatum erit in statum debitum reducit.

11. *Ad nostrā. s. s.* Nam si quis quid iurās contra canonicas sanctiones venire in mēte habesit; hoc periurium potius quàm iuramentum esto. Alioquin quàn generaliter iuratum erit, tamen interpretatio requiritur. hæc benignior iurisque consentanea esto. si quis ad probatus intellectus poterit elicier: quod iuratum erit rectè intellegitor. vt & iuramenti tenor seruetur, & canonica instituta non obmittantur, cautio esto.

19. In omni iuramēto ius superioris, si quid contra id iuramentum facere dignoscetur, exceptum intellegitor.

18. *Quan*
19. Iuramentum in super iniquitatis vinculum ne esto. quod illicitum erit, ne seruator. ei qui sciens sic iurassit pro eo pœnitētia iniungitor. si cuius autem, cum licitum erit, observatio aliis inutilis futura erit: vt in reprehensibiliter seruari possiet interpretatio requiritur.

11. *Petitio* Cuius ecclesiæ canonici contra quem nō esse iurabūt, quin pro iuribus & honoribus ipsius ecclesiæ, ac suis etiam specialibus legitimè defendendis contra ipsum stare valeāt, ne impediuntor. Tantum à coniuratione cōspirationēve per quam is cui iurassint personæ suę rerūve suarū omnium discrimen incurrere posset, aliave re cuius ergo exactum erit iuramentum abstineto.

17. *Brevi.* At qui ecclesię iura seruare & defendere quatenus sibi potis erit, iurassit, cum imminēte necessitate super hoc sub debito iuramēti requisit?

erit, neque difficultas existet propter quam subuenire nequibit, etsi adpellabit, nihil excusator. culpa periurii potius inretitor.

Qui cuius mandato stare cum iuramento conueniet, si quid olli priori iuramento ab eo licite facto repugnant mandabitur, ne seruato. 16. Veniēs

Ita & cum licitum erit iuramentum, sed illicitum mandatum, mandatori, vt reuocet, iniungitor. Alioquin etsi compromissum erit, ad illius obseruationem qui iurasset ne tenetor. 23. Quintanallis.

Iuramentum siue à viro mulieri de ea non dimittenda, siue sponsæ de ea ducenda si præstitum fiet: conditio, si ipsa in matrimonii desponsationisve legem non peccabit, & in sponsa, si non post leprosa, paralyticaue erit, oculos aut nasum amittet, aliquidve turpius ipsi eueniet, subintellegitor. præcedēs tamen fornicatio ipsi ne imputator. Sin post fornicabitur, aut aliquid præmissorum eueniet: neque maritus, neq; sponsus iuramenti transgressionem formidanto. 25. Quē admodū in priu.

Si qui in coniuges se nunquam mutuò peturos adinuicem iurassint: temerarium iuramentū esto. Ad continentiam tamen seruandam moneator, inducūtor. Si promissint, & seruabunt: vterque sine alio morari permittitor. Sin quis eorum continere nolet, maxumē si adulterium m erit vtrinque commissum: alter ad alterum reuertitor, & cum ipso morari per censuram eccle. cogitor. 24. Tuos nos. si.

Iuramentum etiam si de vxore super nullo crimine adcusanda præstitum erit: temerarium esto. vnde si infidelis fiet, neque vir cum illa si- 25. θεμελιον. Illud autem tem.

De iureiurando.

ne creatoris contumelia, & quin ad infidelitatis errorem trahatur, habitare poterit: actutum apud iudicem competentē deferto. Quod si expressè de non adculpanda vxore adulterii iuratum erit: vir ad diuortium celebrandum ipsam ne adculpato. tantum ad peragendam poenitentiam denunciato. Sic & iurifurandi religio seruatur, & libera peccandi facultas adimitur.

34. *Mulier.* Quæ mulier quem virum suum esse medio iuramento adfirmasset, neq; tamen probasset, olim absoluto viro matrimonium cum alio contrahendi licentia neque dator neque prohibetor. suæ conscientia relinquitur. Iudex, ne periurij author fiet, videto.

29. *Sicut.* Quod iuramentum factum erit, eum qui praestasset, quandiu cui praestitum erit promissa seruare negleget, ne ligato.

3. *Peruenit.* Eadem ratione nemo quod alteri iuramento fideiue obligatione conditione interposita firmasset, implere, si constabit alterum conditioni minimè paruisse, tenetor. Qui propositum promissumve in melius commutabit id infringere ne dicitor.

12. *Cum quidam.* Qui patri, matriue, fratri, sororiue non loqui, aut humanitatis subsidiū non exhibere, aliudve quid illicitum & rationi contrarium iurassint, ab obseruantia iuramenti absoluuntor. malè iurati poenitentia competens ollis indicitor.

15. *Verum.* Qui pro vita rebuſve seruandis inuiti iurassint, à iuramenti nexibus absoluuntor. expressè tamen eis, vt iuramenta non seruent, ne dicitor. tantum si ea non adtenderint, ob id tan-

quam pro capitali crimine ne puniuntor.

In bello quoque iniusto si cui quid per violentiam ablatum erit: vt conquerenti restituantur occupata, aduersarius inducitor. ^{29. In pñ.} spoliatus à iuramento si quod præstasit absoluitor.

Sic rebus suis spoliatus, vt ablata repetere non possit, nullius iuramēti vinculis adstringitor. ^{2. Perne- nit. j.} Si coactus iurassit: absoluitor.

Alioquin nemini contra suum iuramētum venire, nisi seruatum verget in detrimentum salutis æternæ, liceto. Romanus pont. contra iuramentum proprium veniundi, ne author periurii fiet, materiam ne dato. Si qui tamen clerici ministerium ecclesiæ coacti abiurassint: his à iuramento absolutionis beneficium impartitor, in eadem ecclesia ministrare permittuntor. ^{8. Si verò}

At qui quod iurassit non necessitate sed voluntate implere cessabit, periurii crimine inretitus esto, vnde ab ecclesia remouetor. ^{10. Quera lam.}

Si quis autem clericus edita ecclesiæ statuta seruare iurassit, specialitèrque aliquod post statutum subsequutum per idem iuramentum seruare promittet: ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramēti teneri ne intellegitor, quod tamen promissit ne transgreditor. ^{35. Clerici.}

In summa: quæ iuramenta sine vi & dolo sponte præstita erunt, si neq; in fraudem alterius redundabunt, neque in salutis æternæ detrimentum vergent, seruantor. Vnde mulieres quoque si rerum dotalium donationumve propter nubtias alienationibus de ipsarum cōsensu factis ^{28. Cam contingat}

De Iureiurando

non contrauenire iurassint : iuramentú seruato.

9. *Ex re-
scripto.* Item pro conuentione iurata si qui obfides aut fideiussores fide præstita dati erunt, siue etiam ab abbate monachi : omneis quod iurassint implere censura ecclesiastica coguntur.

1. *Ex ad-
ministra-
tionis.* At si quibus creditoribus super vsuris ipsis soluendis iuramenta præstita sient: ad ea relaxanda ecclesiastica districtione compelluntur.

6. *Debito-
res.* Debitores tamen ipsi cum de earum solutione iurassint, domino reddere iuramentum adstringuntur. cum eas soluerint, creditores reddere, si necessum erit, ecclesiastica districtione coguntur. Si non iurassint: ad vsurarum solutionem, in quibus se obligassint, debitores ne coguntur.

20. *Ad
nostrá. ii.* Si qui verò neque repetere, neque vllam quaestionem deponere iurassint, & probantibus à se datas vsuras restitui creditor testamento fortè mandabit, de iis que per dicta testium aliáve documenta constabit: eas hæredes restituere compelluntur.

7. *Ad
nostrá. i.* At debitores quas possessiones pignori duerint, subposuerint, easque donec pecunia soluta fiet non repetere iurassint, contra iuramentum ne subtrahunto, pecuniam sicuti iurassint persoluunto, quas subtraxint cum fructibus restituere coguntur. si quid autem creditor ex ipsis vltra sortem deductis expensis recepit: ollis vt restituat inducitor, commonitus ni faxit: excommunicator.

32. *Ex li-
bris.* Si quem autem ex pignoris fructibus quid

vltra sortem recepisse notorium habebitur, neq; de sortis quantitate per testes liquere poterit: partes ad præstandum de veritate dicenda iuramentum coguntur.

De exceptionibus. Tit. 25.

REorum nunc, quonam pacto actorum intentionem telaque in ipsos contorta excipiant, iura tractantur.

Iraque qui reus excipiendo rescripti apostolici virtute vltra duas dietas extra suam diocesim se in causam trahi proponet, aduersario negate ad eius probationem admittitur. cum probasit, iudex negocio superfedeto. si non exceptionem admittet: prouocatio esto. *7. Olim.*

At quæ exceptiones replicationesve repellendi vim non habebunt, super his iudex probationes ne recipito. si recipiundas interloquetur: prouocatio esto. vnde si cuius ecclesiæ canonicis pro eius defensione litigantibus periurii crimen excommunicationisve excipiendo replicandove opponetur: frustra id esto. nihilominus ad ecclesiæ defensionem admittuntur. *8. Dilecti.*

Excommunicatus verò & à fidelium communionem exclusus si alium qui olli in oratione locutioneve sciens prudens communicasit, ob idque à sacramentorum tantum participatione remotus fiet, adcusabit: quanquam de communionem replicabitur, repellitor. *2. An-*

Denique excommunicationis exceptionem reus, et si in dilatoriis proponendis sciens omis-

12. Ex-
ceptionem.

De exceptionibus.

fit, in qualibet parte litis opponere ne prohibe-
tor. Nemo enim in animæ suæ periculum ipsi
communicare cogitor. Si tamen dolo fraude om-
missit: expensas legitimas aduersario sarcire dā-
nas esto. Publicè autem excommunicatum a-
ctorem iudex cum noscet, quanquam reus non
excipiet, ex officio suo repellito.

4. *Pasto-
ralis.*

Extra hanc dilatoria omnis intra tempus
quod iudex adsignasit proponitur. Eo elapso,
nisi quæ à partibus ante protestatæ erunt, com-
petensve aliqua de nouo exorta erit, vel qui eam
opponet ad suam noticiam postmodum perue-
nisse iuramento fidem faciet, ne audiuntor.

9. *Apo-
stolica.*

Si de cuius autem ecclesiæ ordinatione agetur,
petentibusque eam suspensionis & amotionis
à beneficiis sententiæ in exceptionis modum
obiiciuntur, & ipsi contra nullas esse probare
offerent: ordinationis huius ergo ne retardator. sen-
tentiæ ad cautelam relaxantor.

5. *Cum
inter.*

Reo quoque, quem quis impugnabit, quan-
quam excommunicatus dicetur, neque defen-
sionis copia, neque, cum in via absolutionis erit,
iusta sententia, neque adpellationis beneficium
contra iusticiam condemnato denegantor. Ip-
si tamen neque impugnare neque reconuenire
liceto.

11. *Signis
cauerunt.*

Et generaliter omnis legitima defensio excō-
municato in iudicio reseruata esto. vnde excom-
municationis obiectæ prætextu ab adpellatio-
nis prosecutione ne excluditor.

14. *Vene-
rabilem.*

Itaque excommunicato siue ex eadem, siue ex
alia causa, quam ex qua adpellasit, adpellationē

prosequi, & super ea literas impetrare liceto. et si de ipsa excommunicatione eiusve causis mentio in literis habita non erit, valento.

Multò magis excommunicationis sententiæ, ^{10. Dilectæ.} quæ post adpellationem legitimam lata erit, exceptio etiam apud iudices quos sic excommunicatus impetrasit, si contra eum proponetur, ne admittitor.

Quos in diuersis ecclesiis varia beneficia constabit obtinere, contra alium de pluralitate beneficiorum ne excipiunto. ^{3. Cum ecclesiastica}

Criminum per exceptionem tantùm testibus obiectorum probatio, si de his ante adcusati nō ^{1. Denique.} erunt, antequam causa per sententiam terminetur, exhibetor. Testes enim absque vlla infamia, suspicione, maculæ manifesta in ferundo testimonio requiruntor. Conuicti tamen confessiue, cum adcusatio non præcesserit, ordinaria pœna ne mulctantor. præsertim si crimen obiectum causam qua de agetur non continget, ipsos à testimonio perhibendo repelli sat esto. Si sola crimina erunt obiecta de quibus alio tempore conuicti confessiue fuerint: à testimonio repelluntor. eorum confessioni contra alios, nisi se probassint infontes, ne creditor.

At si contra quem rem suam petentē pro aduersario, cum litis motæ tempore non possideret, absolutoria lata erit: si tamen post possidebit, iterum rectè petito. petitori rei iudicatæ exceptio ne obsistito. ^{13. Aduersario.}

Postremò qui exceptionem obiiciet, de aduersarii intentione confessus fuisse ne intellegatur. ^{6. Cum veritabilis.}

De præscriptionibus.

gitor, falsitatis exceptionem non tantum ante,
sed & post sententiam opponere licet.

De præscriptionibus. Tit. 26.

EXceptionum autem ea quæ est ex præscrip-
tione temporis potissima esto. de ea hæc
cauta sunt.

5. Vigilanti-

Legislator antiquus solum ad vitandam miserorum segniciem, & longi temporis errorem & confusionem primum tricennem, quadragenariamve præscriptionem instituisse creduitor. Apud nos verò tam in cognitis rebus, quam in latentibus ea locum ne habeto. Itaque in prædiis alienis etiam ne male fidei possessores simus desiderator. male fidei possessorem, ni, cum se aliena possidere norit, resipuerit, nulla antiqua dierum possessio iuato.

20. Quasi omne.

Immo hodie absque bona fide nulla præscriptio tam canonica quam civilis valet.

29. Veniens.

Itaque nedum qui præscriptione completa privilegium impetrauit iuri præscriptionis renunciasse intellegitor, sed & si ea non completa impetrauit, cum ex eo die bonam fidem non habuisse censeatur, præscriptionem ne impleto.

*17. Si deli-
genti.*

In summa: is qui proprio nomine possidet, si non & bona fide, & iusto titulo possideat, ne præscribit. Nam quod ad eum spectat qui alieno nomine possidet, cum non ipse verè possideat, ne præscribit. Is cuius nomine possidetur possidere intellegitor.

Præscriptionum autem tempora hæc sunt.

Qui

Qui locum ad catholicam vnitatē conuorte-^{1. Placuit.}
rit, eūmque triennio repetente nemine possede-
rit (modò locus is episcopum tunc habesit,
eūmque catholicum, & is interim tacuesit) ab
eo vlteriùs ne repetitor. Si nò habesit, aut hæ-
reticum habesit: ecclesiæ matrici ne præiudi-
cator. Ex quo autem die episcopum habebit,
isve ex hæresi redibit, intra triennium eum lo-
cum repetere liceto.

Ceterum omnes possessiones ad singulas epi-^{3. Sancto-}
scoporum prouincias pertinentes à quibus an-^{rum.}
nos triginta possessæ sunt quietè, syncerè, absq;
synodali proclamatione, perpetuò tenentor.

Hodie autem clericus contra episcopum (ni^{4. De}
fors interim sedes cathedralis vacasit) pro quar-^{quarta.}
ta decumæ & oblationibus defunctorū de qua-
dragenaria præscriptione tantum iure excipito.
Ro. ecclesia triginta annorum præscriptionem
contra ecclesiam ne admittito.

Et vt semel atque iterum dicatur, aduersus ec-^{8. Illud}
clesias minor præscriptio quàm quadragenaria^{autem.}
in Romana ecclesia ne admittitor. sed & ea incō-
cussa esto. quod si de præscriptione & interrup-
tione inter partes quæstio erit: ab vtraque par-
te testes recipiuntor. interruptio si probabitur:
præscriptio ne teneto.

Quadragenalis ergo decumarum præscriptio^{6. Ad au-}
ecclesiæ cōtra ecclesiā omnē actionē excludito.^{res.}

Sed & exorta inter duos prælatos de finibus^{9. Quia}
quæstione agrimēloris diffinitione ea finitor. iu-^{iudicante.}
dex ad loca de quibus agetur adcedens eā termi-
nari facito. quadragenaria tantum præscriptio

De præscriptionibus.

vtrique seruator.

13. *Ad audiētā.* Contra R.o. verò ecclesiam, vasallumve ius ab ea habentē nō nisi cētenariapreſcriptio currito.

14. *Cum vobis.* In qua tempora schismatum intercedentium ne computantur, sed de ea deducuntur.

2. *Nihil prodest.* Denique taciturnitas R.o. pontificis ac patientia, qui ad scandalum, aut forensem strepitum vitandum nihil de causis pauperum cum laicis detentoribus definiērit, eius successoribus in rebus pauperum ne præiudicato.

10. *Ex præmissa.* Fortiori ratione hostilitatis tempore decumarum, oblationum, aliarumve ecclesiæ obventionum præscriptio ne currito.

15. *Adiudicatis.* Sed & quāuis inferior prælatus vt abbas contra episcopum in certis ecclesiis diœcesis ipsius ius episcopale præscribere valeat: de ea tamen præscriptione tempus quo sedes episcopalis vacasset subducitur.

18. *Cum olim.* Atq; adeo abbas, qui ita vt dictū est in aliquibus ecclesiis contra diœcesanum episcopalia præscriberit, in his solis quæ præscribit obtinet. cætera diœcesano adiudicantur. In queis autem præscriptio locum nō habeat hæc funto.

7. *Causam que.* Laico, si decumarum præscriptionem, vel ecclesiasticæ, secularisve personæ concessionem allegabit, nihil proficito. decumas cum retinere non possit, eas nulla ratione præscribitur.

11. *Accedentes.* In procuracionibus legatis, & nūciis apostolicæ sedi debitis nisi qui speciali priuilegio apostolico ab eis præstandis immunes se ostenderit, etsi eas longissimo tēpore nō præstasint, cū in his præscriptioni locus non fiet, ad eas teneri

decernuntor.

Sed & inferior prælatus qui in alicuius episcopi diocæsicoñstitutus est olli eiúsvē ecclesię obedientiã & reuerentiam sicut alii clerici non obstante præscribitione temporis impendito.

12. Cũ non liceat.

Et sicuti subditus contra visitationem, sic & contra procurationem ratione visitationis superiori debitam præscribitionē ne acquirito. Cõtra eum tamen alius prælatus vtranque præscribere potest.

16. Cũ ex officij.

De sententia, & re iudicata. Tit. 27.

Absoluta disceptatione iudiciaria ad sententiam peruenitor.

Ea postquam in rem transiit iudicatam, quantum ad litigantes ipsos ius facito. etiam si contra ius litigantis, modò non expressè contra ius constitutionis lata fuerit, seruator. veritate gestorũ sermonibus præualente rite per omnia celebrata præsumitor. per eam ecclesia prælato inferiori episcopo subiicitor.

13. Cum iust.

Cũ itaque sententia post decendum in rem trãseat iudicatam, qui intra id tẽporis non prouocasset, cũ ex eo iuris interpretatione sententię paruissē videatur, hodie adpellans, maxumè si causã non redditur adpellandi, ne auditor. Sed nec exequutio sententię ideo retardator. Ab ea exequutione, ni fortè modus excedetur, ne adpellator. Si in sententia quadrimestre tempus à lege indultũ arctatũ fuerit à iudice (quod nõnquã potest, vt & illud prorogare) cõdénatus, qui breuiorẽ terminũ sponte recepsit, sibi imputato, ex hoc beneficiũ legis contẽpsisse videtor.

15. Quod ad consulationem.

De sentent. & re iudicata

Decendum autem adpellandi non à die finiti termini, sed latæ sententiæ currito.

14. *Causam que.*

Sed & sententia nihil iniquum continens ab eo lata cui de communi partium ad sensu causa commissa fuerat, quique, ut sententiam ferret, post examinationem causæ ab utraque parte requisitus est, quamuis proponat adpellans eam contra formam mandati promulgatam, idque per antestationes probare nifus fiet, quia tamen iudicis animus non semper ad vnam probationis speciem inclinatur, confirmator.

20. *Inter monasterium.*

Denique secunda sententia diffinitiva in diuersa instantia contra primam sententiam, de qua exceptum non fuit, lata teneto. ei qui de prima non excepfit imputator, nec pretextu nouorum instrumentorū hodie lites instaurantor.

21. *Subortia.*

Ita nec pretextu priuilegii de nouo reperti sententia contra illud lata retractator.

4. *Ea que*

Quæ ita canonicè iustèque diffinita erunt Romani pont. sententia confirmantor.

19. *In causis.*

Romanus autem pont. in causis decidundis ius & æquum (ni ex necessitate vtilitatève aliquid dispensatiuè statuet) obseruato. In similibus enim casibus ceteri similiter iudicare tenentor.

5. *De catro.*

Is si sententiam suam exequundam alicui mādassit, & fraus interuenerit: exequutori de toto negotio cognoscendi facultas ne esto. quæstiones que inciderint ad se. apo. referuntor.

12. *Cum olim.*

Et tunc etiam sententia Ro. sedis, cum ei aliquid subreptum fuerit, in melius commutator. vnde si Ro. pontifex contra prononciationem

suam eaq; tacita beneficiū alicui contulerit: olli perpetuū silentiū imponitor. his ad quos de iure prouisio pertinet, vt ad eius ordinationē procedant, mandator.

Sic & quos per iudiciū ecclesiæ non legitime separatos ecclesiāmq; deceptam fuisse constiterit, hos iudex ecclesiasticus insimul redire & permanere curato. canonicè cōtracta matrimonia leuiter ne dissoluuntor. 7. Lator.

Vnde si quis per sententiā ab impetitione mulieris eū in virū petentis, à quo se publicè subararatam probare offeret, ea absente absolutus erit: iterum de causa cognoscitor. si interim aliā superinduxerit: ad eam, antequam de causa cognitū fiet, sub interminatione excōmunicationis ne adcedito. 10. Tenor

Vice versa à sententiā separationis per iudiciū ecclesię rationabiliter iter aliquos promulgata, ad solam alterius confessionem causam separationis falsam fuisse adferentis, ni aliàs legitime probabitur, ne receditor. 11. Confessio genui.

Sanè si post sententiam, à qua adpellatum est, constiterit testes, ex quorum dictis tantum lata fuit, conspiratores fuisse, ac contradicente parte receptos: ea retractator. 22. Cum. I. & A.

Quod si contra leges canonesve lata erit: licet nō sit adpellatione suspēsa, reapse ne subsistito. 1. Sententia.

Vnde sententia contra ecclesiā spreta forma canonū etiam à delegato summi pont. & secundum consuetudinem regionis lata & confirmata reuocator. licet enim vsus vel consuetudinis nō modica fiet autoritas, nunquam tamen ve-

De sententia & re iudicata.

ritati aut legi præiudicato.

9. *Inter ca
teras.* Atque adeo quamuis causa adpellatione remota committatur, si tamen sententia feratur iniqua, ea euacuator, nec, si manifestam iniquitatem continebit, ei stator.

18. *Cū Ber
tholdus.* Itaque si citatus ad sententiam ex legitima causa iudici ignota non comparensit: sententia quidem eo absente lata teneto, at probante legitimam absentiae causam, aut non legitimè probante dummodo de iniquitate sententiæ obponat, eaque ex actis causæ adpareat, retractator.

24. *Ad
probandum.* Quod si ex eo quod vnus ex iudicibus qui sententiam dixere excommunicatus esset, aut ex alia iusta causa sententiâ infirmata sit: de negotio iterum cognoscitor.

26. *Duo-
bus.* Diuersis autem sententiis à duobus ordinariis iudicibus latis, ea quæ pro reo est, præterquam in causa fauorabili, teneto. sin à delegatis: vtraque ex arbitrio delegatis pendeto. si ab arbitris: neutra valeto, sed concordanto.

3. *Non po
test.* Itidem nemo nisi concordati sacerdotum sententia, idque iustis ex causis, degradator.

23. *Cum te
ab E.* Qui per sententiâ iudicis pro nulla vel minima iniuria damnatus erit, infamia ne notator.

2. *Iurgan
tium.* Iurgantium controuersias celeri sententia iudex terminato.

6. *Cum ali
quibus.* Si quibus possessionem adiudicassit: hi in corporalem possessionem mittuntor, nec ollis dari pignora sufficito.

17. *Cum
super.* Ab eius autem sententia nedum condénatus, sed & tertio cuius interest adpellare valeto. ea quoad condemnatum nihil in contrarium rationabile

allegantem confirmator. quoad tertium, si adpellationem debitè prosequi cepit, executio differtor, suspenditor. alioquin absque eius præiudicio executioni mādator. Res enim inter alios acta alii ne noceto.

At quāvis res inter alios acta regulariter alii nō noceat, ei tamē, qui cū sibi primū ea de re actio defensiove cōpeteret, sustinuit sequētem agere, ac ei qui passus est eum à quo causam habet experiri, præiudicium generator. <sup>25. Quæ-
uis.</sup>

Postremò sententia & testibus probator. Si ex eorum depositionibus eam à iudice suo latam constabit: quamvis de causis nihil dixerint quæ iudicem ad sententiam proferendam mouere solent, tamen propter authoritatem iudiciariam omnia legitimè processisse præsumuntor. ^{16. Sicut.}

De adpellationibus, recusationibus, & relationibus. Tit. 28.

NVnc ad adpellationis remediū lata sentētia deuenitor in quo primū hoc theorema esto.

Quorum adpellationes recipiantur.

ADpellationibus pro quacūq; leui causa fiēt, nō minùs q̄ si pro maiorib⁹ fierēt, defertor. <sup>11. De ad-
pellationi-
bus.</sup>

Et quidem iure canonū ante pōstve contestationē, & in prolacione sententiæ, pōstve eam singulis adpellare liceto: tametsi lege seculari (nisi in casubus) ante sententiam ne liceto. <sup>12. Super
eo. ij. In
prim.</sup>

Quinimo adpellationes interdum etiā finguntor. Si enim plureis vna sentētia dānates sient, & vnus adpellabit, negociūque cōmune, & eadem defensionis causa erit: eius victoria cæteris <sup>72. Vna
sententiæ.</sup>

De adpellat. recusat. & relat.

suffragator, olli adpellasse censentor.

52. *Dile-*
cti. 111. Sic & qui tantum cōtra superiorē suū ad apo.
sedē iter arrepsint, pro adpellantibus habentor,
excōmunicatio postea ollis inrogata ne teneto.

73. *Si iu-*
stus. Deniq; qui iusto metu non adpellassit, si intra
prouocationis tempus debite protestatus fiet, &
adpellationis causas expresserit: pro adpellante
habetor.

34. *Ad*
audientiā. Sic & presbyter qui ob episcopi molestias se
& ecclesiā suam sedis apo. protectioni subiiciet,
licet adpellationis verbum ex simplicitate forte
non exprimet, sine causā cognitione sententia
aliqua ne condemnator. Si quam episcopus fe-
ret: ea nulla denunciator.

1. *Disti.* Multo magis ergo beneficii conlatio ad infe-
riorem praelatum pertinēs, si ante eius moram,
maxumē post expressam eius adpellationem à
superiore facta fiet, in irritum reuocator.

5. *Cum sit*
R. de p. x. Quid quod raptor, vel violētus alienæ rei de-
tentor si adpellabit, ni fortē antophorus mani-
festusve criminofus erit, auditor.

33. *Perue-*
nit. 1. Itaque si clerici se ab aliquibus volneratos, a-
liāsvē læsos querentur, & qui impetentur apo.
sedem adpellabunt: ni eorū excessus poblicus &
notorius fiet, eos, vt intra conueniens tēpus ad-
pellationē interpositā prosequatur, iudex eccle.
cēsura cōpellito. sin huiusmodi erit: adpellatio-
ne non obstante excommunicatos denunciato,
& vt taleis cautiū euitarier, donec iniuriam
passis satisfaxint, & cum literis apostolico se vol-
tui repræsentsint, facito.

47. *Ex*
parte. Porro qui ad locum non tutum ciebitur, etsi

remota fiet adpellatio, liberè adpellato.

Item si quis tutorio nomine conuentus ex- 67. Ex
spirasse tutelam excipiet, nec audietur: adpella- parte. ij.
to. postea innouata inritantor, circumducuntor.

Item si quid iudex ante litem contestatam su- 69. Signi-
per principali negocio decreuerit, aut diem, ma- ficante.
xumè de cõsensu partium adsignatam, præuor-
terit: adpellator. Sic & si quid procurator contra
mandatum faxit: in inritum reuocator.

Præterea si non audietur reus excipiens acto- 48. Signi-
ris procuratorem sufficiens mandatum non ha- ficant.
bete, aut se aliis literis, de quibus in proxumis
nihil cautum fiet, in ius vocatum: optumè ad-
pellato.

Sed & si à reo fundus petetur, ille autem, cùm 49. Signi-
plureis possideat, fundum ostendi postulet, nec ficantibus
audiatur: prouocatio esto.

Si iudex errorem aduocati eadem die reuo- 62. Tum
catum pro litis contestatione volt haberier, aut causam.
testimonia à subdelegatis subdelegatorum rece-
pta adprobabit: prouocatio esto.

Si quis postquam ad pont. summum ab epi- 54. Sollic
scopo adpellasit, ab eo excommunicabitur, & tudinem.
causam hãc ad metropolitanum simpliciter de-
feret: adpellationi quidem renunciare intellegi-
tor, metropolitanus causam audito. sin de pro-
sequenda adpellatione protestabitur: metropo-
litanus ne cognoscito. si faxit: episcopus (ni ma-
nifestissima erit excommunicationis à se inlatæ
nullitas) adpellato.

Si adpellatus excipiens de obmisso medio non 66. Dile-
audietur: prouocatio esto. si qua post prouoca- eli. iij.

De adpellat.

tionem in eum sententia lata erit: ne teneto.

7. Si duobus. in prin.

Vnde si duorum litigantium alter ad summum pont. alter ad iudicem suum adpellassit, & hic ad diem aderit (tamen si aduersarii adpellationem tacuisset) ille verò legitimè citatus in ius non venerit: excommunicationis sententia in illum à iudice pro contumacia promulgata (ni eum ad summum pont. adpellasse norit) teneto.

De iur.

Denique.

Cæterum à ciuili iudice ad ipsum Romanum pont. si adpellabitur: in iis qui temporali eius ditioni subiecti erunt adpellatio teneto, in aliis, et si de consuetudine ecclesiæ teneat, de rigore ne teneto.

Quorum adpellationes non recipiantur.

65. Sua no bis.

AB eadem sententia eidem tertio adpellare ne liceto.

2. Inter cetera.

Adpellatio generaliter interposita super omni causa quæ aduersum adpellantem aliquo tempore moueri possiet ne admittitor.

18. Consuluit. ii.

Itaque si generaliter adpellabit quis ab omni grauamine quod sibi contingere possiet: adpellatio ne teneto. sin ab aliquo iudice super omni grauamine quod sibi. in vna causa inferri queat adpellassit: olli defertor.

29. Consuluit. iii.

Si qui à decreto de non detinendis à Iudæis Christianis mancupiis adpellassint: huius adpellationis prætextu ab obseruatione decreti ne abstinetor.

14. Consuluit. i.

Si qui quos vxorem alterius detinere, aut in

clericum manus violentas iniecisse notoriū erit, adpellabunt : adpellationi ne defertor . Iudex autem, ne quod dubium est pro notorio habeat, videto, caueto. Adpellātes, vt intra tempus conueniens adpellationem prosequātur, aut iudicio suo adpellatione remota pareant, cogito. -

Qui ergo monitus adpellabit, si excessus ma- ^{61. Cum} nifestus fiet, adpellationi eius ne defertor. Sin- ^{Speciali.} dubius, probabilem causam coram iudice expo- ^{θεμ. α.} nito. Si aduersarium habebit : intra terminum ^{porro.} pro locorum distantia, temporis qualitate, & negoci natura à iudice moderādum adpellationem prosequitor. Ni faxit : iudex non obstante adpellatione cognoscito. aduersario nullo parēte, idem ex officio suo procedito. adpellationis causa superiori probata, is iudicato. in ea si deficiet adpellans: ad iudicē à quo amandator. hæc ad regulareis ne extenduntor.

Si quando enim regularis ad remediū ad- ^{3. Ad no} pellationis conuolauerit: abbas non ideo minùs ^{stram.} eum iuxta regulam, & ordinis institutionem cō- rigo, castigato. Adpellationis remediū nō vt cuiquā à religionis & ordinis obseruantia exor- bitanti patrocinetur introductum esto.

Si tamen canonicus à priore propter enormi- ^{37. De} tates manifestas ad sedem apo. adpellasit, & is ^{priore.} non detulerit: cum literis veritatem continentibus de tanto excessu satisfactorus ad sedem apo. venire compellitor.

Alioquin nedum regulares non adpellant, sed ^{32. Quia} & eorum abbates, qui publica infamia respersi ^{nos.} conuictiue, deinde in communi capitulo mo-

De adpellat.

niti prælationi cedere noluerint, adpellandi facultatem ne habent.

26. *Reprehensibilis*

In summa : prælati omnes nisi canonica monitione præmissa suspensionis vel excommunicationis sententiã in subiectos (ni fortè talis culpa fiet quæ ipso suo genere pœnam huiusmodi inducat) proferunt . E regione subiecti contra disciplinam ecclesiasticam in vocem adpellationis ne erumpũto. quod si quis ex necessitate adpellasit. competens ei ad prosequũdam adpell. terminus præfigitor. intra quem si prosequi negleget: episcopus autoritate sua liberè vtitor. Adpellato ad iudicẽ veniunte, adpellans, si deficiet, & proprium habebit, expensas eidem sarcire damnas esto. Maxumè verò religiosi, cù pro excessu aliquo conrigundi fuerint, contra regularem prælati & capituli sui disciplinam adpellare ne præsumunt. quod ollis pro salute iniunctum erit humiliter ac deuotè suscipiunt.

38. *Cũ in ecclesia.*

Si quando autem quis ab episcopo ad superiorem adpellasit: superior, antequam adpellationem vel à grauamine vel ab iniusta condemnatione esse porrectam sibi constiterit, eam ne admittito, adpellantem ad episcopum eius iudicio adpellatione remota pariturum amãdato.

63. *Dilecto.*

Immo quamuis adpellans exceptionem sese iustissimam & verissimam corã iudice allegasse docebit, ni tamen constabit ob eam non admiffam adpellatum, ne sufficito.

70. *Interposita. in prin.*

Porro interposita ex probabili causa adpellatione, adpellanti probare quod ob eam non admiffam adpellauit, si non & eam doceat esse ve-

ram (nisi se probaturum offerens admissus non fuisset) nec sufficito.

¶ Sed etsi adpellans adpellationi suę terminum ^{64. Nico} præfixerit, & procuratorem non nisi tamen ad ^{lao.} impetrandum & contradicundum ordinassit: is insufficientis existimatur, adpellans aduersario prosequenti expensas sarcire damnas esto.

Adpellanti tamen, si nec iudex adpellationem receperit, nec pars adprobassit, super prosequenda adpellatione literas per procuratorem ^{70. θεμω. eidem.} ad impetrandum & contradicundum constitutum impetrare, licet aduersarius per se, vel procuratorem idoneum apud sedem apo. litigare paratus fiet, permittitor.

Præterea qui aduersarii adpellationi deferre ^{42. An} neglexerit, si post adpellabit: eius adpellationi ^{st.} ne deferretur.

Vnde si quis etiam archidiaconus post adpellationem coëligetium ad nominationem alicuius ^{23. Cōstitutis. v.} procedet, nec ollis deferet, hsq; postea nec eius adpellationi detulerint, & ad pastoris electionem processint: ea, si in alio non peccabit, autoritate apo. confirmator.

Contra electum autem confirmatum adpellatio ^{46. Cōstitutis. ij.} exceptiove, maxumè frustratoria ad impediendum electionis confirmationisve effectum ne admittitor. Is tamen indepta possessione denunciariet vel accusariet valet.

Cæterum si quis intra legitimum tempus adpellationem non prosequetur: nõ ideo officium ^{45. Constitutus.} iudicis in eo in quo exuberat ex eremodicio impeditur, perimitur, ipse itaq; iudex officio suo

De Adpellat.

(si fors de electione lis erat) de meritis causæ & personæ anquirito.

41. *No-
uit.*

A mero autem exequutore (ni modum excedet) maxumè si cū formula, ADPELLATIONE REMOTA, datus fiet, ne adpellator. sed nec vt suspectus recusator.

Porrò in predicta formula, quia de ea mentio incidit, hæc seruantor.

41. *Secundò.
do. in pri.*

Cum pluribus articulis in vna commissione positis in vno tantum contingit adpellationem expressè vetarier, in omnibus adpellatio interdicta intellegitor.

71. *Inquõ-
sitioni.*

Si tamen adpellationis remotæ clausula in medio literarum posita erit, & plura negocia sient se minimè contingentia (ni fortè in fine literarum repetetur) præmissa tantum complectitor.

53. *Pastor-
ialis. in
prin.*

Per clausulam autem remotæ adpellationis omnis omnino adpellatio nominatim à iure nõ indulta prohibetor. sanè adpellans si iniustè grauabitur: grauamen per superiorem emendari valeto.

9. *Memi-
nimus.*

Causa cuiquam adpellatione remota commissa si reus post citationem ad sedem apo. iter arripserit: non ideo minus iudex secundum iuris formam in negotio procedere valeto. sin ante citationem: ne procedito.

10. *Ad
hec. iiii.*

Et generaliter iudex, si ei parebit adpellantem ante citationem, antève quàm olli delegatio innotesceret, nuncium ad sedem apo. destinasse, adpellationi deserto, alioquin mandatum

exequitor.

Quod si antequam citaretur quis, statimque ac aduersariū literas apostolicas reportasse sensit, dolo fraude in vocem adpellationis prorupit, iterque arrepsit; eo quoque casu adpellationi iudex ne deserto. causam sibi cōmissam terminare huius ergō ne postponito.

Lis autem intra certum tempus decidunda si committetur: cum iudices literas recepserint, tum demum terminus currere occipito.

15. Suggestum.

12. Super eo. ii. θεμα. ff.

Ne quid novi adpellatione pendente.

QVI etiam extra iudicium ex verisimilibus & probabilibus causis, ne in possessione molestetur, adpellasit, si postea spoliabitur, ante omnia in statum, in quo tempore adpellationis emissæ fuerat, restituitur, fructusque medii temporis à spoliatore perceptos recipito.

51. Bona.

Vnde si eorum possessio, qui ad summum pont. adpellasint, turbata fiet, & exinde ad iudicem à quo adpellatum est querela perueniet vt eā ollis reformet prætermisso eo de quo adpellatio interposita est articulo: id eidem ordine iudiciario experiri liceto.

17. Cū teneantur.

Alioquin etiam negotio aliquo à summo pōt. ad cognitionem suam euocato, processus postea per inferiorem factus, ac si ab eo adpellatum esset, ne valeto.

56. Vt non. strum.

Adpellatione enim legitimè interposita principale cum accessionibus ad iudicem adpella-

55. Di. 2. clis.

tionis defertor, vnde excommunicationis interdictive sententiæ post eam inlatæ ne tenentor.
 40. *Pre-
terea. ii.* Immo & excommunicationis, suspensionis, interdictive sententiæ sub conditione lata, si ante conditionis euentum adpellatum fiet, suspenditor.

53. *Pasto-
ralis.
θεμξ.
verum.* Alioquin excommunicatus licet ab excommunicatione prouocabit, nihilo minùs denunciariet, & ideo beneficiis ecclesiasticis ad tempus spoliariet valeto.

37. *Ad
hac. v.* In summa: post adpellationem nulli excommunicantor, interduntor. quod si ante adpellationem interdicto supposito esse cõstabit: illud ne declinanto, illud seruanto.

26. *Ad
presentiã* At si Presbyter post excommunicationem contra legitimam adpellationem inlatam diuina celebrasit: eius ergõ ne inquietator, omnia ad eum statum, quo tempore emissæ adpellationis erant, reducuntor.

19. *Cum
parati.* E contra etiam episcopus adpellationis obtentu ad vocationem legati venire ne contemnit. si faxit: vel in personam, vel per nuncios apostolico se voltui repræsentato, innocentiam suã, si possiet, ostendito.

25. *Qua
fronte.* Pro quibus autem causis interdictus vel excommunicatus quis est si iusticiam exhibere of fert: eum iudex ne in excommunicatione decedat (etsi, ne absoluator, adpellabit aduersarius) absolueret valeto. Ab eo tamen quòd coram superiore, si mauolet aduersarius, eiùsve delegato iuri pariturus fiet, sufficiẽtem priùs cautionem recipito. De iis quí se inrationabiliter excom-

municatos, interdictó sue querentur (etsi qui sententiam protulere ad sedem apo. adpellasint) idem esto.

Si quis in vna causa adpellasit, & pendente ^{6. Ad} adpellatione crimen committat, priúsue com- ^{hac. i.} mississe dicatur, ac modò adcusetur: in summa, si de re alia, quàm super qua adpellatum est, conueniatur, eaque ad examen iudicis, à quo in alio negocio prouocatum est, perferatur: eũ, si volt, vt suspectum vitato, alioquin eius iudicio, maxumè si ordinarius fiet, stato.

Itaque si qui etiam ad apo. sedem adpellasint, ^{22. Pre-} & postea grauia committentes se, dum conue- ^{terea. 11.} nientur, adpellatione tuebuntur: eos adpellatio in iniquitate ne tuetor, at excessus censura canonica punitor.

Licet autem adpellatione non obstante tenea- ^{24. Pro-} tur quis in aliis, in queis adpellatum non est, re- ^{posuit.} spondere: iudex tamen à quo, cum olli suspectus fiet, eum ad id ne compellito. Crimè adeo graue & manifestum, quo ipso actu merito damnandus fiet, excipitor.

Si super exceptione aliqua orta quæstione ^{10. Super} continget adpellari: eidẽ, & si principalis cau- ^{co. i.} sa sine illa non possiet terminari, huic quoque supersedetor.

Quod si quis de falsi suggestionem excipiens in adpellationem prorúpet: sententia ne differtor.

Causa ad iudices à quibus adpellatum est, ni ^{35. Ac-} pars consentiet, ne amandator. ^{cepta}

Adpellans tamen (si petierit, & needum alii ^{70. Inter} fiet cognitio demandata) non obstante adpella- ^{posita} ^{de. l. de}

De adpellat.

lati reclamatione, cum iam eius non intersiet, ad iudicem à quo amandator, remittitor, at olli expensas sarcire damnas esto.

60. Cum
cessante.

Sic & iudex seu ordinarius seu delegatus si quid comminando vel interloquendo protulerit quo exequutioni demandato litigantium alter grauaretur, & ab eo grauamine adpellatum fiet, móxque grauamē reuocabit, ita vt iam adpellantis non intersiet: ni ex alia iustissima causa suspectus erit, liberè in causę cognitione procedito.

De temporibus adpellationum.

5. Cum sit
Re. in p̄v.

SI ante póstue sentētiam adpellatum fiet: adpellationibus annus, at ex necessaria & euidenti causa biennium indulgetor. hoc, nisi forte iudex à quo pro locorum distātia, personarūque & negocii qualitate tempus cōtraxerit, obseruator. Intra quod si post sententiam adpellans prosequutus non erit: sententia teneto, is causā cecidisse videtur, super eodem negocio ampliùs ne auditor. Sin ante sententiam adpellauerit: illius ad quem adpellasit iudicio stare cogitor. Si quis à grauamine & ante litis ingressum adpellabit: auditor. iure canonico etiam extra iudiciū passim adpellare permittitor. hęc prouocationes ad causam non adpellationes dicuntor.

59. Vt de
bitum.

Hodie autem si quis coram idoneo iudice cōuenerit aduersarium: ille ante sententiam absque rationabili causa ne prouocato. nec, si se nūcium ad superiorem destinasse, aut literas ab eodem, quæ necdum delegato præsentatæ sient,

impetrasse aiat, obftato. Sin adpellandum ex rationabili caufa existumabit : coram iudice caufam exponito, fuperior de adpellatione cognofcito, olli fi minùs rationabiliter adpellatum conftabit, adpellantem ad inferiorem amandato, remittito, qui & aduerfario expenfas farcire damnas efto. Planè maiores caufę ad fedem apo. referuntor.

Cæterùm fi quis interpositam adpellationem 8. Ex ratione. intra biennium profequi non potefit : iufticię præiudicium ne generator.

Adpellanti verò, ne adpellationi fuę prolixum terminum præfigat, iudex congruum terminũ adfignato, eũmve adpellans ipfus ſibi præfigito. intra quem ni eam profequutus fiet, eum iudex ſententię fuę ſtare, parere compellito. 4. Perſonas.

Denique etiam à delegato ipfo adpellanti ad 33. Ad aures. profequendam adpellationẽ terminus congruus præfigitor, intra quem ſi profequutus non erit, mox delegati ſtare iudicio cogitor.

Sic & qui iudicio eccleſię ſtare iuraſſint, & 20. Ad hæc. y. poſtea adpellãſſint, quod iurarũt ſeruare, vel intra 40. dies ab interpoſita adpellatione iter ad eam profequendam arripere compelluntor.

Qui verò præſtito pro more iuramento abſolutus, antequam quid ei mandetur, receptõve 21. Quæſtionũ. mandato ſubterfugii caufa adpellationem emiferit, adpellationi quæ iuramento derogare debeat in aliquo ne deſertor. actutũ in priſtinam ſententiam reducitor, ea, donec mandatum ſuſcepſit, & ſuſceptũ pro viribus profequutus fiet, firmiter obſeruator.

De adpellat.

28. *Perue-
nat. ij.* Sic & canonicus super residentia interpellatus si adpellauerit: is, vt vel resideat, vel adpellationem prosequuturus intra terminum iter arripiat, monetor, interim non obstante adpellatione honestæ alicui personæ vices eius committuntor, olli de beneficiis istius vnde congruè sustentari possiet assignator. Adpellans alterum istorum implere si negleget: præbendo priuator. hoc alii idoneæ personæ conceditor.

39. *Dire-
ctæ.* Licet autem postquam adpellans in termino prosequundæ adpellationi statuto adpellationē suam prosequutus non est iudex autoritate sua liberè vti queat: si tamen iterū adpellabit (quod ei licet) ab eius iurisdictione eximitor. hoc, maxumè cū adpellans pro matrimonio certabit, locum habeto.

40. *Ex
insinuatio
ne.* Sed nec iudex à quo terminum ad prosequūdam adpellationē & à prosequutione reuertendū statuito. si faxit: quoad postremū ne valeto, quoad prosequutionem valeto, vnde & eū neutra partium præuertito.

44. *Sæpe* Adpellationem enim iudex si recepfit, vel pars adprobafsit: præfixus ad eam prosequūdam terminus peremptorii vim habeto, itaque in absentem ac si peremptoriè citatus fuisset proceditor, nec talis terminus ab altera partium præuenitor.

57. *Oblata.* In summa: terminum adpellationi prosequundæ ab adpellante vel à iudice præfixum adpellatus ne præuertito. si faxit, & hoc in literis tacuefit: literæ ne valēto. terminum autem iuris (modò ne nimium præcurrat) impunè præuertito.

Itaque si literas ad iudices impetrasset: adpellans, si volt adpellationem prosequer, corā eis (ni debitè recusabit) procedito. sed & si agere differet, adpellatus (maximè si sibi ex mora periclū imminebit) prosequitor. utroque differente superior si ex dilatione bono publico fraudē fieri animaduortet, occurrito, terminum prouidè moderator.

Nam & delegatus adpellationis iudex altera ^{58. Per} partium contumaciter non veniunte (modò lis ^{tuas.} coram priore iudice contestata fiet, & de causā meritis sibi liqueat) commissum negocium liberè definito.

Vnde adpellanti, contumaciter absente ad- ^{70. Inter-} pellato, etiam lite nec super adpellationis arti- ^{pestra.} culo, nec super negocio principali contestata, ^{θεμα. si.} grauamen probare licitum esto.

De Recusationibus.

IVdici, à quo adpellabitur, adpellantes, vt vel ^{27. Ad} prosequantur adpellationem, vel iuri pareant, ^{hac. ij.} compellere fas esto. quod si vtralibet partiū suspectum iudicem habesit: eo in fiste iudicem, qui propositam inter eos quæstionem dirimat, elegunto.

Exempli causa: si delegatus impetrantis con- ^{36. Postre-} sanguineus, aut in ea causa aduocati officio fun- ^{mo,} ctus, aliàsve suspectus erit: quamuis adpellatio remota fiet, meritò recusator.

Alioquin regulariter in causis ecclesiasticis vbi ^{12. Super} adpellationis remedium tollitur, sicut adpella- ^{eo. ij.} ^{θεμα. in} ^{causis.}

De Relat. & de cler. pereгри.

tioni, ita & recusationi ne defertor.

47. *Secundo.*
De iur. si.

Qui ergo iudicem suspectum habet, suspicionis causam coram eo allegato, ea coram arbitris intra competentem terminum probator. si factum non erit: iudex auctoritate sua utitur, aliàs causæ cognitioni supersedeto.

61. *Cum speciali.*
in prin.

Hodie qui se suspectum habere iudicem allegauerit, coram eodem causam iustæ suspicionis adsignato, & cum aduersario, aut, si fors aduersarium non habesit, cum iudice arbitros elegito. si cum eo conuenire de arbitris elegundis nõ potesit: ipse vnum, ille alterum elegito. hi de suspicionis causa cognoscunt. consentire si nequibunt: tertium adsciscuto, ex tribus ollis quod duo creuerint, ratum, firmum esto. hi ad id ex fide exequundum sese obligari intelleguto. causa coram eis haud probata, ditione sua iudex utitur probata, recusatus negocium de recusatoris adsensu committito, vel ad superiorem amandato, transmittito.

De Relationibus.

68. *Intimasti.*

QVOTIENS relaturum se iudex pollicetur, actutum litigatoribus consultationis exemplum apud acta edito.

De clericis peregrinantibus. Tit. 29.

1. *Conquerente.*

QVI ad apo. sedem iter arrepsint, licet res suas ecclesiarumve suarum in protectione summi pont. non posuerint, sub ea ta-

men esse intelleguntor. ollis interim substracta
vel ablata restituuntor.

*De confirmatione utili vel
inutili. Tit. 30.*

LITERAE confirmationis sententiæ à qua ^{3. Bone.}
adpellatum fiet ab apo. sede impetratæ, si
adpellatus adpellantem maliciosè præuorterit,
ne valento. aliàs donec à iudice decisa fiet ad-
pellatio in suspenso suntor.

Et si quis rei litigiosæ cõfirmationem ab apo. ^{1. Si quis.}
sede impetrasset: iudex non ideo minùs de lite
cognoscito. sin eam pacificè possidebat: de lite
postea orta ne quid sine Romani pont. manda-
to decernito.

Nam de confirmationibus Romani pont. hoc ^{2. De cõ-}
tenetor. Contra illas (nisi nouum sedis apo. pro-
cedet mandatum, aut easdem per falsi sugge-
stionem elicitas esse certum erit) aliquatenus ne
iudicator. <sup>firmatio-
nibus.</sup>

Huiusmodi confirmatio si super amicabili in- ^{8. Vene-}
ter aliquos inita compositione ex certa Roma-
ni pont. scientia facta erit, licet in ea confirma-
tionis verbum tenorem confirmati præcedat,
aut consueta clausula, SICVT SINE PRA-
VITATE FACTA EST, inserta fiet, non ideo
minùs valeto. ^{rabilis.}

Arbitrium verò contra formam iuris & com- ^{7. Eua-}
promissi per arbitros latum, licet per ipsissimum ^{minato.}
Romanum pont. in forma communi confirma-
tum, ne teneto.

De Adpellat.

3. *Ad
nostram.
6. Porre-
cta.*

Sic & personalis confirmatio prioratus seu administrationis quã regularis à Romano pont. impetrasset, si se regularẽ tacuisset, eius ergo ne valeto. si enim expressit: rescriptum falsum iudicator. in impetranthem tanquam falsitatis auctorem animaduortitor.

9. *Sua.*

Sed nec per conlationem legati alicui factam quantumuis à Romano pont. confirmatam iura diœcesano debita minuuntur, læduntur. ea nõ obstante olli reuerentia exhibetor, olli de iure suo integrè respondetor.

4. *Cum
dilecta.*

Item & priuilegia nimia vetustate consumpta si erunt: Romani quidem pont. autoritate innouari valento, ex innouatione tamen nullum ius cõfirmationis acquiritor, antiquum, si quod erat, conseruator.

Libri secundi finis.

LIBER TERTIVS.

DE VITA ET HO-
NESTATE CLE-
RICORVM.

Tit. I.

CLERICI, præsertim in sacris ^{13. Vt cle-}
ordinibus constituti, continen- ^{ricorum.}
ter & castè viuunt, ab omni li-
bidinis vitio præcauendo, sic in
conspetu dei puro corde &
mundo corpore ministrant.

Qui incontinentiæ vitio laborare depræhensi
erunt, prout magis minúsve peccassint, secun-
dùm canonicas sanctiones puniuntur. hæc di-
strictiùs & efficaciùs obseruantur. Si quis ex hac
causa suspensus diuina celebrasset: ecclesiasticis
beneficiis spoliator, perpetuò exauthorator.
Prælati si hos in suis iniquitatibus sustinebunt:
pari vltioni subiacento. Qui clerici pro regio-
nis suæ more coniugalem copulam non abne-
gassint, si lapsi fuerint, grauiùs puniuntur.

Omnino autem clericus sine gradu existens, ^{6. Cleri-}
dum nec à parentibus monasterio traditus fuit, ^{cus. 36.}
si tonsura dimissa vxorem accepit: hanc habe-
re permittitur. In vita sua ne dimittito. iterum
tondetur.

Monasteria autem monialium si quis clericus ^{8. Mona-}
sine manifesta & rationabili causa frequenter sit: ^{steria.}
per episcopum arcetor. ni desistat: ab officio

De vita & honest. cler.

ecclesiastico immunis redditor. Si laici erunt: excommunicationi subduntor, à cœtu fidelium alieni efficiuntor.

14. *A-
crapulâ.* A crapula & ebrietate omneis clerici diligenter abstineo. Temetum sibi, & se temeto temperanto. Nemo ad bibendum inuitator, néve ad potus æqualeis obligator. Si quis super his col-pabilem se exhibuerit: ni à superiore commo-nitus satisfaxit, ab officio beneficióve suspendi-tor.

15. *Clerici
ej.* Clerici officia commerciáve secularia, maxu-mè inhonestâ, ne exercento. Mimis, ioculatori-bus, & histrionibus ne intendunto. Tabernas, nisi necessitatis ergô in itinere constituti, pror-fus euitanto. Alea & taxillo ne ludunto, néve hu-iusmodi ludis intersunto. Corollam seu tonsu-ram, quam dicunt, congruentem habento. In officis ecclesiasticis, & aliis bonis studiis dili-genter sese exercento. Clausa desuper indumen-ta deferunto. hæc breuitate longitudinéve ni-mia ne notâtor. Pânis rubeis aut viridibus, mani-cis, calceisve consuticiis, frænis, sellis, pectorali-bus, calcaribus deauratis, aliámve superfluitatem gerentibus ne vtútor. Cappas, quas vocant, ma-nicatas ad diuinum officium intra ecclesiam, a-libíve qui in sacerdotio & personatibus consti-tuti sient, nisi quæ iusta causa timoris habitum transformari exiget, ne gerunto. Fibulas omni-no ne ferúto. Corrigias item auri argentíve or-natum habêtes, & annulos (nisi queis ex officio dignitatis competet) ne ferunto. Pontifices om-neis in pòblico & in ecclesia superindumentis

lineis vtuntor. Monachi tamen habitum monachalem ferunt . Palliis diffibulatis in publicone vtuntor. ea post collum, antéve pectus hinc inde connexa sunt.

Item si quis ex clericis comam relaxasit: anathema esto. *4. Si quis.*

Immo neque comam nutriunt, neque barbaram. *5. Clericus.*

Si faxint: etiam inuiti à suis episcopis tondentor. *7. Clericus.*

Qui clerici diuinis officiis prætermisissis secularibus negociationibus intendunt, ni tertio ab episcopo suo comoniti resipiscunt, quandiu his se implicabunt, statutis & consuetudinibus patriæ quoad facultates suas in eorundem quæstibus subiaccunt. in hoc ab episcopo ne defenduntor. factò enim ipso clericale priuilegiũ abieciisse intelleguntor. *16. Ex lite ris.*

Clerici omnes ex ecclesiasticis redditibus sibi deputatis honestè viuunt . si quas causas ex apostolica delegatione susceperint: præter victualium expensas, super decuma aliâve parte litis cum litigantibus ne conueniunt . his vigorem iudicarium gratis impertiuntor. nihil etiam adfessorum nomine exigunt . venaleis sententiæ ne sunt.

Qui clerici vsurarii erunt, vel arma portantes, excommunicantor. *2. Clerico.*

Episcopi autem prouentibus & expensis ecclesiarum suarum diligenter inspectis certum in eis mystrarum seu clericorum numerum ponunt . horum bona in commune veniunt . hi in *9. Quoniam*

De vita & honestat. clericorū.

vna domo vescūtor, sub vno tecto dormiunto, quiescunto. hæc episcopis statuere liceto. Iisdē si qui contradictores erunt: per suspensionem officii & beneficii, grauiorive pœna, si opus erit, ad hanc obseruantiam eos compellere permissum esto. nulla adpellatio officito. Si quis eorum qui simul viuent pro manus in focium iniectioe à communionē alienus erit: hunc reconciliandi, & pœnitentiā imponendi, ni tamen atrocitas facti grauiorem pœnam desiderabit, potestatem episcopi habento.

II. *Deus
quis.*

Inter eos quoque qui ad prædicandum pagani euangelium missi erunt si qui monachi, & regulareis canonici, aliūve regularem vitam sub alia districtioe professi erunt, & dispar in his obseruantia, & dissimilis habitus scandalum suscitare formidabitur: omneis pariter in vnum regulare propositum, & honestum habitum, quantum ad hoc spectabit officium, conformantor.

1. *1.º quis
quis.*

Quisquis presbyter plebem reget, clericū, qui secum cantet, habeto. Idem clericus epistolam & lectionem legito, scholas teneto, parochianos, vt filios suos ad fidem discundam ad ecclesiam mittant, admoneto. hos ipse castè erudito.

II. *Cū de
coram.*

In ecclesiis theatraleis ludi ne fiūto, nèue laruarum monstra in his introducūtor. Diaconi, presbyteri, & hypodiaconi infamiæ suæ ludibria ne exercento. Sic ecclesiæ honestas ne inquinato. hæc episcopis locorum curæ sunt, ludibriorum consuetudinem seu potiùs conruptelam ab ecclesiis suis extirpanto.

Laici secus altare quando sacra mysteria celebrantur ne stāto, néve inter clericos sedēto. quæ pars cancellis ab altari herciscetur, psallentibus tantum clericis pateto. Laicis tamen & sceminis ad communicandum & orandum sancta sanctorum pro more patento.

De cohabitatione clericorum & mulierum. Tit. 2.

SI quis sacerdotum id est presbyter, diaconus, hypodiaconus de quacunque scemina crimine fornicationis suspectus, post primam, secundam, & tertiam admonitionem cum ea fabularier, & aliquo modo cōuersarier inuenietur: excommunicationi subditor. scemina canonicè iudicator.

Itaque episcopi iurisdictionis suæ clericos qui in hypodiaconatu & supra fornicarias habebūt, vt eas à se remoueant vltèrius minimè admissuri, studiosè monento. ni adquiescent: eosdem ab ecclesiæ beneficiis vsque ad satisfactionem congruam suspendunto. suspensos, si eas detinebūt, ab eisdem beneficiis perpetuò remouento.

Episcopi denique cum clericis mulierculas, nisi in quibus naturale scædus nihil scæui criminis suspicari permittet, habitare ne sinunto.

Mulierculas tamè de quibus suspicio esse possiet nullus sacerdos nec si mater, amita, soròrve erit quas canones concedunt, retineto. tantum si quæ earum necessitatem habebit: presbyteri in vico villave longè à sua conuersatione do-

De cohabit. cleric. & mul.

num habento. Ibi eis necessaria subministrantur. Porro nulla fœmina ad altare adcedito, presbytero ministrato, intra cancellosve statos, sedento.

6. *Si autē.* Quod si clerici in sacris inferioribusve ordinibus constituti fornicarias detineant: ni eas ad secundam tertiamve commonitionem de cætero contempturi dimiserint, episcopi quorum iurisdictioni subiecti erunt ipsos ecclesiis earumve portionibus adpellatione postposita spoianto, ipsis officium nihilominus interdictum esto.

3. *Clericos.* Episcopi tamen clericos suos in sacris ordinibus constitutos, qui publice concubinas tenebunt, ad eas abiurandas ne compellunt. sic periurii occasionem ne dant. tantum per suspensionis & interdicti sententiam, ut eas mulieres ita à se remoueat, quod nulla sinistra de his suspicio habeatur, cogunt. Si qui eorum ad ipsas redierint, aliasve acceperint: in eorum aliquos perpetuam excommunicationis sententiam proferunt. Sic alios à similibus eorum exemplo terrento.

5. *Super co.* Qui eorum fornicariam detinens propter hoc ab officio suo suspensus erit, etsi literas à Ro. pontifice obtinuerit, hæc, ni facti seriem continebunt, olli ne profunt.

7. *Vestra.* A clericis tamen & presbyteris quanquam fornicariis, quandiu tolerabuntur, nec operis euidenciam habebunt, licite diuina mysteria audient, aliaque ecclesiastica sacramenta recipiunt. verum ab eorum officiis abstinere ut ad pœni-

tentiæ fructum trahantur, & cæteris peccandi licentia auferatur, liceto.

Clerici itaque in fornicationem prolapsi ob id in officiis ne vitantur. ni peccatum huiusmodi per sententiam, confessionemve in iure factâ, aut evidentiam rei quæ nulla tergiuersatione celari possiet, notorium erit. quantum ad se, non quantum ad alios suspenfi intelleguntur.

At si clericorû concubinariorû crimen publicum ita erit, vt possit notoriû dici: episcopo nec testis, nec adcurator necessarii sunt, hoc nulla tergiuersatione celator. Sin publicum ex fama tantum non etiam ex euidencia erit: ad cõdemnationem eorum sola testimonia ne sufficiunt, non his sed testibus iudicator. tamen si de clericis ipsis suspicio talis fiet, vt ex ea scandalum in populo generetur: etsi contra eos adcurator. Non adparebit, his canonica purgatio indicitor. Si præstare nolent, in eâve præstâda deficient: canonica animaduersione puniuntur.

De clericis coniugatis. Tit. 3.

SI qui clericorum infra hypodiacoconatum vxores acceperint: beneficia ecclesiastica relinquunt, vxores retinento. At qui in hypodiacoconatu aliisq; superioribus ordinibus vxores acceperint, eas dimittunt. De commisso pœnitentiam agunt, ad id per suspensionis & excommunicationis sententiam compelluntur.

Sanè sacerdotû huiusmodi cõiûctiões q; vxores duxit cõtubernia, potiùs quã nubriq; adpellator.

De clericis coniugatis

post longam tamen pœnitentiam, & vitã laudabilem, si continebunt: episcopo eos officio suo restituere liceto. sic eius exequutionem recipiunt.

5. *Diversis.* Hos itaque beneficiis ecclesiasticis quæ in diocesis suis erunt episcopi earum priuanto. Si tamen ipsi talibus ea scienter contulerint: his ipsi per superiorem spoliantor.

3. *Quod à te.* Clerici quoque infra hypodiaconatus ordinem constituti si carnis vitio deuicti abstinere non potessint: cùm vxores accepserint, ecclesiasticis beneficiis priuantor. sanè si quid ecclesiis quibus intitulati sient de suis possessionibus aliisve bonis contulerint: cùm ab earundem ministerio & beneficio sequestrati erunt, ad ipsos recta via redito.

8. *Cum de eorum.* In summa: qui publice vxorati erunt, ad ecclesiasticas dignitates ne admittuntor. si quas habebunt: dimittuntor.

2. *Sanè. i.* Itaque clericus cõiugatus ad ecclesiastica beneficia, sacrosve ordines, aut administrationes ecclesiasticas, ni fortè perpetuam castitatem uerbit, nìve qui vnicam eamque virginem vxorem habesit, ne admittitor. Hæc inter latinos vera sunt.

6. *Cum olim.* Orientales enim in minoribus ordinibus rectè contrahuntor, in superioribus contracto iam matrimonio vtuntor. qui ex vxore legitima ab his in sacerdotio susceptus erit, ni regionis consuetudo repugnabit, aliudve canonicum obsistet, ad ecclesiarum regimen rectè elegitor.

7. *Toñnes.* Licet autem (vt ad latinos redeamus) in acolum
thum

thum ordinatus sit clericus, si vxorem legitimã duxerit, & inter eos inde scandalum generari poterit, inuitus tōsurã deferre, dum ne quod beneficium ecclesiasticum percipiat, cuius ratione clericalẽ tonsuram deferre teneatur, ne cogitor.

Fortiori ratione qui in minori ætate constitutus tonsuram tantum seu corollam clericalem adsumperit, post miles factus habitum clericalem ferre ne cogitor. 10. Vt cōsultationi

Qui prima tonsura accepta publicè vxores duxint, quamuis tonsuram deferent clericalem, eamve dimissam reassumant, iusticias, quas vocant, principi debitas, & seruitia seu obsequia consueta rectè exiguntor. 9. Ex par

*De clericis non residentibus in ecclesia
vel præbendo. Tit. 4.*

OMnino qui clerici ecclesias, præbendave sibi concessa sine iusta & necessaria causa, maxumè sine episcopi consensu deseruerint, ni postquam congruo tempore expectati fuerint ad eas redibunt, iustove impedimento detentur, his iustè priuantor. 10. Inter quatuor.

Itaque episcopo clericos in ecclesiis iurisdictionis suæ beneficia quæ residentiam exigent indeptos, si ad alterius diocesim absque illius licentia morandi causa transibunt, neque moniti redibunt, nisi rationabilem excusationem ostendent, beneficiis spoliare licetò. 17. Clericos.

Si qui eorum se fraudulenter absentabunt, nec ad eos citatio peruenire possit: episcopus in ecclesiis eorum trinæ citationis edictum publicari facito, si nec sic obedient, & ultra sex menses

De cler. non resid. in eccl. vel præ.

ecclesias deseruerint: his spoliantor, vel eosdem episcopus per suspensionis & excommunicationis sententiam ad suam obedientiam venire compellito. Si nec eorum malicia emollietur: à spiritualium administratione remouentor. quibus præerunt ecclesiis de personis idoneis prouidetur. degradationis tantum sententia in eos, vt misericordiæ locus relinquatur, facile ne profertor.

2. *Ex gestis.*

Quid quod & Cardinalis qui parochiã suam per annos quinque exempli gratia deseruerit, & in alienis demorabitur, canonicè deponitor.

8. *Ex parte.*

A Equè si decani sui præsentiam ecclesia diu habere nequiuerit, nec scribito vocatus ad officium suum exercendum veniet: eiusdem ecclesiæ canonicis alium elegendi facultas esto.

9. *Qualiter.*

Episcopus quoque vel Archiepiscopus si temeritate propria ecclesiã reliquerit, nec iam diu expectat^r repedauerit per literas canonicorum suorum reuocatus: his elegendæ personę idoneę potestas esto.

1. *Non liceat.*

Sed nec episcopus de ciuitate sua ad aliã trãsito. si taxit: quasi maiorem pro minori ciuitate ambierit, manifestè præsumpta causa esto.

7. *De cetero.*

Canonicis autè, donec in eius seruitio fuerint, nihil quod de communitatis beneficio debebitur, nisi victualia erunt quæ absentibus exhiberi non consuerint, subtrahitor, aufertor.

15. *Ad audientiam*

Duo enim omnino canonici, quandiu cū episcopo pro eius & ipsius ecclesiæ seruitio commorabuntur, pro præsentibus habentor, fructus præbendorum suorum integrè percipiũto. Et si

contraria ecclesiæ cōstitutio erit quæ nec hos inter alios exceperit: nihil ollis officito.

Sic & qui summi pont. familiares erunt, & ^{14. Cum dilectus.} circa ipsum & in eius seruitio commorâtes obsequiales se vniuersis præbebunt, licet aduersus absentes contraria constitutio in ecclesia, in qua beneficium obtinebunt, facta erit, præbendi sui fructus recipiunt.

Sed & qui de faciunda residentia iuramentum ^{13. Ex parte. 11.} præstiterit, quandiu se non in fraudem absentâdo beneficii sui iura fideliter persequetur, ex hoc residens habetor, periurium ne incurrito.

Si quæ tamen ecclesia seruitoribus, vt ita dicam, eius absentibus fere ministris destituta erit: ^{16. Cum ad hoc.} neque apostolicæ indulgētiæ, nec episcoporum licentia clericis eius suffragantor, absentes canonici, &, quos vocant, asilii nihilominus ad residendum in ea reuocantor, ni veniēt: episcopus de beneficiis eorū, dū absentes erunt, ipsi ecclesiæ congruè deseruiri facito, quod ex eorū beneficiis supererit in ecclesiæ vtilitatē conuortitor.

Sed & quibus licentia hæc concessa erit, ^{12. Tuz.} indultūque studiorum gratia vt in absentia sua præbendorum suorum fructus recipiant, hique ad villas castellave, in queis nullum minūsvē competens exercitium studiorum fiet, se transferent, his huiusmodi indulgētia ne competito.

Hæc vt seruentur, nemo alienum clericū absque commendatiis episcopi sui literis, aut nisi ^{5. Fratritati.} pro eo ab apo. sede mandatum habebit, recipito.

Item nemo diuerfas dignitates ecclesiasticas, ^{3. Quia nonnulli.} plurēsvē parochiales ecclesias accipito, plu-

De præbendis & dignitatibus.

riúmve stipendia sibi vendicato. Cùm ecclesia ministeriúmve ecclesiasticum committi debet, talis persona, quæ residere in loco, eíusque curam per seipsam exercere valeat, quæritor. Si secus factum erit: qui id recepit id amittit, qui dicit largiendi potestate priuatur.

4. *Relatió* Sed & qui ad ecclesias præsentabuntur huiusmodi sunt, alioqui ne admittuntur. Si hoc se posse adfirmasint, & post admissi contradicent: ni de prælatorum suorum licentia studiorum literarum ergó, aut pro aliis honestis causis eos abesse contingeret, amouentur. adpellationis obstaculum, si contra decretum huiusmodi eíusve intentionē interiecta erit, nihil his patrocinator.

6. *Cũque-
rente.* Sed & qui sufficientia ecclesiastica beneficia habebunt, quíve ecclesiæ non deseruient, alios in eisdem ne molestanto, inquietanto.

De Præbendis & dignitatibus. Tit. 5.

ET quia de qualitate beneficiariorum ecclesiæ mox sermo incidit, ac iam de eorum stipendiis, id est præbendis, dicturi sumus, idcirco cæteræ quoque eorum qualitates absoluuntur. in omni enim tractatu primú de personis agitor.

29. *Graue* Ecclesiarum ergo prælati viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouendo. his morum honestas, & literarú scientia suffragantur. hi deo optumo maxumo & ecclesiis famulátor. de hoc quotannis in prouinciali concilio diligenter anquiritor. si quis post primam & secundam conrectionem repertus erit culpabilis: à beneficiis

conferendis per concilium suspenditor . in eodem persona prouida & honesta , quæ suspensi defectum in beneficiis conferendis subpleat , instituitor . Circa capitula quæ in his deliquerint idem seruator . At metropolitani delictum superioris iudicio relinquitor . ex parte concilii nunciator . suspensionis huiusmodi sententia præter Ro. pontificis auctoritatem propriæ patriarchæ ne relaxator .

Item ii tantum qui in ecclesiis , vt dictum est , seruire volent , & poterunt , ad beneficia idonei reputantor . Pueri verò , & iam beneficiarii , qui deseruire non possunt , ad ea idonei ne censeantor .

35. Super
inordina-
ta.

Et si verò is pro quo in aliqua ecclesia recipiundo summus pont . mandasset neque nobilis & liber ab utroque parente , nec eminentis scientiæ erit , licet ecclesiæ consuetudo de iis tantum recipiendis esse dicetur , non multum officito . virtutum potius quam generis nobilitas in iis spectator .

37. Vene-
rabilis.

Vnde nullus de clero volgo ve iure confanguinitatis ecclesiastica bona sibi habenda quarito .

1. Vt nullus

In quibusquidè bonis hoc seruator . quod pro communi vtilitate datum est id propriis cuiusquam vsibus ne adplicator .

3. Ratio
nulla.

Clerici tamen de patrimonio Christi , cuius obsequio deputantor , viuunt . ecclesiæ stipendiis , in qua & per quam diuinis obsequiis adscribuntur , sustentator . si qui denique sine certo titulo nullo presentante promoti erunt : his tamdiu per ordinatores , eorumve successores , si

16. Cum
secundum

De præbend. & dignità.

his vocatis ordinati examinati reperientur idonei, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur, prouidetur, tamdiu vitæ necessaria ollis congruè subministrantur.

2. Non
licet.

Nulli enim episcoporum clericos ordinare, & eis nullas alimonias præstare licet. Aut clericos ne faciunt, aut, si faxint, eis vnde viuere possent danto.

4. Episcopus.

Episcopus itaque si quem sine certo titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in diaconum, presbyterumve ordinasset: donec ei in aliqua ecclesia militiæ clericali conuenientia stipendia assignasset, tamdiu (ni tamen is de paterna sua hæreditate subsidium vitæ habere potest) necessaria subministrato.

23. Titus.

Clericos autem in minoribus ordinibus constitutos, si de patrimonialibus bonis, vnde congruè sustentari possint, habebunt, nec aliud canonicum obsistet, etsi necdum ecclesiasticum beneficium indepti erunt, ad superiores ordines promouere licet.

30. Extir
panda.
in prin.

Alioquin quisquis altario seruiet de altario viuato. Et si quarum ecclesiarum patroni erunt, hique, seu episcopi, aut alii de portionis modo contrariam consuetudinem allegabunt: presbyteris earum seruitiis deputatis portionem sufficientem assignantur.

θεμα.
qui verò.

Sic & qui parochialem ecclesiam habebit, ille quidem per seipsum in ordine, quem ipsius ecclesiæ cura requiret, deseruato. Si verò dignitati præbendæve parochialis ecclesia adnexa erit: is in maiori ecclesia deseruato, idoneum vica-

rium, & perpetuum in parochia habeto. ille canonicè institutor. competentem de ipsius ecclesiæ fructibus portionem habeto.

Sic & monachi cum ad parochiales ecclesias vicarios episcopis præsentabunt, tantum iis de prouentibus ecclesiæ coram ipsis adsignanto, unde iura episcopalia persoluere, & congruam sustentationem habere possint. alioquin ad præsentationem eorum nullus recipitor. 12. De monachis

Sic & canonici regulares monachive in ecclesiis suis, de quibus certas portiones percipere consuerunt, portiones antiquòsve redditus, quos earundem ecclesiarum clerici olim habere consuerunt, sine consensu episcopi sui ne minuunt, neve parochias diuidunt. si faxint: ad integritatem pristinam reuocant. 10. Auaricie.

Idem regulares ecclesias decumàsve sine episcoporum consensu de manu laici ne accipiunt. excommunicatos interdictòsve nominatim ad diuina nullatenus admittunt. In ecclesiis quæ ad ipsos pleno iure non pertinebunt presbyteros, quos tamen honesta conuersatio notos reddet, probabilève prælatorum testimonium commendabit, instituendos episcopis representant. hi episcopis de plebis cura respondent, regularibus rationè pro rebus temporalibus competentem exhibent. hi institutos inconsultis episcopis ne remouent. 31. In Lateranensi.

Sic & qui in canonicum receptus erit præbendi beneficio ne defraudator. huic præbendum, cum se facultas obtulerit, adsignator. eidè quotidianè portiones quæ in ecclesia fièt sine de 19. Dilectus.

De præbend. & dignit.

minutione adsignantor.

32. *Licet.* (Sanè si studiorum ratione prouentus suos ecclesiasticos integrè ministrari mandasset Ro. pontifex: quotidianæ distributiones ne tribuuntor. hæ tantùm residētibus in ecclesia, & his qui canonicis horis intererunt exhibentor.)

17. *Inter cetera.* Sic & qui præbendum quod de iure non potuerit clerico adsignasset, illud quod post de iure primùm poterit adsignato.

9. *Relatū.* Qui enim episcopus in ecclesia sua clericum canonicè instituerit cum promissione de primo præbendo vacaturo eidem conferendo, huic, si in choro, capitulo, ac aliis quorum vsus communis sset potestatem sicut canonicus habessit, præbendum quod primò vacabit liberaliter adsignato. hic in canonicum receptus præbendo ne careto.

30. *In fi.* Cæterùm nullus episcopus, aliùsve conlator in fraudem eorum quæ dicta sunt de prouentibus ecclesiæ quæ curâ habere debet proprii sacerdotis pensionem alii quasi pro beneficio conferre præsumito.

21. *Ni sse essent.* Duobus enim ad vnam dignitatem adsumptis vnus tantùm eam habeto. Si tamen iudices causæ dati partium compromissum in se recepserint authoritatem sibi commissam retinentes, & circa alterum de pensione quid ordinassint, idque eiusdē ecclesiæ clerici recepserint: quod ex eiusdem ecclesiæ prouentibus per iudices alteri adsignatum erit, si pro bono pacis & vtilitatis hoc factum erit, & Ro. pontifex viderit, ratum esto. Si quid autem ex ipsius dignitatis fructub⁹

percipere ordinatus erit : ad eius præstationem non dignitas, sed persona, cum qua id actum gestum fiet, onerata maneto. Ea defuncta successor eius id præstare ne dānas esto, néve tenetor.

In summa: duo clerici vnum præbendū ne tenentor, néve ad id eleguntor. Si factum erit: electio de iuris rigore cassator, circumducitor. 20. T^{ua}.

Maioribus etenim ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus minorū clericorum præbenda ne secantor. tam in magnis quàm in minimis membris suis ecclesia firmam vnitatem habeto. nulla præbendorum dignitatūve diuisio, vt nec permutatio, esto. 8. Maioribus.

Quod si sedis apo. legatus, de cuius ecclesiæ capituli consensu, canonicatu & præbendo dūtaxat vno vacante, duos in canonicos instituerit, & ambobus capitulum stallum in choro & locum in capitulo (quod dicūt) superior autem præbendi fructus communiter diuidendos assignasset: si in ecclesia certus fiet præbendorum numerus, institutio nulla esto. hunc certum numerum, si iuramento firmatus, & ab apo. sede confirmatus fiet cum clausula quod contra fiat inirritante, apostolicæ sedis legatus augmentare, aut ius aliquod canonicatus de nouo creare ne intendito. 25. Dilectis.

Si verò vacante in ecclesia sua præbendo vno episcopus cum capituli sui adsensu duo ex eo constituerit, & ad ea duos canonicos adsumpserit: ni rationabilis causa id faciendi fuerit, & tot vtriusque prouentus sient, vt per vtrunque duobus in beneficio cōpetenti prouisum fiet, vtriq; 26. Vacant.

De præbend. & dignit.

in canonicum recipiunt. eidem donec in præbendali beneficio prouisum fiet de redditibus ecclesiæ singulis annis prouentus adsignant.

22. *Pro il-
lorum.*

Sed & qui aliquem in canonicum & fratrem ecclesiæ suæ recipere à Ro. pontifice eiúsve delegato iussi erunt, etsi de certo canonicorum numero indulgentiam habebunt, si tamen eam nõ seruassint, sed aliquem ultra eum numerum in canonicum propria autoritate ante recepserint, quam legem obseruare neglexint, Ro. pontifici ne imponunt. eum pro quo mandatum fiet in canonicum recipiunt. ea quæ ad canonicatum pertinebunt cum stallis chori (quod uocant) & loco capituli illi adsignant. Ni facient: tandiu excommunicationis vinculo adstringuntur.

34. *Dile-
ctus. iii.*

Denique si quibus hoc mandatum erit directum: ne, quòd ex laici etiã regis donatione præbendorum ecclesiæ conlatio ad eos pertineat, etsi eius in literis mentio non fiet, obponunt, mandatum nihilominus exequuntur.

38. *Cum
olim.*

Sanè si cui in ecclesia prouideri mandatũ erit: hoc ad rectoriam, dignitatẽmve ecclesiæ ne trahitor, tantũ ad simplex beneficium pertinet. quod contrã factum fiet ne teneto.

11. *Signifi-
catum.*

De præbendo ita alicui prouideri ualeto, ut facrum quotidie celebret, nec ecclesiam in qua institutus fiet sine consensu prælati eiusdem dimittat, aut ipsius anniuersarium cuiquam deleget. hocque ita accipitor, ut, quanto frequentius salua honestate sua, & debita deuotione poterit, sacra solemnia celebret. hoc ipsi ecclesiæ voluptatis causa, ad aliãmve ecclesiam se transf-

ferendo, ne subtrahito. per procuratorem deseruire ne valet.

In acquirenda possessione secus esto. Clericus enim absens per alium, vel alius magis pro ipso de beneficio ecclesiastico rectè inuestitor. ^{24. Accedens.}

De clerico agrotante vel debilitato. Tit. 6.

Clericum ad percipiunda ea quæ ab ecclesia consueta sunt eius ægritudo ne impedito. ^{1. Cū per- cussio.} secundum eius ordinem quæcunque ei, si sanus esset, ministrarentur, de eo quod ecclesiæ accedere possit, ægrotanti ministrantur.

Rectoribus tamen ecclesiarum, qui lepræ macula infecti nec altari seruire, nec sine magno scandalo eorum qui sani sunt ecclesias ingredi poterunt, coadiutor dator. Is curam animarum habeto. De facultatibus ecclesiæ ad sustentationem suam congruam portionem recipito. ^{2. De rectoribus.}

Leprosus enim ab administrationis officio remouetur. Olli iuxta facultates ecclesiæ necessaria quamdiu vixerit ministrantur. ^{3. Tua nos.}

Episcopo quoque, si fontico & incurabili morbo per longum tempus laborasset, nec pastorale officium vllatenus exercere poterit, ciuibus maxumè petentibus coadiutorem virum prouidum & honestum, ex. R. o. tamen pontificis mandato, archiepiscopus ad sociato. per hūc tam episcopo quàm populo vtiliter consulitor. Ipsum verò episcopum ad cessionem ne compellito. ^{4. Ex parte.}

De institutionibus.

pellito.

6. *consultationibus*

Sic & archidiacono, aut alii, si fortè morbo paralytico laborans officium linguæ amiserit, coadiutor dator, adhibetor.

2. *Presbyterum.*

Immo & presbyter cui duo digiti cum medietate palmæ abscissi erunt sacrum ne facito. sanè cæteris sacerdotalibus officiis fungitor.

De institutionibus. Tit. 7.

3. *Ex frequentibus*

Clerici ecclesiastica beneficia sine consensu episcopi diocesani officialiumve eius qui hoc de iure possunt ne recipiunt. Si qui taliter occupata detinent, detinebunt: in eos excommunicationis sententia rectè profertor. ab ea, nisi satisfacient, ne absoluuntor.

6. *Cum venissent.*

Ecclesiarum enim vacantium custodia & personarum institutio ad episcopum in sua diocesi spectato. Si cui tamen hæc dignitati de consensu capituli sui dicit: qui eam dignitatem habebit is eo iure utitur. Quod si personæ hæc episcopus concesserit: ea defuncta episcopus licitè tanquam sua retinetor. sed & si persona hæc abiurasset, idem esto. Dignitati verò concessione facta, abiuratione personæ nihil iuris utilitatisve episcopo acceditor.

7. *Cum ad nostram.*

Is qui ecclesiæ præerit dignitates quarum ad ipsum donatio pertinebit à seipso aliòve recipere nequit.

3. *Ad de eorum.*

Item nec sanctuarii dei iure hæreditario possidetor. Episcopi in ecclesiis suis certæ tantum rationis clericos ne conlocantor. viros literatos

& alijs idoneos, vndeunque originem duxint, in illis, & maxumè in maiori instituunt.

Nullus verò in cuiusquam cleri ecclesijs vltra quam facultates earum sustinebunt clericis inuitis instituitur. 4. Au-
thoritate.

Itaque nec in monasterio monachorum, clericorum, puellarumve amplius quam quot se-1. Nō am-
plius. tolerare de bonis ecclesiæ absque penuria possent instituuntur, suscipiuntur.

Postremò, qua in ecclesia certus canonicorum numerus institutus erit, si qui in eo laici erunt, in canonicorum numero ne computantur. hic de personis idoneis subpletur. taleis, per quos deo in diuinis officijs per ecclesiasticos ordines congruè seruiatur, quæruntur. 2. In eccle-
sia.

*De concessione præbendi & ecclesiæ non
vacantis. Tit. 8.*

NVlla ecclesiastica ministeria, seu beneficia, nullæ ecclesiæ alicui antequam vacent conferuntur, promittuntur. Futuræ successio-2. Nulla.
in prim. nis expectatio in ecclesia dei ne esto.

Quinimo nec episcopus primum in ecclesia sua præbendum cum vacabit conferendi potestatem cuiquam dato. 11. Consti-
tutus.

Sed nec in quibus ecclesijs obtinet quis ius patronatus de eis non vacantibus promissiones facito, donationesve earum in alienis manibus ponito. quod secus factum erit inritum esto. 16. Cum dā
lecta.

Et si quæ charta super promissione huiusmodi confecta erit: nulla inde petitio esto. 17. Ex te-
nore.

De concess. præb. & eccl. non vac.

3. *Relatiū.* Immo & si qui promissiones huiusmodi præ-
tendentes adpellabunt: nihilominus ecclesiæ,
cū vacabunt, de personis idoneis ordinantur.
3. *Qui in viuorum.* Quod si qui nedum promissiones huiusmodi
exegerint, sed & se passi sint in viuorum sacer-
dotum loco positos successores ipsis adhiberier:
hoc ipso ab ecclesiastica communione pellun-
tor.
14. *Ac- cedens.* Quæ omnia licet vera sint, episcopus tamen si
beneficii conlationem, cū poterit, promiserit:
quibus casibus se facultas offeret, dum ne con-
latio in expectatione vacaturi beneficii differa-
tur, hoc implere cogitor.
4. *Propo- suit.* Denique nec apostolici mandati exequutori
mandatorium de quo in aliqua ecclesia recipiū-
do scribetur (licet ii quibus mandatum dirige-
tur contumaces erunt) de primo vacaturo præ-
bendo inuestire liceto. Et tamen si factum erit,
& primum postea vacans alii adsignassint: prio-
ri cassata concessione illud sic vacans mandata-
rio rectè conceditor. Romano verò archisiami-
ni secundum plenitudinem potestatis de iure
supra ius dispensare liceto.
3. *Cum su per.* Sed & qui in canonicum alicuius ecclesiæ re-
ceptus erit omnino præbendo ne careto. qui
recepti sint, quàm citò facultas se obtulerit, præ-
bédave beneficium eidem in ecclesia ipsa con-
ferunto, & quòd contra ius faxint ne allegan-
to.
2. *De præ cum vero.* Quæ autem præbenda ecclesiastica, seu officia
in aliqua ecclesia vacabunt, diu in suspenso ne
manento. Intra sex menses personis quæ dignè
admini-

administrare valeant conferuntur. quod si episcopus, ubi ad eum spectabit, conferre distulerit: hoc per capitulum ordinator. si ad capitulum pertinebit, nec intra præscriptum terminum hoc faxit: episcopus cum religiosorum virorum consilio secundum deum hoc exequitor. si omnes neglegēt: de his metropolitanus secundum deum absque illorum contradictione disponito.

Quod si ad alicuius ecclesiæ prælatum simul & capitulum præbendorum donatio pertinebit, & omnes intra statutum tempus neglegentes fuerint: nec ab illo ad capitulum, nec ab hoc ad prælatum potestas conferendi deuoluitur. ad superiorem donatio transito. Si verò non ut prælatus, sed ut canonicus in capitulo ius habebit conferendi: secus esto. si tamen dolosè impediēt: & hic dolus olli ne suffragator.

Sanè hoc decretum ad archiepiscopatus episcopatusve ne extenditur. tantum ad alios personatus & minora ecclesiastica beneficia pertinet.

Sed nec in quibus ecclesiis distincta præbenda non erunt, certusve canonicorum numerus, in his hæc deuolutio conlationum esto.

Qui autem præbenda, dignitatesve ecclesiasticas, præter auctoritatem eius, ad cuius donationem spectabunt, acceperint, ad eas resignandas monitione præmissa per excommunicationis sententiam, & subtractionem aliorum beneficiorum compelluntur. Et si confirmatione à sede apo. sub forma communi habebunt: ea

15. Postulasti.

12. Dilectus.

10. Ex parte.

5. Quia diuersitas est.

De concess. præb. & ecel. non vac.

confirmatio beneficia, & præbenda tantùm si-
cut iustè, & pacificè possidebuntur confirma-
to. Nisi qui hæc speciali sedis apo. mādato, pro-
ptèrve negligentiam prælati ab capitulo indepi-
erunt, hæc ita sunt. In negligentie autem tem-
pore, si fors interim prælatus etiam culpa sus-
pensus fuerit, si eius ergò ad sedem apo. accesserit,
si apud illam māsērit, ab illa repedauerit, hæc
tempora ne computantur. Idem semestre tem-
pus non à tempore vacationis præbendorum,
sed à noticia prælati numerator.

6. *Cum no-
stris.* Quod si quis deuolutā definiti temporis lapsu
ad apo. sedem beneficii donationem dixerit, &
vt sibi conferatur mandari obtinuerit, si id tā-
tùm de iure vacasset alio id possidente, quod fa-
cti plus quàm iuris habet: literarum per falsi sug-
gestionem & veri subpressionem impetratarum
fructu careto. beneficiū istuc olli ne assignator.

9. *Literas* Si verò deuolutam cuius ecclesiastici benefi-
cii ad sedem apo. donationem dixerit, & de eo
vacante inuestiri se mandari obtinuerit, de facto
tamen id non vacabit, sed de iure duntaxat, eius
possessore aliud in eadem ecclesia pacificè ade-
pto: qui mandati apo. exequutor erit, existētem
in eiusdem possessione, quæ colorata non est, vt
illud sine difficultate resignet, compellito. sic
cum de facto vacabit mandatario conferto.

7. *Post ele-
ctionem.* Cum autem cuiquam ecclesiasticum benefi-
cium primitus per eum qui potest concessum
erit, quandiu institutio facta reprobata non erit,
beneficium non vacans in alium ne transfertur.
si quis in id prouehi consenserit: amouetur, tan-

tum si quis aduersus eum cui concessio primùm facta erit quid obuiere poterit, ordine iudiciario experitor.

Ne sede vacante aliquid innouetur. Tit. 9.

EPiscopali sede vacante de eius statu, & iure *1. Nouit.*
ne quid innouator, ne quid ipsi concessum mutator. cum de præfule ecclesia ordinata erit, tum demum qui quid aduersus eam petent ius suum prosequuntur.

Itaque quæ depositiones testium vacante ecclesia, & legitimo personarum numero carente receptorum in ecclesiæ causâ habitæ erunt, reiciuntur. *3. Constituti.*

Atque adeo capitulum vacante sede vice episcopi in præbendorum conlatione ne fungitor. *2. Illa.*

De his quæ fiunt à Prælato sine consensu capituli. Tit. 10.

PRælati eiusque fratres vnum corpus sunt. *4. Nouit.*
 qui caput sicut omiſſis membris aliorum consilio in ecclesiæ suæ negociis ne utitor. Abbates, abbatissas, aliàsve ecclesiasticas personas sine fratrum suorum consilio ne instituito, neve destituito. Quæ contrâ factæ erunt institutiones & destitutiones infirmæ sunt.

In concessionibus, confirmationibus, & aliis ecclesiæ suæ negociis fratres suos requirit. cum eorum cōsilio saniorisve partis eadem peragito, pertractato. quæ sciſcenda, statuenda erūt, sciſcито, statuito, errata conrigit, euellēda dissipato, euellito, absentiū fratrum nomina inscribi ne sinito. *5. Quæc.*

De his quæ fiunt à præ. sine cōf. cap.

fi fiet: talia monumenta inrita falsa sunt.

6. *Ea no-
scitur.*

Item in quibus ecclesiis conlegia ius præsentandi habebunt, quæ ad eas fiēt à prælati præsentationes de conlegiorum eorum adsensu fiunt. sine hoc infirmæ sunt. ni conuentus, maiorisve & sanioris partis consensum adfuisse cōstabit, nisi qui eorum ex antiqua & adprobata consuetudine, seu concessa libertate concessi sibi conlegii consensum non requiri probassint, ecclesiarum & beneficiorum huiusmodi conlationes, & institutiones euacuatur.

10. *Est
membra.*

In his itaque omnibus episcopus capitulo suo deserto. Quinimo quæ in prouinciis sunt cathedralium ecclesiarum capitula ad prouincialia concilia inuitantur. eorum nuncii, maxumè super iis quæ capitula ipsa contingunt, ad tractatum admittuntur.

9. *Pasto-
ralis.*

Sed &, salua constitutione canonica de concedenda piis locis quinquagesima portione, episcopo sine summi pont. autoritate, siue saltem capituli voluntate cuiusquam parochialis ecclesiæ obuentiones uiris religiosis conferre sustentatione vicarii reseruata, seu ecclesiis nouam imponere, vel veterem augere pensionem, aut religiosis consentiente patrono totā ecclesiā, aliquāme de nouo portionē cōferre ne licet.

7. *Cum a-
postolica.*

Laicus tamen si decumam detinebit, ut eam ecclesiæ, ad quam spectabit, restituat, monetur. Si autem induci nequibit, & eam etiam cum foliis diocessani consensu alteri ecclesiæ adsignat fit, præsertim religioso conuentui: ipsa donatio perpetua firmitate subnixata constat. Sic in re-

uocādis à laicis ad ecclesiasticum vsū quæ ip-
 sis in feudum perpetuò concessa detinebuntur
 consensus episcopi tantum quæritor. Sine con-
 sensu autem episcoporum nulla quamlibet reli-
 giosa persona ecclesias, decumāsve de manu lai-
 corum recipito. At si quod ab ecclesia posside-
 bitur alienandum erit: nemo episcopus de rebus
 ecclesiæ quicquā donato, commutato, vendito,
 ni quid eorum faciet vt meliora prospiciat. Tūc
 autem cum totius cleri cōsensu & tractatu quod
 ecclesiæ sine dubio profuturum fiet elegito.

Alioquin episcoporum donatio, venditio, & ^{8. Tūc.}
 rei ecclesiasticæ commutatio absque conuiuen-
 tia & subscriptione clericorum facta si erit, in-
 rita esto. Itaque nec episcopo electōve etiam cū
 archidiacono præter adensum maioris eccle-
 siæ à qua elegetur episcopus, & de qua adsume-
 tur archidiaconus, cœnobiis, ecclesiisve con-
 uētualibus ad quas ius pertinebit patronatus va-
 cantes ecclesias baptismales perpetuò conferre
 liceto. Concessionones ecclesiarum ad perpetuas
 alienationes pertinere intelleguntor.

In summa: episcoporum donatio, venditio, vel ^{1. Irrita.}
 commutatio rei ecclesiasticæ absque conlau-
 datione & subscriptione clericorum inrita esto.

Ergo multò fortiùs concessio, quam nedum ^{3. Cū nos.}
 non subscribente sed & reclamāte capitulo præ-
 latus faxit, ni post eam ratam habesit, ne teneto.

Vnde decumæ concessio ab abbatisā conuen <sup>2. Contine
batur.</sup>
 tu sciente & non contradicente si cui facta erit,
 firma esto. si eo ignorāte contradicentēve priùs
 facta fiet: quæ deinde de consensu ipsius alteri,

De his quæ fi. à mai. par. cap.

ipsive cui prius, fiet, priori præiudicato.

De his quæ fiunt à maiore parte capituli. Tit. II.

1. *Cum in cunctis.*

IN cunctis ecclesiis quod pluribus & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter obseruatur. Id, nisi à paucioribus & inferioribus quid rationabiliter obiectum & ostensum erit, adpellatione remota præualeto, suum effectum consequitur. Nemo aduersus id iuramentum de conseruandis ecclesiæ consuetudinibus præten-dito. Si quis huiusmodi consuetudines nec rationabileis, nec sacris institutis congruentes iurassit: donec dignam pœnitentiam egerit, à perceptione dominicæ synaxis extorris esto.

3. *Ex ore.*

Vnde capitulo ad dignitatem quenquam elegante, si quis à maiori parte tam numero quam dignitate eorum quos elegendi ius habere constabit electus erit: communis ecclesiæ ordinatio, nec si ab eo adpellatio interposita erit cui de dignitate prouideri à Ro. pontifice mandatum fiet, siue nondum ipse de ea inuestitus, siue perperam inuestitus fuerit, aut rectè inuestitus deinde verbo seu facto iuri suo renuncia-sit, ne impeditor.

4. *Ex parte.*

Sic & quod episcopus tractatu communiter habito cum suo capitulo de restauratione fabricæ ecclesiæ suæ ac maior & sanior pars capituli creuerit, sciuerit, equaliter hoc omnes sequuntor. plurimorum sententia obtineto.

2. *Questi-
uit.*

Nemo cathedralis ecclesiæ canonicus ob pen-

tionem ecclesiæ debitam nec redditam, aut clerici alicuius parochianive delictum, ecclesiam sine episcopi & aliorum canonicorum ad sensu interdicto subponito. si à quoquam seu quibusdã canonicis factũ erit: hoc episcopus ne observato, neve vt ab aliis observetur sustineto. Qui id deliquerit ecclesiasticæ coërcioni subiaceo. Peccata suos authores tenento. Pœna vltteriũ quàm delictum in excedente repertum erit ne protrahitor.

Vt ecclesiastica beneficia sine deminutione conferantur. Tit. 12.

Nemo ex pactoæ conventionẽve quacunque sub quouis modo aut tenore nudum officium beneficii ecclesiastici cuiquam concedito, & sibi prouentus retineto. Nemo beneficium ecclesiasticum conferendo partem prouentuum suis vsubus retineto. Ecclesiastica beneficia sine deminutione conferuntor. tantũ si prælatus ante donationem beneficii pro iusta & necessaria causa prouentus ipsos ad tempus retineri constituerit, nulla cum eo qui beneficium accepfit, mediatorẽve aliquo conventionẽ facta, hoc ratum & licitum esto.

De rebus ecclesia alienandis vel non. Tit. 13.

Laicis quãuis religiosi de reb⁹ ecclesię disponendi nulla potestas esto. Quę cõstitutiones

De rebus eccle. alienand. vel non

ab his, quæ venditiones feudorum, seu aliorum bonorum ecclesiasticorum, seu etiam mortuorum, & aliorum iuri spirituali adnexorum sine legitimo personarum ecclesiæ ad sensu occasione laicæ potestatis præsumptæ erunt, ne tenentor. præsumptores per censuram eccle. compelluntor.

2. *Qui res* Quod si qui res ecclesiæ ab eis, etiam regibus, petierint, & egentium substantiam substraxint, recepserint: quæ obtinebunt inrita habentor. à cõmunione ecclesiæ, cuius facultates auferre cupierint, excluduntor.

7. *Ad au res.* At si quæ terræ de syluis extirpatæ arabiles factæ erunt: has illis à quibus suo parētumve suorum labore extirpatæ erunt, ni tunc aliis ad maiorem ecclesiæ vtilitatem cum eodem labore & onere cõferri poterunt, hæreditario iure sub annuo censu tenendas concedere episcopo licetor.

8. *Ut susper. in prin.* Qui verò prælati ex fidelitatis sacramento nihil de bonis ecclesiæ alienare tenebuntur, nec regalium, & decumationum possessiones, nec aliunde prouenientes, redditusve quos decessores ipsorum quandiu vixerint in manibus suis tenuerint, & in proprium vsum exceperint, expenderint, nec aliis infendasint (siue hæc de mensa intellegentur, siue non) consultius ne alienanto.

10. *Possesiones.* Omnino autem possessiones ad mensam suam sive capituli pertinentes episcopus ne alienanto, vt nec ecclesias in quibus monachi ministrare consuerint clericis vel laicis adsignato.

Sanè possessiones minùs ecclesiæ vtilis pro 8. θεμῶν.
 aliis vtiliorib^o de fratrum ipsius & sanioris par- *possessio-*
 tis consilio & ad sensu alienandi, seu commutã- *nes.*
 di liberam facultatem habeto.

Alioquin episcopus, abbãve terram vnus ec- *1. Non li-*
 clesiæ ad aliam, quamuis ambæ in eius potesta- *cer.*
 te sient, ne conuertito. si terras earum commu-
 tare volt: cum consensu ambarum partium istuc
 facito.

Sed & episcopi qui nihil ex proprio ipsi ec- *4. Epi-*
 clesiæ contulerint liberos ex mancipiis ecclesiæ *scopi.*
 ad condemnationem suam ne faciũto. si factum
 erit: hos successor episcopus non obstante qua-
 uis intercessione ad ius ecclesiæ reuocato.

Sacerdotibus autem qui quid ecclesiæ suæ re- *3. Consen-*
 liquerint, nihilve habentes prædia familiãve ei- *sus.*
 dem adquisierint, aliquos de familia eiusdem
 ecclesiæ iuxta rei cõlatæ modum canonibus de-
 finitum manumittere liceto. hi cum peculio, &
 posteritate sua sub patrociniõ ecclesiæ manẽto.
 iniunctas sibi, quatenus poterunt, vtilitates pro-
 sequuntur.

Cæterũ nullis ecclesiæ canonicis prædia *9. Ad*
 eius aliis fratribus inconsultis in damnum eius *audientiã*
 in perpetuum locandi ius esto. locationes sic fa-
 ctæ legitimè reuocãtor. qui harum locationum
 authores erunt, susceptam inde pecuniam, si ali-
 ter nequibit, refundere coguntur.

In summa: nulli rem immobilẽ ecclesiæ, siue *5. Nulli.*
 agrum, rusticũmve mãcupium alienare specia-
 listve hypothecæ titulo obligare liceto. Aliena-
 tionis verbo conditio, donatio, venditio, per-

De precariis.

mutatio, & emphyteuticus perpetuus cōtractus continentor. Omneis sacerdotes ab huiusmodi alienatione abstinento. Pœnas Leoninæ constitutionis timento.

6. Si quis
presbyterorum.

Si quis itaque presbyterorum, diaconorum, seu defensorum alienati prædium ecclesiæ subscriberit, ni & alienator, & qui recepit celeri restitutione sibi prospexerit, anathemate feritor. quod inde confectum erit documentum ab initio nullas vires habeto, viribus vacuator. quibuscunque personis ecclesiasticis contradicere, & cū fructibus alienata reposcere liceto. cū facient, autoritate ecclesiastica fulciuntor.

11. Ad
vostram.

Si tamen ecclesia debitorum onere pressa res ei⁹ à prælato & capitulo necessitate coactis alienata erit sub onere dissoluēdi alicuius debiti, cōque impleto debiti summam breui tēpore emptor ex eius prouentu conlegerit, vt exinde ecclesia enorme dispendium incurrerit: pecunia, quam is pro exoneratione debiti vtilitatēve ecclesiæ expenderit, olli redditor. Sic si etiam pro labore percepti fructus eidem satis erunt, res ecclesiæ libera & quieta restitutor.

De Precariis. Tit. 14.

2. De precariis.

NEDVM autem ecclesiasticarum rerum alienationes, sed & precariæ quæ inrationabiliter ab ecclesiarum rectoribus factæ erūt, etiam si ii qui res ecclesiæ sic distribuerint se suosque successores graui pœna obligassint, à successoribus eorum nihilominus ad ius ecclesiæ reuo-

Lib. III. Tit. XV. & XVI. 110

cantor. Nemo successor antecessoris sui pœna obligatus esto.

Precarium quandiu patietur qui concesserit ^{3. Precarium.} tandiu vtendum conceditor. Eius cui concessum fiet, non etiam concedentis obitu, aut cum ipsum alicui hoc reuocare volēti alienatum erit soluitor. Per conuentionem huiusmodi res aliena inuito domino ne possidetur. At quæ precariæ de possessionibus ecclesiarum factę erūt pro voluntate concedentium ne reuocantor.

Hæ autem de quinquennio in quinquen- ^{1. Precaria.} nium renouantor.

De Commodato. Tit. 15.

CUM gratia sui tantum quis commodatum ^{1. Cum gratia.} accepserit, etiam de leuissima colpa tenetur. Casus autem fortuitus, ni culpa eius acciderit, pactumve interuenerit, aut in mora fuerit, ipsi ne imputator. Contra eum nisi post usum expletum cuius gratia res commodata fiet commodati ne agitor. Sic homines hominum beneficio iuuantor, non decipiuntor.

De Deposito. Tit. 16.

SI cuius ecclesiæ clericus personæ non eccle- ^{1. Gravis.} się commendatam pecuniam clepserit, rapserit: aduersus eandem ecclesiam, ni in eius utilitatem conuorsa fiet, ad pecuniam restituendam nulla actio esto. in ipsum furem agitor ipsius sub quęstionibus ad rationem ponitor. si oportebit,

De empt. & vend.

vinculis adligatus reddere compellitor.

2. *Bona
fides.*

Depositarius si rebus suis saluis existentibus depositas amiserit: bona fides abesse præsumitor. Idē, si seipsum deposito obtulerit, aliquidve pro ipsa custodia recepit, de colpa quoque tenetor. Si verò pactū, colpa, morave præcessint: casus etiam fortuit^o olli imputator. Depositori pro voluntate sua depositum reuocare liceto. Contra hoc nullus cōpensationi locus esto. hęc in aliis, si causa ex qua postulabitur liquida erit, & facilem exitum habere credetur, admittitor.

De Emptione & Venditione. Tit. 17.

2. *Ut mē-
sure.*

NVNC & de contractu emptionis & venditionis tractator. Quæ vt bona fide exercentur, omnes iusta pondera & mensuras habentor. Si quis ea easve lucri ergō mutasset: 30 dies in pane & aqua pœniteto.

1. *Placuit*

Item presbyteri plebes suas, vt & hospitaleis fient, & non carius vendant quàm in mercato possient, admonento. Alioquin transeuntes ad presbyterum istuc referuto. Illius iussu cum humanitate res ollis venduntor.

4. *Peruenit.*

Quam rem vir vxori donationis titulo propter nubtias concesserit, si eadem consentiente vendiderit: hic emptori iustus possessionis titulus esto. Si per annos triginta constante venditorum matrimonio bona fide sic possederit, & in cōmuneis vsus viri & vxoris venditionis pretium conuorsum erit, & venditionis tempore in viri facultatibus vnde mulier sibi consulat ex-

titerit: super hoc ne inquietator.

Sanè si venditor ultra dimidiam iusti pretii in ^{6. Cū cau-} venditione faciunda deceptus, circumscribitus ^{sa.} fiet: emptor aut pretio recepto rem emptam, aut quantum legitimè constabit venditionis tempore iusto pretio defuisse restituito.

Qui enim rē minùs dimidia iusti pretii com- ^{3. Cum de} parafsit, si quidem volt, iustum pretium subple- ^{lecti.} to, aut venditionē rescindito. interim verò hæc teneto. ipsi emptori possessio ne adimitor. Si quid aliud obstabit: contra emptorem proponitor.

Emptor, si venditori post institutum contra ^{7. Si ven-} se iudicium vt rem sibi venditam defendat nun- ^{ditori.} ciare obmiserit, vel tempore promulgatæ sententiæ contumaciter abfuerit, seu si per iniuriã sententia lata erit, de euictione ne agito.

Cæterùm (vt res absoluatur) creditor qui mu- ^{5. Ad no-} tui datione debitorem habebit obligatū, si mu- ^{stram.} lata emptione nihil in fraudem canonis contra vsurarios promulgati cōminiscitor. Et si quod emptionis instrumentum rerum debitoris, quas ab eodem hoc titulo recepit, confectum erit, quo recepta post certum tempus & intra certū spatium summavix dimidiam iusti earum pretii contingente eas restituere promittet: ex eo reapse contractum vsurarium esse ostenditor. Res huiusmodi debitori eiú sive hæredibus per pœnam cōtra vsurarios statutam restituere cogitor.

1. *Ex re-
scripto.*

DEINDE de locatione conductionéve agitor. Quæ vt item bona fide celebretur, Bononiæ nemo magistrorum, scholariumve super conducendis aliorum hospitiiis in fraudem & preiudicium hospitantium, ni priùs conductionis tempus elapsum esse constabit, inquilinëve suum in hoc fauorem & consensum præstabunt, hospitem conuenito. his qui faxint excommunicationis pœna esto.

3. *Propter
sterilitatē
θεμω.
verum.*

Sanè locatori domum inuito inquilino inhabitare, aut reficere, si necessitas quæ locationis tempore nō imminabat id exposcet, remissa sibi pro residuo temporis pensione liceto. Idem inquilinus, si peruersè ibi versatus erit, canonémve per biennium non soluerit, ni satisfactione celeri sibi providebit, rationabiliter inde amouetor.

4. *Petuit*

Emphyteuta, si tamen primitus ecclesiam requisierit, eique quantum sibi ab aliis offeratur nunciafsit, illaq; se nolle emere dixerit, vel à denunciationis tempore duùm mensium spatium elapsum erit, meliorationes & ius sibi competēs alii personæ legitimæ rectè vendito. Idem, si secus præsumpserit, in solutionéve canonis per biennium cessafsit, ni celeri satisfactione post sibi consuluerit, etsi nec ei vt canonem solueret nūciatum erit, iustè expellitor. sic dies statuta pro domino interpellare intellegitor.

In prin.

Propter sterilitatem, si magno incommodo conductores adficiet, & vitio rei sine culpa coloni, casùve fortuito contigerit, colonis ecclesig

pro rata pensionis, ni vbertate præcedentis subsequentisve anni sterilitas compensari potessit, remissio conceditor.

Ecclesiarum prælatis decumarum suarum fructus & prouentus liberè iis, cum queis ecclesiæ suæ conditionem meliorem facere possint, locare, & ad firmam dare liceto. Statuta diocæsanorum contraria ne obsunt. Huiusmodi tamè locatio ad feudum, alienationémve ne extenditor.

De Rerum Permutatione. Tit. 19.

QUAE commutationes rerum ecclesiasticarum ab antecessore inconsultè factæ, à successore aduentante emanant.

Quod si princeps rem ecclesiæ immobilem sanctis locis præstare volt, & aliam immobilem ab eis accipere, & rationabilis causâ hoc exposcet: hoc modo de communi voluntate, dum tamen res quâ ille præstabit maior æqualisve fiet, pragmatica sanctione super hoc promulgata permutationem contrahere liceto.

Sed nec mancipia ecclesiastica nisi ad libertatem commutantur. Quæ mancipia pro ecclesiastico homine dabuntur in ecclesiæ seruitute permanente. Qui ecclesiasticus homo commutabitur perpetua libertate fruitor. Quod semel deo consecratû fiet ad humanos vsus ne transfertor.

Quæ enim mancipia fideles deo & sanctis eius pro remedio animæ suæ consecrauerint, quocunque commercio iterum in seruitutem secularium ne rediguntor. serui tantûm fugitui distrahuntor. ecclesiarum rectores ne vnus elec-

De rerum permutatione

mosyna alterius peccatum fiat cauento. Ab ecclesiastica dignitate discedens seruus humanæ feruituti obnoxius ne esto.

9. *Exhibita.*

Multò fortius de spiritualibus ad temporalia permutatio ne esto. vnde si inter aliquos super decumationibus causa erit, etsi compromisso facto arbitratum erit vt pecunia accepta nō petantur: hoc, quòdve ex eo, ob idve sequutum fiet ratum ne esto.

6. *Ad quæstiones.*

Quod si duabus conuentualibus ecclesiis parochiales ecclesiæ erūt cum possessionibus magis alteri quā sibi vicinæ, easque propterea permutare desiderabunt: hæc commutatio parochialium ecclesiarum per se rectè celebrator. Si quæ autem respectu meliorum prouētuum plus abundabit: etiam pecuniam de possessionibus ipsarum ad inuicem, prout visum erit, refundere liceto. sic refusa certæ pecuniæ quantitate permutationis contractus initor. illi tamen cōtractus sibi inuicem ne miscentor.

7. *Cum olim.*

Qui vetò propria autoritate inuicem dignitates beneficiæve ecclesiastica commutassint, & sub conditione resignassint, his spoliantor.

5. *Quæsitum.*

Neque enim dignitatum, neque præbendorum commutationes præsertim cum pactione præmissa clerici faciunt. hæc circa spiritualia & spiritualibus adnexa semper simoniæ labem continere existumator. tantum episcopo, si causam necessariam inspexerit, de vno ad alium locum personas transferre pro locorum vtilitate liceto.

Cum

Cum autem semel inter aliquos de permutatione præbendorum suorum tractatus habitus erit, si alterius præbendum alteri erit adsignatum, alter autem suum resignare nolet: decepto succurritur, simplicitati eius venia tribuitur. quod præbendum habuerit, detentore illicito quolibet amoto, ei restituitur. Alioquin clericis ecclesiastica beneficia propria autoritate permutare ne conceditor.

8. Cui vbi
uerforum.

De feudis. Tit. 20.

Episcopus si à vasallo fundum ecclesiæ suæ pignori recepit: fructibus in sortem minimè computatis liberè detinet. Tantùm quandiu illos capiet, vasallus à seruitio in quo illi & eius ecclesiæ ratione feudi tenebitur interim immunitus esto.

1. Infirmatione.

Idem licet iuramentum de non infeudando de nouo Ro. Pontifice inconsulto præstiterit, si tamen vasallus eius decedat, & ad ipsum feudum eius redibit, illud si viderit expedire liberè concedito. Si feudum vasallus alienabit: filium consanguineumve alienantis eiusdem feudi consortè rectè inuestito. Feudum alienatum si facilè recuperari nequit: alicui laico per quem ecclesia recipere possit, vt in feudum per ecclesiam recognoscat, liberè concedito.

2. Ex parte.

De pignoribus. Tit. 21.

Nullus presbyter calicem, patenam, vestimentumve sacerdotale, aut librum ecclesiasticum

1. Nullus.

De pignoribus

tabernario, negociatori, seu cuilibet laico, fœmi neve, ni iustissima necessitas vrgebit, in pignus dato.

3. *Ex presentium.*

Quod si rector ecclesiæ res ecclesiasticas maxumè sacris ministeriis deputatas, cuiusmodi sunt calices, & breuiaria, pro sua necessitate pignori obligasset: is, quive ex successione ius eius obtinebit ea reconligito, ecclesiæ restituito.

2. *Lator.*

Liber homo, etsi res deerunt quæ pro debito addici possient, pro eo ne detinetor.

5. *Ex literis.*

Nec mulier propter viri maleficiumprehenditor, néve ob id indotata remaneto. viri bona pro dote tacitè obligata habeto. Cum suo onere ad quemlibet possidentem transeunto. Qui hæc tenebit etiam pro delicto mariti vendita, ea tenus quatenus possidebit mulieri quam dotem viro dedisse probabitur restituere damnas esto.

7. *Significante.*

Pactum legis commissoriae in pignoribus adpositum si erit, inutile esto. Etsi intra certum tempus non reconlecto pignore debitor super eo creditorem nõ molestare iurasset: si tamè, quantum in ipso fuerit, reconligendi studium adhibuerit, legitimève impeditus reconligere non potuerit, creditor nihilominus neque pactum, neque iuramentum pretendito, at sorte contentus & rei pignoratæ fructibus in eam computatis illam resignato.

6. *Cum contraria.*

Nã & generaliter qui ex pignore fructus percepti erunt in solutione sortis accedunto. hi aut restituunt, aut in sortem computrantor. Quod pignori datum erit, si ex eius prouentibus tantum erit à creditore, aliòve cui is idè pignus duit,

ſeu qui id tenuerit, à tēpore obligationis perceptum, vt fructus ſorti adæquētur, qui totū onus extenuent, ita vt debitum adnullatum fiet: reſtitutor.

Inſtrumentum autem vēditionis ſi quōd eiuf ^{4. Illoves} modi pactum habebit, vt ſi vſq; ad certum tempus emptori contractus diſplicuerit, venditor exinde vſq; ad aliud certum tempus certā ſummam vltra eam quæ recepta fiet, perceptis fructibus in ea computatis, dare debeat, & emptor præſertim vſuras exercere cōſueuerit: hæc contra eum vehemens præſumptio eſto.

Qui in alterius bonis omnibus vſumfructum ^{3. Cum cō} habebit, ad cautionem idoneam, quōd vtetur ^{fiet.} fruatur ſalua rerum ſubſtantia rebus immobili- bus quæ vſu non conſumuntur ad arbitrium vi- ri boni, quōdque pecuniam ſi quam habebit, & æſtimationem bonorum quæ vſu conſumuntur in hæreditate inuentorum in morte ſua propri- etario qui erit eiufve hæredibus reſtituet, exhi- bendam cogitor.

De fideiuſſoribus. Tit. 22.

Clericus fideiuſſionibus inſeruiens abiicitur. ^{1. Clericus}
 Nemo item religioſus abſq; maioris par- ^{4. Quod}
 tis capituli & abbatis ſui licentia pro aliquo fi- ^{quibus ſi.}
 deiubeo. néve pecuniam mutuam vltra ſummā
 communi prouidentia conſtitutam accipito. a-
 lioquin cōuentus pro his reſpondere, ni eam in
 vtilitatem domus ipſius manifeſtè conuoſam
 eſſe conſtabit, ne cogitor. qui contra iſtuc faxit,
 etiam grauiori diſciplinæ ſubditor.

Quod ſi clericus pro clerico fideiuſſerit, eōq; nō <sup>2. Perne-
nit.</sup>

De fideiussoribus

soluende creditori satisfacere coactus fuerit: quam pecuniam pro eo soluerit fideiussor, eam fideiussori debitor restituere damnus esto. fideiussorem suum indemnem seruato. alioquin de redditibus eius debitum exsoluitur. Damna quæ propter hoc fideiussor pertulerit, ei sarciantur, eive redditus assignantur, hos ipse tandiu, donec damna sarcita fuerint, & debita sine deminutione soluta, sine molestia detineto. Clericus si fidei & iuramenti sui religionem violasset: ab officio, beneficio suspenditur.

5. *Eum
pro quo.*

Sed & fideiussori eum pro quo se obligasset, si diu in debiti solutione cessasset, bonæve sue dissipare cœpsit, seu super hoc condænatus fideiussor fiet, vt se à fideiussione liberet conuenire fas esto.

3. *Constitutus.*

Itaque qui clericus pro clerico intercesserit si à creditore molestabitur: debitor actutum eum ab intercessione prorsus absoluere ecclesiastica censura compellitur. Si debitum accessionisve negabit: iuramentum calumniæ subire cogitur. & si consuetudo legi contraria erit: ne obstato. Si verò intercessori testes ex remota prouincia exhibendi erunt: satisfactio idonea à debitore, quod ad eos audiendos veniet mittetve intra terminum competentem, accipitur. loci iudici in quo testes erunt, vt eos vice sua recipiat, iudex causæ literis suis significato. qui faciet, eos diligenter examinato. depositiones eorum inclusas transmittito. quanta fides testibus instrumentisve adhibenda fiet significato.

De Solutionibus. Tit. 23.

Nemo ecclesiam sibi commissam pro alienis ^{2. Si quorundam.} debitis grauato . literasve, seu sigilla quibus ecclesiæ obligari possient alicui concedito . Si secus adtentatum erit: ad solutionem talium debitorum ecclesiæ ne tenentor . Qui contrà faxit ab administratione spiritualium & temporalium suspensus esto.

Sanè prælatus prædecessoris sui debita pro necessitate ecclesiæ contracta soluito. ^{1. Ad hoc}

Clericus super debitis conuentus si hæc recognoscet : etsi propter rerum inopiam in totum partemve soluere nequibit, ob idque excōmunicatus erit, si tamen idoneè cauebit quod ad pinguiorem fortunam veniens ea persoluet, sententia ipsa relaxator. ^{3. Oportet}

Is qui indebitam pecuniam soluiffe conquiretur, quod indebitè soluta fiet probato . At si aduersarius solutionem inficiens exinde conuictus erit: diffidenti, quod debitum recepit, probandi onus incumbit. ^{4. Is qui}

De Donationibus. Tit. 24.

SI quis debere se quod donat existimabit, & ^{1. Prudentes.} nisi in beneficiis suis creuerit nihil se præstitisse putabit: hæc vera nobilitatis lex esto.

In beneficiis autem hæc posita sunt. Itaque ^{6. Cum dilecti.} licet in contractibus quidem plena, in testamentis autem plenior interpretatio adhibeatur, certè in beneficiis plenissima adhibetor . vnde

De donationibus

pluribus rebus datis, si prima donatio libera & pura atque immunis adparebit, post omnes autem in fine instrumenti clausula grauioris conditionis adposita erit: hæc ad posteriorē donationē aliàs etiam determinatam potius refertor.

1. *Pertus*

Sed & si quid ex terris ecclesiæ ab eius prælato ritè cuiquam in feudum donatum erit, certo modo designato qui postea mensura facta non reperietur: qui concessionem faxit, eiusve successor donatario petente feudum ipsum ad eū qui ab initio assignatus erit modum rectè integrato. Ecclesia in actibus suis fraudē ne adhibeto.

2. *Fraternitatem,*

Alioquin ecclesiarum prælati rerum ecclesiasticarum procuratores & non domini cū sient, conditionem ecclesiæ deteriorem ne faciunt. Episcopus si quas graueis donationes in rebus episcopatus sui in necem & fraudem ecclesiæ suæ canonicis suis inconsultis faxit: donationes huiusmodi ne teneto. qui successor eius erit olli eas tam à clericis quàm à laicis reuocare liceto.

3. *Ceterū.*

Cæterū si abbas cum priore & quibusdā de conuentu, solusve donationem faxit, & post conuentus pars reclamasset: datæ rei quātitas, & loci consuetudo, dum ne sacris canonibus obuiet, diligentius iudicator attenditor. secundū hæc donum ratum irritūve iudicator.

4. *Apofolica.*

Idcirco si quis episcoporum in parochia sua monasterium construere volt, ipsumque de rebus ecclesiæ cui præsidet dotare; amplius ibidē quinquagesima, ecclesiæ verò quā monasticis regulis informare, pro suisve propriis sepulturis magnificare voluerit, amplius centesima parte census ecclesiæ cui præsit ne elargitor. hæc

tamen ita temperanda æqualitas esto. Cui tribuet competens subsidium conferto. Cui tollet graua damna ne infligito. Alteram tamen quã volet ex his duabus liberalitatis speciem elegito. vnus etiam episcopus, aliúve nec tantú, nec minus, simul, semel, pluries, aut successiuè, eisdem, diuersíve ecclesiis cum graui ecclesiæ suæ detrimento conferto. Si quod graue detrimentum de possessionibus seu prouentibus ad episcopale mensam cathedralémve ecclesiam pertinentibus in quantalibet portione adlatú erit, idq; ex facti ostensione parebit, neque præscriptione, aliáve exceptione legitima hæc actio excludetur: legitimè reuocator. Itaq; nec cētensima, nec quinquagésima semel, vel successiuè cū graui ecclesiæ dāno cōferto. Si verò adeo episcopus abundabit, vt sine damno ecclesiæ suæ ampliùs etiã his partibus necessitati alterius ecclesię subuenire possiet: summã canonicã per se ne excedito, de superioris tamẽ authoritate pontificis etiam in maiori summa inopię alterius rectè prouidetur.

Ecclesiarum autẽ donationes seu concessiones siquidem priuatis uiuentibus earum possessoribus factę erút: nullius momēti sunt. sin religiosi locis ab episcopo eiúve authoritate fiēt: ratae habentor. personæ tamen quę eas possidebūt sine ipsorú adsensu in vita sua ne spoliãtor.

Quod si sic episcopus consentiente patrono religiosi viris ecclesiã simpliciter concesserit: patronus quod suum est, id est ius patronatus, & episcopus quod temporale obtinebit in eadem

De peculio clericorum

ecclesia, veluti si quam fructuum portionem recipiat, conferre intellegitor. hæc portio in eorum vsus conuertitor. si ex eiusdem prouentibus nullam portionem habere debuerit: omnibus prouentibus præter cathedraticum eorum vsibus cedunt. vt autem episcopi donatio legitima fiet, capituli sui consensum requirito.

8. Inter de
rectos.

Si quod autem hospitale ab eius magistro & fratribus donatum alteri & adsignatum purè & simpliciter erit: hoc ratum esto. & si de re litigiosa, si in fraudem, si periuros & excommunicatos se donationem fecisse allegabunt: hæc eorum contra factum proprium defensio ne recipitor. Episcopo tamen aliisve nullum inde præiudicium generator.

10. Pro-
pter.

Resoluendæ donationis hæc species esto. Donatori propter eius ingratitude in quem liberalitas conlata fiet, si fors in ipsum manus impias iniecerit, aut olli atroces iniurias, seu graue rerum suarum damnum, vel vitæ periculum intulerit, eam reuocare liceto. Istuc tamen ad donatoris qui tacuisset hæredes ne porrigitor,

De peculio clericorum. Tit. 25.

3. Vt unus
quisque.

VNusquisq; presbyter quas res post consecrationis dies adquisierit propriæ ecclesiæ relinquito.

4. Inqui-
rendum.

Inter viuos autem suo alieno ve nomine de facultatibus ecclesiasticis fraudem ne facito, ne de redditibus ecclesiæ, oblationibus, aut votis fidelium alieno nomine res comparato.

2. Presby-
ter.

Presbyter enim cum diocesim tenebit, de his

quæ superemerit ad ipsius ecclesiæ nomē scribituram facito. alioquin ab eius ordinatione discedito.

Quicquid sit, si cum ad ecclesiasticum ordinem promotus erit nihil habesit: quæ prædia post emerit iuris ecclesiæ ad quam promotus erit sunt.

Si quis sanè clericorum sibi agellos vineos sive in terra ecclesiæ suæ faxit: sustentandæ vitæ suæ causa vsque ad diē obitus sui possideto. post decessum ecclesiæ restituito. nulli hæredū pro hæredūve, nisi forte cui episcopus pro seruitiis ac præstationibus ecclesiæ hæc largiri voluerit, testamentario successoriove iure relinquito.

De testamentis & ultimis voluntatibus. Tit. 26.

Quæ quisque moriens etiam nudis verbis dari, fieri, iusserit, reliquerit, in his voluntas eius per omnia impletor.

Quòd si hæredes testatoris iussa non implerint: ab episcopo loci res omnis quæ ollis relicta fiet cum fructibus & cæteris emolumentis canonicè interdicitor. Sic defuncti vota adimplentor.

Itaque supremæ volūtatis testatoris elogia ab hærede si protrahentur: episcopus loci, vt quod ille iussus est intra annum ordinet, & cuncta secundum defuncti voluntatem sine altercatione compleat, hæredem admoneto. Si intra id tempus cum episcopo cōplere neglexerit: per ipsum

De testam. & vlt. vol.

episcopum impletor. sic dilatæ defúctorum pię voluntates episcopali studio adimplentor.

4. *Filius.* Hęc vera sunt præterquam si testator ecclesię sepulturę suę gratia rem alienam alteri^o ecclesię legassit. hæres enim ad eam soluendam, quanquam leges seculi hoc præcipiant, ne cogitor. has res ecclesia ne teneto.

19. *Ioannes.* Nedum verò hæredes, sed & qui exequutores vltimę voluntatis defuncti erunt post mādandum susceptum eam implere per diocęsanum coguntor.

17. *Tus.* Omnibus enim piis defunctorum voluntatibus per episcopos locorum vt secundum eorum voluntatem omnia procedāt, licet ab eisdem id interdicitum erit, prouidetur. Ab eis exequutores testamentorum, siue religiosi, clericive seculares, siue laici erunt, bona ipsa fideliter & plenarię in huiusmodi vsus expendere monitione præmissa compelluntor.

11. *Cum tibi.* Testatus autem nedum qui testamentum cōdiderit, sed & qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem commiserit, intelligitor.

10. *Cum esset.* Cæterum quod ad condendi testamenti formam pertinet hoc obseruator. Quę testamenta parochiani coram presbytero suo & tribus duabusve aliis personis idoneis in extrema voluntate faxint, firma manēto. nemo hęc sub anathematis interminatione rescindito. & sicubi consuetudo legibus humanis concordans quinque septemve testium subscriptionem requirit: irrita esto.

Atque cum super relictis ecclesiæ causa ad iudicis examen deducetur, hæc secundum decretorum statuta tractator. treis tantum duove legitimi testes requiruntor. 11. Relatum. s.

In quibusquidem ecclesiæ relictis hoc teneto. Quæ pro ornamentis, cereis, fabrica, luminaribus, anniuersario, septimo, vigenesimo, trigentesimo die, seu aliis ad perpetuum cultum diuinum ecclesiis reliquisve piis locis legata erunt, dum ne in fraudem episcopi parochialisve ecclesiæ factum fiet, canonica portio ne deducitor. 20. De his.

Alioquin si quæ monasteriis ecclesiisve relicta erunt, & propria portio episcopo relicta fiet, cum conditione vt ea contentus maneat, isque id acceptasset: de cæteris quidem portionem ne exigito, & per hoc aliis renunciaffe intellegitor. Sin absolutè relicta erit: portionem sibi debitam nihilominus de cæteris vendicato. Si verò in fraudem mortuarium modicum constitutum constabit: portionem canonicam ex cæteris episcopus rectè exigito. Romanorum pont. indulgentiæ quibusdam regularibus concessæ saluæ sunt. 14. Offi.

In summa: de iis quæ pro anima sua in vltima voluntate quisque rei suæ legasset secundum diuersas cõsuetudines episcopus tertiam quartamve habeto. Si episcopo relictum erit ab extraneo testatore: intuitu ecclesiæ non personæ relictum præsumitor. de illo, ni testator episcopi tantum, non ecclesiæ esse velle expresserit, cathedralis ecclesia rectè canonicam portionem petito. Si ecclesiæ relictum erit: æque episcopo 15. Requæ. s. s. s.

De test. & vlt. volunt.

suæ portionis petitio esto. & si testator ecclesiæ tantum hoc esse voluerit: generali iuri huic nihil derogator. Si verò relictum quid erit episcopo à propinquo: ni contra probabitur, non ecclesiæ sed personæ intuitu relictum intellegitor. de hoc in episcopi vita ecclesia nihil petito. Quod si episcopo & ecclesiæ relictum erit: hoc inter eos canonicè herciscitor. Si verò hoc episcopo, & istuc ecclesiæ relictum erit: siue æqualia, siue inæqualia relictæ siēt, ni ambo testatoris dispositione contenti esse volent (dum neque fraus dolusque interueniat, nec quisquam nimium debita portione fraudetur) ad canonicam diuisionem inter episcopum & ecclesiam cathedralē res reducitor. At si quæ episcopo, & alia capellis, monasteriis, aliisve piis locis legata erunt: quod episcopo legatum fiet hoc eius præcipuum cum ecclesia cathedrali esto. de iis autem quæ aliis legata erunt portionem canonicam nihilominus obtineto. Generaliter qui proprium habere potest, nec prælationem administrationemve ecclesiæ habet, si quid ei specialiter à propinquo extraneove relinquetur, ni probatio in contrarium adparebit, hoc non ecclesiæ sed personæ intuitu relictum accipitor. de illo nec episcopus nec ecclesia in eius vita sibi quicquã vendicanto. Fraus tamen abesto. Si detecta erit: nulli patrocinator.

1. *Quorūdam.*

Porrò episcopus nisi quod ante episcopatus ordinem proprium habuerit testamento ne relinquito. quicquid aliàs habuerit, à quacunque persona detinebitur, auocator. At quod ante ip-

fius episcopi consecrationem ecclesiæ fuerit, quòdve in episcopatus ordine adquisierit, in eiusdem ecclesiæ dominio conseruator.

Sed & quæ abbatissa regundi monasterii sui suscepit officium, res eius eidẽ & monasterio ex quo illuc ingressa & abbatissa constituta fiet (licet vsque in diem obitus sui monachalem habitum episcopi forsan colpa, qui sic eam esse permiserit, non induerit) competunto.

Item quæ bona clerici ecclesiarum beneficio quæsierint, siue intestati decessint, siue aliis hæc conferre voluerint, eadem penes ecclesiam remanento.

Sanè clerici de mobilibus quæ per ecclesiam indepti erunt ne testantor, viuentes tamen & sui compotes in egritudine constituti de iis aliqua moderatę eleemosynę intuitu, nõ ratione testamenti rectè eroganto.

Aliàs generaliter tam mobilia quàm immobilia bona clericis per ecclesiam quæsitã eidem post acquirentis obitum remanento. Ecclesiæ nomine non episcopus morientisve clerici successor vbi conlegium clericorum erit, sed communis congregatio intellegitor. hæc rerum illarũ canonicam distributionem & curam habeto. Vbi tamen in locum defuncti vnus tantum ordinandus erit, is eadem sicut alia ipsius ecclesiæ bona in dei timore dispesato. De mobilibus autem (vt prædictum est) pauperibus & religiosis locis, illisque qui viuenti seruiert, siue consanguinei, siue alii erunt, aliqua iuxta seruitii meritum conferre liceto. Cæterum quæ ex hæredi-

tate, artificio, doctrinave prouenient pro decentis arbitrio distribuuntur. Eorum autem qui in diuersis ecclesiis beneficia possidebunt quæ habuerint æstimatione congrua inter ipsos heriscuntur.

9. Quia
nos.

Clerici ergo de his quæ consideratione ecclesiæ percepserint testamentum ne faciunt. de his verò quæ paternæ successionis cognationisve intuitu, aut de artificio adepti erunt, seu dono consanguineorum amicorumve ad ipsos nō habito ad ecclesiam respectu peruenerint, id est de familia pecuniave sua liberè disponunt.

16. Rationem.

In quaquidem paterna successione hoc seruatur. Pater inter liberos, quibus certas portiones bonorum suorum reliquerit, si quem eorum, si sine liberis decedat, alteri succedere constituerit: cum conditio extiterit, superstiti ex causa fideicommissi substitutionisve petitio esto. Idem tamen testator si matrem & vxorem reliquerit, quibus ex loci cōsuetudine seu iure certa bonorum eius portio debeatur: sic restitutionis ratio initor. Quæ partes matri & vxori debebuntur, sic, vt legitima portio iure naturæ definita filio debita in vtraque salua fiet, deducuntur. quarta per Trebellianum ex ei⁹ persona retinetur. Qui tamen fructus de bonis ipsius à tempore litis cōtestatæ percepti erunt in ea computantur. Si ad eam sufficient: eo nomine nulla alia deductio esto. alioquin iuxta quantitatem perceptorum fructuum computationis ratio habetor. legitima verò personæ grauata sine onere esto. eius partis quæ olli ab intestato debita fiet de rebus iis

de quibus ex loci consuetudine fieri debebit legitima deducitor, retinetor. residuū fidei commissariæ personæ restitutor.

Filius itaque à patre hæreditatem cuiquam ^{18. Rainaldus.} restituere absque liberis moriens si iussus erit: in paternis bonis tertiam partem iure naturæ debitam habeto. hæc sine grauamine esto. Quartā etiam Trebellianicam sicuti quilibet extraneus deducito. has portiones testamento relinquendi potestatem habeto. Si quid de bonis suis disposuerit, si hæredes instituerit, si quæ legassit, si quam pœnam adiecerit: hoc vsq; ad eas, licet easdem in legando non expresserit, ratum esto. Pœna tamē si pluribus hæredibus imposita erit: eos tantum qui contra defuncti voluntatem commiserint teneto. Beneficio autem legis Falcidię in legato præstando, propter quod pœna imposita fiet, si intra legitimum tempus testatoris voluntati paruerit, & inuentarium faxit, hæres vitior. hæc etiam contra testatoris voluntatem inducitor.

De successiōibus ab intestato. Tit. 27.

Episcope, Presbyteri, & clerici, vt supra dictū ^{1. Sed hoc.} est, si quid per hæreditatem, aliōve modo, intuitu personæ quæsierint: hoc ollis cui volent dum viuunt donare liceto. Sin ante obierint quàm hoc faxint: altari cui seruient omnia perpetuò sanctificantor, in ius eius transeunto.

Itaque clerici, qui parochialis ecclesiæ administrationē gesserit, intestatò defuncti bona que ^{3. Cum dō lectus.} eius fuerint cum moreretur, ipsius ecclesiæ no-

De Sepulturis

mine episcopo vindicare liceto. Si tamen in extremis agens velut vltimam exprimens voluntatem se & sua monasterio cuiquam legitime contulisse probabitur: hæc ipsi monasterio restituantur. Intestatus autem, etiam si suę mentis compos non fuisse, cum vltimam voluntatē expresserit, ostendetur, intellegitor.

2. *Sancto.* Laici verò de presbyterorum suorum morientium substantia sicut in propriis seruis partes ne vendicanto. qui liberi facti erunt ad suscipiendū gradum & agendum diuinum officium, ab his præter diuinū officium ne quid exigitor. Peculium ipsorum sic diuiditor. Pars vna episcopo, altera ecclesię, tertia pauperibus, quarta parētibus assignator. Si idonei parentes non erunt: hanc episcopus recipito. In vsum ecclesię diligenter distribuito. Qui contra hoc præsumpserit anathematifator.

De sepulturis. Tit. 28.

7. *De vxore.* TAM viro quàm vxori libera elegundę sepulturę facultas esto.

Patri quoque vbi volt filios suos sepelire, nisi contra consuetudo erit, liceto.

3. *Fraternitatem.* Si qui ergo apud ecclesias & monasteria in queis religiosorum fratrum cōuentus constituti sient sepeliri desiderabunt: his ne contradicitor. At si quis relictis antiquis ecclesiis de patrum aliorumque parētum suorum sepulchris ad noua minùs religiosa loca transferri se mandassint: hoc viribus caretó.

Itaque

Itaque vnusquisque regulariter in maiorum ^{1. Nos in-}
 fuorum sepulchris iaceto. Nulli tamen tam pro- ^{stituta.}
 priam quàm alienam sepulturam elégere prohi-
 betor. At in qua quis ecclesia cœlesti pabulo re-
 fici consueuerit, olli tertiam iudicii sui partem
 quisque dato, legato. Sic demum vbicunq̃ue li-
 bitum fuerit sepulturam elegito. Nemo aliter
 sub anathematis vinculo facito.

Sed & si quis parochianorum ecclesiæ cathe- ^{8. Cum}
 dralis alibi sepulturam elegerit: de testamēto ip- ^{super.}
 sius capitulo quarta portio relinquitor.

Immo quicumque in monasterium conuerti ^{2. Relati}
 volet siue in morte siue in vita, omnium rerum
 & possessionum de quibus pro salute animæ suę
 disponere decreuerit medietatem ecclesiæ ad
 quam pertinebit relinquito.

Hodie autem si qui in ægritudine ipsa ad re- ^{4. De his.}
 ligionem transferint, ac de ipsa decepsint: de bo-
 nis eorum ecclesiis à quibus assumpti sient por-
 tio canonica exhibetor. Si vero ad religiosa loca
 se in sanitate transferent: de his quæ locis ipsis
 religiosis conferent, sicut nec si priuatis contu-
 lerint, aliquid prædictis ecclesiis impartiri ne
 coguntor.

Cæterùm, vt ad sepulturam redeamus, cor- ^{6. Cum li-}
 pus humanum, quod ad ecclesiam sepeliëndum, ^{berum.}
 prout defuncta persona in vltima voluntate di-
 spouerit, deferetur, nemo violēter capito. si fa-
 xit: ossa, & beneficia quæ occasione sepulturæ
 huiusmodi percepit his apud quos sepeliendū
 erit integrè restituere cogitor.

Qui alienum parochianum post adpellatio- ^{5. Ex par-}
^{te.}

Q

De Sepulturis

nem interpositam in ecclesia sua sepelierit, eius corpus restituito. Cū parochiali presbytero exinde de lite, si qua inter eos erit, amicabiliter conuenito.

10. In no-
fra.

Sed & si quibus ex priuilegio indulgentiæ speciali omneis passim, præter interdictos & excommunicatos, ad sepulturam ecclesiasticam, qui apud ipsos eam elegerint, recipere, & fidei commissa in vltima voluntate relicta accipere, quarta parochiali ecclesiæ de cuius parochia mortuorum corpora adsumentur soluta ecessum erit: alienos parochianos nisi qui apud eos sepeliri elegerint ad ecclesiasticam sepulturam ne recipiunt. & tunc parochialis ecclesia de omnibus à defuncto pro anima sua in vltima dispositione relicta quartam partem recipit. illi, ni dolo, fraudè eorum defunctus ad huiusmodi dispositionem inductus erit, residuum habeto. Quicquid autem extra hoc ab alienis parochianis eorumve intuitu (nisi qui eorū oblato, conuersiue fuerint) seu ab iis qui ante legitimos annos decessint, sepulture eorū gratia recepint, hoc parochiali ecclesiæ restituito.

9. Certifi-
cari.

Cū autem priuilegium cuiquam ecclesiæ ita concessum super sepulturis erit, SALVA EARVM ECCLESIARVM A QUIBUS CORPORA ADSUMENTVR IUSTICIA, hæc circa medietatem, tertiam, quartamve partem pro locorum diuersitatibus adtentor. Rationabilis cōsuetudo regionis prout quælibet in suo sensu abundabit seruator.

13. Abo-
lenda.

Clerici tamen non obstante consuetudine

pro terra in qua quis sepeliendus erit pretiū ec-
clesiæ nomine ne exigunto.

Porrò cui viuenti communicatum erit, eidem <sup>11. Ex par
te. q.</sup> defuncto communicator. Et si casu quis in mor-
tem se præcipitem duit, maxumè si ex honesta
causa id euenerit, corp^o eius ecclesiasticæ nihilo-
minus sepulturæ traditor.

Contra verò quibus non communicatum erit ^{12. Sacris}
uiuis, eisdem defunctis ne communicator. Qui
priùs ab ecclesiastica vnitæte præcisi, nec in ar-
ticulo mortis ecclesiæ reconciliati fuerint, ec-
clesiastica sepultura carento. Si quæ excommu-
nicatorum corpora quorundam vi, aut casu in
cæmeterio ecclesiastico tumulata erunt, & ab
aliorum corporibus discerni poterunt: exhuma-
ntor, ab ecclesiastica sepultura procul iactã-
tor. Sin discerni haud potis erit: cum eorū ossi-
bus fidelium corpora ne extumulantor.

Episcopus tamen parochiano suo, etsi pro <sup>14. Para-
chiano.</sup> manifestis excessibus excommunicatus fuerit,
si dum in extremis ageret per presbyterum suū
iuxta formam ecclesiæ absolutus fuerit, cæme-
terium, & alia ecclesiæ suffragia ne denegato.
Quinetiam eius hæredes & propinqui ad quos
eius bona peruenerint, vt pro eodem satisfaciãt,
censura ecclesiastica compelluntor.

*De parochiis & alienis paro-
chianis. Tit. 29.*

NVLVS episcopus alterius parochianum ^{3. Nullus.}
iudicato, vt nec ordinato.

Et si qui ex electa primùm mansione alio ad <sup>5. Signifi-
catis.</sup>

De Paroch.& ali.Paroch.

habitandum se transtulerint : relictorum loco-
rum prelati nullam in eos iurisdictionem vsur-
panto, néve ab iis, queis spiritualia non ministra-
bunt, téporalia exigunto. tantùm de agris in eo-
rum parochia constitutis hi qui domicilium
transtulerint si fructus percipient, & earum par-
tium ratio prædiorum decumas exiget, eas inte-
grè persoluunto . De cæteris ei cuius in diœcesi
agent tanquam diœcesano suo respondento.

1. Si epi-
scopus.

Quod si episcopus cum parochianis suis hæ-
reticis ad catholicam vnitatem conuorsus fiet:
eas quæ sic inuentæ fuerint parochias equaliter
inter se ille & substitutus olli episcopus herci-
scunto, diuidúto. vbi partes numero pareis fue-
rint, alia loca ad illum, alia ad alium pertinen-
to. qui amplius temporis in episcopatu traxerit
ille diuidito, minor elegito. si vnus locus erit: ad
eum quem plebes elegerit pertineto. Sed si an-
tiqui catholici suum, & ex Donatistis conuorsi
suum volent: plurimorum voluntas paucioribus
præfertor. Sin autem partes equaleis erunt: ma-
ioris temporis episcopo deputator. Si verò plu-
rima loca in impari numero in quibus ambæ
partes fuerint inuenientur, nec æqualiter diuidi
poterunt: quæ loca parem numerum habebunt,
distribuuntor. quod si quis locus remanserit: in
eo id quod in vno loco tractatum est seruator.

4. Super
eo.

At si quos fines legitima probatione aliásve
indubitata fide ecclesiastica ordinatione statu-
tos esse cõstabit: siue parochiarum siue prouin-
ciarum limites erũt, nulla eorum, horúmve quæ
iis cohærent præscribitio esto.

Cæterùm presbyteri dominicis festiuisque ^{2. Vt do-}
 diebus antequam sacrum celebrent, plebem, si ^{minicis.}
 quis alterius parochianus in ecclesia proprio cõ
 tempto presbytero sacrum audire velit, interro-
 ganto. si quem nãcti erunt: actutum ab eccle-
 sia abiiciunto.

*De decumis, Primitiis, & obla-
 tionibus. Tit. 30.*

An debeantur decuma, & an exigi possint.

DECUMAS, cùm à domino institutæ sient, ^{14. Paro-}
 quasi debita exigere liceto. ^{chianos.}

Itaque nemo ius ecclesiasticum deminuito, ^{26. Tnd}
 nemo decumas detineto. hæ egentium animarũ ^{nobis.}
 tributa sũnto. deo optumo maxumo in signum
 vniuersalis dominii de cũctis prouëtibus red-
 duntor. Clericis, queis eas ipse pro cultu suo cõ-
 cessit, tribuuntor. Colonus de parte fructorum
 quæ sibi remanebit ratione cultus, dominus de
 portione quam percipiet ratione terræ decumã
 sine deminutione reddunto. sumptus ne dedu-
 citor, néve semen separator. Prætextu nequitæ
 clericorum aliis quàm queis ex diuino mandato
 debetur pro suo arbitrio, etiam capellis, clericis,
 pauperibus eas ne erogãto. Episcopi eos omneis
 qui ratione personarũ prædiorũve decumas ec-
 clesiis & clericis dicæcesis ipsius exhibere tene-
 bũtur ad eas cũ integritate reddẽdas cõpellũto.

Sed & prædiorum domini hæc talibus per- ^{32. In ali-}
 sonis, & taliter, vt absque contradictione eccle- ^{quibus.}

De dec. prim. & oblat.

fiis decumas integrè persoluant, & ad id, si necessum erit, per ecclesiasticam censuram compellantur, committunt. Quæ decumæ ex lege diuina, lociue consuetudine adprobata debebuntur, hæ necessariò soluuntur.

33. *Cum non sit.*

Quinetiam exactionem tributorum & censuum decumarum solutio præcedit. saltem ad quos census tributæve indecumata peruenerint, ea per censuram ecclesiasticam ecclesiis, quibus de iure debentur, decumare coguntur. sic res cū onere suo transito.

3. *Ex multiplici.*

Denique si quæ conuentio super decumis soluendis inter duas ecclesias facta erit: etsi quod priuilegium post de his non soluendis altera impetrauit, ni in eo de ipsa mētio facta fiet, ea inuolabiliter tenetor, obseruator.

A quibus debeantur vel non.

24. *A nobis.*

Quilibet etiam dans & recipiens possessiones ad firmā de fructis quos percepit decumas, ni ab earum præstatione immunem se & exemptum ostendet, exsoluito.

16. *De terris.*

Immo Iudæi quoque de terris quas colent decumas soluere vel possessiones renūciare omni districtione compelluntur.

4. *Commissum.*

Sed & monachi ecclesiæ in cuius parochia morabuntur etiam de terris cultis in quibus domus ante constructæ fuerint, quæ ex pascuis ad frugum fertilitatē translate erunt, cū ea integritate qua ante solui solite fuerint, persoluūto.

8. *Dilecti*

Iidem si quæ prædia à laicis conductæ ha-

bebunt, de his decumas quibus solitum fiet, etiam monachis aliis, si in eorum parochiis prædia fuerint, plenariè soluunto, cum eisve amicaliter componunto.

Solis fratribus Cisterciensis ordinis, Templariis, & Hospitalariis decumæ laborû quos propriis manibus, sumptubúsve colêt, indultæ sunt. 10. Ex parte. i. Cæteri tantùm de noualibus suis quæ propriis manibus, sumptubúsve excolent, & de nutrimentis animalium suorum, ac hortis suis decumas ne persoluunto. Quibus autem hoc indultum est de aliis rebus ecclesiæ suæ decumas ne subtrahunto, néve quid amplius sibi vendicanto.

Quibus autem laborum huiusmodi quos propriis manibus sumptubúsve colent decumæ concessæ erunt, hi decumas terrarum quas aliis trudent excolendas ne subtrahunto. 11. Licet.

Pro laboribus tamen etiam quæ noualia non erunt intelleguntur. 12. Ad audientiã

Sed & noualia comprehenduntur. vnde cui decumas de laboribus terræ parochiarum suarum cum integritate percipiundi potestas concessa erit, has etiam de noualibus rectè exigit. 27. Ex parte. ij.

Ipsi autem Cistercienses, & alii similibus priuilegijs gaudentes de alienis terris, & imposterû adquirûdis, etiam si eas propriis manibus, sumptubúsve excolêt, decumas ecclesiis, quæ prædiorum occasione antea soluebâtur, ni cum ipsis aliter composuerint, persoluunto. 34. Nuper

Priuilegia enim cuiquam ordini concessa, si cû 9. Suggestum.

De dec. prim. & oblat.

data fuerint nullum inde scādalum suboriri poterit, post autem multorum ecclesiasticorum querela cōtra hęc oborietur, ni res amicabiliter inter eos componetur, rectè reuocantor.

2. *Nonum* Cæterum clerici à clericis de dote ecclesiæ decumas ne exigunto. Tantum si qui clerici à clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, hi decumas ollis præstanto.

18. *Cum sint homines.* Qui autem vnus ecclesiæ incolæ erunt in alia parochia terras excolentes, in soluendis earum terrarum decumis consuetudinem sequuntor. Si quæstio erit: ecclesiæ etiam an in vno diuersiue episcopatus constitutæ sient, inspiciator. vt vna ecclesia in alterius episcopatu decumas recipiat facilè ne admittitor.

20. *Ad apostolica* Itaque qui de vnus episcopi parochia in aliam translati erunt, illi ecclesiæ in qua ecclesiastica percipient sacramenta decumas personales reddunto. Super messium autem fructorumve arborum, si coluerint in alia quàm in qua habitabunt parochia, decumis quod per consuetudinè diu obtentam obseruatum erit hoc obtineto.

Quibus debeantur vel non.

29. *Cum contingat* Perceptio decumarum de iure communi parochialium ecclesiarum esto. Si quæ decumæ noualeis in earundem parochiis fuerint: nisi quæ ecclesiæ, seu personæ ecclesiasticæ aliæ, ad quas in ipsis decumarum perceptio pertinebit, ex rationabili causa noualium quoque decumas ad se pertinere ostendent, ad eas pertinento.

Multò minùs ergo à laicis occasione decumationis antiquæ (licet ollis in feudum decumæ cōcessæ erunt) noualium decumæ vsurpantor, sed in talibus licentia restringitor.

Si quæ igitur terræ arabiles factæ intra certam alicuius ecclesiæ parochiam erunt: earum decumæ, episcopo parte sua retenta, eidem ecclesiæ assignator. Alioquin eas episcopus alicui ecclesiæ deputato, ad opusve suum, prout expedit, retineto.

Si quæ autem monasteria conuentuale siue ecclesiæ in certis parochiis maiores & minutas decumas percipere ab antiquo consuerint: his eorum omnium fructorum, qui de terra, de qua prouentus decumarum ratione percipere consuerint, prouenient, si eadem ab antiquo ipsius decumalis fuerit, decumæ soluuntur. vna eademque ecclesia diuerso iure ne censetur. alioquin parochialibus ecclesiis, ad quas iure communi spectant, exsoluuntur.

De quibus rebus debeantur.

DE omnibus prædiorum fructibus siue simul, siue diuersis anni temporibus in eodem agro diuersa semina sparsa fuerint, decumæ integre persoluuntur.

Item fidelis homo de omnibus quæ licite potest acquirere, etiam quæ de molendino ad ventum (quod vocant) prouenient decumas rogato.

Igitur de vino, grano, fructis arborum, pecori-

De dec. primit. & oblat.

bus, hortis, negociatione, ipsa etiam militia, de venatione, ac omnibus bonis decumæ ministris ecclesiæ tribuuntur. qui de iis eas soluere neglexint, ecclesiastica districtione præcelluntur. hæc, antequam ullæ de ipsis bonis expensæ deducantur, ecclesiis ad quas pertinebunt integrè persoluantur.

5. *Peruenit.*

Ordinarii locorum parochianos suos, ut de prouentibus molendinorum, piscariarum, fœno, & lana decumas ecclesiis quibus debentur integrè persoluant, monentur. si opus erit, sub excommunicationis districtione compelluntur.

6. *Nuncios.*

De apibus etiam, & omni fructu.

7. *Cum homines.*

Quomodo solui debeant.

Quotcumque partibus sibi retentis ecclesiæ decuma debebitur, parochiani hanc lectis statim fructibus persoluant. antequam id faxint, etiam seruiantibus, mercenariisve suis de frugibus non decumatis seruitii debita ne persoluant. Si faxint: de subtractis & retentis satisfaciunt.

28. *Pastoralis.*

Sanè circa res adquisitas factasve de pecunia decumata cum vendentur, siue domus, ager, vinea, clybanus, molendinum, siue merces quælibet fiet, expensæ deducuntur. de residuo quasi de lucro decumæ persoluantur. At quæ pro fructibus percipiendis expensæ fient, ex illis rebus de quibus fructus proueniunt, etsi decumatae fient, ne deducuntur. fructus ipsi nisi cum decumarum onere ne alienantur. Pro restaurando etiam quarumlibet rerum detrimento ex quibus decumæ persoluentur, siue pars morietur

armenti, vinea deteriorabitur, portiove mercis deperibit, siue totus clyban⁹ destruetur, de proventibus decumandis expensæ ne deducuntor.

A quibus concedi possint vel non.

LAicis de spiritualibus quid concedendi, disponendive nulla facultas esto. Imperialis concessio, quantuncunque generalis fiet, neminem à solutione decumarum eximito. ^{25. *Tua. i.*} ^{*in princ.*}

Episcopo itaque, alióve cuius de iure communi intentio fundata fiet, decumas ecclesiæ suæ petente, si earum possessores præscriptionem obponent, eius titulum quem allegabunt primû probanto. Si verò donator talis erit qui conferre nequiverit, puta laicus, etiam si regia autoritate munitus, et si Romani pont. confirmatio deinde accesserit, ni post eam legitimum tempus impletum erit, iuri episcopali nihil derogatum esto. ^{31. *Dudu.*}

Laici enim quod sacerdotum est in ecclesiasticis rebus ne vsurpanto. Nemo prælatorum ecclesiæ decumis, ecclesiisve disponendi facultatē ollis indulgeto, alicuive laico in seculo remanenti ecclesiam, decumam, oblationemve concedito. qui faxit à statu suo exauthorator. donec emendassit, dolore suæ ruinæ prostratus iaceto. ^{17. *Quam*} ^{*uis.*}

Laico decumarum per successionem tenenda^{15.} ^{*Ad*} rû donatio ab ecclesiastica persona facta si erit: viribus careto. laicus, ni eas ipsi ecclesiæ resignans liberè transcriberit, excommunicationis vinculo adstringitor. ^{*hac.*}

De reg. & tran. ad relig.

19. *Prohibemus.* Sed nec laici decumas quas detinebūt in alios laicos transferunto. Si quis receperit, ni reddiderit ecclesie, christiana libitina priuator.
35. *Interdicimus.* Immo & decumas à laicis detentas quæ ad alienas ecclesias pertinebunt nec persona ecclesiastica ab eisdem laicis in pignus recipito.
1. *Decimanam.* Hactenus de decumis, & oblationibus. Quod enim ad primitias spectat: sacerdotes in primitiis offerūdis amplius quàm lege definitum sicut ne exigunto.

De regularibus & transuentibus ad religionem. Tit. 31.

1. *Nullus.* **N**ullus nisi in legitima ætate, & spontanea voluntate tondetur.
6. *Quia in insulis.* Immo in quibus monasteriis dura erit monachorum congregatio pueri ante duodeuigesimum annum ne suscipiuntor.
8. *Ad nostram.* In aliis monasteriis qui susceptum religionis habitum ante consummationem annorum quatuordecim deposuerint, quive post annum decimū quartum habitum sine probatione susceperint, si tamen intra triduum deposuerint, à monasterio ne vendicantor. Si quam post uxorem accipere iurassint, ni quæ rationalis causa obfistet, hanc liberè traducunto.
14. *Cum sumus.* Itē si pater cum filio puero se ad aliquod monasterium cum bonis suis contulerit: puer, cum ad discretionis annos peruenerit, si habitum monachalem retinere nolet, nec eum ad hoc induciet potis erit, ne compellitor, hunc si dimittere

volet, licet. bona paterna que ipsi ex successione
 ne prouenient recipito.

Qui non à parentibus monasterio oblatus in- ^{11. Signifi-}
 tra decimum quartum annum facti voti pœni- ^{catum.}
 tens à religione recesserit, à voto professionis
 quod faxit absolutus esto. Sin à parentibus obla-
 tus decimo quarto anno completo religionem
 quis intraisset, postve decimum quartum annū
 professionem prius à se factam ratam habesit: is
 ad eandem aliāve religionem transire compel-
 litor.

Si quis ante legitimos annos sine consensu pa- ^{2. Si quis.}
 rentum suorum tonsuratus, post annosve legiti-
 mos per vim clericus factus erit: ni ipse, aut etiā
 parentes eius intra annum ad principem, pro-
 prium episcopum, missūve dominicum recla-
 masint, in clericatu permaneto.

Quæ infra discretionis annos à parentibus ^{12. Cum}
 monasterio tradita habitum religionis induens ^{virum.}
 benedictionem accepit, ni tunc euidenter con-
 tradixerit, præsertim si ratihabitione sequuta
 (etsi quandoque contradixerit) ante gesta robo-
 rasit, monasticæ professionis iugum excutere
 nequit. monachum monachāve aut pater-
 na deuotio, aut propria professio facito. quic-
 quid horū allegatū erit, teneto. reuertēdi ad se-
 culū aditus penitus interdictus esto. At que puel-
 læ ætate nubili parentum imperio coactæ virgi-
 nitatis habitum suscepserint, ipsum sine præua-
 ricatione rectè deserunt.

Clerici quoque, qui religionis habitum susce- ^{9. Super}
 psint, si eius ad quam migrasint austeritatē ser- ^{eo.}

De reg. & transf. ad relig.

tuare nolent, ad minorem religionem transire coguntur. ampliùs in ecclesiis secularibus ne adsumuntur. At si ante susceptum huiusmodi habitum in probatione positi recedere volent: ad priorem statum redire ne prohibentur.

21. *Postulasti.*

Immo qui in minoribus annis constituti nouitiorum habitum suscepserint, si intra annũ postmodum professione non facta ad seculum reuertentur, & episcopis suis hoc scientibus ad sacros ordines promoti fuerint: in quibus ecclesiis ab his instituti erunt, liberè ministrant. ab his propter hoc ne amouentur.

23. *Statutus.*

Nouitiis enim in probatione positus ante susceptum religionis habitum qui profitentibus dari consuevit, antè professionem emissam, nisi quos euidenter absolutè vitam mutare voluisse, & in religione perpetuò domino deseruire velle adparebit, ad priorem statum infra annum libere redire licet. In quibus locis religiosi nouitiorum habitus à professorum habitu distincti non erunt, vestes profitentibus concedendę professionis tempore benedicuntur. sic eorum habitus discernuntur.

20. *Consulti.*

Cæterum qui conuertitur si absolutè vitam mutare, & sub habitu regulari omnipotenti deo deinceps famulari proposuerit, si intra tempus probationis ante professionem emissam exire velit: vt regulariter viuat ad laxiorem saltem regulam transito. At si conditionaliter experiri regularem obseruantiam propositum eius erit, vt eã intra annum, si placuerit, profiteatur, alioquin moribus emendatus ad statum pristinum reuertatur.

tatur: olli ad seculum remeare liceto. seculariter tamen ne viuito. vt autem eius intentio pleniùs adgnoscat, propositum suù in principio protestator.

Quicquid sit, episcopi dicecesana sibi lege ^{22. Ex} subiectos qui per annù in monasteriis habitum ^{parie.} gesserint monachalem duabus viis ingredi ne sinunto. Regulã ordinis profiteri & seruare ecclesiastica censura compellunto.

Vidua quoque si sponte velum conuorsionis, ^{4. Vidua.} quamuis non sacrum, sibi imposuerit, & in ecclesia inter velatas oblationem deo obtulerit: velit nolit, licet eo tenore, vt deponere posset, velamen sibi imposuisse sacramento firmare volet, sanctimoniam habitum vterius habeto.

Vir autẽ & mulier si discessione inter eos sub- ^{19. Venies} orta alter alterum non requirere corporaliter iurassint: hoc iuramentum inlicitum esto. & si vir legitimam causam dissoluendi matrimonii prætenderit, & ad secunda vota vterque migrasset: ni ante ecclesie super hoc fides facta fuerit, vir relictam vxorem recipito. causa iudicio deciditor. Si tamen contra matrimonium nihil probatum erit, & muliere ad penitentiam agendam includi volente vir etiam seculo relicto ad regularem vitam migrare volet: liceto.

Porrò qui clerici monachos se habitu & no- ^{3. Vt clerici} mine fingent, nec erunt, vt veri monachi veri- ^{ci.} clerici sient, conriguntor.

Monachum enim non habitus, sed regularis ^{13. Porro} professio facito. vnde si à conuertendo votum ^{clum.} etiam in infirmitate emissum erit, & ab abbate

De reg. & tran. ad relig.

receptum: qui id faxit, monachus fieri, & domino quod promiserit reddere compellitor.

17. *Sicut
nobis.*

Qui ergo regularem habitum se postulante suscepit, & ad obseruantiam religionis canonicæ suæ se professione obligasset, etsi id in egritudine quasi de morte securus faxit, nec ad ecclesiam transierit, nec bonis suis uti cessasset, videntibus etiam & scientibus ecclesiæ prælato & canonicis à quibus habitum suscepit: ad resumendum eius habitum ecclesiastica distributione compellitor.

15. *Sicut
tenor.*

Si quo tamen tempore infirmus extra mentem positus habitu monachali indutus erit: hic nullus eius consensus esto. ab obseruatione monastici ordinis, ni postea mentis suæ compos factus spontanea voluntate professionem monachalem faxit, absolutus denunciator.

16. *Ad
apostolicam*

His ut obuiam eatur, ante vnius anni probationem nemo monachus efficitur. Interim conuersus asperitates monasterii, & monasterium huius mores experiuntur. si tamen ante hoc tempus probationis qui conuerti desiderabit habitum receperit, & professionem monasticam abbate per se aliumve eam recipiente emisit: vterque ei quod pro se introductum est renunciare intellegitor. Ille per professionem sic emissam & acceptam ad obseruantiam regularem obligatus esto. verè monachus censetur. Abbates tamen ad professionem ante probationis tempus passim quoslibet ne recipiunt. si indiscrète faciunt: animaduersione debita conrignator.

Qui

Idē abbates & alii religiosorū prælati, ne san-^{24. Ner}
guis eorum de manibus ipsorum requiratur, ^{ligiosi.}
prouidento.

Qui capitulis præsidētes, patres, abbates, prio-
résve erunt, fugitiuos suos & de ordine suo deie-
ctos sollicitè annuatim requirūto. hos, si in mo-
nasteriis suis secundū ordinem regularem re-
cipi poterunt, abbates priorésve eorum recipere
salua ordinis disciplina monitione præuia per
censuram ecclesiasticam compelluntur. Sin re-
gularis ordo hoc non patietur: vt apud eadē mo-
nasteria in locis cōpetentibus, si absque graui
scandalo fieri poterit, alioquin in' religiosis do-
mibus eiusdem ordinis ad agendam ibi pœni-
tentiam ollis vitæ necessaria ministrentur, apo-
stolica autoritate prouidento. Eosdem si ino-
bedientes inuenient, excommunicanto. Donec
ad eorum mandatum humiliter reuertantur,
tandiu eos ab ecclesiarum prælatis excommuni-
catos publicè nunciari faciunt.

Maximè autem cisterciensis ordinis mona-^{7. Non est}
chos & conuorsos post professionem sine suo-
rum abbatum licentia per episcopatus suos reci-
pi ecclesiarum prælati ne permittunt. Si qui
ex eis sine licentia abbatum suorum de mona-
sterio exierint, ni commoniti actutum redibūt,
eos regredi compellunt.

Sed & nemo monachus de monasterio in mo-^{5. Ioānes}
nasteriū temerè migrato, vt nec peculiare quic-
quam habeto. qui hoc præsumpserit, monaste-
rio in quo ab initio conuersatus fuit, sub abbatis
sui regula competenti conreccionē redditor.

De conuor.coniug.

1. *Sanct.* Canonicus quoq; ecclesia in qua professio nē faxit relicta si in monachū ab alterius monasterii abbate recept^o erit, locūsq; vbi permanebit maioris religionis erit quā illa quā fugerit: ipse in eodem loco cum pura conscientia permaneto. alioquin ad priorem ecclesiam redito.

18. *Licet.* Quibus autem monachis, canonicis, hospitaliis, & templariis priuilegium hoc concessum erit, ne quis apud eos professus ad alium locum etiam arctiorem religionis velamento transire possit, tantū, ne quis ex temeritate, leuitatē in iniuriam seu iacturam eorum ordinis hoc prætectu ad alium ordinem transuolet, vidento. Si quis autē cum humilitate & puritate non fictē transeundi licentiam petet: ne deneganto. Alioquin ei qui petierit absoluto sanctioris vitę propositum implere liceto. At si ad laxiorem arctiorēve ordinem ex temeritate, an ex charitate quis transire volet, dubitatio erit: superioris iudicium requiritor. Præfulatum verò absq; Romani pontificis licentia nemo quacunque occasione deferito.

De conuorsione coniugatorum. Tit. 32.

2. *Verūm.* **P**ost legitimum consensum de præsentī alteri cōiugum altero repugnante, dum carnalis commixtio inter eos non interuenerit, monasterium elēgere liceto. Remanenti, ni monitus continentiam seruare volet, ad secunda vota transeundi potestas esto.

14. *Ex parte. ij.* Sed etsi causam aduersus sibi desponsatum prætendet propter quam per verba de præsentī desponsata velum suscipere volet, siue lepra

percussum, siue hæreticum dicet eum qui ipsam desponsasit: nihil hoc efficit. etiam si causa falsa fiet velum suscipere liceto. Quæ autem in veli susceptione religionis habitum adsumpserit, si tamen in domo propria quasi propositum castitatis in seculo seruatora remanere volet, nisi voto ad obseruantiam regularem adstrinxerit, nihilominus matrimonium consummator. alioquin relicto seculo religionis propositum exequi cogitor.

Idcirco quæ viro desponsata erit, necdum tamen ab eo cognita, si post ipso eam petente ad religionem transire velle dicet: aut quod id faciat, aut quod ad virum intra certum terminum redeat, cauet. si ad religionem transibit: utrumque alteri quod ab eo recepit restituit. quod de non dimittenda vxore nisi ob fornicationis causam à domino dictum est de matrimonio carnali copula consummato intellegitor.

Cum enim vir & vxor vna caro per copulam conjugalem effecti erunt, vni parti ad dominum altera in seculo remanente conuerti ne conceditur. Alter coniugum ad regularem obseruantiam, nisi reliquus perpetuam continentiam repromittet, & vitam mutabit, extra quam si propter equitatem sine suspitione in seculo remanere poterit, ne recipitor.

Itaque vxoratus sine licentia vxoris quæ integre opinionis fiet inter religiosos ne admittitur. Eidem (si secundi voti contrahendi continentiam incurramerit merito suspecta non publicè in conspectu ecclesie continentiam professæ cum filiis suis & familia

De conuersione coniug.

in domo propria manere liceto. Sin suspicione non carebit: voto continentiae celebrato à secularium hominum conuersione se remoueto. In loco religioso vbi deo seruiet perpetuò com morator. Nemo quoque religiosus mulierem vllam tonsurato, secumve ad habitadum admittito, ac si mto

5. *Coniugatus.* Nedum autem coniugatus ad regularem professionem, nisi ab vxore continentiam proficiente absolut⁹ fiet, sed & ad sacros ordines ne promouetur.

6. *Sane.* Vnde si coniugati ordinari voluerint: vxoris voluntas ante requiritur. & ita vxoratus, ni prius vxor continentiam professa sacrum sibi velamē imponet, & religiosam vestē vitamve adsument, in episcopum ne ordinator.

4. *Cū sis.* Vir esto, vt dictum est, vxore sua, aut vxor viro religionis habitum non adsumente, ad religionem ne transito. hoc locorum episcopis cure esto. Tantum si cuius vxor ita senex & sterilis fiet vt sine suspicione in seculo esse possiet, si castitatem ea promittente vir ad religionem transibit, dissimulare liceto.

1. *Præterea.* Alioquin si laicus vxoratus etiam præsentibus sacerdotibus & monachis episcopo fortè ignorante de licentia & permissione vxoris monasterium ingressus professionem faxit, vxore in seculari habitu remanente: ni hæc ad religionem transferit, perpetuòve castitatem seruare promiserit, de monasterio reuocatur.

20. *Dudū.* Si tamen vir & mulier inuicem iuri quod alter habet in alterum animo religionem ingrediun-

di in sacerdotum manibus renunciaſint, licentiamque ad monaſterium tranſeundi ſibi iniucem dunt: etſi qua ex parte ſpes fruſtrata inlectiõve allegabitur, ſi non conditio modũſve expreſſus erit, qui ſe poſtmodũ monaſterio deuouerit, ſẽque ſolenni voto obligãſit alterum ne inquietato.

Quã viro religionem ingredienti conſentiens continentiaẽ votum ſibi iniunctum, fidẽmque perpetuaẽ continentiaẽ præſtiterit, etiam poſt viri profeſſionem religionem intrare, quãdiu votum continentiaẽ obſeruabit, ſi tamen talis æuitatis fiet de qua ſuſpicio haberi non poſſit, nec id primũ cum continentiam voueret olli à recipiente expreſſum erit, inrita ne cogitor.

ſi mulier ingredienti monaſterium marito propter eius verbera & grauamina conſentire coacta erit: etſi viro religionis habitum adſumẽte ipſa in domo monialium permanſerit, ni tamen religionis habitum adſumpſerit, votũve conuorſionis emiſerit, illũ, cũ habitu relicto ad ſeculum forſan reuorſus erit, ſibi reddi rectẽ petito. Is eam recipito. ei adfectum coniugalem exhibeto.

Aequẽ ſi quis cõiugum infirmitate depreſſus continentiam vouerit, etſi alter ad tempus conſenſum præbuerit, maxumẽ ſi non etiam perpetuam continentiam vouerit, cohabitare compelluntor. vterque inuicem maritali ſe adfectu tractato.

Itaque ſi vir in infirmitate poſitus conſentiente vxore caſtitaẽs votum faciẽs monachalem

De conuor.coniug.

habitum suscepit: post tamen morbo liberatus vxore in seculo remanente ad religionem proficisci nequito. At si eam postea de medio tolli contigerit, votum ne violato. suæ salutis periculum vitato. Si aliam duxerit: ea dimissa ad suum monasterium sub regulari habitu reuerti cogitor. Ibi domino seruito.

3. *Quidã.* Planè si quis non consentiente sed inuita vxore monasterium intrasset: votum ne teneto. Ea repetente si ad eam redire coactus erit: eius ratione etiam ea mortua ad monasterium redire ne cogitor. vltèriùs tamen vxorem ne accipito. promissum de nõ exigũdo debito, quòd in eius potestate fiet, seruato.

10. *Con-
sult.* Quod si vir ad religionem transiens in ea per annum & ampliùs morã faxit: eius vxore postquam ad regularem domum transierit defuncta adsumptum habitum ne abiicito, nève quam sibi matrimonio copulato. Si contraxerit: matrimonium dirimitor.

12. *Placet* Sed & mulier si mortuum maritum credens religionis habitum adsumpserit, eoque reuorso de monasterio educta lege viri soluta erit: quod votum de non exigundo debito carnis præstiterit quantum ad ipsam teneto. Ipsa, vt ad monasterium redeat, vbi bona intentione professionem faxit, & religionis habitum accepit, consultum esto. Si tamen ad hoc induci nequibit: inuita ne cogitor.

15. *Consi-
tutus.* Quæ autem à viro carnaliter cognita vxor cum altero adulterium commiserit, virum,

qui religionis habitum adsumpserit, quominus regulare votum impleat, ne inquietato.

Immo & si quæ mulier captiosa viri adsertione caput eius ut tondeatur altari subposuerit, & eo post probationis tempus professionem monachalem solenniter faciente in seculo remanens inhonestos amatores admiserit: super eius reuocatione ne auditor eius intentio, maxumè si non antequam fornicata fiet eum reperierit, commissæ fornicationis exceptione eliditor. 16. Veniẽs

Nam & quæ mulieres relicto maritali thoro lapsu carnis ceciderint, nisi mariti earum ab episcopo commoniti eas ad frugem melioris vitæ conuorsas recipere volent, in claustris cum religiosis mulieribus conlocantur. Ibi perpetuam pœnitentiam agunt. 19. Gaudemus.

De conuorsione infidelium.

Tit. 33.

Mulier, quæ in fide remanserit, inuito viro ab infidelitate reuertente, propter quam ab eo iudicio ecclesiæ separata fiet, ad religionem liberè conuolare licet. 21. Mulier. si. preceden.

Quod si quis cuius mulieris machinationibus & insidiis virum eius occiderit: etsi Sarracenus fiet post per eam eiusve stultio ad Christianam fidem conuorsus, ei ne adhæreto. si adhærebit: ne tolerato. hoc damnū tali lucro ne cōpensator. At si quis Sarracenus in bello christi-

stianū interfecisse notatus erit, & ad fidem conuorsus vxorem interempti sibi matrimonialiter copulassit, christianīve de Sarracenis mulieribus ad fidem conuorsis id faxint: matrimonium licitè contractum esto. Mulieribus etiam priorum maritorum morte comperta diuortium postulare ne liceto.

2. *Ex lite
vis.*

Si qui patres de Iudaicæ cæcitatē errore ad christum verum lumen adducti erunt vxoribus in Iudaismo relictis: maiores triennio filii apud eos, si non suspecti erunt, aluntor, morantor. In ea ætate apud eas personas, de quibus suspicio esse possiet quod saluti vite eorum infidentur, ne remanento.

De voto & voti redemptione.

Tit. 34.

6. *Licet.*

VNiuerſis in vouendo liberum arbitrium esto. post votum necessaria solutio esto. Immo filius, si quod votum pater vouerit, eo fidei ipsius id committente implere promiserit, eius debitū exsoluito, cæteris sollicitudinibus postpositis id reapse adgreditor, prosequitor. Si detrectabit: paterna successione indignus eius emolumento priuator. anathematis vinculo subponitor. Iure quouis alio ex ordine genituræ sibi competente priuator. si plureis fratres erunt: id ad alios deuoluitor.

10. *Per
tuas.*

Sed & qui in aliqua ecclesia regularem habitū suscipiundi votū solēniter emisit, idq; implere in ipsius ecclesiæ prælati manibus intra certū

tempus promiserit, nec faxit, voti transgressor ad alterius ecclesiæ regimen vocatus si erit, regimen eius resignato. altissimo vota sua reddito. post si canonicè ad eandem electus erit: si volet eam recipito.

Qui tamen mortis terrore perterritus vitæ ^{3. Literaturam.} mutandæ obscura verba protulerit, quamvis religionis habitum aliquando suscipere in animo proposuerit, nisi quid plus in voto processum erit, tamen si quod dixerit non implebit, transgressor ne iudicator.

Sed & qui quod vouerit autoritate apostolica distulerit, voti transgressor ne habetor. ^{5. Nō est.}

Item qui temporarium obsequium in perpetuam religionis obseruantiam commutauit, reus ^{4. Scripturæ.} voti ne existimator.

Quinetiam qui in puerili ætate constitutus ^{2. Veniens} Hierosolyma proficisci disposuerit, etsi comitatus fidem alteri duit, à voto, quod in ætate tenera facilitate potiùs, quàm ex arbitrio discretionis promiserit, Ro. pontificis autoritate absoluitor. Idem votù eleemosynis redimito. olli, vt toto vitæ suæ tempore vni pauperum Christi, si tamen ad hoc eius facultates sufficiēt, provideat, consultum esto.

Peregrinationis vota si eleemosynis redimi, ^{1. De peregrinationis.} in aliudve pro necessitate commutari petentur: eius qui præsidebit arbitrium esto. qualitatem personæ, & commutationis causam, an ex infirmitate, adfluentia bonorù, aliave probabili causa peregrinatio, an compensatio melior & deo magis accepta fiet, considerato. secundùm hoc

De vot. & vot. redemp.

exinde dispensato.

7. Magna Clericus autem absque episcopi sui licentia ne peregrinator. Episcopus item absque generali specialive sedis apostolicę licentiã, cui adstrictus est, diuturnę peregrinationis votum ne emittito. Si faxit, & ex causa vltamarinas partes adire dispofuerit, eãque cessabit: voti commutationem à Ro. pontifice impetrandi potestatem habeto. hæc commutatio esto. Quas expensas eundo, morando, reuertũdo factururus erat, alicui religioso in necessarios eius terrę vsus sine deminutione transferundas cõmittito. laborem laboribus compensato. vigiliis sollicitiũs instato. orationibus deuotiũs vacato. in ieiuniis se fortiũs exerceto. Sic votum in aliud pietatis opus commutare liceto.

11. Postulasti. Ecclesiarum tamen præpositi etiã regularę vitam professi postquam se cruce signassint, nisi ecclesię eorum per ipsorum absentiam enormiter lædentur, si verbo pariter & exemplo vtilis terrę sanctę esse sibi consciũ erunt, votum peregrinationis implere coguntor. Procuratores idoneos in ecclesiis suis dimittuntor. vigesimam redditus ecclesiarum suarum terrę sanctę subsidio deputatam in vsus suos habento.

8. Quod super his.
9. Ex multis.
24. Si qui autem pro succursu terrę sanctę signo crucis adsumpto propter infirmitatem, paupertatem, aliãmve iustam causam votũ vtiliter implere nequibunt: si temporariam impedimenti causam habere credetur, à religioso viro, cui eius rei cura à sede apo. commissa fiet, dilationẽ accipiuntor. Illis solummodo qui super hoc sedis

apo. mandatum speciale recepserint incumbito. religiosi itaque non qui religionis habitum susceperint, sed queis apostolica sedes specialiter delegasset accipiuntur. Ad hos tantum executio pertinet. Sin perpetua impedimenti causa erit: illis redemptio indicitur. Rerum facultate p̄sata, quas facere potestint, facturive fuerint personarum expensas, compensato præterea labore, in subsidium terræ sanctæ transmittunt. Sic quod per se nequibunt per alios exequuntur. Si qui porrò pro defensione terræ sanctæ peregrinationis votum emiserint: in his plus terræ sanctæ succursus attenditur. Si tales ad pugnandum inutiles erunt: quamvis ad eundem habiles fuerint, potius votum redimunt. Siue tamen per se pugnare scient; sine maturitate consilii pugnantibus adesse, & personæ defectum per alios releuare potestint, votum ne redimunt. Quibus autem pro satisfactione suorum criminum peregrinationis iter iniunctum erit, si propter debilitatem id implere nequibunt, non etiam si ad bellandum tantum impotentes, ad eundem tamen potentes fuerint, votum redimere concessum esto. Mulieres, si quæ remanere noluerint, viros suos sequuntur. hoc de his mulieribus quæ se ad peregrinationis propositum nullius voti vinculo adstrinxerint intellegitur. Cætera, ni diuites fuerint quæ secum suis expensis bellatores ducere potestint, votum quod vouerint redimunt. Viris præter vxorum adsensum peregrinationis huius propositum liberè vouere licet. quod vouerint adimplent, tantum mulieres vt consen-

De stat. mona. & cano. regul.

tiant ad tentius commouentor. De clericis autem, nisi consilio strenui, officiove prædicationis instructi, aut magnatum obsequio deputati, vel vsque adeo diuites & potentes erunt, vt expensis suis secum ducere valeant bellatores, ni contrà necessitas vtilitãsve suadebit, magis redemptio accipitor. Hæc de vouentibus dicta sunt. Ad eos, quibus peregrinationis labor in pœnitentiam indictus fiet, ne trahuntor.

De statu monachorum, & Canonicoꝝ regularium. Tit. 35.

2. *Monachi.*

MONACHI in monasterio precio ne recipiuntor, neꝛe peculium habentor. Singuli per villas, & oppida, seu parochiales ecclesiãs ne disponuntor. in maiore cõuentu cum aliquibũsve fratribus manentor. soli inter seculares homines spiritualium hostium conflictum ne expectantor. Si quis exactus pro receptione sua quid duit: ad sacros ordines ne adscenditor. Si quis recepit: officii suspensione multator. Qui peculium habesit, ni ab abbate pro iniuncta administratione permissum fiet, ab altaris cõmunionem remouetor. Qui verò in extremis cum peculio inuentus erit, ni dignè pœnituesit, inter fratres sepulturam ne accipitor, neꝛe pro eo offeritor. hoc de vniuersis religiosis præceptum esto. Abbas, si non hoc diligenter cauerit, officii sui iacturam incurritor. Prioratus, obedientiæve (quas vocant) precii donatione nulli traduntor. alioquin dantes & accipientes ab ecclesiastico

ministerio alieni sunt. In quibus conuētualibus ecclesiis priores per electionem capitulorū suorum canonicè instituti erunt, ni manifesta & rationalis causa erit, vt si dilapidatores sient, incontinentèrve viuunt, aut aliud exauthoratione dignū egerint, nīve pro necessitate maioris officii de consilio fratrum transferendi erunt, ne mutantor.

Nedum autem monachus, sed & canonicus *4. Super quodam.* regularis si in mortis articulo à priore suo communitus proprium, quod latenter habebat, resignare noluerit, & sic diem extremum clauserit, christiana libitina priuator. Si inter fratres sepultus erit, & sine maximo scandalo fieri poterit, de ipsa ecclesia eiicitor, eliminato.

Nemo ergo monachorum proprium quoquo *6. Cum ad monasterium.* modo possideto. Si quis aliquid habet, habebit: actutum totum resignato. Qui posthac proprietatem aliquam habere deprensus erit, regulari monitione præmissa de monasterio expellitor, néve vltèrius, nisi secundum disciplinam monasticam pœnituescit, recipitor. Si apud aliquem in morte proprietates inuenta erit: cum eo in perditionis signum extra monasterium in sterquilino subterrator. Si cui quid specialiter destinatum erit: id ne accipito. abbati, priori, cellerariòve adsignator. Nemo porro monachorum lineis indusis vtitor. In oratorio, refectorio, dormitorio continuum, in clauastro etiam certis horis, & locis consuetis silètrium seruato. In refectorio nullus omnino carne vescitor. Conuētus cum abbate, pauculis ibi relictis, vt extra re-

De stat. mona. & cano. reg.

refectorium carnes edant, quibus etiam diebus id
consuetum est fieri, ne exito. Extra refectorium
quoque, nisi in infirmitorio, carniū vsus ollis
interdictus esto. Ipsi tamen abbati ex indulgentia
nūc hos nunc illos fratrum, prout necessitas
postulabit, aduocare, ipsosque secum in cœna-
culo suo lautiùs & pleniùs exhibere liceto. De-
biles autē & infirmi, qui minutione, medicinā-
ve indigebunt, omneis in infirmitorio necessaria
sibi in carnibus, & aliis recipiūto. Si quis eorum
debilis, delicatūsvē communibus cibis conten-
tus esse nequibit: huic sine aliorum scandalo
prouidetur. Si abbas, priorve volet: cibum com-
petentē ante se adferri iubeto. De hoc ipsi sym-
bolon pro sustētatione naturæ facito. Cæterum
ad agenda officii ministeria fideles & discreti
deputantur. Nulli obedientia perpetuè possi-
denda committitur. Cū oportuerit, sine con-
tradictione qualibet amouetur, reuocatur. Prior
præ cæteris secundum abbatem in opere & ser-
mone potens esto. zelum religionis habens de-
linquentes conripito, castigato, obediētes fo-
ueto, confortato. Abbati omnes in omnibus re-
uerenter obediunt, parento. Is quanto frequē-
tiùs possiet cum fratribus in conuentu esto. om-
nia diligenter curato. Si præuaricator, ordinis
contemptor, negligēsvē erit: officio exautho-
rator, aliōve modo secundum regulam castiga-
tor. Super habenda proprietate castitatisve cu-
stodia nec ipse, nec pontifex summus monachū
legibus soluito.

7. In sin-
gulis.

Hęc vt omnia plenissimè obseruentur, in sin-

gulis regnis, prouincissve de triennio in trienniū
 diocesānorum pontificum iure saluo, abba-
 tum, & priorum proprios abbates nō habentiū,
 etiam qui tale capitulum celebrare non cōsue-
 sint, commune capitulū celebrator. Ad id vni-
 uersi canonicam præpeditiōem non habentes
 apud vnum ex monasteriis ad hoc aptum con-
 ueniunt. Nullus eorum plus quā senas eue-
 ctiones & octo viros secum adducito. In his no-
 uitatis primordiis duos Cisterciensis ordinis vi-
 cinos abbates ad cōsiliū & auxilium sibi præ-
 standum ciento, aduocāto. Hi duos sibi de ipsis
 quos expedire viderint absque contraditiōe
 ad sociāto, hi quatuor vniuerso capitulo præsun-
 to. Nullam tamen ex hoc sibi autoritatē præla-
 tionis adsumūto. hos, cū expediet, prouida de-
 liberatione mutare liceto. Hoc capitulum certis
 aliquot diebus iuxta Cisterciensis ordinis morē
 continuè celebrator. In eo de ordine, reforma-
 tione, & regulari obseruantia diligenter tracta-
 tor. Quod his quatuor adprobantibus scitum
 erit inuiolabiliter obseruator. Excusatio, cōtra-
 dictio, prouocatio ne esto. Vbi sequenti anno
 debeat capitulū celebrari, prouidetur. Qui cō-
 uenerint communem vitam ducūto. Simul om-
 nis æqua lance cōmuneis expensas faciunt. Si
 non omnis in eisdē possient, saltē plureis simul
 in diuersis domib⁹ cōmorātor. In capitulo cir-
 cūspectæ & religiosæ personę, quę singulas ei⁹
 dē regni prouincięve monachorū & monialiū ab-
 batias secūdū formā sibi præfixā apost. auth. vi-
 sitēt, ordinātor. Hi quę huius remedio indigere

De stat. mona. & cano. regul.

nancti erunt conrigunto, reformanto. Si rectorem loci ab administratione repellendum existumauerint: episcopo proprio, id vt faciat, denuncianto. Si negleget: visitatores ad apo. sedis examen istuc referunto. hoc ipsum & regulareis canonici secundum ordinem suum obseruanto. Si quid in hac nouitate difficultatis emerferit: quod eadem personæ expedire nequibunt ad apo. sedē absque scandalo refertor. Cætera, quæ concordī deliberatione prouisa erunt, seruātor. Diocesani episcopi monasteria sibi subiecta diligenter reformanto. Ne quid visitatores hi cōrectione dignum inueniant, præcauento. néve monasteria ipsa indebitis oneribus grauanto. Tam olli, quàm capitulorum præsidēs aduocatos, patronos, vicedominos, rectores, & cōsules, magnates, & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria in personis rebúsve offendant, per cen. ecclesiasticam adpellatione postposita compefcunto. Si offenderint: eosdem ad satisfaciūdum compellunto.

8. Ea que Porro cum visitatores hi ad visitationis officium exequundum procedent, de statu monachorum, & obseruantia regulari diligenter anquirunto. Tam in spiritualibus, quàm temporalibus quæ conrigunda viderint conrigunto, reformanto. Monachos tamen delinquentes per abbatem loci conrīgi, ollsque pœnitentiam indici iuxta Benedicti regulam, & apostolica instituta faciunto. Quos contumaces & rebelles inuenerint iidem vice apostolica pro modo colpæ absque profopolyphia regulari censura percellunto.

cellūto. Rebellibus ob eorum pertinaciam, ami-
 corūve potentiam ne ignoscunt. ouem mor-
 bidam, ne sanas inficiat, ab ouili eiiciunt.
 Abbates, si in conrigundis iuxta uisitorum
 mandatum & regularia instituta seipsis mona-
 chisve negligentes inuenti fuerint, proclamantur,
 conripiuntur, in generali capitulo publicè
 puniuntur, pœna ipsorum aliis paradigma esto.
 Itaque non exemptum abbatem si æquo remis-
 sionem inuenerint: actutum diœcesano renun-
 ciant. Olli ab eodem fidelis & prouidus coad-
 iutor ad capitulum vsque datur. Sin dilapidato-
 rem, vel aliàs merito amouendum inuenerint:
 per diœcesanum, postquam hoc sibi à uisitato-
 ribus fuerit nūciatum, sine strepitu iudiciorum
 ab abbatiæ regimine amouetur. Idoneo interim
 administrator qui temporalia curet, donec alter
 suffectus fiet, prouidetur. hoc si diœcesanus ad-
 implere nolet, aut negleget: uisitatores, capitu-
 lōve præsidentes defectum eius ad apo. sedem
 referre ne differunt. hæc eadem circa exem-
 ptos abbates obseruantur. Exauthoratio tamen
 apo. sedi reseruata esto. Suspenso interim abba-
 te administrator, ut mox dictum est, deputatur.
 Illorum excessus, aliæque quæ iudicanda erūt ca-
 pitulo præsidentes per fideles nuncios Archi-
 flamini Romano nunciant. Ollis de commu-
 ni abbatum conlatione pro cuiuslibet facultate
 sufficientes expensæ ministrant. Proximi uis-
 itatores præcedentium uestigia diligenter per-
 quirunt. eorum negligentias, colpāsve, ut de-
 bitam pœnam luant, sequenti capitulo referunt.

De sta. mona. & can. reg.

to. Idem de abbatibus capitulo præſidentibus obſeruato. Abbates, monachi ve nullo in monaſterio clericos ſeculareis ad præbenda recipiunt. Si qui iam recepti ſient: locum, vocem in capitulo, reſectorio, dormitorio, clauſtro ne vendicant. Monachorum cœtibus importunè ne ſe immiſcento. conceſſis ſibi beneficiis contenti ſunto. honeſtè conuerſantor. In monaſteriis opportuna obſequia fideliter impèdunt. nihil porrò ſpiritualium aut temporalium in eiſdem exigunt, uſurpant. Si qui talium à viſitatoribus fontes reperientur: in non exemptis à diœceſano, in exemptis ab ipſis viſitatoribus, capitulòve præſidentibus beneficiis iſdem priuant. Hæc omnia etiam in monaſteriis abbates non habentibus, ſed priores, necnon in monialium, quoad capita abbatifſis & monialibus congruentia, cuſtodiuntor.

1. Theodofius.

Diœceſani autem, de quibus mox dictum eſt, eorũve præſbyteri monaſteriis præter diligentiam diſciplinæ ne quid moleſtiæ inferunt, nève quod illic pro diuerſorum deuotione conlatum ſiet vendicant. quicquid à fidelibus taliter offerri continget ibidem ſeruientibus proficito.

3. Reſcolentes.

Ciſterciensis tamen ordinis religioſi villas, eccleſias, altaria ne poſſidento, nève fidelitates, & hominia, quæ vocant, iuſticiarias, tributarias ſuſcipiunt, tenent. Quæ domus à prima ſui origine in ipſo ordine fundatæ ſunt, conſtitutis terminis contentæ ſunto. ad communia aliorum monaſteriorum iura ne diuortun-

to. alioquin communi cum eis iure censentor. Quæ domus de aliis institutionibus ad eorum ordinem se transfulerint eorum vsibus & religioni se transformant, coaptant. quas possessiones eorum institutio non recepit, vel relinquunt, vel mutant.

Monachi autem ad ecclesiarum parochialium regimen rectè ordinantur. Canonici verò regulareis, qui tametsi ad monachos accedant proxumè, regulæ tamen inseruiunt laxiori, si ad plebis curam postulabuntur, & ab episcopo ministrare permittentur, rectè plebani officium exercent. Tamen, si commodè poterit, qui id exercebit vnum canonicum regularem secum habeto. huius in iis quæ dei sunt & regularis obseruantix consortio & solatio perfruitur.

De Religiosis domibus, vt episcopo sient subiecta.
Tit. 36.

ECCL^ESIA in diœcesi episcopi sita olli 6. Confis-
quoad episcopalia (ni ea legitimè remissa est-
se pareat) respondeto. In qua remissione faciun-
da episcopus censum sibi retinere valet.

Basilica autem noua dedicanda si erit: sub 1. Nunc
cuius ciuitatis episcopo antehac loci incolæ autem
baptisati consignatiue sient, disquiritor. Is
consecrato. Hæc terminis aut locis ne dif-
finiuntur.

De relig. dom. vt episc. sient subie.

3. *De xeno dochiis.* Sed & xenodochia, aliave pia loca episcoporum sollicitudine, quorum in diocesi erunt, ad eos vsus, queis ea destinata sient, ordinantor.

4. *Ad hac.* Sicut enim ecclesiastica vasa, sic & loc^o ad hospitalitatis vsus, & pauperum prouisionem pontificis autoritate dicatus humanis vsibus ne deputantor.

7. *Cum venerabilis.* In summa episcopus quoad spiritualia & temporalia petens ecclesiam eo ipso quod eam in diocesi sua esse probat (ni exempta probeatur) in spiritualibus obtineto. at in temporalibus, si non aliter de iure suo docuesit, succumbito.

2. *Quia monasterium.* Immo vnita à Ro. pontifice vnus diocesis ecclesie alterius diocesis ecclesia, diocesano vnite ecclesie nihil iurisdictionis deperito, violator.

8. *Cum dilectus.* Denique etiam monasterium, ni probabitur exemptum episcopo diocesano subicitor.

5. *Inter quatuor.* Quæquidem monasteria quamdiu per regulares regi possient, ad seculares ne transferuntor. sin deficient: in eis seculares ordinari valento.

Nenimia De cætero verò ne quis religionem nouam inuenito. Si quis ad religionem conuerti volt: vnam ex adprobatis adsumito. Qui de nouo religiosam domum fundare volet, ab iisdem adprobatis regulam & institutionem accipito. Sed nec quisquam diuersis in monasteriis locum monachale habere præsumito, neve abbas vnus pluribus monasteriis præsideto.

De Capellis Monachorum.

Titulus. 37.

SINGVLI monachi in singulis eorum prioratibus, et si pluribus eorum facultates non subpetent, & literas apostolicas impetrassint, nisi in eis Lateranensis concilii mentio facta fuerit, ne commorantur.

3. *Ex parte.*

Quod si locorum diocesani quos monachos sibi lege diocesana subiectos in prioratibus solitarios habitare comperient: eorum abbates, prioresve, ut ipsos ad claustrum reuocent, & ipsi ecclesiis per clericos seculares deserui faciant, aliosve monachos illis ad socient, monitione premissa per censuram ecclesiasticam compellunt.

4. *Ad audientiam.*

In ecclesiis autem ubi monachi habitant plures per monachum ne regitur. Capellanus qui eam regat ab episcopo per monachorum consilium instituitur, conlocator. Ex solius episcopi arbitrio tam ordinatio, quam depositio eius, & totius vite conuersatio pendet.

1. *In Ecclesiis.*

Vice versa, nullum in vrbe monasterium titulo subiectum esto. Sic regulares secularibus subpositi ne sunt. Si quid tamen cuiusquam tituli archipresbyter in ecclesia qua regularis fuerit in sua parochia sita legitime prescriberit: hoc legitime retinet. Eadem tamen ecclesia Romanæ ecclesiæ subdita si erit: nullum inde ipsi preiudicium esto.

2. *Dilectio.*

Cui competat ius patronatus.

25. *Nobis* **S**I quis ecclesiam cum ad sensu diocesani construxerit: ex eo ius patronatus adquirito. Cæterum in conuentali ecclesia electioni faciendæ ne interesto. Iam factæ vt adsentiatur, honestus eius consensus postulator. Si tamen de sua iurisdictione obtinebit vt partes suas electioni tractandæ interponat: hoc ratum esto. In capella verò presbyter vnus à patrono elector, pro institutione habenda loci episcopo præsentator.

7. *Ex lite*
ris. **Q**uod si quis villam à monasterio cui ius patronatus in eiusdem villæ ecclesia competat ad firmam tenebit: quem is ad ipsam ecclesiam vacantem præsentasset, dum ne tamen ius patronatus in firma exceptum, nec antè præsentationem lis inter monasterium & ipsum de iure patronatus orta fiet, si idoneus erit, & ab episcopo receptus, ecclesiam obtineat. Si verò postea lis erit, & monasterium obtinebit: illi de tempoalibus respondeto.

18. *Significasti.* **I**tem episcopi si post promotionem suam præsentationes personarum ad ecclesias à patronis earum pro ecclesiis sibi commissis indepti fuerint: quas personas ad eas sic vacantes præsentassint, si idoneæ erunt, admittuntor.

19. *Consultationibus.* **S**ed & si quis clericus ab ordinario institutus erit ad eius præsentationem qui tantum patro-

nus esse creditus fiet : si tamen etiam præsentationis tempore ius patronatus possederit, etsi post alius iudicio id euicerit, ab ecclesia ne remouetur. Nullum tamen ex hoc ei qui de iure habere debet præiudicium generator. At si non possederit, sed tantum falso patronus creditus fiet: sic institutum remouere liceto.

Quod ius habeat patronus.

IN quibus ecclesiis quis ius patronatus habet, hæ sine eius adsensu ne occupantur. per ^{14. Ex in} ^{firmatione} eum liberè ordinantur.

Sed etsi parochialium ecclesiarum rectores ad earundem titulos quosdam ordinandos præsentassint : ni de patronorum id processerit adsensu, nullum ollis, quominus ad eas, cum vacabunt, alios præsentare valeant, præiudicium generator.

Fundatoribus quoque pro fundatione ecclesie processione honor seruatur. Si ad inopiam vergent : ollis ab ecclesia modestè succurritur. ^{25.} ^{θεμ.σ.σ.}

Ecclesias tamen ne grauantur. Fodrum, albergarias, regium, & similia quæ vocant tantquam à propriis rusticis ab ecclesiis ne extorquento. Nihil in his præter antiquos & moderatos redditus à locorum episcopis institutos exigunt. Si aliud exegerint : excommunicationi

De Iure patronat.

subduntor.

21. Sed nec laici ecclesias possessionibus spoliando. Episcopi hoc sub anathematis interminatione publice prohibent. Si quis contemnet: eum excommunicationi subduntor.
23. Cum se Immo nec Hospitalarii, cum ratione feudorum emptorum, aliterve adquirentium, seu alio modo in ecclesiis parochialibus ius patronatus indepti erunt, episcopo ius parochiale minuentor.
9. Quere- Præterea nec ad singulas patronorum secundum humanam conditionem mutationes ecclesiarum ordinationes mutantor. Vicisitudines earum ab aduocatis aliisve ne præsumuntor.
4. Præter Infuper laici episcoporum autoritate neglecta clericos in ecclesiis ne instituuto, neque cum voluerint remouentor. Possessionem, & alia ecclesiastica bona pro sua voluntate ne distribuuntor. Qui faxint anathemate feriuntor. Clericus si per laicos sine proprii episcopi autoritate ecclesiam receperit communionem priuatur. Si perstiterit: à ministerio ecclesiastico, & ordine deponitor.
21. Relatiō in prin. Nemo enim laicæ recognitionis occasione, non requisita episcopi audientia, beneficia ecclesiastica sibi vèdicato, pastoris nomine & prerogatiua ne gaudetor. Ni commonitus resignabit: si non episcopi concessione munitus fiet, ab officio & beneficio alienus redditor.

An variare possit, & quando.

Cum aduocatus episcopo idoneum clericum 24. Cum
autem. præsentasset, si postmodum eo non refutato alium æquè idoneum in eadem ecclesia postulabit admitti, dum tamen laicus fiet cui ius præsentandi competet, quis eorum alteri præferatur iudicio episcopi relinquitur. At si conlegiū, ecclesiasticæ personæ præsentationem habebit: qui tempore prior erit iure potior esto.

Et si is, qui primū à laico patrono præsentatus fiet, non admissus apostolicā sedē adpellasset: qui tamē post ab eodē patrono præsentatus ab episcopo institut⁹ erit, hic potior esto. At episcopus si quem præsentatum idoneū admittere maliciosè recusasset: eidem in competente beneficio providere cogitor.

Si ergo à laico patrono clericus licet idoneus 5. Quod
autem. in
prin. ad vacantem ecclesiam præsentatus ab episcopo diocesano admissus nō erit, & postmodum alius idoneus præsentatus & institutus ab episcopo possessionem tenebit corporalem: huius melior conditio esto. Sic antequam per diocesānum episcopum præsentatio adprobetur quod à patrono inchoatum fiet ratum ne esto.

Laici autem clericos in ecclesiis in queis ius 10. Cum
laici. patronatus præsumptione propria ne ordinando, néve nescientibus aut nō consentientibus episcopis eas clericis concedunt. Et si faxint, post autem pœnitentia ducti alios ad eas repræsentassint: horum, cū in ipsis ecclesiis ad patronorum præsentationem ab episcopis

31 *Trans-*
missa.

instituti erunt, institutio rata esto.

Sic capitulum quoque ecclesiæ si cui ecclesiæ, in qua ius habeat patronatus, contulerit, cum id non possit, deinde alium ad eandem præsentasset, et si prior ille adpellasset, præsentatum, si idoneus erit, in ipsa ecclesiæ, episcopo instituire liceto. hic potior esto.

28. *Cũ di-*
lectus.

Sic laicus patronus clericusve tanquam laicus si quem episcopo præsentasset ad ecclesiæ in qua ius patronatus habeat, nec ille fuerit admittus, alter autem quem præsentabit institutus erit: hic ius indeptus esto. Sin legatus primò vacaturum beneficiũ in certæ ecclesiæ personæ territorio donationi suæ reseruasset: is, cui mandatum tanquam clerico factum erit, parato. Si quem præsentasset: dum reseruatiõni satisfactum non erit, irrita præsentatio esto. Mandato autem postea expleto si ad eius præsentationem idem beneficium cuiquam ab episcopo concessum erit: prior præsentatione non obstante eius concessio canonica esto.

Quid si dissideant patroni.

1. *Perla-*
sum.

Ecclēsia inter hæredes patroni ne herciscitor. Si simultates inter eos surrexerit, propter quas sacerdos suo ibi officio fungi nequeat, nec aliter potis erit prouiderier: episcopus, vt, donec ad concordiam redeant, & ecclesiæ sacerdotem canonicè habeat, qui liberè suum ministerium exercere possiet, nullo modo ibidem sacrificium offeratur, præcipito.

Patroni itaque si pro ecclesia dissidebunt, & ^{2. Quia} ^{cumque.} eam sub vno presbytero procurari nolent: episcopus, si non aliter ipsi consulere poterit, inde reliquias tollito. eiusdem ecclesie ostia claudito. Sic sacrum mysterium, antequam presbyterum vnum idoneum elegerint, nullus in ea celebrato.

Hoc etiam, cum propter laicorum discordias ^{27. Cum} ^{propter.} de iure patronatus contententium questio emerferit, remedium esto. Ni hæc ab eo, cui competet, intra menses quatuor definita erit, mox episcopus ecclesiam ipsam de persona idonea ordinato. Ei tamen qui subinde ius patronatus eui cerit sine fraude esto.

Idcirco fundatores ecclesiarum hæredesve eorum potestate, in qua eos ecclesia hæctenus sustinuit, ne abutuntor. ad ecclesiam vnam plures pro sua defensione ne repræsentanto. hæc vnus rectoris esto. Si in plures partes eorum se vota diuiserint: regulariter qui maioribus iuabitur meritis, & plurimorum elegetur & approbabitur ad sensu, is ecclesie præficitor. Si sine scandalo id esse nequibit: antistes, si cut secundum deum viderit, ecclesiam ordinato. Id ipsum, si de iure patronatus inter aliquos questio emerferit, nec, cui competat, intra quatuor menses, vt prædictum est, definitum fiet, facito.

Hodie autem illas ecclesias, de quarum patronatu controuersia erit, si non intra sex menses postquam vacasint ea terminata fuerit, de persona idonea episcopi licite ordinanto. ^{22. Eate.}

De iu. patro.

12. *Si vero* In summa: si ordinatio alicuius ecclesiæ pro controuersia laicorum de iure patronatus inter se disceptantium prorogabitur: is, ad cuius institutionem ea spectabit, in ea personam idoneam instituito. hæc tamen ab eo, qui ius euicerit patronatus, præsentator.

Quibus modis amittatur, transferatur ve ius patronatus.

6. *Quia clerici.*

Clerici aduocatas ecclesiarum, ut post eorum cognati nepotésve ad ipsas ecclesias præsententur, ne cõparanto, néve adquirúto. Si faxint: sic adquisitis aduocationibus adpellatione postposita spoliantor.

15. *Consuluit.*

Sanctuarium enim dei hæreditario iure ne possidetor. unde clerici ecclesias à parentibus suis fundatas propria authoritate ne detineto, néve laici filiis eas concedunto.

26. *Per nostras.*

Sed nec seipsum quis ecclesiasticæ prælationis officiis ingerito. Idcirco clericus patronus ad ecclesiam vacantem, eiusve personatum, in qua ius obtinebit patronatus, quantumcunque idoneus fiet, & quibuscunque studiis ac meritis adiuuabitur, se præsentare ne permittitor.

16. *De iure.*

Insuper ius patronatus quod spiritali adnexum est ne venditor. Si quis comparasit: contractus inritus esto.

23. *Præferenda. ii.*

Generaliter autem aduocati ecclesiarum, siue patroni, vicedomini, custodésve, seu quocunq; nomine censeantur, ius ipsum aduocationis donationis, emptionisve titulo aut aliis pro sua vo-

Iuntate contractibus in alios ne transferunto.
Si faxint, facient: contractus huiusmodi sine viribus sunt.

Laici religioso loco ius patronatus conferendi liberam potestatem habent. At non vacantem tamen ecclesiam, seu ius patronatus quod habent episcopo inconsulto etiam religiosæ domui ne danto. Et si faxint: si post, cum vacabit, ad præsentationem laici clericus ibi erit per diocesana episcopum institutus, prior concessio secundæ institutioni, quominus rata fiet, impedimento ne esto. At si ius patronatus ecclesia vacante religioso loco conlatus erit: nemo sine præsentatione fratrum eiusdem loci in ea instituitur, alioquin institutio irritatur. 8. *Illud.*

Nemo igitur religiosus clericusve ecclesias ex donatione laicorum, nisi diocesani episcopi auctoritas & consensus aderit, vendicatio. Nemo taliter adquisitas, nisi legitima præscriptione munitus fiet, diocesani episcopi consensum post habuerit, retinet. Laicis in alios ius tantum quod habent transferre licet. 11. *Cura.*

Vnde si laici clericis conlegiisve donationum seu concessionum instrumenta confecerint, quibus ecclesiam duisse concessisve contineatur: si non consensus episcopi accesserit, nihil agi intellegitur, pro non dato habetur. 5. *Quod autem in. 2. parte.*

Et ita in donationibus ecclesiarum patronorum quidem consensus requiritur, expectator, at ecclesiæ tamen sine pontificali auctoritate ne conceduntur. Si factum fiet, & posterior alia concessio cum ad sensu patroni & auctoritate 20. *Suggestum.*

De cens. exact. & proc.

diœcesani episcopi facta proferetur: ni priori po-
stea cōsensus episcopi accesserit: hæc præferor.

37. *Nul-
lus laicus* Nullus enim laicus decumas, ecclesiã, aliudve
ecclesiastici iuris sine concessione sui pontifi-
cis monasteriis canonicisve conferto. Si quis ta-
men episcopus improbitate, avaritiæve causa
consentire nolet: Romano pontifici nunciator.
quod offerendum erit tunc eius licentia offer-
tor.

*De Censibus, exactiõibus, & procu-
rationibus. Tit. 39*

De censibus.

2. *Omnis
anima.*

OMnis anima sublimiorib⁹ potestatibus sub-
dita esto. Tributa autem subiectionis huius
modi probatio sunt.

5. *Perue-
nit.*

Nullus tamẽ ignoratiæ census esto. Omnis cẽ
sus ad quid & quãdo persolui debeat præscitor.

3. *Scientes*

Vnde ecclesiarum prælati novos ipsis census,
& qui non ab initio fuerint, labentibus tempo-
ralibus ne indicunt.

7. *Prohi-
bentur.*

Itaque abbates, episcopi, aliisve prælati nec no-
uos census ecclesiis imponunt, nec veteres au-
gendo, aut partem prouentuum suis vsibus ad-
propriando, & ita maiores quam sibi libertatem
conseruare desiderant minoribus suis syncera
voluntate conseruant. Si quis aliter faxit: inri-
tum quod egerit habetor.

35. *Gra-
tis.*

Sed & cæteræ ecclesiasticae personæ siue nouũ
censum ecclesiis imponi, siue veterem augeri
faxint, & à presbytero electo iuratoriam aut fi-
deiuissoriam cautionem hactenus exegerint, hæc

reuocanto. Episcopi presbyteros qui super hoc inlicitè iurassint congrua satisfactione imposita absolui faciunto. Eos autem qui de cætero hæc faxint canonicè puniunto.

Idcirco nemo monachis à quibus ad alicuius ^{13. Significauit.} ecclesiæ regimen electus fiet censum etiã quem decessor eius soluerit, nisi autoritate episcopi & nõ de nouo impositus fiet, promittito, soluito. At si quis soluere huiusmodi cẽsum iurassit: monachi ipsum à iuramẽto absoluere cogũtor.

Quod si qui cum religiosis concludentes sic ^{11. Cum clericis.} sine episcopi autoritate censuales ollis ecclesias, quas tenebunt, constituerint, vt eãdem ad monachorum ipsorum representationem ad clericorum ipsorum filios nepotẽsve transferantur: ab iisdem ecclesiis amouentor.

In sũma, si qui clerici episcopo ignorante ^{8. Propria} propria autoritate pẽsionem annuam de ecclesiis ^{tercia.} soluerint, recepsintve: cũ defuncti fuerint si nõ pontificis, qui de iure possiet, autoritas & consensus super hoc interuenerit, in receptione eius ne audiuntor. Simplicibus sacerdotibus, clericis sue ecclesias quibus præsunt propria autoritate, præsertim post decessum suum, censuales efficere ne liceto.

Sed & quam pecuniam pro ecclesiæ suæ ^{26. Cũ canonici.} pensione rite debitam rector aliquot annis persoluerit, hanc tantum, eiũsve æstimationem, si in usu esse defierit, exigitor.

Et ita clerici episcopis suis pro synodatico ^{20. Olim} censum ad formam antiquam soluunto. Quod si quæ moneta olim solui consueta probabitur:

De cens. exac. & proc.

etsi post alia recepta fiet, dum tamen episcopus ius suum protestatus, nec quadraginta annorum tempus effluxum fiet, prioris monetæ solutio eiusve estimatio rectè petitor.

18. *Ex parte.*

Item qui antiqua vota persoluent, ad quam mensuram habitatores regionis ipsius ea continuè persoluerint, si vna & eadem erit, ad eandem persolunto. Sin variæ & diuersæ: qui ad minorem soluere volent ad maiorem soluere ne coguntor. Sic vota, cum ab initio gratuita fuerint, ecclesiastici viri benigniùs exiguntor, tanquam exactores temporalibus lucris ne inhiantor.

De exactionibus.

10. *Inno-
uamus.*

Nemo cuiquam nouas pedagiorum, quæ vocant, exactiones sine auctoritate & consensu regū & principum quoquomodo statuitor. Qui contrà faxit, ni commonitus desistet, donec satisfaciatur christiana communione careto.

6. *Cū apo-
stolus
θεμ.α.
Prohibe-
mus.*

Episcopi quoque subditos suos exactionibus ne grauantor. Si quæ tamen necessitates superuenient, & manifesta ac rationabilis causa erit: cum charitate moderatum ab eis subsidium postulare permittuntor. Archidiaconi verò decanive nullas regulariter exactiones in presbyteros seu clericos exercentor.

12. *Et qua*

Archidiaconi, cum propter beati Petri visitationem denariorum conlectam per archidiaconatus suos facient, ecclesias parochiasve ne grauantor, ne quid vltra modum exiguntor. Si secus præsumpserint: & quod habere videntur ab eis aufertor.

aufertor.

Immo episcopi ecclesiis, quas è manu laico-^{9. Eccle-}
rum de nouo eripuerint, præter cathedraticum, ^{fiss.}
& omnia iura quæ aliis ecclesiis imponuntur,
exactionem ne imponunto.

Sed & certæ res & personæ ab exactionibus ^{1. Sanc-}
immuneis sunt. Vnicuique enim ecclesiæ iu- ^{tum est.}
gerum vnum integrum & illud immune ab om-
ni seruitio tribuitor. De hoc, item de decumis,
fidelium cõlationibus, dõmibus, arcis, hortisve
iuxta ecclesiam positis presbyteri in eis consti-
tuti præter ecclesiasticum seruitium ne quod fa-
ciunto. Si quid amplius habuerint: inde domi-
nis debitum seruitium impendunto.

Itẽ cæcos ad conlectas inter alios cogi episco-
pi ne sinunto. quin potiùs eorum, si necessum ^{4. Licet:}
erit, ex ipsis conlectis miserentor.

De procurationibus.

OMneis ecclesiæ legatis & sedis apostolicæ ^{17. Cum}
nunciis procuraciones impendunto. Nul- ^{instantia:}
la, nisi quæ se speciali priuilegio sedis eiudem ^{in princ.}
munitam esse ostenderit, ab earum præstatione
excusator. Et si quæ longissimo tempore pro-
curationis obsequium non impenderit: nullus
præscriptioni locus esto.

Sanè in iis exigendis nulla ecclesia nullúsve ^{De Mo:}
prælatus indebitè prægrauator. Si qui de cõmu- ^{Sanè.}
ni conlecta eorumdem legatorum & nunciorũ
apo. sedis expensas facere volent: liceto. At nul-
lum inde apo. sedi; quominus à quocunque

De cens. exact. & proc.

mauolent procuraciones sibi debitas postulent, vt nec exacto si vltra suam grauatus fuerit facultatem quominus ab aliis repetat, præiudicium generator. Nunciis autem eiusdem sedis quisquis requisitus erit in necessariis exhibendis parato. In fraudem ne quid adtentator, néve per communeis ministros procurationis officium inuiti recipere coguntor. Ollis si qui contumaciter restiterint: ecclesiastica districtione compelluntor.

25. *Cum
nuper.*

Archiepiscopo quoque, siue autoritate propria, siue apostolica prouinciam suam visitabit, iuxta facultates ecclesiarum procuraciones visitationis ratione debitæ exhibentor. Si qui recusatunt: quæ sententia in rebelles rectè lata erit seruator.

22. *Super
eo.*

Si quas autè ecclesias de nouo ad iurisdictionem suam cõuorsas habebit: hæ in procuracionibus ipsi visitanti tribuendis, aliisque obsequiis quod in vicinis prouinciis seruabitur obseruanto.

14. *Sopite*

Archiepiscopo autem prouinciam suam visitanti & quæ in ea sunt monasteria procuracionem secundum facultates suas exhibentor.

19. *Cum
olim.*

Sed & episcopo abbas pro ecclesiis ad monasteria sua pertinentibus, episcopo inquam in cuius diocesi erunt, tam de quarta decumarum, quàm cæteris episcopalibus iuribus respõdetor.

Ad eorum & procuracionum præstationem in ipsis ecclesiis sine deductione obnoxius esto. Et si quæ compositio cum episcopo facta à monasterio erit quæ deductionem concedet: nisi eam abbas adprobasset, nullum ex eo quod impu-

gnasit beneficium consequitor.

Deniq; monasteriorum etiam quæ intra ciuitatem sunt abbates, tametsi aliquandiu factum non erit, episcopum visitantem procurare, nisi quid aliud rationabiliter ostendent, coguntor.

Cæterum ille ecclesias iurisdictioni suæ subiectas causa correctionis bis in anno visitato. Moderatâ ab eis procuracione recipito. Et si quibus certus cæsus annuus impositus erit, promissum q; ne quod nouum seruitiû imponatur: hoc ad procuracione ne extêditor. hæc ecclesiis de iure communi ab ipsâ fundacione imposita esto.

Hæc licet vera sient, prælati tamen in procuracionibus graues ne sunt. Ne longi temporis victum hora breui consumi faciant, videntor. Archiepiscopi prouincias visitantes pro diuersitate prouinciarum & facultatibus ecclesiarum quadraginta quinquagintave euectionum numerum, episcopi viginti aut triginta, cardinales viginti quinque nunquam exceduntor. Archidiaconi quinque vel septem, decani sub episcopis constituti duobus equis contenti sunt. Cû canibus venatoriis & auibus ne proficiscuntor. Non sua sed quæ Christi sunt, neve sumptuosas epulas quæruntor. Quod honestè & competenter ipsis ministratum fuerit cum gratiarum actione recipiuntor.

Hic euectionum numerus tantum in quibus locis ampliores redditus & ecclesiasticæ facultates erunt seruatur. In pauperioribus autem hæc mensura seruatur. Ex accessu maiorum minores ne grauantor. Qui paucioribus equis hactenus

De cens. exact. & proc.

vt consuerint pluribus ne vtuntor.

23. *Procu-
rationes.*

Sed nec episcopi, archidiaconi, aliusve quilibet quibus id debetur etiam apostolicæ sedis legati seu nuncii procuraciones, nisi quando personaliter visitabunt, absque manifesta & necessaria causa exiguto. Statutum personarum & euectionum cum visitabunt modum seruanto. Legati & nuncii sedis apo. si quando eos apud aliquem locum moram facere necessum erit, huc ne grauato. procuraciones ab aliis ecclesiis personisve quæ nondum procuracionibus eorum grauatae sient moderatè recipiunt. procuracionum numerus numerum dierum quibus huiusmodi moram faxint ne excedito. Si quæ per seipsam non sufficiet duæ pluresve in vnam coguntor. *Qui* visitationis officium exercebunt prædicationi, cohortationi, conreccioni, & reformationi vacanto. quæ sua sunt ne queruntor. *Qui* contrauerit quod accepit reddito. ecclesiæ quam grauassit tantundem impendito.

27. *Au-
thoritate.*

Item à monasteriis ob id quod in villis eorum oratoria erunt in quibus interdum monachi celebrant procuraciones ratione visitationis nemo ideo exigito, extorqueto.

16. *Quan-
to.*

Si quæ ecclesia alterius ecclesiæ ministris ex fundatoris tantum voluntate, cum nihil ab ea teneat, annuam procuracionem debebit: cum postea ecclesiæ cui procuratio debebitur ministrorum numerus creuerit, ni debitoris ecclesiæ facultates etiam creuerint, vt sine grauamine omnibus eam prestare possient, hi, ne ultra primam mensuram in ea obligati sient, rectè postulanto.

De consecratione ecclesie vel altaris. Tit. 40.

Ecclesia, nisi de dote prouisum ei fuerit, ne ^{8. Cum si-} consecrator. Qui eam fundasset, si & eam ^{cur.} consecrari faxit, ad eam dotandam ex debito tenetur.

Quòd si ecclesia non consecrata cuiuscunq; ^{10. Si ec-} feminis sanguinisve effusione polluta erit: aqua ^{clesia.} protenus exorcizata lauatur, & ita diuinæ laudis organa ne suspenduntur. At quàm citiùs potis erit consecrator.

Aqua autem huiusmodi per episcopum benedicta, & cum ea per alium, modo episcopum, rectè ecclesia reconciliator. At simplices sacerdotes hoc, cum ordinis episcopalis fiet, et si episcopus ollis demandasset, consuetudòve erit, ne faciunt.

Ecclesia ergo per hominum contentiones & ^{4. Propo-} rixas polluta si erit, ipsa tamen si & eadem & al- ^{suisi.} tare manebunt, per aquam cum cinere & vino benedictam rectè reconciliator.

Cùm enim ecclesiæ parietes in sua integritate manebunt, & altaris tabula mota enormitèrve læsa non erit, eius etiam ligneis ædificiis casu cõsumptis, ipsa & altare propterea denuo ne consecrantur.

Quòd si altare motum lapsive suppositus qui ^{1. Ad} sigillum continet cõfractus seu deminutus erit: ^{hac.} de integro consecrator. At ecclesiæ consecratio eius ergò ne repetitor.

Altare autem in quo tabula pontificali mini- ^{3. Quod in} ^{dubis.}

De cel. miss. & sac. euc. &c.

sterio consecrata fiet ita demum si mota enormiterve friata erit cōsecrator. Porrò oleum non cōsecratum consecrato oleo rectè cōmiscetor.

5. *Cum sis.* Sed & plura altaria in vna ecclesia & plureis simul episcopos consecrare fas esto.

2. *Tua.* Item episcopis in diocēsis suis tam dominicis quàm priuatis diebus dedicationem ecclesie suis impendere liceto.

7. *Consi-
luisi.* In quibus autem cœmeteriis excommunicatorum corpora inhumari continget, hæc aquæ aspersione solenniter benedictæ, sicut in dedicationibus ecclesiarum fieri consuevit, lustrantor, reconciliantor.

*De celebratione missarum, & sacramento
Eucharistiæ, & diuinis officiis. Tit. 41.*

De celebratione Missarum.

6. *Cum mar-
the.
in prin.*

Omnes eã formã canonis, qua ecclesia in corporis Christi sacrificio vtitur, seruanto. hæc apostolos à Christo, & ab ipsis eorū successores accepisse, licet quædam in eo sient quæ in euangelico textu non leguntur, credunto. Sanguis Christi noui ac æterni testamenti, id est nouæ siue vltimæ & æternæ promissionis confirmator esse intellegitor. In sacramento hoc visibilis forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, virtus quoque vnitatis & charitatis, tria hæc discreta accipiuntor.

7. *De ho-
mine.*

Vnde qui pro sui criminis conscientia indignum se missæ celebrandæ existumabit ad id se inreuerenter ne ingerito. Si quæ tamen neces-

fitas erit ob quam missarum solemnia intermittere nequibit: fraudulenter celebrare ne præsumito, fingito, néve cæteris circumstantiis peractis verba queis corpus Christi conficitur subprimito. Si faxit: Deo cui inlusit, & populo quæ decepsit reus esto.

In eo autem sacrificio aqua cum vino in sanguinem commutari creditor. 6. θεμελια
quaesivisti

Omnes enim de Christi latere sanguinem & aquam veram exisse, ipsúmque verum Deum & hominẽ esse credunto. Nemo humorẽ aquaticum phlegmãve fluxisse mentitor. Sic in Eucharistiã sacrificio aqua cum vino admiscetor. 8. In quada-
dam.

Plus tamen vini quàm aquæ in ipso sacrificio funditor. 13. Perni-
ciosus.

Nemo autem presbyter in pane fermentato, scyphove ligneo (et si hostiam, calicẽmve nõ habebit) nemo sine igne, & aqua sacrificio. Si quis sic ex aperta malicia, nemiãve socordia peccassit: officio & beneficio perpetuò priuator. 14. Lito-
rus.

Ceterum sacerdos postquam totum accepit Eucharistiã sacramentũ, semper, nisi cũ eadẽ die missã aliã celebrare debebit, vino perfúdito. 5. Ex par-
te.

Excepto autẽ die natalis dominici sacerdoti, ni causã necessitatis suadebit, semel in die vnicam solummodo missam celebrare satis esto. 3. Consu-
luisi.

Episcopus quoq; die cœnæ domini in ecclesia sua duntaxat, in qua chrisma cõfici debet, missarum solemnia celebrato. Cuicunq; sacerdoti quamvis dignitate præfulgenti vnam, vt dictum est, in die missam celebrare sufficito. 12. Te re-
ferente.

Ecclesiarum itaque prælati diligenter & pro

De cele. miss. & Sac. euch. & diui. offi.

defunctorum anniuersariis, & profesto, feriãve, quam vocant, secundum temporis congruentiã missarum solennia conuentialiter celebrant.

2. *Quidã* Peculiareis verò missæ nisi suo tẽpore, nisiue quis ob reuerentiam sanctæ Triadis, non etiam ex alia deuotione eas audire volet, ne celebrantur. Laici missam cantari sibi si volent: missas eiusdem diei pro viuorum ac manium salute audiunt.

4. *Consi-
lium.*

In diebus profestis cum missarum solennia in honorem magnę matris ac virginis celebrantur hymnus angelicus & symbolum ne decantantur. tantum in missa propria præfatio, quam dicunt, decantatur. Sic inter solennitatem & commemorationem discrimen ostenditur. Sed & canticum Ambrosii & Augustini in laudibus matutinis regulariùs omittitur.

6. *θεμα.
fi.*

Cum eum, pro quo in missa, vt eius animæ proficit holocaustum, orari consueuerit, beatum esse constitit, tunc, vt eius interuentione eadem oratio precantibus conferat, postulator. Si quis pro cœlicola orasit: quasi olli iniuriã faxit habetor.

De sacramento Eucharistiã.

10. *Sanct.*

Sacerdotes Eucharistiã in loco singulari, mundo, & signato semper honorificè conlocatã fideliter, ac religiosè adseruant. Plebes suas, vt in celebratione missarum cum salutaris eleuatur hostia se reuerenter inclinent, idẽmque faciant cum ad infirmum defertur, admonent. Hanc in decetũ habitu, mundo velamine superposito,

manifestè, & honestè, ante pectus, cum reuerentia, & metu diuini numinis ferunto, referunto. Semper lumen præcedito. Qui hæc transgressi fuerint prælati grauius puniunt. Ni faxint: diuina his primùm, dein Archiflamini Romani ultio esto.

De Diuinis officiis.

ECCLESIA RVM prælati, ac minores cleri- 9. Dolentes
ci diuinum officium nocturnum & diurnum, quantum eis deus duit, studiosè, ac deuotè celebrant. Noctes in comestationibus, fabulationibusve illicitis ne transigunt, nève syncopa continua matutinum transcurreunt. Missarum solennia frequentius celebrant. ipsis intersunt. Dum celebrantur in choro silentium agunt. Aures intentas ad diuina porrigunt. exteris laicorum conlocationibus ne intendunt. hæc sub pœna suspensionis vitant.

Presbyter matutinali officio completo pen- 1. Presbyter.
sum seruitutis suæ, id est, primam, tertiam, sextam, nonam, vesperamque persoluit. hæc competentibus horis, quatenus fieri poterit, ab eoscholasticisve publicè complentur. horis peractis, & infirmis visitatis, si volt, ad opus rurale ieiunus exito. Sic iterum necessitatibus peregrinorum, & hospitem, infirmorum, & defunctorum ad statutam vsque horam se reseruat. Septies in die deo laudem dicit.

*3 Maiores
in prin.* SACRAMENTUM baptismi tam paruulis,
quàm adultis vtiliter confertor. hoc sacramē-
to Christi sanguine rubricato culpā remitti, pe-
riculum vitari, & ad regnum cœlorum perue-
niri omnes credunt. Quin & paruulis fidem,
ac charitatem, aliásque virtutes, licet non con-
sentientibus, per virtutē baptismi infundi quoad
habitum, licet non quoad vsum, donec ad æta-
tem adultam peruenerint, dicere fas est.

*θεμ.α.
Verum.* Et originale quidem, cum absque consensu
contractum fiet, etiam absque consensu per hu-
ius virtutem sacramenti rectè relaxari intelle-
gitor. Actuale verò quod consensu contra-
hitur sine consensu non relaxari omnibus no-
tum est.

*θεμ.α.
sed adhuc.* Adultis autem amentibus, & dormientibus
nec originis quidem peccatum remitti existima-
tor. nemo peccatorum nisi ex integro remis-
sionem sperato. baptismi tamen caracter his,
dum ne contrariæ voluntatis obicem nactus
erit, ac etiam si qui ficti ipsum suscepserint, im-
pressus est. Quod si quis terroribus & suppli-
ciis violenter adtractus, ne detrimentum in-
currat, volens tamen baptismi sacramentum
suscepserit: æquè Christiani impressum caracte-
rem habet: ad obseruationem Christianæ fidei
rectè cogitor. At si quis cum nunquam con-
senserit penitus etiam cōtradixerit: ipse neque
rem, neque caracterem sacramenti suscipito. Et

fi dormientes, amentésve hi qui sic antè con-
tradixerint immerfi erunt: idem esto. Sin cate-
chumeni ante propositū baptifandi habuerint:
in necessitatis articulo rectè baptifantor.

Quòd si de quibus dubium erit an bapti- *2. De qui*
fati fient: his præfatis verbis rectè baptifan- *bns.*
tor. **SI BAPTISATVS ES: NON**
TE REBAPTISO AT SI NON ES BA-
P T I S A T V S : E G O T E B A P T I S O I N
N O M I N E P A T R I S , & C .

In baptifmo autem semper hæc, clemen- *5. Non ut*
tum aquæ, & verbum necessariò adfunt. Si *apponeres*
quod eorum etiam ex necessitate decrit: etfi
faliua quis linitus fiet, sine baptifmo intel-
legitor.

Vnde si quis puerum ter in aquam immer- *1. Si quis.*
ferit in nomine patris & filii & spiritus san-
cti: ni hoc quoque dixerit, **EGO BAPTIS-**
S O T E, baptifatus puer ne intellegitor.

Cæterùm cum corpus exterius & cor in- *4. Debitū*
teriùs baptifabitur, vtrobique paternitas, vt ita
dicam, & filiatio adesto. his baptifans & ba-
ptifatus adinuicem referuntor. hos inter di-
fcretio esto. Si quis tamen Iudæus inter Iu-
dæos in mortis articulo seipsum in aquam im-
mergens baptifafsit, & actutum decefferit:
hunc propter sacramenti fidem ad patriam e-
uolasse creditor. Si conualefcet: cum fidei
sacramentum non habeat, rectè denuo ba-
ptifator.

Græci baptifatos à Latinis ne iterum bapti- *6. Licet*
fanto, néve altaria in quib⁹ Latini sacerdotes sa-

De pres. non bapt. & de cust. &c.

crificassint, quasi inquinata, lauanto. Si quis faxit: excommunicatione percussus ab omni officio & beneficio ecclesiastico deponitor.

De presbytero non baptisato. Tit. 43.

2. *Apostolicam.* **P**RESBYTERVM, si in sanctæ matris ecclesiæ fide, & nominis Christi exomologesi perseuerans etiam sine baptismatis vnda obierit, ab originis peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium indeptum credere pium esto. Pro eo in ecclesiâ iuges preces ac sacrificia deo optumo maxumo offerre liceto.

3. *Veniens.* Qui enim Christianis parentibus natus, & inter Christianos conuersatus erit, quasi baptisatus fiet violenta hæc præsumptio, donec contrarium euidētissimis argumentis probatum erit, pro veritate esto. Qui verò ad ordines baptismi non suscepto promotus erit, post baptisatus per singulos ordines ad sacerdotium vsque promouetor. quod, an factum fiet, ambigetur, iteratum ne intellegitor.

1. *Si quis.* Itaque statim ac quis presbyter ordinatus se non esse baptisatum deprenderit, baptisator. sic iterum ordinator.

De Custodia Eucharistia, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum. Tit. 44.

1. *Statutus.* **I**N cūctis ecclesiis Chrisma, & Eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruantor. Is ad quem custodia spectabit, si ea incautè

Lib. III. Tit. XLV. & XLVI. 151

reliquerit, menses treis ab officio suspenditor. Si quid per eius incuriam nefandum inde cōtigerit: grauiori vltioni subiacteto.

Sed & clerici ecclesias supellecilibus propriis 2. Relin- alienisve ne exponūto, néve hæc in ipsis admit- qui. tunto. Tantūm si hostileis incurfus, incendiave repentina, aut aliæ necessitates vrgebunt: ad eas refugium hoc habetor. Cessante quoque necessitate res in loca pristina reportantor. Ecclesiæ dei basilicæ sunt. Oratoria, ministerii vasa, corporalia, & vestimenta ministrorum, pallas altaris clerici munda, nitida, habento, conseruanto.

De reliquiis, & veneratione sanctorum. Tit. 45.

ANTIQVÆ reliquiæ extra capsulam om- 2. Cum ex nino ne ostenduntor, néve venales expo- eo. nuntor. recēs inuentas, ni priūs autoritate Romani archiflaminis adprobatæ erunt, nemo publicè venerator. Prælati volgum ad eorum ecclesias venerationis ergō accedentem figmentis, falsisve documentis decipi ne sinunto. Sic, occasione quæstus ne quid fiat, cauento.

Nemo quoque aliquem pro diuo, etsi per eū 1. Audi- miracula fient, absque Romanæ ecclesiæ au- mitus. thoritate venerator.

De obseruatione ieiuniorum. Tit. 46.

OMNIUM apostolorum vigiliæ, præterquã 2. Consiliū Philippi & Iacobi, ac Ioannis Euangelistæ

De obser. ieiuniorum

in obseruatione ieiunii celebrantur. In aduentu quoque domini apud quos consuevit ieiunium agitur. Sanctorum vigiliae quorum festiuitates secunda feria celebrari oportebit praecedenti sabbato ieiunium habento. De festiuitate tamen Bartholomaei apostoli celebranda consuetudo regionum seruatur. Diebus quadragesima si quis famis tempore in annonae inopia carnes comedere coactus fiet: sine fraude esto. Cum ipsis tantum qui hoc faxint ecclesia, ne illis imputetur, ad dominum preces fundito. Debilibus in sabbato, si non repugnabit regionis consuetudo, carnes sumere liceto. Sed etsi consuetudo non patietur, debilibus tamen & infirmis ne quod propterea periculum emergat episcopi locorum vidento. Infirmis in quadragenario aliisque solennibus ieiuniis esum carniuum, si postulabunt, & vrgens necessitas exiget, recte indulgento.

3. *Explicatio*
vi.

Sed & qui nec voto, nec regulari obseruantia adstricti sunt, in sexta feria, si festum dominicae anthropogenensis ipso die euenerit, carnis vescendi potestatem habento. Si quis tamen deuotionis ergo abstinere volet: sine culpa esto.

1. *En*
parte.

Cum eadem anthropogenensis domini, beatæ Mariae apotheosis, alicuiusve apostolorum festiuitas feria secunda contigerit, die, vt dictum est, sabbati eam praeeunte, item beati Mathiae apostoli vigilia ieiunator.

De purificatione post partum. Tit. 47.

Mulieres, si post prolem emissam acturæ gratias ecclesiam intrare voluerint, nulla proinde peccati mole grauantur. Si tamen ex veneratione aliquandiu abstinere volent: deuotio earum ne improbator. 1. Volens.

De ecclesiis ædificandis, vel reparandis. Tit. 48.

De ecclesiis ædificandis.

Episcopo, quominus indigenti populo super basilicarum erectione & institutione prouideat, iuramentum de rebus ecclesiæ non alienandis ab eo præstitum ne officito. 6. Tit. 48.

Itaque si quæ villa ab ecclesia parochiali adeo distabit, vt eius parochiani eam sine difficultate adire nequeant, ipsaque ecclesia redditibus abundabit, vt præter villæ prouentus minister eius commodissimè sustentari possiet: episcopus parochianis petentibus ibi ecclesiam ædificato. 3. Ad audientiam. 1.
Sacerdotem in ea ad præsentationem rectoris ecclesiæ maioris cum canonico fundatoris ad sensu instituito. Is ipsius villæ obuentiones ecclesiasticas percipito. Matræ tamē ecclesiæ aliquo in sacerdotis vsu adsignato competens in ea honor pro loci facultate seruator. Eiusdem matræ ecclesiæ persona virum idoneum præsentare si differet, opusve impediet: episcopus nihilominus idem opus ad perfectionem deduci

De eccle.ædif. vel rep.

facito. virum bonum instituito.

2. *Cum
dicat.*

Sed & vbicunque tot simul leprosi sub comuni vita congregati erunt, vt ecclesiam cum cœmeterio sibi constituere, & proprio gaudere possient presbytero: hoc sine contradictione permittitor. At veteribus ecclesiis de iure parochiali iniurii ne sunt. Tantùm de hortis, & nutrimentis animalium suorum decumas dare ne coguntor.

De ecclesiis reparandis.

1. *Quicum
que.*

QVICUNQUE ecclesiasticum beneficium habent, omnino ad reſtauranda, ipsasve ecclesias emendandas adiuuanto.

4. *De his.*

Qui ergo parochiales ecclesias habent, ad reparationem & institutionem ecclesiarum, cum opus erit, de bonis ipsius ecclesiæ, si quæ ipsis supererunt, conferre coguntor. Sic eorum exemplo cæteri inuitantor.

5. *Ad au
dientia. ij.*

Quòd si quis in ecclesia seculari regularis canonicos ordinare volet: hoc de consensu dicecesani episcopi facito. Clericis tamen secularibus, si qui in ea supererunt, dum vixerint, ibi, ali-biue necessaria prouidentor. **Q**uamdiu autem necdum canonici in ea erunt, ollis, cum nulli sint, eorumve ecclesiæ priuilegium ne petitor, néve conceditor.

De immunitate

De immunitate ecclesiarum, & cæmeterij, & rerum ad eas pertinentium. Tit. 49.

De immunitate ecclesiarum, & cæmeterij.

Liber homo quatumcunque grauia maleficia 6. Inter alia. perpetrasset, si ad ecclesiã fugerit, ab ea uolenter ne extrahitor, néve inde ad mortem, aut pœnam, ni publici latrones nocturniue agrorũ depopulatores fuerint, itinera frequentata, strataiue publicas aggressioni in insidiis obsidentes, damnator. Rectores ecclesiarum ipsi membra & vitam obtinento. At super hoc quod iniquè faxit aliàs legitimè punitor. Quod si seruus ad ecclesiam confugerit: postquam de eius impunitate dominus clericis iuramentum præstiterit, ad eius seruitium redire compellitor. alioquin ab ipso rectè occupator.

Si quis tamè impunitatem excessuum suorum 10. Immunitatem. per ecclesiæ defensionem sperans homicidia, mutilationesue membrorum in ipsis ecclesiis, aut eorum cæmeteriis commiserit: immunitatis priuilegio ne gaudeto.

Ecclesia enim dei domus orationis esto. vn- 5. Cum ecclesia. de ob id ipsum seculares iudices causas ubi de sanguinis effusione & corporali pœna agetur in ecclesiis cæmeteriisue ne agitato. Si faxint: anathematis pœnam timento.

Sed & ecclesiæ, in qua diuina mysteria celebrantur, licet adhuc consecrata non erit, priuilegium immunitatis ne adimitor. 9 Ecclesiã Obsequiis diu-

De imm.eccl.& cœmet.

nis destinata nemo temerè prophanato.

Et rerum ad eas pertinentium.

3. *Iudica-
tum.* **R**usticos ecclesiæ ruribus eius relictis in possessionibus priuatorum culturam exhibere defensor prouinciæ ne permittito.

1. *Vt in do-
mibus.* In domibus quoque ecclesiarum missus, comes, iudexve publicus, seu minister quasi pro consuetudine placitum, vt vocant, hospitiumve ne vendicanto. In publicis locis domos ad hoc constituunt, habento.

4. *Noti-
minus.* Item consules ciuitatum, & rectores, aliæve potestatem habentes ecclesiæ onera ne imponûto, neve eas angariis affigunt. Siue fossata, expeditiones, aliæve sibi conficiunda putabunt, de bonis ecclesiarum, clericorû, & Christi pauperum vsibus deputatis compleri ne faciunt. iurisdictionem & authoritatem prælatorum in hominibus eorum ne minuunt. Si tamen episcopus & clerus tantam necessitatem vtilitatem ve aspexint, vt absque vlla exactione, ad releuandas communes necessitates, laicorum facultatibus nõ suppetentibus, subsidia per ecclesias conferenda existiment: ratum esto. Qui consules aliæve hæc contra commiserint, ni commoniti cessassint, tam olli, quàm fautores eorû excommunicationi subiacento. Donec competenter satisfaxint communioni ne redduntor.

7. *Ad-
uersus.* Cum autè predictæ necessitatis casus ingruerit, prius Romanus pont. consulitor. Is communibus vtilitatibus prouideto. Tum demum quæ à clero conlata erunt laici hæc cum gratia-

rum actione humiliter, & deuotè recipiunt. Alioquin quæ constitutiones sententiæ à talibus, seu eorum iussu mandatu promulgatæ erunt inritæ & inaneis habentor, nullo tempore valent. Qui aduersum hæc admiserint, donec satisfaxint, etiam post regiminis sui tempus, eorumque successores ni intra mensem satisfaxint, ecclesiastica censura conclusi manent. Sic qui in honore substituetur in onere succedito.

Prælati tamen nullum Romanæ, suæve ec-^{2. Perue-}
clesiæ nomine, aut alio modo à murorum vigi-^{nit.}
liis, cum ciuitatem custodiri oportebit, excusa-
ri patiuntor. Omnes ad hoc generaliter com-
pelluntor.

Iidem prælati vt procurationem, seruitiũm.^{8. Quia}
ve legato, seu aliis impendant, à subditis plus,^{plerique.}
quàm soluent, ne exiguntor. in eorum damnis lu-
cra ne sectantor, néve prædam in subiectis que-
runtor. Qui præsumpserit extorta restituito. Tã-
tundem pauperibus elargitor. Superior, apud
quem querela deposita erit, si negleget exequi,
canonicæ ultioni subiaceto.

*Ne clerici, vel monachi secula-
ribus negociis se immi-
scent. Tit. 50.*

MOnachi, clericive lucri causa ne negociã.^{6. Secunda.}
tor. proinde vt nec laici ecclesias ad firmã,
ita nec monachi à clericis, laicisve suo nomine
firmas quaslibet habentor. Si quis quid eorum
faxit: anathemate feritor.

Ne cle. vel mona. sec. neg. se immi.

7. Relatiō Quōd si cuius monasterii monachi seculariter viuent, & alios exemplo suo conrumpent: ad obseruantiam regulæ compelluntor. Si temerè resistēt: his eiectis alterius ordinis fratres in id monasterium (si non in suo ordine reformari poterit) inducuntor. Sic impiorum labores iusti edunto. Ad sui ordinis obseruantiam reuerti coguntor.

1. Multa sunt.

Nemo enim deo militans negociis secularibus se implicato. In his autem & hæc habentor. Si quis plus iusto adpetet: id turpe lucrum esto. Si munera iniusta accipiet, dabit, si pro seculari quæstu aliquem pretio conducet, si contentiones, lites, rixasve amabit, si in secularibus tribunalibus, nisi pro pupillorum, aut viduarum defensione disputabit, si conductor secularium rerum, procuratorve erit, si turpis verbi factive ioculator erit, aut iocum secularem diliget, si aleas amabit, si ornamentum proposito suo inconueniens quæret, si in deliciis viuere volet, si gulam & ebrietatem sequetur, si pondera iniusta mensurasve habebit, si negocium iniustum exercebit, si canes, & aues ad venandum sequetur, si quib⁹ causis frustraneis intererit: hæc, & similia ministris altaris dominici, ac monachis interdicitur.

8. Sicut.

Hæc vt seruentur, episcopi clericis sibi subditis imprimis tabellionatus officium per beneficiorum subtractionem adpellatione postposita interdicuntor.

2. Sacerdotibus.

Deinde sacerdotibus, & clericis suis, ne ministri laicorum fiant, neve in rebus eorum procurato-

res existant, publicè denunciato. Qui si faxint, & occasione administrationis ipsius propter pecuniariam causam in fraude deprehendantur: oillis ab ecclesia ne subuenitor.

Nemo itaque clericorum procuraciones vil-
larum, iurisdictionesve seculares sub principi-
bus, & secularibus viris, vt iuridicus eorum fiat, exerceto. Si quis aduersus hæc seculariter aget: ab ecclesiastico ministerio alienator. Si quis autem religiosorum aliquid eorum adtentasit: districtiùs punitor. 4. Sed nec

Clerici enim in sacris ordinibus constituti iu-
diciu sanguinis ne exercento. Truncationes membrorum per se ne faciunt, neve inferundas iudicant. Qui faxit honore & loco priuator. Vnde nemo sacerdos vicecomitis, præpositiue secularis officium habeto. Si quis contraxerit, ni commonitus emendabit, excommunicationi subiacteto. 5. Clericus

Denique sententiam sanguinis nemo clericus
dictato, proferto, neve sanguinis vindictam agi-
tato, aut vbi agitabitur interesto. Si quis hæc occasione ecclesiis, ecclesiasticisve personis dispedium aliquod intulerit: per censuram ecclesiasticam compecscitor. Clericus literas pro vindicta sanguinis destinandas ne scribito. hæc cura in curiis principum laicis committitor. Nemo clericus ruptariis, quos vocant, aut balistaris virisve sanguinû huiusmodi præficitor. hypodiconus, diaconus, sacerdosve chirurgiæ artem, quæ adustionem, incisionemve inducet, ne exerceto. Nemo purgationi aquæ feruentis, aut 9. Sententiam.

Ne cler. vel mon. sec. neg. se imm.

frigidæ, ferrivæ candentis ritum cuiuslibet benedictionis, aut consecrationis impendito. Monomachia nihilominus vt ante prohibitæ sũto.

3 *Nõ ma-
gnopere.*

Immo nemo post votum religionis, & emissam in loco religioso professionem ad physicã, legesve mundanas legidas exiit. Si quis exierit: ni ad claustrum suum intra duũm mēsum spatium redibit, vt excommunicatus ab omnibus vitator. In nulla causa, si patrocinium præstare volet, auditor. Reuorsus in choro, capitulo, mensa, & ceteris vltimus fratrum esto. Spem totius promotionis, absq; sedis apo. misericordia, amittito.

30. *Super
specula.*

Tales autem sententiam excommunicationis ipso facto incurrunt. Tam à diocesanis, & capitulis ipsorum, quàm cæteris episcopis, quorum in diocesis studebunt, excommunicati, & prædictis pœnis obnoxii publicè nũciantur. Hæc ad archidiaconos, decanos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos personatus habentes etiam presbyteros (ni ab his intra præscriptum spatium cessassint) extenduntur, seruantur.

LIBER QVARTVS.

DE SPONSALI-
BVS ET MATRI-
MONIIS.

Tit. I.

EDICTVM de contrahundo ma-^{23. Cum}
trimonio prohibitorium esto . ad ^{apud.}
id solus partium consensus suffi-
cito . ideóque illud & surdus &
mutus contrahere valento. Quod
verbis non potest signis declarator.

Sanè in cæteris verba consensum exprimen-^{25. Tuz.}
tia ecclesia desiderato.

Furiosus autem, cùm consensum non habeat, ^{24. Dile-}
contrahere ne valet. ^{ctus.}

Quod si quis fingens cum muliere contrahe-^{26. Tuz.}
re verbis vtetur dubiis animo duntaxat eam de-
cipiundi, & mox carnaliter eam cognoscet: ec-
clesia quæ de internis non iudicat pro matri-
monio iudicato . hæc tamen si reapse ita sient:
matrimonium defectu consensus reapse nul-
lum esto.

Sed etsi inter aliquos ita fortè contrahentur ^{7. Ex lite}
sponsalia, vt vnus quod alter proponit non ^{ris. 1.}
tellegat: iudex, si matrimonium contracturi
ad id faciendum scientia, & ætate idonei sient,
dispicito. eo cognito ad communem rei intelle-
gentiam recurrito. Vterque contrahētium ver-

De spon. & matri.

ba prolata in eo sensu, quem rectè intelligentibus generare solent, accipere cogitor.

28. *Consultationi* Quæ verò mulieres ad valvas ecclesiæ cum sponſis benedicundæ venientes reclamabunt, ſeque nunquam in eos conſenſiſſe adfirmabunt, ſponſis legitimè contrarium probantibus ne audiuntor. Quod ſi accepta benedictione actutum à ſponſis ante copulam auſugient adſerentes nunquam ſe debitè conſenſiſſe, ſed inlato metu compulſas, animo licet diſſentirent, verba conſenſus protuliſſe: ſtatim ne repelluntor. De metu, qualis fiet, anquiritor.

6. *De muliere.* Non enim quælibet vis contractum matrimonium ſeparato.

13. *Veniens* Si mulier inuita cuiquam nubtui conlocata, quæ nec in eum poſtea conſenſerit, alteri ſubinde nubſerit: matrimonium teneto. hic, vt eam recipiat, & maritali tractet adſectu, monitione præmiſſa compellitor. Alioquin & is, & ſi qua ſit quam fortè ſuperinduxerit, & eius parentes, ſi impediunt, excommunicantor.

11. *Nō eſt.* Parentes dico: Nam & ſi fortè filiorum vxores detinebit pater, nec ollis reſtituet: quamuis ſibi cum eis diſcordiam eſſe cauſabitur, ad id faciundum cenſuris eccleſiaſticiſ cogitor.

21. *Ad id.* Porrò, vt ad rem redeamus, quamuis puella necdum nubilis, & renitens nubtui conlocata fiet, ſi tamen poſt nubileis annos aliquanto tēpore, dimidio fortè anno, viro cohabitauit: cōſenſiſſe intellegitor. eū ſi dimiſerit: reuerti cogitor. Si quos teſtes ad probandum diſſenſum producet: ne recipiuntor. Tanti temporis mo-

ra probationem excludito. Idcirco vterque ad alterum nubtiali adfectu tractandum compellitor. Si tamen ad religionem conuolare volent: fas esto. At ollis, si ad illicitos concubitus transferint, pœnitentia indicitor.

In nubtiis ergo contrahendis plenissima securitas esto. Atque ideo si timebitur ne puellæ, cuius de matrimonio lis erit, metus, coactiove inferatur: eam iudex tuto in loco, donec causa terminata fiet, conlocari facito. 14. Cum locum.

Denique liberruma matrimonia sunt. Vnde & in his contrahendis pœnalis stipulatio improbator. 29. Gemma.

Cæterum qui consentienti mulieri promiserit eam se ab eo tempore pro coniuge habituram, eam ne dimittito. Ad eandem, dimissa si quâ superinduxerit, reuertitor. Eam maritali affectione tractare ecclesiastica censura cogitor. Nemini enim sine manifesta fornicationis causa vxorem dimittere liceto. Sed & tunc aut eam sibi reconciliato, aut ipsâ viuente contineto. 9. Ex parte.

Vnde qui mulierem aliquam tametsi non patriæ suæ legibus sed alterius vxorem ducet, eam ne dimittito, aliâve superinducito. Si faxit: euangelicæ legis transgressor pœnitentiæ subiicitor. à secunda separator, & ad priorem redire cogitor. 1. De fractura.

Immo & si quis tantum cum aliqua contrahere iurasset: ni rationabilis causa obsistet, iuramentum implere monetur. Ni adquiescet, ecclesiastica censura compellitor. 10. Ex liberis. ii.

Sanè ad id faciendum, etiam si iurasset, prius 17. requisitum fuit.

De spons. & matrim.

quàm cogatur, monetur.

15. *Com.
missum.*

Quod si quis cum aliqua contracturum se iurasset, & religionem ingredi volet: ut iuramento satisfaciatur, primùm contrahito. mox, si res integra fiet, ingreditur.

2. *Præ-
terea, i.*

Quod si qui de contrahendo matrimonio purè, & absque conditione fidem sibi duerint: eam ut obseruent, monentur. Si ambo ad hoc induci haud possent: tolerantur.

5. *De illis*

Itaque si quis præstito iuramento se aliquam ducturum promittet, seque eadem incognita aliò postea cõuertet: mulieri, si non amplius in factò processint, ad alia vota transire fas est. Si tamen quominus consummatum fiet matrimonium per eam stetit: ab eadem de periurio pœnitentia recipitur.

22. *Sicut.*

Præterea sponsalia de futuro etiam iurata per secunda sponsalia de præsentì soluuntur, per secunda de futuro ne soluuntur.

35. *Ve-
mens, ii.*

Si tamen sponsalibus de futuro accesserit & copula: per alia sponsalia etiam de præsentì ne soluuntur. Alioquin de præsentì sponsalia (ni per metum qui in constantè virum cadere possent contracta sient) tenentur.

36. *is qui
fidem.*

Qui ergo mulieri iuper cõtrahendo matrimonio fidem dicit carnali copula subsequuta, et si alteram ducet, & cognoscet, ad primam reuertitur. Cum qua licet præsumptum tantùm matrimonium fiet, tamen aduersum præsumptionem hanc probatio ne admittitur. Secundum nec verum nec aliquod existimatur.

32. *Ado-
lescens.*

Adolescens tamen qui verbis de futuro sibi

desponsatam, sæpe licet expertus, reapse non cognoscens, cum alia postmodum verbis de præsentem contrahet, non primam, quicum matrimonium verum præsumptumve non fuit, sed posteriorem habeto.

In summa: si inter quos consensus de præ-^{31. Si in-} sentem legitimus interuenerit, seu iurassint, seu ^{ter viri.} nec iurassint, alterutri ad alia vota transire nefas esto. Si faxit: posterius matrimonium, etsi copula subsequuta fiet, separator. primum valet. Sin de futuro tantum consensint, licet iurassint, si mox mulierem alter verbis de præsentem desponsassit, hi ne separantur. Ollis tamen pro violata fide pœna inrogator.

Si autem quis filiam suam alicui desponderit, ^{4. Ad} moxque detecto inter sponfos impedimento ^{audiendi.} eam alteri prioris fratri, licet ex alia matre, conlocare volet: ne permittitor. Si se facturum iurassit: vt de inlicito iuramento pœniteat inducitor.

Sponsam enim alterius maxumè nubili ætati ^{8. Spon-} proxumam nullus consanguineorum sibi ma- ^{sam.} trimonio conlocato.

Vnde si maior septennio minorem septen- ^{3. Iuuenis} nio duxit vxorem, & eam domum traduxit: tali ex contractu publicæ honestatis iusticia oritor. puellæ consobrinam si quam postmodum ducet: ab eadem separator.

Sed et si grauis & fide digna persona eos qui ^{27. Cum} nubtias contracturi sunt sibi esse proximos de- ^{in tua.} nunciassit, & de fama, vel scandalo docuessit,

aut de eo iudex per seipsum de plano certifica-
ri possiet: nedum iuramenta parentum pro ma-
trimonio sponte oblata ne recipito, verum &
contracturos (si monitos ad id induci haud po-
tis erit) vt à tali contractu desistant, vel contra
famam alia propinquorum iuramenta pro ip-
sius arbitrio exhibeant, compellito. Sin talis per-
sona non fiet, aut de fama, vel scandalo edoceri
non poterit: ad desistendum moneto, non com-
pellito.

12. *Præ-
terea. ii.* Immo si viri mulierem petentis consanguini-
neus cum ea se deliquisse proponet, sed hoc ip-
sum ob metum fortè & potentiã mulieris con-
fiteri differet: matrimonium (ni iuramētum in-
teruenerit) districtè prohibetor.

19. *In præ-
sentia.* Præterea tamen si vxor virum captiuum for-
tè, vel peregrinũ diu præstolata fiet, ni tamen
de eius morte certum nuncium recepit, ad al-
terius consortium ne conuolato, nève conuo-
lare permittitor.

18. *Cũ in
apostolica* Sanè litispendentia super matrimonio quod
reapse nullum erat secundum contrahi ne im-
pedito. Contrahenti tamen pœnitentia indi-
citor.

20. *Inter
opera.* Omnibus autem (vt rem absoluamus) qui po-
blicas mulieres de lupanari extraxint, & vxores
duxint, ollis quod faxint in remissionem pecca-
torum proficito. Errantem enim ab erroris sui
semita reuocare maxumum inter opera chari-
tatis esto.

De desponsatione impuberum. Tit. 2.

Pveres, qui à pube vocati sunt, licet à quibus^{3. Puberes}dam ex annis existuntur quatuordecim, quamvis & tardissimè pubescant: veriùs tamè qui ex habitu corporis pubertatem ostendunt, vt generare iam possient, puberes sunt. Sic & quæ in annis puerilibus parit puerpera esto.

In impuberibus autem hæc seruantor.

Ii, quorum vterque, vel alteruter ad ætatem^{2. Vbi.} legibus vel canonibus determinatam non peruenit, coniungi prohibentor. Interueniente tamen vrgentissima aliqua necessitate, vt pro bono pacis, talis con iunctio tolerator.

Matrimonium ergo si cum minore septen-^{13. Ad}nio contractum fiet, vtpote quod nõ est, ne ad-^{dissoluen-}cusator. At verò contrahendum, vt impediatur,^{dum.} denunciari valet. denunciatione pendente ne quid innouator, adtentator.

Quod si puella, cum vir eam desponsauit, nu-^{14. Tunc.}bilis non erat, nec tatemæ prudentia subplebat quamvis eandem subarrasit, inter eos non matrimoniũ, sed sponsalia contracta intellegũtor.

Quæ si impuberes septennio maiores contra-^{7. De illis}xint: neuter ante pubertatem resilito. Sin tem-^{i.}pore contractus vnus pubes erat: is ne resilito. Alter, si volt, pubes factus resilito.

At si quis puellæ necdum septennis à se pri-^{4. Literas}dem in cunis desponsatæ matrem vxorem accepsit: matrimonium ne soluitor. huiusmodi enim desponsationes nullæ sunt. Sin eum puella septimum iam annum transgressa ducet: cum ex

De despon. impuberum.

eo tempore sponsalia placere consuerint, diuortium inter eos promulgator. Olli nec matrem, nec filiam habere permittitor.

3. *Accessit.*

Itaq; si puella nondum septennis desponsata alicui fuit, nec in eum postea consenserit, & is ab huiusmodi desponsatione per episcopum fuerit absolutus: matrimonium inter eum & puellæ matrè celebratum inuolabiliter obseruator, proles legitima esto. Sin iam septennis: licet is à desponsatione puellæ ipso iure absolutus fuerit, cum in eum consentire noluerit, eum tamen habere matrem, cuius gnata sibi fuerit desponsata, inhonestum esto.

6. *Continebatur.*

Si cui puella ante nubileis annos nubtui conlocata, & ab eo traducta, ad nubileis annos perueniēs alii nubendi licentiā petet, seq; in eū haud consensisse adseret: illa, viro se eam cognouisse iurante, ne auditor. Sed & si pubertati proxima, consentiēsq; desponsata, & à viro cognita probabitur: maxumè cum eam parentes ætatis legitimæ fuisse faterentur, idem esto. Porro ex sponsalibus cum impubere septenni factis publicæ honestatis iusticia oritor.

8. *Ano bis.*

Itaque licet dixerimus impuberes sponsalia contrahentes ante pubertatem quidem haud debere separari, at post pubertatem, si cōtradident, posse: si tamen carnis commixtio ante interuenerit, nec possunt.

10. *Attentiones.*

Sanè solus nusus carnalis copulæ matrimoniū ne facito.

9. *De illis.*

Si tamen ita fuerint ætati proximi vt potuerint commiscerier: hi (ni intercesserit violētia,

eaque continua) ne separantur.

Nam si violentia inducta etiam pubes cum ^{11. Exli-} impubere sponsalia contraxerit: cum ad adultam ^{teris.} ætatem expectare ne cogitor. olli virum alium accipiendi libera facultas tribuitur.

Pater autem adultum filiū non consentientē ^{1. Tunc} matrimonio ne conlocato, nondum adultum ^{nos.} cui volt conlocato. Is, postquam ad perfectam ætatem peruenerit, omnino hoc adimpleto.

Porro licet sponsalia cum minore septennio ^{12. Duo} contracta per cohabitationem post septennium ^{pueri.} conualescere, & publicam honestatem inducere dixerimus: per matrimonium tamen soluuntur.

De clandestina desponsatione. Tit. 3.

Clandestina coniugia penitus inhibentur. ^{3. Cū in-} Ollis ne quis sacerdos interesse. Cū qui ^{hibitio.} contracturi erunt, in ecclesiis per presbyteros ^{in prin.} publicè proponitur. competens terminus præfinitur. Intra eum qui volunt & valent impedimentum opponunt. Presbyteri nihilominus ex officio de impedimento anquirunt. Probabilis coniectura si erit: donec, quid faciendum fiet, adparensit, contractus inhibetur.

Si parochialis sacerdos taleis nuptias prohibere ^{θεμα. fi.} negleget, aut etiā regularis qui eis interesse præsumserit: ab officio triennium suspenditur. Si colpæ qualitas postulabit: grauius punitor. Qui taliter etiam in concessio gradu contrahere præsumpsit pœnitentio. Qui verò ad impediendas legitimas nuptias dolo malo proce-

De sponsa duorum.

- θεμια.* sint canonicam vltionem ne effugiunto.
Si quis. Quod si qui claudeflina vel interdicta coniu-
gia etiam ignoranter in gradu prohibito cōtra-
xint: soboles in legitima censetor. Sic & si ambo
impedimentum scientes etiam in cōspectu ec-
clesiæ præter omne interdictū contrahere præ-
sumpsint, idem esto.
- 2. Quod nobis.* Sanè si matrimonia ita occultè cōtracta sūt,
vt inde legitima probatio non adpareat: qui cō-
traxint ab ecclesia ne compelluntor.
Sin contrahentes postea publicabunt, ni causa
rationabilis erit, ab ecclesia recipiuntor. tanquā
à principio in conspectu ecclesiæ contracta cō-
probantor.
- 1. Si quis.* Si quis autem aliquam clām & in furno def-
pōsalsit, & mulier desponsationem negabit: vi-
ro probatio incūbito. in cō trario casu idē esto.

De sponsa duorum. Ti. 4.

- 5. Tuas.* **P**ostquam inter legitimas personas consen-
sus interuenerit de præsentī, si cum aliis po-
stea de facto contrahant, quod prius iure factū
fuerat ne irritator.
- 1. Duobus* Fides enim in duplici differentia cūm fiet, pa-
ctionis, & consensus, pactionis quidem fidem
si quis alicui duerit, aliam ne ducito. Si faxit: ob
fidem mentitam pœniteto. cum hac tamen pro-
xima maneto. Sin verò consensus: aliam ne
ducito. Si faxit: dimittito, priori adhæreto.
- 2. Acces-
pisti.* Itaque si quam per fidem consensus alter sibi
desponsatam habuerit vxorem accepseris: eam

tu dimittito. ea nūquam vxor tibi legitima esse valet. Dies 40. in pane & aqua cum 7. sequentibus annis pœniteto.

Sed & si inter aliquos de præsentis consensus ^{3. Licet.} interuenit: seu interpositum fiet iuramentum, seu nō, mulier alteri ne nubito. Si nubserit: quāuis carnis commixtio subsequuta fiet, ab eo separator. ad primum reuertitur. ad id ecclesiastica districtione compellitor.

Quod si super huiusmodi desponsatione de ^{4. Tut.} præsentis erit, & prouocabitur: prouocanti, ne pendente adpellatione aliubi contrahat, interdicitur. si nihilominus faxit: matrimonium irritator.

De Conditionibus adpositis in desponsatione, vel in aliis contractibus. Tit. 5.

QVI aliquam vxorem accipere iurassit, si ea ^{3. De illis.} tantum sibi donauerit: is si nolentem soluere non accipiat (ni de præsentis consensus, aut copula subsequuta fiet) periurii reus ne habetor.

Sed nec is, qui in aliquam etiam per verba de ^{5. Super eo} præsentis consensit si pater suum præstaret adfensum, nisi volūtas patris intercedat matrimonium consummare cogitor.

Qui tamen sub hac ipsa conditione aliquam ^{6. Per tuas} desponsassit, & ante conditionis euentum desponsatam cognoscet, à conditione recedere intellegitor.

Sed & si in cōtractu matrimonii turpis condi- ^{7. Si con-}

ditiones.

Qui cle. vel voué. mat. cont. poss.

tio vel impossibilis adponetur: cōditio vitiator, contractus valet. Si tamē turpitu do circa substantiam matrimonii versabitur: cōtractus quoque vitiator.

1. *Quicumque.* Alioquin si aliquam sub turpi conditione desponsasit: eam ne relinquito, conditio frangitor, desponsatio inrefragabiliter tenetur.

Hæc de matrimonio. In cæteris contractibus hæc seruantor.

2. *Cū sit.* Mancupium ea conditione manumissum vt monachus fiat, alioquin in seruitutem reuertatur, acceptata conditione manumittentis voluntatem ne præterito.

4. *Verùm* Si verò sub conditione alicui ecclesiæ possessio donata fiet: ni fors sub tali conditione conlata erit, vt ea cessante reuocetur, à donatore ne reuocator.

Qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere possunt. Tit. 6.

3. *Memimus.* **Q** V I se religioni vouerit, professionem faxit, habitum suscepit, is si postmodum aliquam sibi matrimonio conlocabit, ab ea recedito, eò vnde digressus est reuertitor. Sin tantùm vouerit: quod postea contraxerit matrimonium ne rescinditor.

4. *Consult.* Sed & si mulier habitum mutasit, velùmque de manu presbyteri sumpserit, non tamen propriis renunciauit, claustrum non intrasit, nec in manu episcopi, abbatis, aut abbatissæ, aut super altare professâ fiet, vel obedientiam pollicita: susceptus quidem habitus ne nubat impedito.

Si nubserit etiam post annum: sic statum.

Immo & nonnunquam ex causa, ut si timore *5. Veniens* aliquo inducta continentiam simpliciter promiserit, contrahendum ne impeditor. ecclesia cum ea dispensato.

In summa: votum simplex matrimonium *6. Rursus* contrahendum impedito, contractum ne frangito. Apud deum tamen non minus quam solenne obligato. Itaque si quis voto castitatis emisso postea se aliquam ducturum vxorē iurasset: pro temerario iureiurando pœniteto. votum seruato.

Solenne autem votum & contrahendum *7. Insuperstante.* impedito, & postea contractum dirimito. Vnde si mulier in manibus religiosi alicuius ordinis votum castitatis emisit, licet ea lege ut in domo propria cum omni substantia sua remaneret, & in eiusdem ordinis habitu biennium fortè postea permanferit, tametsi in vouendo modica aliqua coactio interuenerit, illa contineto. habitum si dimittet: resumito. Si nubet: iniqua cōiunctio esto.

Sed nec diaconus, nec hypodiamonum *1. De diacono.* matrimonium contrahunt. Si faxint: tametsi in regulareis facti separantur. ois pœnitentia indicator. ea peracta officio dispensatiuè restituntur. Si perfectioris vitæ sient: etiam superiorem ordinem indispiscuntur.

Interdum hypodiamono taliter contrahenti *2. Ex lege parum.* monasterii ingressus iniugitor. post laudabilem conuersationem ad maiorem ordinem promotetur. Sin nolet religionem ingredieris nec ad maiorem adspirato, nec in hypodiamonatu mi-

De eo qui du. in ma. quã pol. per ad.

nistrare permittitor . certè in minoribus ministrato.

*De eo qui duxit in matrimonium
quam polluit per adulterium. Tit. 7.*

3. *Super hoc.* **S**IT quis vxore viuente cum aliqua adulterabitur : cū adultera, si in mortem vxoris machinata fiet, siue olli de ea ducunda fidem duerit, siue non, ne contrahito.

6. *Significasti.* **S**IN neuter machinatus fiet : is cum eadem, quam sine fidei datione vxore viuente cognouerit, rectè contrahito.

7 *Veniens*
8. *Si quis.* **S**ED etsi eidem vxore viuente fidem duerit, vel cum eadem contraxerit, non tamen cognouerit: matrimonium post mortem vxoris cum ea contractum teneto.

2. *Significauit.* **V**ICE versa, si quis vxore prima viuente, quamuis non cognita, scienter cum secunda contrahet, eamque cognoscet: mortua prima secundam ne habeto. Si tamen prima reapse vxor non fuit: secus esto.

1 *Propositum est.* **A**T qui superflite vxore cum secunda ignorante sciens prudens contrahet, prima mortua à secunda, si is petet, ne separator. illa, si petet, separator.

4. *Ex literarum.* **I**N summa: qui viuente vxore etiam separata secundam ducet vxorem, prima quoque mortua à secunda separator. At vbi de adulterio pœnituescit, cum alia contrahere valet.

5. *Cum haberet.* **Q**UOD si viuente legitima vxore, nec separata, cum secunda contrahet, mortuamque vxore diu,

vt per decénium, maxumo etiam scandalo moratus cum secunda fiet, totidémque fortè liberos procreasit: ab ea separator. vterque pœniteto. vterque perpetuò contineto. vterque tamen liberis suis pro modo facultatum necessaria subministrato.

De Coniugio Leprosorum. Tit. 8.

Leprosus si continere non volt, & aliquam ^{2. Quoniã} nactus est quæ sibi nubere parata fiet: cõtrahito. Quod si cœpto iam matrimonio coniugum alteri lepra continget, & is debitum exiget: sanus olli debitum reddito. Lepra, aliãve grauis infirmitas coniuges ne separato. Sola fornicationis causã hoc facito.

Itaque si coniugum alter lepram incurret: vir ^{1. Perue-} vxorem, vxor virum sequitor. inuicem adfectu ^{nit.} coniugali ministranto. Sin ad hoc induci haud potessint: vtrique perpetuò contineto. Ni faxint: excommunicantor.

Lepra verò post sponsalia de futuro adueniente alter matrimonium consummare ne cogitor. ^{3. Literas.}

De Coniugio Seruorum, & natus ex Libero ventre.

Tit. 9. & 10.

INTER seruos matrimonia ne prohibentor. ^{1. Dignũ} si contradicentibus heris contracta fiet: eius ^{est.} ergò ne dissoluuntor. Serui tamen ollis debita seruitia non minùs exhibentor.

Liber autem si cum ancilla contraxit ignorans, ^{4. Ad nostram.}

De cogn. spirit. & leg.

& ex quo rescit in eam nec verbo consensit nec facto: matrimonium separator. Is cum alia contrahere finitor.

2. *Propo-
suis.* Si enim vir vxorem, postquam ancillam esse rescit, carnaliter cognouit: ei adhæreto. Alioquin diuortii sententia profertor. pecuniam quam pro dote mulier adtulerit iudex restitui facito.

3. *Licet.* Si tamen mulier diuortium petet eo quod is quocum contraxit mancipium etiam ecclesiæ proponatur, ipse autem patrem suum tempore mortis pro libero habitum, nec se à multis annis suo patrisve nomine status controuersia passum adseret (maxumè si eius regionis mos erit ut par tus patrem sequatur) ratione temporis, & fauore libertatis pro viro iudicator.

C. *Vni. de
nat. ex lib
ren.* Quod si ex libero ventre, id est seu ingenua, seu liberta natus fiet: indubiè liber esto, nec, vel ab ecclesia, cuius est libertates tueri, ni aliud probasit, in seruitutem reuocator.

De Cognatione Spirituali, & Legali.

Tit. II. & 12.

6. *Veniens* INTER patrem baptisati & leuantem mulierem cognatio spiritualis ad impediendum & dissoluendum matrimonium valida oritor.

2. *Si vir.* Si tamen vir mulierve ignorans, aut dolo malo filium suum è sacro fonte leuasit: compaternitas isthæc matrimonium ne dissoluito.

4. *Marti
usu.* Inter eundem patrem baptisati & vxorem leuantis cognitam compaternitas ad dirimendum

quoque matrimonium efficax contrahitor.

Sed & inter baptisatum & baptisantis filiam ^{8. Ex lite ris.} idem impedimentum esto.

Duo tamen duum compatrum filii, quorum ^{1. Vtrum.} neuter compaternitati causam duit (ni loci cō- ^{3. Super eo} suetudo obsistet) licitè contrahunto.

Alioquin si alter causam duit: ne contrahun- ^{7. Tria nos} to, si faxint: separantor, qui contractum scierint, ecclesiæ nuncianto.

Hæc quoad baptismum. Per catechismum ^{5. Contra- cto.} autem contracta compaternitas matrimonium quidem contrahendum impedito, contractum ne dirimito.

Huic legalis cognatio proxuma esto. in qua ^{C. Vni. de} hoc seruatur. Si qua mihi per adoptionem foror ^{cognat. le-} esse cœpfit: quoadiu durat adoptio, inter me & ^{8a.} eam nubtiæ ne consistunto.

De eo qui cognouit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ. Tit. 13.

Quæ illam, cuius antea consanguineam, ^{7. Frater} quanuis adhuc septennem, contractis ^{nitati.} sponsalibus extraordinaria libidine polluit, matrimonio conlocabit, ab ea separator.

Quod si sponsæ suæ consanguineam co- ^{2. Veniens} gnouit, sponsam non cognouit: olli pœnitentia maior quàm pro adulterio inrogator. Cum alia certè contrahere valet. Sin & sponsam cognouit: nec eam nec aliam vnquam ducito.

De eo qui cog. confan. vxor. &c.

8. *Ex lite ris.* Sed & si quis puellæ, quam etiam impuberem desponsafsit, cōfanguineam, veluti matrem, postea & puellam ipsam adultam cognorit: pœniteto. ab eadem (si modò materni peccati cōficia olli commista fiet) separator. Is, & mater (maxumè si de lapsu carnis haud timebitur) per petuum cœlibatum seruant.
9. *Veniens.* Sic & qui cum priuigna sciens prudens rem habesit, nec à matre coniugale debitum exigit, nec filiam vnquam ducere valet. Sed nec ipsus, nec priuigna vllum vnquam matrimonium contrahunt.
4. *Transmissa.* Si tamen incæstuosus huiusmodi reapse matrimonium contraxerit: teneto. at vxori necessaria subministrans olli debitum exigenti reddito, non exigit, sed & tunc ad eam cum dolore accedito. quandiu cum ea viuert, de scelere pœniteto. si superuiuet: exspes coniugii esto.
10. *Tua.* Ad finitas verò post matrimonium iniquè contracta olli. qui iniquitatis particeps non fuit ne noceto. si ad continendum induci nequibit: ei debitum coniugale redditor.
6. *Discretionem.* Immo nec matrimonium nondum consummatum superueniens ad finitas dissoluit.
5. *Super eo.* Multò fortiùs bene contractum matrimonium ad solam confessionem coniugum ad finitatem præcessisse dicentium (etiam si volgi fama consentiet) ne separator.
3. *De illo.* Atque adeo qui se vxorem fratris antequam olli nubere cognouisse dicet, ni notorium fiet, aut testibus probabitur, matrimonium fratris eius ergò ne impetito.

De consanguinitate, & adfinitate.

Tit. 14.

PRælatus, ne in prohibitis gradibus matrimonia contrahantur, publicè inhibeto. præsumptores non obstante consuetudine ecclesiastica diffractione punito. *5. Quod super his. in fi.*

Insuper matrimoniales causæ non per quoslibet, sed per ratos iudices, peritòsque canonum tractantur. In quibus hic primus esto. A consanguineis prioris coniugis æquè ac propriis abstineto. Vnde si mulier ei, qui defunctum maritum quarto gradu consanguinitatis adtingat, nubserit: diuortium promulgator. *1. Ex istis.*

Testes autem qui ad diuortium celebrandum producti consanguinitatis gradus computabunt à stirpe, vel à germanis occipiunt, gradus ordine distinguunt, personas propriis nominibus, aut æquepollentibus (maximè si de auditu deponent) designant. *7. Tuas nos.*

In quaquidem computatione hæc regula esto. Quoto gradu à stirpe distabit remotior, toto gradu & à quolibet per aliam lineam eadem descendentium distare intellegitor. *9. Vir qui*

Quod si qua plebes ab apo. sede indultum habesit contrahendi in gradu aliàs vetito matrimonii, & consuetudo ita fiet ut uterque contrahentiù eo gradu à stirpe distare debeat: indultum quoque ita velle intellegitor. Regulæ hoc casu locus ne esto. *3. Quod dilectio.*

Sed & si quis falsa causa summo pont. suggesta dispensationem obtinens in vetito matrimo- *6. Quia circa.*

De frigid. & malef. & c.

monio contracto remanendi, & ex separatione graue scandalum imminet: dissimulari valeto.

4. De infidelibus.

Idcirco infideles in gradu canonica lege vetito coniuncti post conuersionem ne separantur.

Nam & inter infideles matrimonium esto.

8. Non debet.

Hodie in secundo tertiove adfinitatis genere prohibitio ne esto. hodie soboles ex secundis nubitiis suscepta cognatis prioris coniugis copulari valeto. Item copulæ coniugalis prohibitio quartum consanguinitatis & adfinitatis gradum ne excedito. At qui contra prohibitionem huiusmodi contrahet nulla annorum longinquitate defenditor.

2. Super eo.

Denique adfinitas etiam superueniēs, de qua vel per famam vulgi constat, sponsalia de futuro soluit.

5. In prin.

Licet verò vxoris consanguinei adfines viro fiant & econtra: viri tamen & vxoris consanguinei ad fines inuicem ne sunt.

De frigidis, & maleficis, & impotentia cōiundis. Tit. 15.

2. Quod sedem.
3. Laudabilem.

PVer, frigidusve matrimonium ne contrahunt.

Sin hic de facto contraxit, & statim de impotentia constat: matrimoniū statim, alioquin non nisi post triennalē cohabitationem, idque preuo iusto iudicio dirimitur. mulier alteri nubito. Ille si alteram accepit: separantur. At si mulieri impotenti viro cohabitare cōsentiet: ipsus eam, si non vt vxorem, vt sororem habeto. Sed

et si vterque impotentiam fatebitur, & de eo septima manu iurabunt: separantur. Ille aliam si duxerit: qui iurauerant periurii tenentor. acta pœnitentia in simul reuerti coguntor.

Si verò sola mulier impotentiam viri ad-^{7. Litera.} fabit, sêque per matronas virginem probabit, ille autem nusquam quidem eam cognosse fatebitur, alias autem cognoscendi potentiam habere adferet: per triennium quoque cohabitando, copulę operam danto. Si nec copulari possient, & hoc septima propinquorum manu firmabunt: separantor.

Quod si vir ad diuortium prouocabit quod ^{1. Acc-} se frigidum adferat, & hoc idem fatebitur mu-^{piſi.} lier: seruata forma canonica separantor. At si inlusum fiet ecclesię: reuertuntor. Sin mulier prouocabit, idque post annum aut dimidium: ei, contrarium adfirmante viro, ne creditor. Quod si statim post mensem aut duos: quo dictum est ritu separantor. Illa, si volt, in domino nubito.

Hęc de impotentia viri. Si autem mulierem ^{6. Frater-} adeo arctam esse parebit, vt citra diuinum pro-^{nitas.} digium habilis reddi nequeat absque salutis periculo: matrimonium separator. Si tamen postmodum deceptam fuisse ecclesiam parebit: restaurator.

Itaq; si mulier ita fiet naturaliter arcta, vt ne-^{3. Ex lito-} queat viro cõmiscerier, nec possiet ope cõfilior^{vis.} medicorũ adiuuariet: alterã ducere viro liceto.

Aut fortè ecclesię Romanę iudiciũ sequitor, ^{4. Consul-} quod huiusmodi esto. Qui clusã mulierẽ duxe-^{tatione.}

De matr. cōtr. & qui filii sūt legit.

rit, quam vt vxorem habere non potest, vt fororem habeto.

De matrimonio contracto contra interdictum ecclesie. Tit. 16.

2. De muliere. **S**I contra iudicis interdictum contraxint hi qui consanguinei dicebantur; donec de causa cognitum siet separantor.

1. Litera. Alioquin matrimonium contra iudicis seu ecclesie interdictum contractum huius solius ergo ne dirimitur. pœnitentia tamen contrahentibus indicitor. Iudex, ne mandatū suum contemptibile videatur, curato.

Qui filii sient legitimi. Tit. 17.

1. Cōque-
sus. **N**aturalis ex soluto & soluta natus per subsequens parentum matrimonium etiā quoad successionem legitimus esto.

6. Tanta
est. Contracto itaque matrimonio qui ante geniti sunt naturales legitimantor. spurii tamen ne legitimantor.

9. Quod
nobis. Sed & qui de clandestino matrimonio postmodum ab ecclesia comprobato nascentur legitimi & hæredes iudicantor.

2. Cū in-
ter. Vice versa, separato matrimonio ab initio in conspectu ecclesie contracto, filii ante diuortii sententiam nati conceptive legitimi quoq; sunt. parentibus succedunt. ex eorum facultatibus nutriuntur.

8. Perlatū **Q**uod si mulier ita iudicio ecclesie à primo

Separata eo fortè superstitè cum secundo contraxit, prolem suscepit: proles legitima esto, nec eius ergò ab hæreditate excluditor.

Alioquin proles quã vxor viuente viro ex alio sustulit omnino inlegitima esto. 4. *Causã que i.*

Immo sola publicæ honestatis iusticia matrimonium contrahi prohibeto, contractum separato. Proinde filii, ni per ecclesię permissionem, paternamve ignorantiam excusabuntur, ad successiõẽ bonorum paternorum ne admittuntor. 10. *Reserente.*

Ignorantia enim excusato. Nam & si quis vxore viuente alteram huius rei ignaram ducet: proles legitima esto. 14. *Ex tenore.*

Fortiori ratione si inter quos matrimonium legitime contractum fiet, & quandiu vixerint quietè permanserint: post illorum decessum qui prolem inde susceptam inlegitimam adserere volent, & eam ab hæreditate repellere, ne audiuntor. 11. *Peruenit.*

Si vir & mulier aliquem suum esse filium negabunt: ni certò contrarium probabitur, eorum voci stator. 3. *Transmissa.*

Alioquin etsi fama viciniæ aliquem inlegitimum esse existumauerit, parentésque existimationem hanc actu aliquo confirmarint: si tamen testes legitimum probabunt, maxumè si eum pater in extremis talem adgnouerit, ac instituerit, legitimus iudicator. 12. *Per tuas.*

Opposita autem coram laico iudice hereditatem petenti inlegitimitatis exceptione, causa ad ecclesiasticum amandator. Is probationi terminum præstituito, si facta non erit: laicus causam 5. *Lator.*

Qui mat. adcul. poss. &c.

resumito, decedito.

7. *Causa q. u. ii* Sed & de possessoria hæreditatis petitione, laico iudice sibi cognitionem vindicante, ecclesia ne cognoscito. An autè quis ex legitimis natalibus fiet, cognoscito.

13. *Per venerabile.* Romanus quoque pontifex in terris quidem ecclesiæ in legitimos liberè legitimatò. In alienis, ni iustissima de causa, aut nisi in spiritualibus, ne facito. Tunc tamen indirectò & per quandam velut consequentiam etiam quoad temporalia legitimati creduntur.

15. *Gaudemus.* Eadem ratione proles de infidelium coniunctionibus nata qui secundo, tertio, vel vltiore gradu secundum opinionem suam contraxint, post conversionem eorum ad fidem legitima censetur.

Qui matrimonium adculare possunt, vel contra illud testificari. Tit 18.

6. *Cum in tua.*

Qui tempore publicationis proclamatum, quæ vulgò banna vocant, tacuisset, ni ea probabiliter ignorasset, vel impedimentum de nouo didicisset iurabit, idque dolo fraude nõ obicere: ab adculatione matrimonii repellitor.

4. *Insuper.*

Sic & inuita desponsata postea sponte cognita contra matrimonium ne auditor.

5. *Significante.*

Item ob quæstum adculans matrimonium ne admittitor.

2. *Non bis.*

Sed & in adculatione matrimonii cõscriptio sola, sine viua voce, ni alia suffragabuntur adminicula, quoad sententiam proferendam nullius momenti esto.

Hæc de adcusatione. Quod autem ad testi- ^{3. Videtur}
 cationem pertinet, si super contrahendo distra-
 hundo ve ex capite consanguinitatis matrimo-
 nio lis erit: parentes & proximi ad testimonium
 admittuntur.

Denique si de matrimonii fœdere dissoluun- ^{1. Relatiu.}
 do agetur: etiam absente, modò perquisito reo
 testes legitimi recipiuntur. sententia ad eorum
 dicta fertor.

De diuortijs. Tit. 19.

Vir vxorem sine iudicio ecclesiæ, etsi con- ^{3. Porro.}
 sanguinitatem causabitur, ne dimittito. Si
 faxit: recipito. Alioquin & is, & superinducta
 excommunicantur. Sed nec si notoria fiet con-
 sanguinitas abiucito. quo casu adcusatore nullo
 adparente iudex ex officio coniuges separato.

Sic & relictas fratrum ne qui ducant videto, ^{9. Deus}
 prohibeto. Si qui faxint (ni fortè cum aliquibus ^{qui.}
 vt cù neochristianis gratiosè dispensabit eccle-
 sia) separantor.

Pagani enim in gradu lege tantùm canonica ^{8. Gaudemus.}
 prohibito coniuncti si ad fidem conuertuntur:
 ne separantor. Sin paganus sympolygamus erit:
 suscepta fide primæ adhæreto. Sed & si repu-
 diata prima cum secunda contraxit: suscepta fi-
 de ad repudiatam (licet cum alio contraxerit,
 modò ne fornicata fiet) reuertitor.

Nam si notoriè fornicata fiet vxor, vir au- ^{4. Significasti.}
 tem continensit: illa petens restitutionem

De donatio inter vir. & vxo.

ne auditor.

5. *Ex literis.* Itaque propter adulterium mulieris matrimonium separator. quod si vir postea fornicabitur: restaurator.

7. *Quantum.* Altero verò coniugum fidelium in fornicationem spiritualem id est in hæresim lapsò vinculum coniugale ne soluitur. Altero autem infidelium ad fidem conuorsò si alter olli cohabitare noluerit, vel non sine blasphemia, aut peccato valebit: soluitur, conuorsus, si volt, contracto.

6. *De illa.* Si vxor à viro in hæresim lapsò autoritate propria diuortit: ad eundem respicientem reuerti cogitor. Sin ecclesiæ iudicio diuortit: ne cogitor.

2. *Quasi.* Sanè pro furto viri aliòve simili crimine ne separator. Sin eam ad infidelitatem inuitabit: separator. In viro idem esto.

1. *Si qua mulier.* Sed & si in necem viri cõspirasset, & is cùm se defenderet conspiratorum quempiam occidit: post vxoris mortem, si volt, aliam ducito, illa autem exspes nubtiarum esto.

*De donationibus inter virum & uxorem,
& de dote post diuortium restituenda. Tit. 20.*

De donationibus inter virum & uxorem.

8. *Donatio*

Donatio constante matrimonio inter coniuges facta ex qua donans pauperior futurus est, ni eius obitu confirmabitur, ne valeto.

Quæ

Quæ & si ab eodem tacitè vel expressè reuocabitur, aut donatarius prior decedet, euanescito. Cæterùm soluto matrimonio vt dos ad mulierem, sic propter nubtias donatio ad virum (si non vel consuetudo, vel pactum lucrandæ dotis & propter nubtias donationis, idque æquale, aliter suadebūt) redito.

Quod si usufructuarius rem ipsam vxori propter nubtias donabit: in eam ne plus iuris, quàm habebat, transferto. Idem in domino, cuius dominium sub aliqua conditione resolui potest, obseruatur. 6. Nuper.

Si vir propter nubtias illicitas mulieri quid duerit, idque sub pacto commissi si eam relinqueret, & ex hoc diuortium impediri videbitur: mulier officio iudicis donationem restituere cogitor. 5. Et sine-
cesse.

De dote post diuortium restituenda.

Soluto ex causa matrimonio vir dotem integre reddito. 1. Mulie-
res.

Nedum autem dotem reddito, sed & ad diuisionem eorum quæ communiter obuenerunt compellitor. 2. Signifi-
cauit.

Denique super matrimonio delegatus si sententiam diuortii feret dotis quoque restitutionem imperato. 3. De pru-
dentia.

Mulier tamen ob adulterium à viro separata dotem seu dotalicium ne repetito. 4. Plerum-
que.

Vir agens pro dote non ideo quòd ad inopiã vergat prorsus excluditor, nec vltra propriam facultatè præcisè satisfacere cogitor. olli dos sub 7. Per ve-
stras.

De Secun. nubtiis.

ea quam præstare potest cautione adsignator.
Quod si ea cautione haud satis doti consultum
esset: dos apud mercatorem deponitor . vir de
honesto lucro matrimonii onera sustineto.

De secundis nubtiis. Tit. 21.

4. *Super
illa.*

5. *Cum se-
cundum.*

2. *Domini-
nus.*

3. *Vir an-
tem.*

1. *Capel-
lanum.*

Hodie mulier intra lugubrem annum con-
trahens infamia legis ne notator.

Ita demum autem contrahito, si de morte cō-
iugis certa fiet. Sin addubitabit: ne facito. Si iam
faxit: debitum reddito, nō exigo. quod si post-
modum superstitem esse priorem resciet: poste-
riorem dimittito. in viro idem esto.

Cæterum coniuges ad digamiam transeun-
tes, cum iam benedicti sient, presbyter ne bene-
dicito.

Qui hoc faxit ab officio beneficióque sus-
pensus ad sedem apostolicam amandator.

Libri quarti finis.

mici

Vn

etfi d

etfi a

ne in

Se

repe

E

tion

adcu

Q

nole

ribu

Ab

rum

It

abb

pell

prop

LIBER QUINTVS.

DE ADCVSATIONIBVS,

ANQVVISITIONIBVS, ET
denunciationibus. Tit. I.*De adcfationibus.*

Vnc de adcfationibus tractator.

Et primùm quidem de personis.

Si enim legitimus adcfator non
fiet: adcfatus ne fatigator. *1. Si legi-
timus.*Itaque laicus clericũ, aut de ini-
micitiis oppidò suspectus ne adcfato, *10. Cũ P.*Vnde manifestus electi confirmati inimicus, *13. Memò
nimus*
etsi eum se de simonia adcfaturum proponet,
etsi ad R. O. Põr. adpellabit, eius benedictionem
ne impedito.Sed & inimicis cohabitantes ab adcfatione
repelluntor. *7. Repel-
lantur.*Episcopus autem eũ, quem ante à cohabita-
tione & familiaritate sua separare neglexerit, ab
adcfatione sui ne repellito. *5. Nulli.*Qui si euangelicè monitus factum emendare
nolet: tũc demũ instantibus legitimis adcfato-
ribus causa ad primates canonicè defertor. *2. Si quis
episcopus.*Abbatis autem criminatio cũ monachis quo-
rum interest discutitor. *3. Illa,*Itaq; monachi, ni aliud oberit quã quod sub
abbatis imperio sient, ab eius adcfatione ne re-
pelluntor. alios tamen ne adcfanto. Ollis, cùm
propriũ non habeãt, expensã necessariã, donec
*11. Ex
parte.*

De aduf. anquif. & denunc.

caufa terminetur, de rebus monafterii miniftrator.

12. *Si con-
fiteris.* Presbyter autem, qui ebrius in taberna per-
noctaffe, pofteridieque nulla præmiſſa dormi-
tione facrificaffe coram epifcopo ſuo conui-
ctus erit, aut aduſatus ingenuè fatebitur, bene-
ficio priuator.
9. *Euiden-
tia.* Quod ſi notorium ſcelus erit: aduſatore ne
egeto.
6. *De his.* Cæterùm de quibus criminibus quis aduſa-
tus eſt aduſatio ne reſtaurator.
15. *Veniës* Sed & qui alicuius mandato ſtare iuraſſit, ſi ab
eo mandatum accepit eum ne ampliùs aduſet,
ab eius aduſatione repellitor.
14. *Licet.* Porrò aduſator ante inſcriptionē impunè cū
deſiſtat, olli iã perpetuum ſilentiū imponitor.
16. *Super
his.* Crimen enim trifariam cū opponatur, ad-
cuſando, denunciãdo, excipiũdo, aduſator ne-
ceſſariò ſeſe inſcribito, licet denunciator non
item. Excipiens, ſi aduerſarium probata excep-
tione & ab obtinẽdo officio beneficiõve re-
pelli, & ab obtento deiici futurum fiet, ad extra-
ordinariam pœnam ſeſe adſtringito. aliàs ſecus
eſto. In diſcutiunda tali exceptione procurator
interuenire valeto.
23. *Ac-
cedens.* Criminis autem exceptio alicui obiecta, ni de
eo publice infamatus fiet, conlationis ei factæ
exequutionem ne impedito. Poſt exequutionē
ſi legitimus parebit aduſator: cauſa diſcutitor.
Si non parebit, aut nõ probabit: infamato pur-
gatio indicitor. In ea ſi deficient: vt cõuictus pu-
nitor.

De acquisitionibus.

IN aliquem, nisi præcedet infamia ne anquiritor. tuncque non inimici, criminosive, sed oporteat idonei ad prosequendam acquisitionem, aut testificandum admittuntur. Non probato crimine infamato purgatio indicitor.

Itaque contra non infamatum, etsi duo pluresve iurati eum crimen aliquod ipsis videntibus admisisse iurabunt, aut famosus in eum libellus in occulto porrigetur, ne anquiritor. Sed nec testibus qui iurati antequam iuramentum eius se inimicos adferent (ni ante iuramentum in fraudem hoc dixisse præsumantur) creditor.

Sed nec quis ob solam famam & testium credulitatem deponitor. Infamato autem (vt diximus) purgatio arbitrio iudicantis imperator. Is vero, eum cuius apud bonos & graueis læsa non est opinio ob dicta paucorum infamatum ne autemet, caueto.

Maximè autem in prælatum de iis tantum super quibus infamia præcessit superior anquirito. tuncque eum vocato, acquisitionis capita exponito, dicta & nomina testium publicato, legitimas eius exceptiones admittito, probato crimine grauiore eum ab administratione reueto. In regularibus hæc formula non vsquequaque seruatur.

Vnde etsi abbas exauthoratus circa quem anquiritor iudiciarium ordinem non seruauit summo iure restituendus foret, si tamen superiori de sufficientibus exauthorationis meritis con-

19. Cum oporteat.

21. Inquisitionis. De Max. tertia.

θεμα. quasi iusti

24. Qualiter & quando. ij.

22. Ad petitionem.

De Adcus. Anqui. & denunc.

stabit, eum ne restituito, sed priuatum manere iubeto. Quod si alter prioris loco suffectus est, cum in eo quoque summo iure peccatum fiet, sententia remouetor, at eadem ipsa actutum restituitor.

17. *Qualiter & quando.* In cæteris anquistores qui debitum anquisitionis ordinem non serualsint prudenter sese conrigunt. Ii autem in quos anquiritur alicuius ecclesiæ clerici eorum quæ in ea tam in capite quàm in membris reformanda erunt, præterquam si occulta sient, meram plenam sese veritatem dicturos iuranto.

18. *Cum dilecti.* Quod si is in quem anquiritur se tantum ad interrogata responsurum iurassit: volens post confessionem excusationes probare quæ non eam perimant, sed exponant, auditor. Sin meram plenam veritatem dicere iurarat: ne auditor, at punitor.

21. *Inquisitionis. in princ.* Itaque si crimen per viam anquisitionis probatum tale fiet, vt peracta etiam pœnitentia ordinis exequutionem beneficii ve retentione impediatur: illud veluti in adcusationis iudicio punitor. alioquin arbitraria pœna esto.

De denunciationibus.

20. *Cum dilectus.* **P**ublici concubinarij, eoque nomine excommunicati, conspiratores, qui ve non præmouesint à denunciatione repelluntor.

4. *Omni-potens.* Quod si legitimus erit denunciator: is de quo crimina nunciantur interim ad honorẽ ne promouetor.

Immo & contra prælatum de dilapidatione ^{27. Præla-} denunciatum nedum anquiritor, sed & interim ^{torum.} omnis alienandi facultas olli interdicitor.

Denique excommunicationum suspensio- ^{26. Olim.} nūmve sententiæ per abbatem iam denuncia- tum aliūmve pro eo in monachos denūciantes vel ollis adhærentes latæ relaxantor, spoliati restituntor, iuramenta de tacenda veritate extorta remittuntor, de plano proceditor, at denunciato dicta testium eduntor, denunciantibus expensæ de bonis monasterii suppedituntor, qui tamen huius ergô ab abbatis obedientia ne eximuntor, obedientia sine præiudicio litis esto.

Denunciations vt effectum fortiantur, me- ^{25. Sicut.} tropolitani singulis annis prouincialia concilia celebrantor. In iis de corrigendis excessibus, & moribus reformandis, maxumè clericorum, tractator, scita canonica leguntor, idoneæ personæ sequēti concilio, corrigunda denunciaturæ per singulas diœceses statuuntor. Episcopi quoque singulis annis episcopales synodos cogunto. In eis placita prouincialia poblicantor. hæc qui neglexint ab exequutione officii suspenduntor.

De calumniatoribus.

Tit 2.

SI quis adcusatione tua occisus est (ni pro pa- ^{c. 3. ti pra-} ce istuc feceris) in pane & aqua dies quadra- ^{cedentis.} genos cum septē annis sequentibus pœniteto. ^{Accu-} Sin debilitatus tantum : tribus quadragesimis ^{sasti.} pœniteto.

De simonia.

1. *Cum for
pius.* Quod si hypodiaconus calumniosè diaconū
adculābit: hypodiaconatus officio priuator, ver
beribus publicè castigatus in exilium deporta
tor.

2. *Cum
dilectus.* Sin denunciator tantū in obiectorum pro
batione deficiet: donec canonicè suam purga
uerit innocentiam, ab officio beneficio suspen
ditor.

De simonia Tit. 3.

6. *Sicut. i.* SIMONIACA pestis, vt primū eius signa cla
ruerint, ab ecclesia dei eliminator, repellitor.

*Qui simoniam adculare possunt, vel
contra illam testificari.*

3. *Si domi
nus.* Quilibet catholicus in propalanda simonia
ne respuitor, sed & ad id precibus in
uitator.

7. *Tanta
est.* Serui quoque aduersus heros suos, meretri
ces, & criminosi quilibet ad adculationem si
monie admittuntor.

31. *Licet
hely.* Sed & testibus in iudicio anquisitionis contra
se de simonia deponentibus abbas exceptionem
quidē conspirationis & inimicitiarum obicere
valeto, cæteras autem ne valeto.

32. *Per
suas. i.* Sin criminale iudicium adculationis moue
bitur, idque contra secularem, & eum excellen
tioris dignitatis, aut qui prius optumę famę fue
rit, nec grauiter infamatum, aut qui non facilè
absque scandalo puniri potest, aut si nec
dum erunt testes de crimine emendati queis

paria maiorave crimina obiicientur, ac in ad-
cusatum sola testium dicta non etiam alia ad-
minicula inducentur: aliud fortè obseruator.

*Quibus casibus prohibita sit pecunia, Si-
moniamve inducat, vel non.*

EPISCOPVS (vt à prælatis auspicemur) ma-
num quam in ordinatione imponit, vt & mi-
nister vocem, notarius calamum ne vendito. vn-
de pro ordinatione, vsu pallii, chartis, pastellis
qui ordinatur ne quid dato. 1. In ordi-
nando.

Sic & pro ecclesiarum consecratione nihil
præter procurationem episcopus exigit. 10. Cū sit
Romana.

Omnino autem pro ministerio ecclesiasti-
co exercendo, vicarius ad signandis, chrismate ne
quid exigit. 21. Ad
nostram.

Nedum autem pro chrisomatis & olei rece-
ptione, sed nec pro sepultura quicquam ad tin-
gitor, néve quis consuetudine defenditor. 8. Nō sa-
tis in fi.

Item pro consecrationibus episcoporum,
benedictionibus abbatum, vt & ordinibus cle-
ricorum conlatis, conferundisve nemo quic-
quam quocunque prætextu consuetudinis exi-
gere præsumito. 39. Sicut.
14.

Maximè autem in abbatibus Cisterciensis
ordinis solennes & sumptuariæ installationes
prohibentor. Sed & installantes Episcopi, Ar-
chiepiscopi ve antiqua professionis formula cō-
tenti sunt. 43. Ne des

Sanè si electus ordinatori vel consecratori suo
sine pacto modicum aliquod electuarium due-
 18. Et si
questio-
nes.

De Simonia.

rit, quod probabiliter animū accipientis moturū peruorsurū non fiet: vtrique sine fraude esto.

21. *Matthæus.* Aliud si electo sciente & consentiente contradictori data siet pecunia vt à contradictione desisteret. tunc enim electus vtpote simoniacus actutum administrationem dimittito.

33. *Sicut. ij.* Sin pro electo fortè confirmando pecunia data siet, & hoc nedum eo non consentiente, sed & expresim vetante, nec postea ratum habente; olli nihil imputator, olli sine fraude esto.

27. *Nobis.* Alioquin si fuit electoribus promissa pecunia, licet ignorasit electus (nisi hoc in fraudem eius factum siet) electio, vtpote simoniaca, reprobator. Cæterùm cum electo propter vitium Simoniæ reprobato episcopus ne dispensato.

46. *Mandato.* Si cui autem Romanus episcopus cum monachis pecunia receptis dispensandi mandatum duerit: hoc & ad abbates extēditur. qui quidem ad resignanda spiritualia temporaliaue nullo pacto sed adfectu tantum vltro citroque præcedente quæ sita ne tenentor. ea de re soli Ioui satisfaciunt.

34. *Tua nos.* Ita & si quis clericus bona sua ecclesiæ conferat expresso pacto vt in ea canonicus recipiatur, & illa sibi pro præbendo recipiat: Simonia quidem esto. Sin absque pacto: non item. Si tamen dantis & recipientium ea mēs erit: vtrique apud deum & cœlum rei sunt.

15. *Quare iam.* Ecclesia enim nec emi nec redimi valeto.

17. *Ex diligenti.* Immo qui tantum pro consequendo beneficio ecclesiastico homagium, quod vocant, sese

alicui facturum, & fidelitatem præstaturum obligasit simoniam admittito. Per absolutionem certè Ro. pontificis tutus esto.

Nedum autem qui pro indipiscunda ecclesia temporale obsequium alicui præstasit Simonix reus esto, sed & ei super ea silentium imponitor. 12. Cum essent.

Quod si quis præbendo renuncians ad quod simoniacè, ignoranter tamen adsumptus fuerat, ad eam de nouo eligatur: is nihil sibi ex receptione prima vindicato. 26. Ex in sinuatione

At semel recepto in canonicum, non obstante quòd canonicis iuxta consuetudinem præbendum non dederit, præbendum adsignator. 44. Iacobus.

Nec enim pro personis ecclesiasticis in sedem deducundis, sacerdotibus instituendis, vt nec nubentibus benedicundis, aliisve sacramentis cõlatis, seu conferundis quid exigitor. 9. Cum in ecclesia.

Idcirco pro chrismate nihil exigitor. nec nominis variatio, aut annuæ solutionis anticipatio quicquam mutato. Nihil item, vt dictum est, pro ecclesiarum inuestitura penditor, & pendendi consuetudo per diocesanum aboletor. 36. Inuatiõ

Multò fortius pro excommunicato absoluendo ne quid exigitor. Si creditori debitum reddiderit: ne quid ampliùs petitor, gratis absoluitor. 24. Ad aures.

Publicè autem peccantem nemo precio, gratiave episcopo, eiusve ministris celato, neuipœnitentem, aut minùs bene pœnitentem reconciliato, eive reconciliationis testimonium fertor, aut debitè pœnitentem à reconciliatione arceto. vtrumque enim simoniacum esto. 14. Nemo

De Simonia.

42. *Ad apostolicã* In summa: Ecclesiastica sacramenta liberatim per clericos conferuntur, at laici qui laudabiles consuetudines immutare nitentur per episcopum loci compescuntur.

Quibus pœnis adficiantur Simoniaci.

47. *Ad diuinum.* EPISCOPVS (vt à prælatis semper occipiamus) qui, vt clericos in ecclesiis sibi subiectis institui, monachos profiteri, mortuos inhumari permetteret, quid accepit, duplionem reddito restituito. hoc totum in vtilitatem locorum, in quorum fuerit dispendium exsolutum, fideliter conuertitor.

11. *De hoc in si.* Nam & rex principesve, qui, vt electioni prælati cõsentirent, quid accepissent, accepta ipsi ecclesiæ plenè restituere inducuntur.

38. *Consulere.* Quod si qui vicedominatum, aliãve rerum ecclesiasticarum administrationem sordib⁹ ambierint: & hi & vendentes cum Simone percelluntur. ab ecclesia, quam ita numo deturpare voluere, excluduntur.

19. *Veniens* Abbas autem & conuentus si pro recipiundo monacho pecuniam ex pacto receperint: eam restituere compelluntur. Idem abbas & maiores monasterii ab officii exequutione suspèduntur. ita receptus in alio monasterio degito.

3. *Non satis in pri.* A monachandis enim pecunia ne requiritur, neu prioratus aut capellæ monachorum aut clericorum annua distractione venduntur, nec ab eo cui earum regimen committitur pretium exigitor. Qui secus faxit dans ac recipiens cum

Simone damnas esto.

Quod si qui regulareis canonici monachive ^{25. De re} per Simoniam scienter monasticum locum in- ^{gularibus} depti sint: locum dimittūto, solitudines seu alia districtiora monasteria adeūto, in his excessum suum iugiter deslento. Sin ignoranter: ad renūciandum loco coguntor. in eodem postmodum (si sine scandalo potis erit) remanento. alioquin in alio ipsius ordinis conlocantor.

Hæc tamen distinctionem hanc recipiuntor. ^{30. Dilectus} Nam si per adcusationem constabit fuisse monachum pecunia receptum: ni ea sine taxatione gratis oblata fiet, tam in dantes, quàm in recipientes canonice seueritatis ultio exercetor. Sin per inquisitionem solā: receptus in arctius monasterium dirigitor. prælato, maioribus monasterii, & officialibus pœnitentia competens indicitor. qua pendente ab ordinum exequutione suspenduntor.

Religiosæ quoque precio receptæ vnâ cum ^{40. Quasi} recipiētibus de monasterio pelluntor, in arctiora ad pœnitentiam agundam retrudūtor. Ante hoc statutum receptæ in aliis eiusdē ordinis locis conlocantor. Si multitudo non feret: in propriis remanento. At inimum gradum tenento, hæc ad religiosos porriguntor. singulis annis per diœcesanos poblicantor.

Si quis ordinandus præsentatori suo aliquid ^{20. Ex} ex pacto duerit: simoniacus esto. Religionē as- ^{sumere} sumere & perpetuò ab officio abstinere mone- tor. Si induci nō poterit, & occultus fiet: ne cogitor. olli tamen secreta pœnitentia indicitor.

De Simonia.

37. *Per suas. ij.* Immo qui in hypodiaconum ordinatus cum suppositicio præsentatore suo tantùm pepigit nihil se ab eo petiturum, etsi peccare non existimasset, in suscepto ordine ministrare, aut ad superiores ascendere sine dispensatione ne valet.
45. *Si quis* Generaliter autem si quis aliquem ordinasset, ad ordinem præsentasset ea lege ne ab eo super eius provisione molestetur: ordinator à conlatione, præsentator ab administratione ordinum per triennium, ordinatus autem à suscepto ordine, donec cum eis sedes apostolica dispenserit, suspensi sunt.
22. *De simoniacè.* Qui verò ignorantes simoniacè ordinati sunt, cum simoniaci non fient, in suis ordinibus remanere possunt.
35. *Per suas. ij.* Quod si quis ordinatorem suum simoniacum esse quorundam relatione accepit: in suscepto ordine securè ministrato, ad superiores autem, si cum conscientia scrupus male habebit, antequam eum deposuerit ne ascendito.
4. *Accusatum.* Denique Simoniæ tantùm ad accusatus lite pendente à sacrificio prohibetur.
5. *Quoties* Sed & si aliunde fortè ad superiorem suspicio peruenerit idem obseruatur.
11. *De hoc* Sin plenè conuictus erit Simoniæ, confessus in iure, aut infamatus qui se purgare non poterit: deponitur.
2. *Qui alium.* Sic, verbi gratia, qui alium in ecclesia ordinatum per pecuniam expulerit, & eam ita vendicasset, expellitur.
13. *Infirmatum.* Sed & notorii Simoniaci beneficiis simoniacè indeptis priuantur. Sin tantùm publica labo-

rabunt infamia:ollis, vt se quinta sextáve manu
sui ordinis purgent, indicitor, si non potesint:
par pœna esto.

Sic qui pro chrisinate quid exegerint peri- ^{16. Eaqu}
culum ordinis & dignitatis non immerito for-
midanto.

Sic capellanus qui pro exequiis mortuorum, ^{29. Suam.}
vel benedictionibus nubentium pecuniam ex-
torserit, ni destiterit, & pro excessu satisfaxit,
pœna canonica adfcitor.

Multò magis ergo si quis alicui prælato pe- ^{28. Dile-}
cuniam duerit ne in iure suo de facto mole- ^{ctus. i.}
stetur, pecuniam (maxumè si pactum non ser-
uabitur) repetito.

*Ne prelati vices suas, vel ecclesias sub an-
nuo censu concedant. Tit. 4.*

DECANI, vel archipresbyteri ad agendas ^{1. Prater-}
vices episcoporum, seu archidiaconorum, ^{ca. 2. Quo-}
& terminandas causas ecclesiasticas sub annuo ^{niam. 1.}
precio ne instituuntor. Si factum erit: institutus
officio priuator, episcopus officii conferundi
potestatem amittito, aliásve districtione eccle-
siastica percellitor. Alius qui hoc faxit à clero
remouetor.

Sic & sacerdotes cæteri ad ecclesiarum regi- ^{3. Quoniã}
men sub annuo precio ne statuuntor. ^{4.}

Ecclesiarum autem fructus ad certum vsque ^{4. Quo-}
tempus sub annuo censu cõcedi possunt. intra ^{relam.}
quod qui accepserint ne molestantor.

De magistris, & ne aliquid exigatur pro
licentia docendi. Tit. 5.

i. Quonia
in prin.

PER vnamquamque cathedralem ecclesiam magistro, qui clericos eiusdem, & scholares pauperes gratis doceat, competens beneficium præbetor.

4. Quia.

Immo nedum in qualibet cathedrali ecclesia, sed & in aliis quæ hoc potessint, magister à prælato cum capitulo elegitor. is ecclesiarum ipsarum clericos Grammaticam doceto. Sed & Metropolitana theologum quoque habeto. Is sacerdotēs & alios in theosophia, maxumè autem in iis quæ ad curam animarum spectant, informato. Cuilibet magistrorum vnus præbendi prouentus à capitulo adsignator, & à metropolitano tantundem theologo. huius ergò tamen canonicus ne efficitor, at reditus quandiu docebit percipito. Sin duobus metropolitana grauibitur ecclesia: theologo ipsa prouideto, grammatico in alia ciuitatis aut diocesis prouideri facito.

2. Prohi-
beas.

θεμ.σ.ϛ.ϛ.

5. Super
specula.

Sanè si quis magistros in congruis locis instituere distulerit: superior adpellatione postposita instituito.

Quæ de theologo dicta sunt vt effectum habeant, prælati & capitula dociles aliquot ad theosophiæ studium destinato. Ollis si reditus proprii non sufficient, necessaria subministranto. Theosophiam autem docentes quandiu docebunt, at studètes lustro toto beneficiorum suorum fructus integrè percipiunto. Contraria consuetudo

De Iudæis, Sarrace. & eorū ser.

guntor. eorum sepulchra ne violator. Qui quid horum faxit, ni satisfaxit, dignitatis & officii sui periculum patitor, aut excommunicator.

5. *Iudæi.* Multò ergo fortiùs si qui ad fidem conuorsierunt possessionibus suis ne excluduntor. Si factum erit: principes locorūve potestates sub pœna anathematis eas ollis reddi faciuntor.

5. *In prin.* Item Iudæi, Sarraceniue nullam ob causam christiana mancupia habentor. qui cum eis habitare præsumpsint excommunicantor.

1. *Præsen-
ti.* Nullum itaque christianum mancupium Iudæo seruito. datis pro bono mancupio duodenis solidis ipsum quilibet christianorum ad ingenuitatem, aut seruitium, si volt, redimito. Si christianus fieri desiderabit, & non permitte-
tur: idem esto.

19. *Nulli.* Immo hodie si intra trimestre venalem ipsum non exposuerit, vel ad seruiendū sibi emerit: nec ille ipsum vendere, nec alius comparare audeto. Etenim nullo dato precio ad libertatem perducitor.

2. *Multorum.* Tametsi verò nulli Iudæo christianum mancupium retinere liceat, adscribiticium tamen liceto. Is consuetum canonem reddito, cæteraq; sua munia obito. vltra quæ nihil olli oneris indicitor. Qui secus faxit, vel eum ad alium locum transfulerit, is sibi ius suum tollito, sibi que imputato.

8. *Ad
hec.* Cæterùm christianis omnibus, ne se pro mercede aliqua Iudæorum seruitio dedant, sub ecclesiastica pœna interdicator. Obstetrices, nutricisve christianæ infantes eorum apud eos

ne nutriunto.

Iudæi ergo nutrices vel seruientes à christia-^{13. Etsi.}
nis ne habento. Si non dimissint: christianis om-
nibus, ne cum eis commercium aliquod exer-
ceant, sub pœna excom. inhibetor.

Sed & Iudæus, Paganúsve publicis officiis^{16. Cū sit.}
ne præficitor. qui præfecerit per cōcilium pro-
uinciale punitor compescitor. præfecto, donec
officiū deposuerit, & inde quæsitā in vsus chri-
stianorum pauperum pro arbitrio episcopi con-
uerterit, christianorum communiō denegator.

At si fors rex aliquis reditus suos Iudæis vel^{18. Ex spe}
Paganis vendiderit: christianum clericis eccle-^{ciali.}
siúsve non suspectum deputato. Per eum Iudæi,
Sarracenisve sine christianorum iniuria regalia
iura consequuntor.

Quòd si Iudæus clericum percusserit: pecu-^{14. Postu-}
niaria pœna, aliáve temporalis per ecclesiasticum^{lasti.}
iudicem punitor, læsioque satisfactionem exhi-
bere damnas esto. alioquin domin' eius, vt hoc
fieri curet, monetor inducitor. qui si negleget:
christianis omnibus per censuram eccle. Iudæi
commerciō interdicitor.

In Sarracenis autē nominatim hæc obseruáto.

Qui Sarracenis merces prohibitas deferent,^{6. Ita quo}
in eorūve nauibus aliquod munus gerent^{rundam.}
ab ecclesia extorres suntō, rebus suis priuan-
tor, serui capientium efficiuntor. In eos so-
lennis excommunicatio per maritimas, vrbes
profertor.

Et generaliter qui cum Sarracenis commer-^{12. Quod}
cium habesint, vel per se, aliósvē aliqua eis sub-^{olam.}

De Hæreticis.

fidia consilia constantibus bellis impenderint, excommunicati sunt.

17. *Ad liberandā* Sed & talibus, ni totum id quod ex huiusmodi commercio percepserint, & tantundem ex suo in terræ sanctæ subsidium trāsmiserint, gremiū ecclesiæ ne aperitor. Si soluendo non erunt: exemplari pœna castigantur.

11. *Significauit.* Qui autem ad redimendos captiuos Alexandriam ire uolent, ita demum si prius episcopo suo iurarint, nil se Sarracenis omnino subsidii præter redemptionis precium delaturos, hoc eis liceto. Qui autem publicatis induciis prohibitas merces eis deferent. ut & qui non quidem per seipsos sed per nuncios deferent, excommunicationem ne euitanto. In iis, qui se amplius ad Sarracenos, nisi pace inter eos & nos inita, cum mercibus non ituros iurassint, factis autem induciis iuerint, idem esto.

18. *Quā sit.* Quod si qui ad euangelisandum paganis exiunt: eis iis cibis qui adponentur, cum modestia & gratiarum actione, seruata temporū qualitate, uti liceto. Quisquis autem religiosus clericusue idoneus eo exire uolet, id ei requisita & habita prælati sui licentia autoritate apo. fas esto.

De hæreticis. Tit. 7.

1. *Dubius in prin.*

Nunc de infidelibus hæreticis tractator. Dubius in fide infidelis esto.

2. *Qui alios.*

Sed & qui errantem, cum potest, ab errore non reuocat errare conuincitor.

In fidelium autem hæreticorum pœnæ hæ sunt. Omnis hæresis aduersus catholicam fidem se extollens extra communionem esto, vniuersique hæretici, quibuscunque nominibus censentur, condemnati sunt.

13. Excommunicamus. i. in prin. & 15. in prin

Credentes, receptatores, defensores, fautores hæreticorum excommunicationi subiacento. Vbi quis talium excommunicatione notatus fuerit, si intra annum satisfacere contempserit, ex tunc iure ipso infamis esto. Ad publica officia, consilia, suffragia, testimoniū ne admittitor, intestabilis esto. heres ne esto. Nullus ei super quacunque re, sed ipse aliis respondeo. Iudex si erit: eius sententia ne valeo. causæ ad eius audientiam ne perferuntor. Si aduocatus: eius patrocinium ne recipitor. Si tabellio: instrumenta ab eo confecta nulla sunt. In cæteris id genus idem esto. Si clericus erit: ab omni officio beneficio deponitor. Qui autem tales, postquam ab ecclesia indicati erunt, vitare contempserint, donec satisfaxint excommunicatione percelluntor. Sed nec talibus ecclesiastica sacramenta ministrare clerici præsumuntor, neque eos christiana sepultura dignantor, eleemosynas, & oblationes eorum ne percipiuntor. Alioquin officio priuãtor. Ad quod sine speciali sedis ap. indulto nunquam restituuntor. hæc & regulares obseruantor. Sin transgredientur: ultra pœnas antedictas eorum quoque priuilegia in ea diocesi in qua talia præsumpsint ne seruantor.

De m. credentes.

Hæretici enim, defensores, receptatoresve

8. Sicut ait.

De hæreticis.

eorum cùm anathemati subiaceant, eos in domo, terræ sua ne quis teneto, foueto, néve cū eis negociator. Qui faxit, & ita decesserit, oblatio pro eo ne fiat, nec inter christianos sepelitor.

9. Ad abolendam

Nedum autem vinculo perpetui anathematis hæretici innodati sunt, sed & hæreseos conuictus si clericus vel regularis erit (ni se acutum conriget, & errorem legitimè abiurabit) omni officio & beneficio exauthorator, curiæ seculari traditor. Laicus autem immediatè per eandem punitor. Suspectis, ni se canonicè purgabunt, eadem pœna esto. Relapsis audientia denegator. Potestates seculares de iuuanda contra hæreticos ecclesia iuranto. Iurare si nolent: honore habito spoliantor, ad alios ne adsumentor, excommunicantor, eorum terræ interdicto subponuntor. Ciuitas si hæc scita negleget: aliarum cōmercio, & episcopali dignitate priuator. Exempti quoad hæresim ordinariis subiactō.

13. De iudic. moneantur.

Seculareis ergo magistratus, seu perpetui, seu temporarii, cùm adsumuntur, hæreticorum exterminationem iurare monentor, compelluntor. Quod si quis dominus tēporalis ab ecclesia requisitus terram suam hæreticis expurgare ne gleget: excommunicator. Intra annum ni satisfaxit: summo Pont. nunciator. Is eius vasallos à fide olli debita absoluto. terram eius catholicis occupandam exponito. At si dominum quendam principalem habet: huius (si non & in culpa fiet) ius saluū esto.

16. Ab solutos.

Quicumque enim manifestè lapsis in hæresim

aliquo pacto quantuncunq; vallato adstricti erant, sese à debito fidelitatis, dominii, & totius obsequii absolutos noscunt.

Quid quod & cruce signatis ad hæreticorū ^{13. Θεμολ.} exterminationem eadem priuilegia quæ cruce ^{Catholici.} signatis ad terræ sanctæ subsidiū conceduntur.

Itaque hæreseos damnati (vt semel atque iterum ^{13. & 15.} dicam) secularibus potestatibus puniendi ^{Θεμολ.} relinquuntur. In clericis tamē exauthoratio præcedit. ^{Dānati.} laicorum bona confiscantur. Clericorū autem ecclesiis, à quibus stipendia receperint, addicuntur.

Denique hæreticorum bona, etsi catholicos ^{10. Ver-} habebunt liberos, in quibuscunq; terris sient, ^{gentis.} confiscantur.

Immo episcopus hæreticum, paganūve, tametsi consanguineum hæredem instituens excommunicatus nunciator, nomen eius inter dei sacerdotes ne recitator. ^{5. Si quis episcopus.}

Quod de episcopis & presbyteris dictum est ^{6. In eos.} hoc & ad cæteros clericos porrigitor.

Sed & aduocati, scriniariiue hæreticis, eorūve fautoribus ne consulunto, fauento, nec quidem sub eorum examine litigantibus patrocinantur, publicæ instrumenta faciunt. Qui secus faxint, ab officio suspēsi infamia notantur. ^{11. Si aduersus.}

Porrò hæreticorum erroribus credentes similiter vt hæretici iudicantur. ^{15. Θεμολ. si. in si.}

Qui suspecti erunt, nī (vt prædictum est) sese purgabunt, anathemate feriuntur, ab omnibus euitantur. Si per annum in excommunicatione steterint: vt hæretici damnantur. ^{13. Θεμολ. Quis autē}

De Hæreticis.

1. *In f.* Qui autem tantum fidem ignorabunt, ollis ne creditor.
15. *θεμα* Quod si quis in hæresi deprehensus redire *f. in prin.* volt: ad agendam pœnitentiam in perpetuum carcerem mittitor.
3. *Firmis.* Alioquin hæreticus perseverans in æternum *simè.* damnas existimator. Olli nec baptismus, nec eleemosyna, nec martyriũ ad salutem conferto.
4. *Frater* Authore autem damnato eius scribta ne *nitatis.* piuntor.
12. *Cũ ex* Cæterum laici conuenticula in furuo ne *iniuncto.* celebranto, officium prædicationis ne vsurpanto, sacerdotum simplicitatem ne eludunto, néve eorum, qui sibi in talibus non adhærent, consortium adspernantor.
14. *Sicut* Itaque laicis, cuiuscunque ordinis censeantur, *in vi o.* officium prædicationis interdicator.
13. *θεμα* Immo quicumque præter auctoritatem apo- *quia vero* stolicæ sedis vel episcopi prædicationis officium publicè vel priuatim vsurpare presumpserint, excommunicantor. Ni actutum respiscent: alia competenti pœna plectuntor.
7. *Cum* Christum autem verum hominem non esse *Christus.* ne quis omnino dicere audeat, sub anathemate interdicator.
13. *θεμα* Episcopi hæc singula exequunda curanto. *f.* Quod si quis eorum in persecuunda hæresi negligens erit: deponitor. Alter idoneus eius loco sufficitor.
13. *θεμα* Idcirco Archiepiscopus, episcopusve per se, *pen.* vel alios idoneos parochiam suam de hæresi suspectã saltẽ semel in anno circummito. Ib i treis

pluréisve probos viros, aut, si necessum erit, viciniam totam de indicandis hæreticis, hæreseólve suspectis iurare compellito. Indicatos ad se euocato. hi, nisi se purgabunt, aut si exhibita purgatione relapsi erunt, canonicè puniuntur. Si qui verò iurare respuerint: ex hoc hæretici censentur.

De Schismaticis, & ordinatis ab eis. Tit. 8.

ORDINATIONES, beneficiorum conlationes, rerum ecclesiasticarum alienationes à Schismaticis factæ inritæ inualidæ habentur. 1. Quod à prædecessore.

Alienata ad ecclesias sine onere reuortuntur. Qui contrauenire præsumet, excommunicatio ni subiaceo. Sed & qui Schisma tenere sponte iurassint ab ordinibus & dignitatibus suspenduntur.

A Schismatico itaque ordinatus, ni per hæreticam potestatem secum dispensatum probabit, 2. Fratrem nitati. actutum ab officio repellitur.

De Apostatis, & Reiterantibus Baptisma. Tit. 9.

De Apostatis.

QUI per baptismum Christiani facti sunt Christianam Religionem obseruare, prioris sectæ ritus dimittere compelluntur. 4. Quidam

Sic & Apostatæ, qui habitum abiecerunt, ad 5. A nobis.

De iis qui fil. occiderunt.

eum resumendum grauissimo carcere & pœna per episcopum coguntor.

6. *Consultationi.* Talis monachus in apostasia sacrum ordinem recipiens, quamuis abbati recõciliatus fiet, & pœnitentiam recepit, absque Ro. Pont. dispensatione in eo ne ministrato.

7. *præterea* Puri autem clerici qui habitu & ordine clericali relicto in apostasia vt laici degūt, si in criminibus comprehēsi tenebuntur, per censuram ecclesiasticam liberari ne præcipiuntor.

3. *Tue.* Huiusmodi clerici de apostasia solùm infamati in seculari habitu ne tolerantor, sed deficiente probatione ad purgationem adiguntor.

Et Reiterantibus baptisma.

2. *Ex literarum.*

A Coluthus, qui anabaptistæ ministeriũ præbuesit, si factum eius publicum erit (ni favore religionis cum eo dispensabitur) ad superiores ne promouetor, sin occultum: promouetor, pœnitentia crimen expiato.

De iis qui filios occiderunt.

Tit. 10.

3. *De infātibus.*

P Arētes quibuscum infās reperitur mortuus, nec adparet à patre matrēve obpressus, vel subfocatus, aut morte propria defunctus fiet, impuneis ne suntor. at casus ratio habetor. his sibi consciis trium annorum pœnitentia, quorũ vnum in pane & aqua peragant, indicitor.

Quòd si mater in calore filium occiderit: ^{1. Veniens}
perpetuò in monasterio pœniteto. Si tamen de
incontinentia timebitur; ei nubendi licentia
tribuitor.

Mulier filium occidens, quæ liberos alios ha- ^{2. Intelle-}
bet, non ideo à viro separator. ea olli (et si is ean- ^{ximus.}
dem abiurasset) restituitor, filios suos governa-
to, aliàs autem sceleris sui pœnam luito.

*De Infantibus, & languidis
expositis. Tit. II.*

INFANS à patre, patrono, domino, vel ^{1. Si à pa-}
alio eo sciente ratúmve habente expositus à ^{tre.}
patria potestate, libertinitate, dominio libera-
tor. In languido prouectæ ætatis exposito,
cuíve alimenta negabuntur idem esto. Qui ta-
men ei alimenta præstabit non ideo ius aliquod
in eum quærìto.

*De homicidio voluntario, vel
Casuali. Tit. II.*

QVI sciens prudens & infidiosè proximi ^{1. Si quis.}
mum occiderit ab altari euellitor, olli
capital esto.

Furem verò, qui manifesto furto prehensus ^{3. Si perfo-}
erit, si furtum aut noctu faciat, aut interdiu, ^{diens.}
cùmprehendatur, se telo defendat, impunè
occidere liceto.

Si tamen furem, latronémve, vbi poterat abs- ^{2. Interfe-}
cisti. ^{cisti.}

De homicid. volun, vel cas.

que nece comprehendi, extincti : quadragenos dies ecclesiam ne intrato . quo tempore lanea veste indutus ab escis , & potibus interdictis, thoro, gladio, equitatu abstineto. tertia quintave feria & sabbato legumine, vel olerib⁹, pomis, pisciculis , mediocri⁹que ceruisia temperatè vitor. Sin absque odii meditatione te tuaque defendèdo interfeceris: si ieiunare voles, bene esto, largiter elemosynam facito. Quod si presbyter faxit : eius ergò ne deponitor , at dum viuet pœniteto.

6. Sicut . i. in prin. In imponenda autem singulorum excessibus pœnitentia quantitas , qualitasve delicti, ætas, scientia, sexus, conditio delinquētis, locus, tempus adtenduntor.

θεμα. 11. si autem. Qui cum homicida animo innocentem occidendi, feriundi, capiundi venerit, licet non adtingere, si tamen homicidium sequutum est , ollis coniuratoribus par ferè pœnitentia indicitor.

4. Cum iuramento. Iuramentum quantumvis generale iurantem ad faciendum homicidium ne obligato.

6. θεμα. Illi etiam Qui autem, non vt ferirent, venerunt, sed vt percussoribus, si fors impedirētur, opem ferrēt, hi paulò minore pœna plectuntor.

θεμα. Qui verò. At qui homicidam ad odium, quod homicidio causam duit, inflammarunt, nisi ad illud ipsum homicidium faciendum inflammafsint, nõ æquè cum homicida puniuntor.

θεμα. Hi quoque. Sed nec hi, qui licet coniurationis ignari, sicariis tamen, quos sicarios esse non ignorabant, in sarcinis custodiendis ministerium præbuefsint, impuneis suntor.

Qui verò solùm occisi spolia occuparunt, ab homicidio quidem immunes sũnto, at ea restituant, & pœnitentia, nec, si ea se pauperibus erogasse causabuntur, cùm dominis reddere possent, audiuntor.

Item qui sola cum excommunicatis interfectis participatione rei sunt, his diuersimode pro modo participationis pœnitentia iniungitur.

Quòd si qui clerici homicidio armati interfuerint, aut capiundi interfecti consilium dedere: ab altaris ministerio perpetuò deponuntor. in ecclesiis nunquam lectiones legunt, in choro separatim responsoria cantant, pœnitentia, atq; in monasterio (si fieri poterit) cluduntor, ad septennium aut quinquênium vsque ecclesiarum introitu arcentor.

Sed & generaliter qui homicidio causam dederit ad sacerdotium ne promouetur.

Itaque si diaconus cum ludo operam daret imprudens hominem interfecit: sine licetia Roman. Pont. ad superiorem gradum ne ascendito, nec quidem in diaconatu ministrato, in hypodiatonatu eũ episcopus, si volt, ministrare patitur.

Quòd si is omnino in culpa non fuerit, sed qui vim faxit: liberè ad sacros promouetur.

Si quis enim cùm rei licitæ operam daret, casus omnis fortuitos non præuidit: nihil imputator.

Alioquin si ex alicuius opera illicita homicidium sequutum erit: is, tametsi monachus, ab

De homicid. volun. vel cas.

altaris ministerio abstineto, peccatum suū prælati sui arbitrio expiato.

19. *Tua nos in pri.* Vnde monachus chirurgiam exercens, si inde mors sequatur, etsi peritus in arte fiet, & diligens, & hoc pietatis ergo faxit, quia tamen alienum officium vsurpauit, ni cum eo post satisfactionem misericorditer dispensabitur, irregularis esto.

22. *Exhibita.* Homicidium autem casuale ei qui nec occidit, nec in colpa fuit, etsi forte ad cautelam veniam postulasset, ne imputator.

19. *De. µ. x. fi.* Sed & si magistratui furem indicauit à quo vulneratus fuerat, licet fur postmodum occidatur, irregularis ne esto.

21. *Postulasti.* Si enim te de maleficis quibusdã apud regem conquerente, & iusticiam implorante rex in eos gladium exercuerit: eorum tantum maliciæ imputator.

17. *Petrus* Multo magis is, quo nedum causam non dante, sed & prohibente à consanguineis eius aliquis eiusdem aduersarius occisus erit, homicidii reus ne esto.

23. *Dilectus. 14. Ex literis i. 15. Ex literis. 16. Significa sti. i.* In summa: homicidium casuale ei qui rei licitæ operã duit, nec in colpa fuit (ni circa presbyterum graue scandalum exortum fiet, vel tanta laboret infamia, vt deficiente ad cusatorem canonica ei purgatio indici debeat) ne imputator.

5. *Si aliquis.* Sin quis libidinis ergo vel odii viro mulierve quid faxit, potandumve dederit, vt generare, concipere, nascive soboles non possiet: homicida esto.

Vnde Presbyter qui causam abortui præbue-^{20. Sicut}
rit, si iam viuificatus erat conceptus, irregularis [¶]
esto, aliàs ne esto.

Item si presbyter intuitu disciplinæ puerum ^{7. Presby}
in capite percusserit, qui post paucos dies ex ipsa ^{terum.}
percussione vel ob eam exspirasset: officio sacer-
dotali exauthorator.

Sed & si dubium erit, an ex ipsa percussione ^{12. Ad}
decesserit: in dubio tutius elegitor. idcirco ^{audiētia.}
presbyter in sacris ordinib⁹ ne ministrato. cū
pœnituerit minoribus vtitor. Sin aliunde mors
acciderit: & in sacerdotio vt prius ministrato.

Si ergo discerni poterit sacerdotem volnus ^{18. Signi-}
lethale non inflixisse, sed tale de quo quis, si a-^{ficasti. ¶}
liorum non fuissent subsequuta volnera, non
interiisset, & occidendi voluntatem non habue-
rit: in sacerdotio ministrato. Si discerni non po-
terit: in dubio pro homicida habetor. Quam-
uis autem vim vi repellere omni iure liceat: id
tamen cum moderamine incolpatæ tutelæ ad
propulsandam iniuriam, non ad vindictam ca-
piendam intellegitor.

Denique si clericus etiam contra infideles ^{24. Peti-}
pugnando quempiam percussit, ipsūmq; de ^{tio.}
interfectione conscientia remordebit: altaris
ministerio abstineto.

De Torniaminibus. Tit. 13.

Torniamina ne sunt. in his qui vulneratus ^{1. Felicitas.}
erit, ei pœnitētia ne negator, at si morietur:
ecclesiastica sepultura careto.

De cler. Sagit. & Adult. &c.

2. *Ad*
audientiã Hæc ita demum, si huc animo pugnandi accessit, obseruantor. Sin alterius rei ergo, causa fortè debita recipiundi (maxumè si Eucharistiã & oleum suscepit) secus esto.

De Clericis pugnantibus in duello. Tit. 14.

1. *Porro.* CLERICVS monachus, siue duellum obtulit, siue suscepit, victor, victusve deponitor. Si tamen mors, membrorumve mutilatio sequuta non fiet: episcopus cum eo dispensare valet.

2. *Henri-*
cus. Clericus autem nedum si per se ipse occidat, sed & si pugilem supposuerit qui aduersarium interficiat (ni cum eo circa habendum beneficium dispensabitur) irregularis esto. Consuetudo regionis ne excusato. Homicidiũ enim factò, præcepto, consilio, defensione perpetrari intellegitor.

De Sagittariis. Tit. 15.

1. *Artem* ARS sagittariorum aduersus catholicos sub pœna anathematis ne exercetor.

De Adulteriis, & stupro. Tit. 16.

De adulteriis.

4. *Mari-*
us. MARITO etiam ex suspitione vxorem ad-
cusare liceto. Is enim plus cæteris de adul-
terio & adcusare & defendere valet.

Quod si

Quod si scierit eam deliquisse, quæ tamen ^{3. Si vir.} non pœnituerit, sed in fornicatione manserit, & vixerit cum ea: eius peccati reus esto. Sin ea pœnituerit, & reuerti volet: is eam aliquotiens, at non sæpe, recipito.

Si tamen mulier viri restitutionem petet, & ^{6. Intelleximus.} is de adulterio excipiet: nisi adulteratus fuerit, ^{7. Tua.} eam recipere ne cogitor. Nã si adulteratus erit: paria delicta compensatione tollantur.

Ad solam autem mulieris cõfessionem si cum ^{5. Significasti.} sacerdote adulteratum adferentis sacerdos ne punitur. Sanè infamato purgatio indicitor. hanc si debite præstabit: absoluitur. sin deficiet: ab officio suspenditor.

Et stupro.

QVI virginem stuprafit is eam vxorem ha- ^{2. Peruenit.} beto. Alioquin si renuet: corporaliter ^{nit.} castigatus, & excommunicatus in monasterium, in quo pœniteat, retrudito.

Nedum autem vxorem habeto, sed & dota- ^{1. Si seduxerit.} to. quod si pater eam olli nubtui conlocare nolet: nihilominus dotato. dos, iuxta modum, quem virgines accipere consuerunt, constituitur.

De Raptoribus. Tit. 17.

QVID si quis puellam rapserit? Certè si ^{7. Accedens.} reconciliati erunt, & legitime personæ fient: in simul contrahuntur.

Quod si faxint, & matrimonium consum- ^{6. Cũ causa. θεμεα. praeterea.} matum erit: iam alteri sine alterius adsensu mo-

De Raptoribus.

nasterium ingredi, aliterve continentiam profiteri ne liceto.

6. *In prin* Raptus autem ita demum, si nihil ante de nubtiis actum erit, adpellator. Vnde qui mulieris adfensum habesit, & prius quàm cognoverit, desponsasit, licet parentes puellæ reclamarent, raptor ne dicitur.

4. *In archiepiscopatū.* Cæterum de raptu virginum, puerorūve abusu, & occisione prælatus ex delegatione principis etiam contra infideles cognoscere valet. hos multato, flagellato, at flagella in vindictam sanguinis transire ne videantur. Sin grauior excessus erit, vt mortem, membrorūve truncationem desideret: reum ad principem remittito, amandato.

3. *Excommunicatiō.* Qui autem Christianos iusta de causa nauigantes capere, aut rebus spoliare præsumpsint, excommunicantur. qui eosdem naufragium facientes spoliabunt, ni ablata restituent, excommunicati sunt.

1. *De illis.* Sed & qui locum aliquem pertranseunt in eo rapinas admisisint, ab illius loci prælato excommunicator. antequam factum emendasint parochia illa ne exeunto. excommunicatio episcopo proprio nunciator. is, antequam eò redierint, & satisfaxint, eos ne recipito.

2. *Super eo* Qui verò in violenta rapina, seu violatione ecclesiarum manifestè deprehensus erit, ei in vita, mortève (ni prius ablata restituat si poterit, vel de restituendo caueat) pœnitentiā negator. Sed & si inter viuos satisfacere aut satisfacere, cum posset, noluit, in morte autem vult, cum

nō potest:viaticum quidem non negator, at eius sepulturæ nullus clericus interesto, eiúsve elemosynam accipito. Qui contra prædicta quid faxit, officio beneficio careto.

Hodie verò etiam incendiarius ecclesiæ in *5. In lite-* morte pœnitens & absolutus in cœmeterio se-*vis.* pelitor, at hæredes ad debitè pro eo satisfaciendum monentor, compelluntor.

De Furtis. Tit. 18.

HOMINEM qui clepserit, & venum de-*1. Qui fū-* derit, conuictus morte moritor.*ratur.*

Qui verò rem aliam, quanuis sacram, & in *5. Ex lite-* sacro loco subrepfit, is post restitutionem, & *vis.* pœnitentiam (modò infamia non laboret) etiam ad sacros ordines, si idoneus fiet, promouetor.

Sed & si quis fame, nuditatève coactus ci-*3. Si quis.* bos, vestem, pecus, furatus erit: hebdomadas treis pœniteto. si restituerit: ieiunare ne cogitor.

Extra has causas qui furatus deprædatus erit, *2. Fures.* & in furando deprædando occifus, pro eo ne orator. At si deprensus aut volneratus confessionem faxit: ei communiõ ne negator.

Nedum autem fur, sed & qui furti con-*4. Quis* sciis quærenti domino furtum non indicat, *cum fure.* reus esto.

N V N C de vsurariis tractator. Et primùm quidem vsurarius quis sit definitor.

19. *Nauiganti.* Itaque qui mutuatur ultra sortem quid recepturus, etsi periculum in se suscipiet, vsurarius censetur. Qui verò rem minùs iusto pretio emit, si tamen tunc verosimiliter dubium est, res plus minùsve traditionis tempore valitura fiet, vsurarius ne esto. Ob hoc ipsum dubium qui rem vendit, vt plus quàm tunc valeat, certo termino recipiat, si modò tempore contractus venditurus non erat, excusator.

10. *Consult.* Mutuans ergo ea mente, vt ultra sortem quid recipiat, si receperit, ad id restituendum in foro animæ tenetur. Id in eo qui parabolam iuramenti, nisi quid emolumenti reciperet, concedere noluit, obseruator. Sed & in eo, qui simpliciter rem plus quàm valet ob dilatam solutionem vendidit, idem esto.

6. *In ciuitate.* Qui enim rem plus iusto pretio ob dilatam solutionem vendiderit, ni (vt prædictum est) dubium erit, an solutionis tempore res plus minùsve valitura fiet, peccare intellegitur. A tali contractu abstinetur.

7. *Præterea.* Generaliter autem prælatus parochianis suis vsuras recipere interdicito. Si parere contempserint: clericos officio beneficio suspendito, laicos, donec satisfaxint, excommunicato.

2. *Quoniã* Vnde quicumque tam clerici, quàm laici de possessionibus, vel arboribus, quas pignori habent, sortem receperint, deductis expensis ad pu-

rè restituenda pignora canonicè compelluntor.

Gener tamen speciali causâ onerum matri-^{16. Salu-}
monii fructus possessionum sibi à focero pro^{briter.}
dote pigneratarum in fortem computare ne
tenetor.

At monasterium si terram aliquam pignoris^{8. Conque-}
titulo detineat, & ita fortem recepit: nisi terra^{stus.}
de feudo ipsius monasterii fiet, eandem purè
restituitor.

Planè nedum monasterium, sed nec vllus ex^{1. Plures.}
clero vllum vsuræ genus exerceto. Alioqui (vt
diximus) ecclesiastico officio exauthorator. Et
ita qui possessionē aliquam data pecunia in pi-
gnus accepit, cum percepti fruct⁹ deductis ex-
pensis fortem æquabunt, eam restituitor. Casus,
quo beneficium ecclesiæ de manu laici redimē-
dum erit, excipitor.

Denique super vsura dispensari ne valeto. ^{4. Super}
Nec quis etiam pro vita captiui redimenda vsu-^{eo.}
rarum crimine inuoluitor.

Atque adeo Iudæi quoque ad remitten-^{12. Post-}
das Christianis vsuras per potestates seculares^{miserabi-}
compelluntor. Donec remisint, Christiani o-^{lem.}
mneis per sententiam excom. eorum consortio
prorsus interdicutor.

Itaque Iudæis qui graues vsuras à christianis^{18. Quæto}
quocunque prætextu extorserint, donec satisfac-
xint, Christianorum societas subtrahitor. Ad id
Christiani per censuram ecclesiasticam adpella-
remota compellûtor. ob id principes Christia-
nis infesti ne sunto. at potiùs Iudæos cohibêto.
qui & eadē pœna ad soluēdas de possessionibus

De Vfuris.

fuis debitas decumas, oblationeſve coguntor.

11. *Quam
peruicio-
ſum.*

Alii manifeſti vſurarii (maximè ſi publicè vſuris renunciaſint) cùm quis eos ſuper vſuris conuenerit, nullius adpellationis ſubterfugio ſe tueri permittuntor.

14. *Quia
frustra.*

Quòd ſi & vſurarius ipſe literas apoſt. ſuper reſtituendis vſuris, fructubúſve in fortem computandis impetraſſit: ni prius idem vſuras reſtituerit, quas ab aliis recepiſit, effectu literarum careto.

17. *Mi-
chael.*

Immo & repetens vſuras, niſi à ſe vel etiam ab alio, à quo cauſam habeat, extortas reſtituerit, ne auditor.

2. *Tua.*

Vſurariorum enim hæredes ſui extraneíſve ad vſuras reſtituendas eadem qua defuncti, ſi uiuerent, à quibus cauſam habent, diſtinctione coguntor.

3. *Quia in
omnibus.*

Quòd ſi adhuc uiuant vſurarii manifeſti: ex decreto concilii generalis ad ſynaxin ne admittuntor, Chriſtiana, ſi ita deceſſint, libitina carèto, eorum oblationes ne quis accipito. Qui accepſit, aut cum catholicis ſepelierit, acceptum reddere cogitor, & donec arbitrio epiſcopi ſatisfaxit, ab officio ſuſpenſus maneto.

5. *Cum tu*

Hoc ita ampliatur. Vſurarii, ſeu ante, ſeu poſt prædictum concilium vſuras extorſint, eas his, à queis accepſint, eorúmve hæredibus reſtituere huiusmodi pœnis coguntor. his non extantibus pauperibus eroganto. Hæc ita demum, ſi, vnde ſatisfaciant, habebût, vera ſunto. alioquin ſi non habebunt, paupertate excuſantor. poſſeſſiones quæ de vſuris comparatæ ſunt vendun-

tor. earum precia iis, à quibus extortæ erunt
vsuræ, restituantur.

Cæterùm quocunque modo aliquos vsura-^{15. Cum}
rios esse manifestos constabit, iudex etiam nullo ^{in diaccesi.}
adparente adcusatore pœnam à concilio indi-
ctam in eos exerceto.

Quinimo non obstante de non repetundis ^{13. Tuas.}
vsuris iuramento per debitores præstito iudex
ex officio vsurarios ad eas restituendas per cen-
eccle. adpella. remota compellito.

De crimine Falsi. Tit. 20.

FALSUS testis deo, iudici, parti obnoxio⁹ esto. ^{1. Falsidi}
Nedum autem qui mendacium deponit, sed ^{cur.}
& qui veritatem subicit, falsi reus esse intelle-
gitor. Hæc quoad testimonium.

Circa sigillum autem principis falsum com-^{3. Ad}
mittentes clerici degradator, ollis character im-^{audientiã}
primitor, extorres esse iubentur.

In literis verò apost. qui per se, vel alios fal-^{7. Ad}
sum admisint, cum fautoribus suis excom-^{falsario}
municati sunt, clerici officiis beneficiis pri-
uantur, degradantur, seculari potestati tra-
duntur, per eam quoque laici legitimè pu-
niuntur. Qui autem tantum vsi fuerint, cle-
rici officiis beneficiis spoliantur, laici, donec
satisfaxint, excommunicati sunt. Idcirco qui
literis apost. uti volet, eas prius diligenter exa-
minato. nec, si causabitur ignorantiam, ex
pœnitentia impunis esto. in his tamen & in
illis malicia grauius quàm neglegentia puni-

De Hæreticis.

tor. In his qui falsas literas impetrassint idem obseruator.

4. *Dura.* Itaque qui falsas sese literas habere cognouerit, scilicet, illas intra dies 20. destruito, aut resignato. Ea de re frequens excommunicationis sententia promulgator. quam qui incurrerit, sine speciali R.o. Pont. mandato, præterquam in mortis articulo, ne absoluitur, præsumpta absolutio nulla esto.

5. *Licet.* Porrò falsitatis circa literas apost. multiples species sunt. Ea (vt generaliter dicam) ex qualitate carthæ, bullæ, sive à cato indagatore deprehenditor.

6. *Quamgram.* Item ex continentia, & dictamine dignoscitur. Exempli gratia: Literæ sub nomine R.o. Pontificis destinatae, in quibus episcopum filiū adpellat, aut vni scribens numero multitudinis vitur, falsæ existunt.

2. *Super eo* Iudex autem quotiens scribita aliqua sub nomine R.o. pontificis destinata falsi redarguenda viderit, fidem ne adhibeto, mādatum ne exequitor, præsentantem retineri facito.

8. *Accedens.* In literis tamen simplicis iusticiæ falsum admisisse ne quis facile præsumitor. & qui eo comperito illis vti destiterit ne punitor.

9. *Ex conscientia.* Sed & ex paucarum literarum rasura in loco non suspecto rescriptum falsum ne probator.

4. *Dura in prin.* His omnibus vt obuiam eatur, nullus apud sedem apo. literas R.o. pontificis nisi ab eodem, cuiusve ad id commissis recipito. Si tamen sublimior erit persona: per internūcium prædicto modo recipere valeto. Qui secus faxit, laico

excommunicatio , clerico officii & beneficii
suspensio pœna esto.

De sortilegiis. Tit. 21.

Sorte nullo modo furta requirunt. Nemo ^{1. In tabu}
vsquam diuinationes obseruare præsumito. ^{lis.}
qui faxit dies quadraginta pœniteto.

Idecirco presbyter qui per inspectionē astro- ^{2. Extra-}
labii furtum etiam ecclesiæ factum requisierit, ^{rum.}
etsi id se bono zelo , & ex simplicitate fecisse
proponet , grauissimè peccasse intellegitor . ab
altaris ministerio ad tempus iudicantis arbitrio
moderandum suspenditor.

Sed nec in electione prælati, ne quidem in cõ- ^{3. Ecclesia}
promissariorum adsumptione, fors interuenito.

De conlusione detegunda. Tit. 22.

Adcusatore desistente iudex ne quid per cõ ^{1. Scripta.}
lusionem fiat videto . de inlato crimine ex ^{2. Crimi-}
officio suo anquirito. ^{na.}

Itaque si quem per conlusionem absolutum ^{4. Instan-}
constiterit: absolutio, qui iterum anquiratur, ne ^{tum.}
obesto.

Nam & si quis non super cri mine, sed tãtùm ^{3. Audi-}
super beneficio cum aduersario conluserit: be- ^{minis.}
neficio priuator.

De delectis puerorum. Tit. 23.

Quamuis impuberes omnia ferè delicta, ^{1. Pueris.}
præterquam venerea, admittere pos-

De cle. vena. & cle. percuss.

fient: in admisis tamen mitius quam adulti puniuntor.

2. *Referēte.* Sed & si quis impubes quempiam fortè casu interfecerit: ne quis ideo multam à patre exigito: consuetudo ne valet.

De clerico venatore. Tit. 24.

2. *Omnibus.* **E**Cclesiasticæ personæ venatione, aucupiove abstinento.
1. *Episcopum.* Si perseverabunt: episcopus tribus mensibus à communionē, presbyter duobus, diaconus ab omni officio suspenditor.

De clerico percussore. Tit. 25.

1. *Si quis.* **C**lericus percussor conripitor, ni emendabit: deponitor.
3. *Præsentium.* Quod si tantum in cōflictu fuerit, & lapides fortè proiecerit: licet pro parte vim repellentium steterit, nullumque ipse occiderit, si tamē nonnulli ibi occisi erunt, ad tempus à sacrificio abstinento, quo decurso admittitor.
4. *Continentiam.* Itaque si in minoribus ordinibus constitutus erit, & ad frugem melioris vitæ transierit: etiam ad superiores promovetor.
2. *Præterea.* Nedum autem percussor clericus punitor, sed & is qui percuti iubet. Vnde & episcopus qui quempiam fustibus crudeliter cędi iussit ad tempus ab altari suspenditor.

Qui de summo pontificatu male dixerit exemplari pœna punitor.

1. *Inno-*
tuit.

2. *Status-*
mus.

Quod si in deum, aut beatorum aliquem, maxumè in magnam matrem debacchatus erit: ita per episcopum punitor. Septem dominicis diebus dum sacra peraguntur pro foribus ecclesiæ catamidiator. ultimo dominico sine pallio, & calceamentis existens corrigia circa collum obligatus esto. sex præcedentibus feriis in pane & aqua ieiunato. templum ne ingreditor. quolibet prædictorum dierum vnum, duos, tresve, si poterit, pauperes reficito. alioquin id in pœnam aliam commutator. cui si non parebit: ei ingressus ecclesiæ interdicitor. mortuus ecclesiastica sepultura careto. Per temporalem porrò potestatem pro personæ qualitate pecuniariè multator. Hoc & inter cætera communitatum statuta describitor.

De clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante. Tit. 27.

Clerici excommunicati diuina celebrantes omnibus ecclesiasticis beneficiis spoliantor.

6. *Frater*
nitati.

Si quis tamen excommunicatus, at excommunicationis noticiam per solâ famam habens celebrat: licet summo iure deponi debeat, misericorditer cum eo dispensari valet.

5. *Illud.*

Sin suspensionem ignorasset (nisi fortè crassa, supina, aut erronea fuerit ignorantia) nec

9. *Apa-*
stolica.

De cler. excō. depo. vel int. minist.

dispensatione egeto.

3. *Clerici.* Alioquin clerici interdicti vel excommunicati ante absolutionem diuina celebrantes, ni moniti mox redierint, etiam perpetuó depouuntur.

7. *Postulasti. in princ.* Nam & clericis excommunicatis beneficia ne conferuntur. Conlata (ni misericorditer dispensatum erit) retinere ne valeto. Conlatores, si sciēter faxint, donec veniam consequi mereantur, à conlacione beneficiorum suspenduntur.

8. *Proposuit.* Conlatio tamen ei facta, qui olim excommunicatus quidem fuit, at conlacionis tempore absolutus, valeto.

10. *Si celebrat.* Sed & excommunicatus tantum minori si celebrat, quamuis peccet, irregularis tamen ne esto, &, quamuis eligi non possit, eligere valeto & ea quæ iurisdictionis sunt exercere. si ecclesiastica sacramenta conferat: peccare quidem intellegitor, at conlata (modò ne in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ contra prohibitionem superioris communioni excommunicatorum se ingesserit, vt anathemate feriri debeat) virtutis effectum ne carento.

7. *θεμ.α. fi.* Qui autem in locis interdictis diuina officia celebrant, quamuis excommunicati sient, si tamen seculares erunt, etiam beneficiis priuātor. si monachi, vel moniales, in arctiora monasteria detruduntur.

1. *Si quis episcopus.* At episcopus, presbyter, diaconusve depositus in ordine ministras ab ecclesia abscinditor.

2. *Si quis presbyter.* Et generaliter clericus exauthoratus, aut suspensus in ordine ministrans, conreptusque non de-

sistens excommunicator. Qui olli communicabit eandem pœnam incurrito. In clericis, laicis, fœminis idem obseruator, hæc qui contempserit (si nec episcopus emendare poterit) per secularem potestatem ad requisitionem ecclesiæ exilio damnator.

Si tamen in hoc ingens multitudo peccasit: 4. *Latores.*
hi qui causam dederint deponuntur, cæteri temporariè suspenduntur, omnibus pœnitentia discretè indicitor.

De clerico non ordinato ministrante. Tit. 28.

SI quis nõ ordinatus baptisauerit, diuinumve 1. *Si quis.*
quod officium exercuerit: ab ecclesia abiicitor, nunquam ordinator.

Sin tantùm diaconus missam celebrare præsumpserit: ad sacerdotiũ ne promouetur, à diaconatu ad tempus suspenditor, in beneficio tamen misericorditer relinquitur, at ei pœnitentia indicitor. Prudentiũs autem si monasterium ingredietur facito. 2. *Ex libris.*

De clerico per saltum promotõ.
Tit. 29.

QUI ignorans per saltum ex hypodiacono 1. *Tue.*
presbyter factus est, cum ob huiusmodi negligentiam pœnituescit, in diaconũ ordinator, & ita in sacerdotio ministrare dispensatiuè permittitor.

De eo qui ordinem furtive suscepit.

Tit. 30.

1. *Veniens*
2. *Cum h.*
3. *Inno-*
tuit.

QVI furtim ordinem suscepit, si facientibus indicta erat excommunicatio, sine dispensatione R.O. Pontificis in suscepto ne ministrato, neque ad superiorem ascendito. Sin non erat: & episcopus, & abbas cum eo dispensare valento.

De excessibus pralatorum, & subditorum. Tit. 31.

De excessibus pralatorum.

1. *Pervenit.*

PRaelati presbyteros humanè fouento. eos ne concutiūto, grauāto, sine iudicio capituline suspendūto, neque eorum ecclesias interdicto subiiciūto, quempiam binas ecclesias, quarum altera sufficiat, tenere ne permittūto, nec sine iudiciario ordine excommunicāto. **Q**ui faxit ei exemplaris pœna esto.

11. *Inter dilectos.*

Praelatus, qui prima conlatione inhabili facta non quassata secundam facere adtentauerit, ea vice potestate conferendi priuator, neutra autem conlatio valet.

18. *Tan-*
taest.

Praelatus, qui interdictum malignè violaerit, potestate instituendi, destituendi, beneficia conferendi, excommunicandi, interdicendi ipso facto priuatus esto. **Q**ui ei in violatione adfuerint pro modo delicti puniuntor.

10. *Ex li-*
teris.

Praelatus cuius authoritate directe, vel indire-

Et commissum erit homicidium officio sacerdotali & pontificali priuatus episcopatu cedito. ni cedere volet, remouetur.

Prælati inferior ecclesiam suam alteri vnire sine episcopi consensu, quamuis accedat ad sensum metropolitani, ne valeto. si faxit: episcopus id infirmato. Sicut enim episcopatus vnire, & alienæ potestati subiicere solius est Ro. pontificis, ita ad episcopum ecclesiarum suæ diœceseos vnio & subiectio pertinet.

Episcopus tamen ecclesias à consuetudine & obsequio archidiaconorum liberat ne constituto. si factum erit: debitè conrigitur, emendator.

Sed & iidem archidiaconi in ecclesias archidiaconatuū suorum ne se autoritate propria intrudunt. Qui eas sic occupasint easdem dimittere canonicè coguntur. Illæ de personis idoneis ordinantur, illi debitè puniuntur.

Porrò si quid episcopi præter debitam obedientiam ab abbatibus contra libertatem ordinis à Ro. pontifice indultâ exegerint: his quod petitur denegare autoritate apo. liberum esto.

Itaq; si, verbi gratia, numerum euectionum, & personarum lateranensi concilio scitum, quū visitabunt, excedent, & pro eis procuracionem exigent: ne obeditor. Si propter hoc in ecclesias, vel clericos aliqua sententia lata erit: ne teneo.

De matrimonialibus autem causis cognoscere, & publicas pœnitétias iniúgere, literas indulgē-

8. Sicut vnire,

2. Ad hæc.

3. Ad aures.

5. Sanè.

7. Cum ad quorundã

12. Acco dentibus,

De eo qui ord.furt.fufcep.

tiarum concedere episcopalis dignitatis esto. Ad ea nullus abbas (nisi fortè priua lege, aliàve i uſta cauſa ſe tuebitur) manum extendito.

13. *Dilectus.*

Cæterùm, quia de pœnitētia ſermo incidit, ſacerdos ad prodendum criminofum in pœnitentia confefſum à ſuperioribus ne cogitor.

16. *Nimis iniqua.*

Sed & prælati religioſorum confeſſiones eis inuitis ne audiūto, pœnitētijs ne iniūgunt, euchariſtiã ne exhibent. quam & in eorum oratoris referuari permittunt. néve apud ſe ſepeliri fratres defunctos, aut eorum exequias celebrari cogunt. Si quis decedentium fratrum a libi quàm in eorum eccleſijs ſepulturam elegerit: funus primò apud ſe deferri, vt oblatio eorum vſubus cedat, ne compellunt. Eos campanam, ac cœmeterium habere, & quotiēs volēt, celebrare ſinunt. Certum numerum fratrum, ſacerdotum, clericorum, laicorum, cereorum, lampadarum, ac id genus ornamentorum arbitrio ſuo ne taxato. Reſiduum eorundem cereorum, cum adponentur noui, ab eiſdem ne exigunt, novos eorum ſacerdotes primas miſſas vbi elegerint celebrare ſinunt. oblationes quæ eis in quotidianis miſſis, vel aliàs quod eis in ornamentis, vel libris eccleſiaſticis confertur ne vendicant.

17. *Nimis praua.*

Maxumè autem fratres prædicatores, & minores ad ſynodos ſuas venire, ac ſuis conſtitutionibus ſubiaceſcere ne cogunt, capitula, & ſcrutinia in locis eorum pro his conrigendis facturos ſe ne comminantor, fidelitatem iuratam à prælatiſ eorum ne exigunt, eis, vt ſecum procedāt ex leui

ex leui causa ne mandanto, beneficos eorum ne excommunicanto, ipsismet fratribus excommunicationem, & à loco remotionem, vt eos impiose in obsequio retineant, ne minitantor, aut ad honorabiliora loca accedentes, eosve ibidem recipientes excommunicanto, de hortis eorum decumas, aut de habitaculis reditus ne extorquento, prælatos eisdem pro arbitrio ne præficiunto.

Et subditorum.

Subditi singulareis in præiudicium sui superioris signa collegii ne habento, eisve vituntor. 14. Dilecti.

Subditus, qui prælatum dominum suum contra fidem datam negasit, vel in foro seculari de spiritualibus rebus contra eum litem intentasit, eumve inuasorit, aut inuasoribus adfuerit, beneficio priuator. 15. Gratiam.

Sic & vicarii qui personis fide & sacramento obligati erunt, si personatum sibi falso adsumentes contra personas se erexint, in iure confessi, vel conuicti nullatenus de cætero in eo episcopatu ad officii sui executionem admittuntor. 6. Illud.

Clericus, qui de crimine publice gloriatus erit, ab officio beneficio suspenditor. 9. Quam sit.

Qui contra naturam incontinentes deprehensi erunt, si clerici, à clero deiciuntor, vel penitentia ergo in monasteria detruduntor, si laici, excommunicantor. 4. Clerici.

De noui operis nunciatione. Tit. 32.

3. Signifi-
cantibus.
4. Is cui.

IS qui nouum opus nunciauit, si volt, intra tri-
mestre de iure suo doceto, interim ab opere
cessator, alioquin recepta cautione operis de-
moliundi statim ædificari permittito.

1. Intellexi-
mus.
2. Cum ex
iniuncto.

Post noui autem operis nunciationem etiam
ecclesia ædificata, quicquidve in ecclesia ædi-
ficatum erit expensis constructis destruitor,
demolitor.

De priuilegijs, & excessibus priui-
legiatorum. Tit. 33.

4. Dilecti **A**Liena priuilegia qui violat suis ipse priua-
ri meretor.

3. Cum &
plantare.

Itaque religiosi etiam exempti ecclesias, &
decimas de manu laicorum sine dicecesanorū
cōsensu ne recipiunt. si quas recepserint: dimit-
tunt.

Excōmunicatos quoque & nominatim inter-
dictos tā hi quā alii iuxta episcoporū senten-
tiā euitato. in ecclesijs pleno iure ad eos non
pertinentibus instituendos episcopis præsentan-
to, quos inconsultis episcopis ne destituunt. at
rationem temporalium ab eis exigunt.

Ad interdictam ecclesiam si venerint: non
nisi semel in anno ad ecclesiasticū officium ad-
mittuntur. nec tunc ibi defunctorum corpora
sepeliunt.

Confratres eorum qui non omnino se eis de-
uouere ab ordinariorū potestate ne eximuntur.

Hæc illi obseruato. Alioquin ecclesiæ in quibus contra præsumpsint interdicto subiactis, & quod secus faxint inritum esto.

Hospitalarii quoque qui pro legendis elemo- ^{II. Tharü.} fynis falsos cruce signatos mittunt exhortationis officio interduntur. Misi si laici erüt: excommunicantur. si clerici: officio beneficio nõ obstante priuilegio vel adpellatione suspenduntur. Qui in polluta ecclesia ante reconciliatione celebrabunt eadem pœna puniuntur. Presbyteri ab episcopis suis suspensi, & per dictos fratres ad officia sua restituti in eandem sententiam reducuntur. Benefici eorum, qui nõ se ad eos omnino transtulerint, exempti à diœcesano ne funto.

Vnde quandiu huiusmodi fratres in domu- ^{32. Quidã} bus suis moram traxint, ad episcopalia iura tenentur.

Immo & exemptus à diœcesano ratione cer- ^{16. Cum ea} tæ ecclesiæ, si alteram ecclesiam habet, ratione ^{pella.} eius ecclesiæ diœcesano subiactis.

Denique per priuilegium exemptionis mo- ^{17. Ex ore} nasterio concessæ membra ex eo dependunt exempta ne censentur.

Quid quod religiosi, queis à sede apo. conces- <sup>19. Pasto-
ralis.</sup> sum erit, vt ecclesias suas possint in proprios vsus conuortere, decedentibus earum personis earundem possessionem autoritate episcopi, non propria (ni priuilegio nominatim aliter cautum fiet) ingrediuntur.

In oratoriis autem priuatis religiosi etiam ex- ^{10. Paten-} pti campanas ne habent. si faxint: per episcopum ^{tibus.}

De priu. & excess. priuil.

cenfura canonica cohercentor.

9. Ad
hæc.

Iidem si excommunicatos in cœmeterio sepelierint: eos extumulanto. ni facient: hoc episcopus facito.

24. Ut pri
uilegia.

Quod si priuilegium eis indultum erit, vt possint interdicti tempore confratres suos sepelire: de iis confratribus, qui licet in seculo mancant, mutato tamen habitu seculari se illis obtulerint, vel de iis qui bona sua retento vsufructu eisdem dederint, intellegitor. Sed & si illis indultum erit, vt ad interdictum locum venientibus aperiantur ecclesiæ, vt ibidem celebrent: in singulis locis singulæ tantum ecclesiæ aperiuntor.

25. Quod
nonnullis.

Hodie simili priuilegio omneis episcopi gaudento. hi enim tempore communis interdicti, si prohibiti non erunt, nec in colpa, excommunicatis & interdictis expulsis, ianuisque clusis, nolis non pulsatis, in furuo diuina celebranto.

20. Peti-
stis.

Si is, propter cuius delictum positum erit interdictum, illud non seruabit: alii nihilominus seruare tenentor. Sin is non seruabit cuius in fauorem latum erit: secus esto.

Et hæc de interdicto.

26. Quan-
to.

Priuilegiati vt ab ordinariis excommunicari non possint indirectè ne excommunicantor. Itaque in communicantes eisdem excommunicatio ne profertor. qui faxint debitè castigan-
tor.

27. Quo-
niam.

Priuilegium tamen huiusmodi monasterio cõlatum vt non possint eius monachi excommunicari de monachis existentibus in monasterio, vel ad ecclesias vtroque iure sibi subiectas de-

stinatis intellegitor.

Priuilegiati verò vt vbique cum altari viatico ^{30. In his.} diuina celebrare possint hoc etiam sine prælatorum licentia possunt.

Alioquin priuilegia regulariter ex tenore in- ^{7. Porro.} dicantur. secundùm hùc exactè seruantur, metæ ne transfiliuntur.

Itaque solutio census annui quam ecclesia a- ^{8. Recepti-} postolicæ sedi facit exemptionem ne statim ar- ^{mus.} guito. Nam si ad iudicium perceptæ libertatis soluitur, exempta esto. sin ad iudicium perceptæ protectionis: ne esto.

Nam & clerici, laicive tametsi se cum omni- ^{18. Ex} bus rebus suis in protectionem apostolicam re- ^{parte ii.} ceptos per literas doceant, eius ergò exempti ne sunt.

Denique ne quis quod sedes apo. alicui certa ^{9. Sane.} ratione inspecta singulari beneficio indulsit sibi sua autoritate præsumito.

Ecclesia duplici priuilegio exemptionis mu- ^{14. Cum} nita licet ex vno allegato succumbat, ad alte- ^{olim ii.} rum tamen allegandum restitui valet. quod si probarit: obtinet. & iam ad professionem fidelitatis diæcesano ne tenetur. Virtute tamen exemptionis absque eiusdem diæcesani licentia ecclesiam in loco non exempto ne construit. Si factum erit: episcopali iuri cum fructibus medii temporis addicitor.

Cæterùm contenta in priuilegio deperdito ^{12. Cum} per testes de eius tenore deponentes probantur. ^{olim s.} tuncque priuilegii tenor talis esse, qualis in depositionibus describitur, decernitor.

De priuilegiis & excessub. priui.

11. *Ex parte.*

29. *Quia intentionis.*

31. *Dudū.*

33. *Consultationi.*

22. *Quia circa.*

6. *Si de terra.*

15. *Accedentibus.*

23. *Antiqua.*

Nam & innouatio priuilegii ius nouum ne tribuito, sed antiquum conseruare duntaxat intellegitor.

Immo quod plus est priuilegium de decumis noualium nō soluendis decumas noualiū tempore impetrati priuilegii à tertio possessas, si nō expre ssm cautum fiet, ne comprehendito.

Sanè quoad priuilegium retentionis decumæ semel nouale semper nouale intellegitor.

Sic & priuilegium remissionis episcopaliū decumarum per episcopū monasterio indultū nedum ad decumas terrarū illius temporis quo concessum est, sed & ad futuri porrigitor.

Huiusmodi tamen super non solutione decumarū priuilegiati nō vtētes priuilegio trigita annorū spatio renunciaffe priuilegio intellegūtor.

Hodie ecclesia minore annorū spatio quàm quadragenario priuilegium per non vsum ne amittito.

In priuilegiis ecclesiarum post Romanam Cōstantinopolitana primum, Alexandrina sequentem, tertiuū Antiochena, Hierosolimitana quartum locum obtinento. Propria cuilibet dignitas seruator. harum antistites, quum à Ro. Pōt. pallium accepserint, ipsi & suis suffraganeis pallium largiuntor, professionem fidelitatis pro se, & Ro. ecclesia recipiunt. Crucē ante se ubiq; nisi Romæ, & alibi in præsentia Romani Pont. eiūsve legati insigniis apostolicæ dignitatis vtētis deferri faciunt. In omnibus prouinciis eorū iurisdictioni subditis ad eos, cum necessum erit, prouocator, saluis tamen adpellationibus ad se-

dē apo. interpositis, queis ab omnibus defertor.

Quod ad cæteras ecclesias spectat, priuilegiū ^{1. Episcopi} sedis episcopalis non nisi maioribus, & populo- ^{palia.}
 sis ciuitatibus tribuitor.

Parisiis, quamuis populose ciuitati, vicinisve ^{28. Super}
 locis in priuilegium & fauorem sacrarum lite- ^{specula.}
 rarum ne quis ius ciuile docere, vel audire præ-
 sumito. qui secus faxit à causarum patrociniis
 excluditor, per episcopum excommunicator.

Alioquin priuilegia laicorū in iudiciis eccle- ^{2. Sicut.}
 sia ne turbato. Illis tamē ecclesiæ præiudicati-
 bus moderatè resistito, violētōsque coherceto.

Econtra priuilegio clericali insigniti, qui sine ^{27. Ex}
 habitu, & tonsura, laico more viuentes in deli- ^{parte. iii.}
 cto comprehensi erunt, si à laico iudice punian-
 tur, ecclesia equanimiter tolerato.

De purgatione canonica. Tit. 34.

Episcopus parochianum suum infamatum ^{6. Nos in-}
 ad accusatore & testibus deficientibus, nisi ab ^{ter.}
 eo adpellabitur, ad purgationem cogito.

Talis diffamatus accusatorem non habens ter- ^{2. Si quis}
 tiō ab episcopo canonicè monitus si non emen- ^{presbyter.}
 dabit: ab officio, donec condignè satisfaxit, su-
 spenditor.

Ingenus seu nobilis in synodo diffamatus si ^{1. Nobilis}
 crimen negabit, & fidelis erit: duodecima inge-
 nuorū manu purgator. Sin antea in crimine de-
 pressus fuit: olli tanquam non ingenuo purga-
 tio indicitor.

Sed & episcopus, si de crimine infamabitur, cō ^{5. Quoties}
 uinci autē non possiet, purgare se certa hominū
 sui ordinis, & abbatum compurgatorum manu

De purg.cano.

cogitor. Purgatio autem huiusmodi esto. Ipse se non fecisse, purgatores verò se existumare hunc verum dicere iuranto.

12. *Cū in
iuventute* Si tamen infamia non ex probabilibus coniecturis ortum habebit: non nisi volenti & requirenti indicitor.

14. *Accedens.* Deniq; super defectu quoque natalium infamatus, antequam ad sacros promoueat, purgator.

3. *Moniales.* Quid quod & moniales, si libidinis adcusentur, & conuinci non possint, canonicè purgantur.

4. *Si quis
de gradu.* Si clericus aliene sponsæ raptui sese consensisse prodiderit: ab officio repellitor. Sin tantum suspicione laborabit: canonicè purgator.

15. *Cum dilectis.* Nam ita demum si notorium crimen non erit purgatio indicitor. sin erit: condēnatio promulgator. Porrò quandiu coram delegato summi Pont. super aliquo crimine causa pendebit, ordinarius purgationem ne iniungito. Si recepta erit: ne valeto.

10. *Inter sollicitudines.* Per eundem autem ordinarium diffamatus de maximo crimine, donec se purgarit, nedum ab officio, sed & à beneficio suspendi valeto. Ob id ipsum numerus compurgatorum augetur. & quamuis legitima purgatio præstita erit, nihilominus donec scandalum sopiatur purgatus ab officio abstineto, Sin in purgatione succubuerit: officio & beneficio exauthorat⁹ in arctū monasterium ad agendam pœnitentiã detruditor.

16. *Accipimus.* Quod in succumbente diximus ita temperator. Prælati, exempli gratia, cui de criminibus

infamato indicta est purgatio, iurare se nunquam inlata crimina, maxumè lapsum carnis, admisisse ne cogitor. Sanè & iuramētum huiusmodi quod ab his criminibus immunis fiet, etiam si præstare volet, ne recipitor. sed, quod ea crimina post promotionem suam non patrasit, iurato.

Compurgatores autem, vt diximus, de credulitate tantum iurare tenentor. 13. Detestibus.

Hi fide digni adsumuntor, purgandum noscuntor, per iudicem ne deterrentor, vel deterri permittuntor. deficiens in purgatione, vt sepe dictum est, officio beneficio priuator. 7. Cū P.

Itaque qui quempiam purgaturi sunt personæ vicinæ & honestæ sunt. 11. Cum dilectis.

Quod de purgatorum fide dictum est ita exauditor. Si ab ecclesia tolerantur, & in suis ordinibus ministrantes bonæ famæ sient, nec in iudicio de crimine dānates fuerint: absque maiore indagine admittuntor. 9. Constitutus.

Porrò absolutio super purgatione volgaris facta ne teneto. Ea non obstāte adcusator, si prohibet, admittitor. quo non adparente canonica purgatio indicitor. 8. Extusorum.

De Purgatione volgari. Tit. 35.

I T A Q V E generaliter purgatio volgaris seu ferri candentis, seu duelli, aut alia in ecclesia prohibetor. 1. Cura. 2. Significans. 3. Dilecti.

De Iniuriis & damno da-
to. Tit. 36.

7. *Olim.* SI quis populus episcopum fortè relegauerit, seu, vt dicunt, banniuerit: olli pro iniuria banni in expensas, & damna iuxta iuramentum eiusdem præuia tamen taxatione condemnator.
8. *In no-stra.* Cæterùm expensarum, & damnorum restitatio alia atque alia esto. Vnde statutum, seu iuramentum super damnis non repetundis ad expensas ne porrigitor.
9. *Si culpa* De damno autem tenetor si culpa tua, imperitia, seu ignorantia supina, negligentiaue interrogatum erit, aut si aliis interrogantibus opem tulisti, aut occasionem damni diuisti, nisi fortè, vt non accideret, nihil de contingentibus obmisiisti. Item si animal tuum pauperiem faxit, ni dedere noxæ uoles. quod ipsum tamen, si ferū animal erit, nocere solitum, & diligentiam non adhibuisti, ne liceto.
4. *Si laferit.* Horum hæc exempla sunt. Si dimiserit quis iumentum suum vt depascat aliena, & læferit agrum vel vineam: damni æstimationem restituito.
3. *Si bos.* Si bos alienus ab hesterno die aut nudius tertius cornupeta fuerit, & eum dominus eius non custodierit: bouem pro boue reddito, at cadauer integrum accipito.
2. *Si quis aperuerit.* Si quis cisternam aperuerit, nec operuerit, & in eam bos, vel asinus ceciderit: cisternæ dominus pretium iumenti reddito, mortuum autem eius esto.

Si egressus ignis fruges comprehenderit: qui succendit damnum reddito. 5. Si egressus suo.

Si quis domum, vel arcem sciens prudens incenderit: sublata & incensa omnia restituito, annos treis pœniteto. 6. Si quis domum.

Si qui rixati fuerint, & alter alterum percussit: olli operas, & impensas in medicos restituito. 1. Si rixatus.

De pœnis. Tit. 37.

IN causis pecuniariis victus victori (ni pro absente sententia feretur) pro temeritatis pœna in expensas condemnator. 4. Calumniam.

Litigator autem temere aduersus adsertionem iudicis prorumpens arbitrio superioris dignè punitor. 11. Dilectus.

In conuentionalibus autem pœnis hæc seruantor.

Pœnam conuentionalem vtrinque promissam, si vterque contrahentium aduersus contractum venerit, neuter petere valet. 7. Constitutus.

Sed & ecclesiasticæ personæ aliis ecclesiasticis ad certam quantitatem certa die soluendam sub pœna obligatæ si intra terminum maiorem partem soluerint, vt tantum modicum quid desit: eo soluto à pœna liberantor. 9. Snam.

In criminalibus autem hæc posita sunt.

Quæ sæpe admittuntur peccata sæpe puniuntor. 1. Ea quæ

Pro quibus corrigendis prælati pœnâ pecuniariâ ne extorqueto, psonasve p annua exactione suspendunt, aut ecclesias interdicunt. Sic nec

De Pœnis.

denarios à vicariis, vt eos in ecclesiis cātare permittant, exigunt. hæc & talia qui præsumpserint censure eccle. cohercentor.

2. *Presbyteri.* Si tamen cum interfectore presbyteri transfatum erit: compositio partim episcopo, partim ecclesiæ cui præfuit addicitor.

10. *Ad aures.* Occidentes autem prælatum feudis, & beneficiis quæ ab ecclesia habebant priuantor, nec eis, eorūve hæredibus restituuntor, seu de nouo alia conferuntor.

12. *In quibusdam.* Itaque patroni, aduocati, vicedomini plus quàm iura permittunt in ecclesiis sibi vendicantes censure eccle. cohercentor. Quod si & prælatum, vel clericum ecclesiæ per se, vel alios occiderint, mutilauerint: quod habent ab ecclesia perduntor. de iis nihil ad hæredes peruenito. hi ad quartam vsque genesin in conlegium clericorum ne admittuntor, néve in monasteriis præficiuntor.

13. *Graviter.* Sic & qui diu in excommunicatione mansit, cum hæreseos suspectus fiet, vt iuri pareat, monetur. ni faxit: ecclesiæ, in quibus ius aliquod habet, ab eius debito absoluuntor. fideles eius, quamdiu in excommunicatione perstiterit, ab eius fidelitatis iuramento penitus absoluti denunciantor.

8. *Super his.* Clericus verò, qui ob id tantum, quòd variauerat, & vacillauerat, captus & detentus fuit, infamiam ne incurritor.

6. *Tunc.* Sin in latrocinis, vel aliis magnis sceleribus deprensus erit: à suis ordinibus degradatus in arctum monasteriū ad agendam pœnitentiā detruditor.

Sed & si cōsilio, auxilio, vel fauore conflictui ^{5. Quod} operam dederit sacerdos: pœna depositio esto. ^{in dubiis.}

De Pœnitentiis, & Remissionibus. Tit. 38.

De Pœnitentiis.

QUILIBET capax semel in anno proprio ^{12. Omnis} sacerdoti, alterive de eius licentia debite confiteri, iniunctam pœnitentiam adimplere, & eucharistiã in paschatis recipere cogitor. Circa quem sacerdos prudenter se habeto, anquirito, consulito. Eum verbo, signo, aliãve ne prodito. Si faxit: deponitor, & in monasterium perpetuò pœnitor detruditor.

Episcopi autem, superiores alii, ac minores ^{16. Ne pro} prælati si exempti erunt sine licentia superioris ^{dilatione.} elégere sibi confessarium valento.

Quod ad abbatissas pertinet, monialium cõ- ^{10. Noua.} fessionem audire, vt & eas benedicere, prædicare ne præsumunto.

Quod ad medicos spectat, illi ab infirmis ac- ^{13. Cum} citi eos protinus ad confitendum inducunto. ^{infirmis} qui secus faxint donec satisfaxint ingressu ecclesiæ arcantor. Sed nec eis quicquam pro salute corporis quod pugnet animę saluti sub pœna anathematis persuadento. A deo animę mortium ratio habetor.

Nam & tempore generalis interdicti morien- ^{11. Quod} tibus pœnitentia, & synaxis ne negator. Cleri- ^{in te.} cis quoque qui interdictum seruassint morien-

De Pœnitentiis.

tibus ecclesiastica sepultura, absque tamen vllis solēnibus, conceditor. Eodem tempore in cōuētualibus ecclesiis clerici bini, trinēve, clam, exclusis excludendis, & submissè horas legunt. Planè cruce signatis, ac peregrinis, quum postulabunt, pœnitentia iniungitor.

*1. Mani-
festa.* Manifesta peccata conreçãoe occulta ne purgantur.

*7. Quasi-
tum.* At occultis peccatoribus, veluti sacerdotibus Græcis filiorum obpressionem procurantibus, studioseve negligētibus grauior quidem quàm laicis, at non publica pœnitentia imponitor, sed & ab altaris officio perpetuè abstinento. Sin ex incuria factum erit, & itidē occultum: arbitraria quoque indicitor, verùm ab officio dūtaxat ad tempus abstinento.

*5. Quod
quidam.* Pœnitentia eius, qui confitendo adserit se abstineri non posse, quamuis non vera recipitor, at ei salubre consilium, & crebræ admonitiones exhibentur.

9. Officij. Sed & mulieris confessio, quæ, ne mariti hereditas aliis cederet, sibi se partum callidè subposuisse ait, licet viro rem aperire nolit, quemadmodum & eius, quæ se ex adulterio prolem suscepisse fatetur, ne refutator. Ei competens satisfactio discretè iniungitor.

*3. Signifi-
cavit.* Ei, qui se, quamuis suam, & ecclesiæ libertatem defendendo, modum excessisse timet, consideratis facti circumstantiis arbitraria pœnitentia discretè indicitor. per eam ne is, vel alii ab obsequio ecclesiæ reuocentur, cauetor.

*8. Deus
qui.* Sic & qui neochristianis pœnitentiam in-

dicit, eam iuxta pœnitentis contritionem, personam, admissum, & id genus peristases prudenter arbitrator. Eos paulatim in fide instructo, exomologeseos formam, dominicam orationem, & symbolum diligenter edoceto, cõsuetis festiuitatibus, vt & in mortis articulo, fynaxin eis tribuito.

Eius verò qui presbyterum occiderit duodecim annorum pœnitentia esto. Conuictus vique ad extremum vitę diem militię cingulo caret, absque spe coniugii maneto. 2. Qui presbyterum.

Quod si aliqui huiusmodi pœnitentium teneantur ex pœnitentia aliquot diebus in pane & aqua ieiunare: deficiente pane aliis cibariis, modò non ad delicias, sed ad sustentationem, vtuntur. 6. Licet.

Et Remissionibus.

REMISSIONES seu indulgentiæ quæ per prælatos conceduntur non nisi subditis profunto. 4. Quod autem.

Indulgentiarum autem quæstores sine apostolicis vel dicecesanorum literis ne admittuntor. & tunc nil præter id quod in eisdem continetur proponunt. modesti sunt. locis inhonestis, & sumptuosis expensis abstineto. ne falsa religionis habitũ gestent caueto. Porrò indulgentiæ in dedicatione basilicæ vltra annum, in anniuersario dedicationis vltra quadraginta dies ne conceduntor. Sed & quæ pro aliis quibuscunque causis conceduntur ad morem apo- 14. Cum ex eo.

De Sententia excommun.

stolicarum intra eum terminum consistunt. *15. Nostro* Itaque etiam quas per prouinciam suam concedet Archiepiscopus eum modum ne exceduto.

*De Sententia excommunicatio-
nis. Tit. 39.*

N V N C de excommunicatione extremo ecclesie remedio tractator. in qua hoc primū theorema esto.

48. Sacro Nullus aliquem, nisi canonica monitione premissa, & testibus presentibus, excommunicato. Qui secus faxit, etiam si iusta fuerit excommunicandi occasio, ingressu ecclesie per mensum interdictus esto, & alia, si opus sit, poena multator. Sed nec ad id absque manifesta & rationabili causa procedito. alioquin grauatus superiorem adito, qui eum, si fieri potest, ad excommunicatorem absoluumdum amandato. Si non potest: recepta cautione absoluito, excommunicatorem ad id quod interest iniuste excommunicato condemnato, & aliis pro culpa punito. Sin perperam conquestus erit excommunicatus: nisi eum probabilis error excuset, pro superioris quoque arbitrio punitor. & super eo pro quo excommunicatus est satisfacere recepta cautione compellitor, aut vsque ad satisfactionem in pristina sententiam reducitor. Quod si iudex errorem agnoscens sententiam reuocare paratus est, pars autem adpellat: ne deserto. Si tamen talis error fiet de quo merito dubitari possiet: non nisi recepta cautione excommunicatum absoluito, & ita prescriptae

prescribæ pœnæ eximitor. At, ne dolo malo in alterius damnum errorem mentiat, caueo.

Quod si ab episcopo excommunicatus ad ^{40. Per} Metropolitanum adpellat, seque post legitime interpositam adpellationem excommunicatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem patenter expressum proponit: ad intentionem suam probandam, etiam si absolutionem non petat, admittitor. interim tamen, donec de ea constabit, in aliis cuitator. Sin aliud proponet: non nisi prius absolutus auditor. Quod si à Metropolitano absolui petet: is eum absoluto. Si tamen suffraganeo deferre volt: olli, vt mox diximus, absoluendum remittito. qui nisi facere volet, eum canonicè absoluto, causam audito, terminato. Verùm si eum suffraganeus pro manifesto excessu excommunicassit (ni requisitus absolutionem maliciosè denegabit) Metropolitanus ne absoluto.

Alioquin regulariter cum de viribus sententiæ dubitatur absolutio ad cautelam præstito ^{52. Ven-} solemnium iuramento conceditor. ^{rabilis.}

Excommunicatus enim vel suspensus non ^{51. Super} nisi iuramento præstito absolutor. Si tamen ad ^{eo. 9.} iurandum induci non possit: consideratis locorum & temporum peristasis feueritati detrahitor, & is cum simplici seu manuali promissione recipitor.

Nam & Ro. ecclesie, quotiens literis absolutionem excommunicati delegat, clausulam præ ^{12. Ad} standæ cautionis parendi mandatis ecclesie in- ^{hæc.}

De sententia excommunic.

ferere mos esto.

10. *Ex tenore.* Itaque exempli gratia qui pro violenta in clericum manuum injectione excommunicatus absoluitur, ei, ne deinceps in clericum, monachum, conuorsum tale quid admittat (nisi se defendendo, aut de mandato superioris, aut ratione praelationis, aut magisterii, aut societatis) sub virtute iuramenti præcipitor.
27. *Cum pro causa.* Quod si erit duplici ex causa excommunicatus: si alteram tantum in literis absolutionis expresserit, excommunicatus maneto, & pro altera ecclesiæ satisfacere cogitor.
42. *Officij.* Sic & si quis propter plures excessus à pluribus praelatis suis excommunicatus vnum tantum adeat cui satisfacere vult; ei veritatem subprimenti absolutio subrepta ne prodesto. Idcirco rem intelligens eum ne absoluito. Is vt prius vitator.
39. *Sicut.* Generaliter enim donec de absolutione legitime docuesit excommunicatus semper vitator.
41. *Si aliquando.* Sed nec si Ro. pontifex excommunicatum à fede apo. literis suis salutabit eum idcirco absoluisse probator, ideoque adhuc vitator.
21. *Ad nobis.* In cæteris praelatis à Ro. pontifice hoc seruatur. Quantumuis generaliter lata excommunicatio solos subditos proferentis (nisi plus contulerit delegantis auctoritas) ligato.
59. *Si que.* Excommunicatio autem ita simpliciter lata de maiori exauditur.
55. *Si concubina.* Denique si concubinæ publicæ clericorum excommunicentur: clerici quoque post la-

ram sententia eis in crimine participantes eadem excommunicatione id est maiore obstricti sunt.

Qui enim excommunicato scienter in crimine communicat simpliciter excommunicatus esto. ab excommunicante, si commodè possiet, idque cum iuramento, absoluitur. Sin extra crimen communicasset, ut in oratione, osculo, conuictu: certè, cum minore tantùm excommunicatus fiet, à simplici sacerdote etiam sine iuramento soluitur.

In ea hoc seruatur. Potestas duobus conlata ut se ab excommunicatione minore, si eam incurrerint, inuicem absoluant utroque excommunicato ne expirato.

Item, ut ad maiorem redeamus, clerici, qui excommunicatis à Rom. pont. scienter & sponte participassint, eosve in officiis receperint, eadem cum eis excommunicatione inuoluuntur. Ad sedem apost. cum diocesani literis absolventi allegantur.

Generaliter enim omnes etiam priuilegiati excommunicatos vitare tenentur. sicut & si manus ipsi violentas in clericos iniecerint ut excommunicati vitantur.

Vnde si quem in canonem incidisse publica fama erit: illi, ni se arbitrio episcopi purgauerit, aut ad cautelam absolutus fuerit, nec episcopus, nec alius communicato.

Immo licet iam iam ecclesiæ mandato stare iurasset, antequam reapse absolutus

202
De Sententia excommunic.

fiet, ne communicator.

θεμα. fi. Et si cum clerico verberato composuerit verberator, ni tamen ecclesiæ quam offendit satisfaxit, ei ne communicator.

30. Quod in dubiis. Excommunicato ergo, licet ecclesiæ mandato stare iuravit, donec absolutus erit, ne communicator.

θεμα. nullus. cñ seq. Ei finè nullus præter personas à Gregorio exceptas communicare tenetor, alias excommunicator. Immo si excommunicatus cum partibus suis innodatus erit, comunicas quoque simpliciter excommunicatus esto.

31. Inter alia. Quod autem diximus vt nullus præter personas constitutione Gregoriana exceptas communicare teneatur ita exauditor. Qui prius erant excommunicato ad obsequium familiare obligati illi communicare tenentor, reliqui, nisi urgente necessitate ne tenentor. At vtrique in eo cuius ergo excōmunicatus quis est, puta in crimine, ne communicanto.

34. Si vere. Si quis verò operas suas tibi locarit, eique partem mercedis solueris, quem postea excommunicatum esse noris, nec is ad satisfaciendum petendamve absolutionem induci poterit: tu in exigendis operis cum eo communicare valeto. Nam et impunè debitum ab excommunicato exigitor, recipitor.

41. Respo. so. Fortiori ratione excōmunicatis et interdictis verbum dei liberè prædicator. Immo generalis interdicti tempore sicut baptismus, sic & cōfirmatio licitè conceditor.

57. Permittimus. Quid quod ecclesiarum ministris semel in

hebdomade interdicti tempore nolis non pulsatis, submissa voce, clusis ianuis, exclusis excommunicatis et interdictis missam causâ conficiendâ Eucharistiæ morientibus non negandâ celebrare permittitor.

Atque adeo prædicatores, maxime si alias sustentari non possint, eleemosynas ab excommunicatis & aliis aliena bona detinentibus licitè recipiunto.

54. Cum
voluntate.
θεμετα.
predicatores.
In prin.

Sed & qui excommunicato in iis quæ ad absolutionem vel aliàs ad animæ salutem pertinet in loquutione participat, licet alia verba incideter, vt apud eum magis proficiat, interponat, excommunicatus ne esto.

His casibus exceptis qui quempiam nõ euitarit, sicut & qui non præmonuerit, excommunicationem ei ne obiicito.

46. In
presentia.

Quinimo excommunicatus propter participationem cum excommunicato, quamuis eum postea auersetur & expugnet, antequam tamen reapse absolutus erit, pro absoluto ne habetor. Si priùs etiam in huiusmodi expugnatione morietur: oblationes pro eo ne recipiuntor, néve orator. Certè si de viuentis pœnitentia per euidentia signa constiterit: defunctus absoluitor.

38. Sacris

Mortuus enim excommunicatus, quantumuis pœnitens decesserit, pro absoluto ab ecclesia ne habetor. At si in moriente pœnitentiæ signa adparuerint: etiam post mortem ab eo à quo inter viuos absoluendus erat canonica forma absoluitor. hæredes, vt pro eo satisfaciant, canonica censura coguntor.

28. A
nobis. 9.

De sententia excommunic.

44. In-
quisitio-
ni.

Quod si alter coniugum debitum reddere sub pœna anathematis iussus fiet, & impedimentum matrimonii certò sciat: debitum certè ne reddito, excommunicationem potiùs patitor. Sin tantùm credat: si leui & temeraria credulitate, ea deposita consilio pastoris debitum reddito, exigit. Si verò probabili & discreta, quamvis non euidèti & manifesta: debitum quidem reddito, at ne exigit.

5. N^o du-
bium.

Nunc de excommunicatis à canone tractator. Itaque qui violentas manus in clericos, canonicos, aut cuiuslibet religionis conuorsos iniiciunt excōmunicati sunt, ab alio quàm à Ro. pontifice non nisi morientes soluuntor.

6. Mulie-
res.

De ux. f.

Nedum autem qui percussit, sed & qui auctoritatem præstiterit, mandauitve in cano- nem incidito.

47. Quæ
sæ.

Immo quoad violentam manuum in clericos iniectionem facientes & consentientes pari pœna plectuntor. Qui enim manifesto facinori, cum possunt, desinunt obuiare, delinquentibus fauere intelleguntor.

7. Porro.

Denique qui tale quid faxit, etiam si delictum occultum erit, ab alio quàm à Ro. pontifice sine eius mandato ne absoluitor.

14. Cum
nō ab ho-
mine in
prin.

9. Páro-
chianos.

Vnde qui in canonem incidit, licet necdum denūciatus, ni occultus fiet, vitator. Nam si occultus: priuatim solùm à te vitator.

Alioquin dicecesani parochianos suos, qui in monachos, vel conuorsos violentas manus iniecerint, sublata adpellatione excommuni-

catos nuncianto, &, donec læsis satisfaxint, & Rom. Pontifici se præsentassint, vitari faciunt.

Clerici autem, qui ei, quem offenderint, satisfacere volent, ne corpora sua, quamvis mos patrius erit, percussionibus sponte subponunt. Canon enim non tam in fauorem clerici quàm cleri promulgatus esto. qui secus faxit excommunicator. Cæterùm iniuriam passo competenter satisfacito.

Porro qui in canonem incidit, licet ei, cui inrogata est iniuria, satisfaxit, non tamen aliter quàm per Rom. Pontificem, eiúsve legatum absoluitur. At mortis articulus, infirmitas, inimicitia, inopia, puerilis, & senilis ætas, sexus fragilitas, aliæque corporis impotentia, denique quodlibet canonicum impedimentum excipiuntur. Qui tamen temporario laborabunt impedimento, demptis pueris, illis, vt eo cessante sedem apost. adeant, sub debito iuramenti iniungitur.

Pueros non immeritò excipimus. Cum enim ob defectum ætatis, in quo admissus fuit excessus, temperandus fiet rigor, eos, si in canonem inciderint, seu ante, seu post pubertatem absolui postulent, episcopus absoluito.

Serui verò qui in clericum manus iniecerint violentas sedem apost. absoluedi adeunt. Si tamen hoc in fraudem dominorum faxint, aut infontes domini huius peregrinationis causa

De Sententia excommunic.

graue damnum incurrant, & excessus enormis non erit: per episcopum absoluuntur. at in compensationem laboris, quem subituri erant, alia eis satisfactio indicitor.

24. *Vniuersitatis.* Prælatus quoque faciens etiam disciplinæ causa clericum per laicum percuti cum laico excommunicatus esto. vterque absolutionem à Ro. antistite quærito.

29. *Nuper in prin.* Nam & detinens clericum in publica priuatæ custodia, etiam sine læsione, vel in vincula detrudens excommunicatus esto.

35. *Vt fama.* Prælati tamen clericos incongruibileis qui in monasteriis tutè detineri non poterunt, cum canonicè condemnati erunt, arctæ custodiæ mancipari faciunt. Sed & eos laici ex prælatorum mandato citra metum excommunicationis ad iudicium violenter, si opus sit, trahunt. violentia tamen non amplius, quàm defensio, vel clericorum rebellio exiget, se extendit.

25. *In audientia.* Denique clerici qui relicto habitu clericali arma tractantes à prælatis suis tertium commoniti ea non deposuerint, si iniuriam acceperint, priuilegio clericorum ne iuantur.

45. *Contra. 4.* Itaque si tales trina monitione contempta se non emendasint: immunitatis, quæ pro clericorum tutela, & laicorum coercenda violentia instituta est, extorres sunt.

14. *Cum non ab homine* Vnde qui clericum occiderit contempto clericali habitu sæuis se immiscentem in cano-
θεμ. σ. fi. nem ne incidit. olli tamen paulò durior, quàm si laicum occidisset, prænitentia indicitor.

Et qui sacerdotem interfecerint cum armis ^{23. Perpetu-}
 seditionem facientem, & iniuriam inferentem, ^{dimus.}
 sedem apo. absolutionis ergo adire ne coguntor.
 diocesanus pro meritis personarum competen-
 tem illis poenitentiam iniungito.

Nam & qui clericum nutrientem comam per- ^{4. Si ve-}
 cussit, modo clericum ignorasset, in canone ne ^{ro. si.}
 incidito. Ignorantiam autem, si dubia erit, iura-
 mento probato, quod ni prestare volet, interim
 vt excommunicatus vitator.

Sacerdos quoque regulari diuina turbantem extra ^{16. Venies}
 ecclesiam vi eiciens excommunicatus ne esto,
 nec vitator.

Si qui enim officium in ecclesia habentes, aliiue ^{54. Cum}
 seniores clerici zelo deuotionis pueros, aut a- ^{voluntate}
 dultos in minoribus ordinibus constitutos diui ^{de. m. c. s.}
 na turbantes, vel prelati, magistrive subditos, vel
 scholares correctionis gratia leuiter percussint:
 excommunicati ne sunt. De iis qui familiares
 suos, aut propinquos conrexint idem esto.

Itaque nedum impubes qui clericum percussit, ^{1. Super}
 sed etiam pubes qui ioco, disciplineve gra- ^{co. s.}
 tia, ad sedem apo. ne mittitor, sin ex odio, ito.

Planè hostiarius qui clericum non grauiter vol- ^{3. Si vero}
 nerasset per episcopum absoluitor. Officialis ^{i.}
 autem qui sciens prudens in clericum manus
 iniecit Ro. pontificem adito. Qui vero vim vi
 repellendo clericum percutit nec excommuni-
 catus esto. Qui in eum cum vxore, matre, sorore,
 filia turpiter inuentum manus violentas mi-
 serit Ro. pontificem adire ne compellitor. Sin
 cum remotiore: immunis ne esto.

De sententia excommunic.

2. *Monachi.*

Monachi canonicè regulareis si se inuicem in clauſtro percufsint: Romam ne mittuntor, abbatis diſciplinæ ſubduntor. ni ſufficiet: epiſcopi prouidentia adhibetor.

50. *Canonici.*

Hoc ipſum & ad fratres hospitalis Hieroſolymitani extenditor. quos prior eorù, qui preſbyter eſſe debet, ni maioris prouidentia requirunda fiet, abſoluito.

32. *Cum illorum.*

Quod ſi excommunicatus à canone ſciens ordines recepiſit, & ſecularis eſt: deponitor. Sin facti vel iuris ignorantia: cum eo ſolus Ro. epiſcopus diſpenſato. At ſi clauſtralis idipſum faxit, & ſciens: ab exequutione ſuſcepti ordinis ſuſpenditor. Alioquin abbas cum eo (ni graue factum erit, aut qui faxit adeo adultus & diſcretus erit, vt probabilis non fiet ignorantia) diſpenſato. Nam & tales, cum ſcilicet exceſſus eorum enor- mis non eſt, modò ne in epiſcopum, abbatem, clericumve ſecularem violèta manu iniecta ſit, prælati proprii abſoluuntor. Sed & ſi clauſtralis in alterius clauſtri regularem manum immiſerit: per abbatem proprium & eius qui iniuriam paſſus eſt abſoluitor.

33. *Demogialibus.*

Moniales autem, ſi vel inuicem, vel in conuorſos, conuorſalve ſuas, aut clericos manus iniecerint, per epiſcopum abſoluuntor.

6. *Mulieres in prin.*

Cæteræ quoque mulieres, aliæve non ſui iuris ſi clericum percufsint, per epiſcopum abſoluuntor. Sed & ſi qui delicatiores erunt, vt ad ſedem apoſt. iter facere non valeant: hoc Ro. pontifici intimator. hi ſecundum eius conſilium de commiſſo conſurguntor.

In summa: mulieres, senes, infirmi, mutilati à 13. *Ea no-*
 canone excommunicati, cum parti satisfaxint, *scitur.*
 per episcopum absolui valent. Infirmis tamen,
 vt restituti valetudini Romanam ecclesiam e-
 iusve legatum adeant, iniungitor. Alii seu paupe
 res, seu diuites illuc accedunt.

Sed & si quis à canone excommunicatus ob 11. *De ca-*
 capitaleis inimicitias aliáve iustas causas ab iti- *tero.*
 nere excusetur: hunc episcopus absoluito, at ei,
 vt impedimento cessante mox Rom. præfulem
 adeat, sub iuramento iniungito.

Et generaliter excommunicatus à canone qui 26. *Quod*
 curiam adire non potest excusator, at oportuni- *de his.*
 tate concessa adito.

Eos tamen qui in canonem inciderint legati 20. *Ad*
 quoque à latere etiam absque speciali mandato *eminentiã*
 liberè absoluunt.

Immo & de iis absoluendis qui clericis non e- 17. *Perue-*
 normem sed leuem iniuriam inrogarunt episco- *niã*
 pi arbitrio committitor.

Alioquin qui temerarias manus in clericos in- 19. *Tua*
 iecerint, vt & incendiarii post poblicationem *nos.*
 ad sedem apo. absoluendi mittuntor.

Sed & qui ecclesias effregerint, spoliarint ex- 22. *Con-*
 communicati nunciantor. donec satisfaxint, & *questi.*
 cum diœcesani literis Ro. pontificem adierint,
 vitantor.

Item qui statuta contra libertatem ecclesiæ 49. *No-*
 facta seruari fecerint, vt & hæretici omnes fau- *neris.*
 torésve eorú ni ea de capitularib^o que vocât in-
 tra trimestre deleri curêt, necnō statutarii, scrib-
 tores, potestates, consules, rectores, & consiliarii

De verborum significatione.

locorum ubi statuta huiusmodi deinceps edita fuerint, & qui secundum ea iudicare præsumpserint, vel in publicam formam scribere, excommunicati sunt.

53. *Gravè* Sed & iidem statutarii clientelis seu feudis, si quæ ab ecclesia tenent, priuati nunciantor.

De verborum significatione.

Tit. 40.

6. *Intelligentiâ.* Intellegentia dictorum ex causis dicendi adsumitur. Nec enim sermoni res, sed rei sermo subiicitur.
8. *Propterea.* Idcirco si quid interpretandum erit: non verbum ex verbo, sed sensus ex sensu transfertor.
7. *Nihil.* Cæterum ubi eadem dicuntur narrandi diuersitas nihil obesto.
Nunc ad particula rem vocum significationem descenditor.
2. *Nã & rex.* Et primùm quidem in literis sacris patrû appellacione ascendentes omnes exaudiuntor.
3. *Nam & ego.* Ibidem is etiam quæ frater præcessit, qui mox natus mortuus est, vnigenitus accipitor.
5. *Ioseph.* Primogenitus autem apud Mathæum, nõ quæ fratres sequuntur, sed qui primò fuit natus, esto.
4. *Quod dicitur.* Apud eundem vox (ANTE QUAM CONVENIRENT) non eos postea cõuenisse, sed quod factum non sit ostenditor.
10. *Forum.* Forum (vt ad secularia descẽdamus) locus exercẽdarum litium esto, & à fando, aut Foroneo rege dicitur, idque causa, lege, iudicio constato. Causa, quæ à casu descendit, indiscussi negocii

materia adpellatur. que dū proponitur, causa, dū discutitur, iudiciū, dum finitur, iusticia esto. Iudiciū quasi iuris dictio, iusticia quasi iuris status vocatur. Iudicium autē olim inquisitionē vocatū indubiū esto. vnde & prepositi iudiciorū que stores seu quæsitores dicti existimantur. Negotium modò actum alicuius rei, modò causæ actionem, seu iurgium litis significato. Negociatio autem ad commercia refertur. Iurgiū quasi iuris garrum, lis à limitis contentione nomen sumito.

Lis autem mota vbi primū contestata fuerit accipitor.

Causa argumento aut probatione constato. Argumentum, quod quasi argutè inuentū dicitur, in inuestigatione, probatio autem in testibus & tabulis consistit. In omni negotio iudex, adulator, reus, testes quæruntur. Iudex quasi ius dicens, seu iure disceptans dicitur. Iure disceptare iustè iudicare esto.

Ius enim à iustè possidendo dicitur. Nā quod iustè hoc iure possidetor. hoc autem iustè quod bene. quod verò malè alienum esto. Sed & qui vel suis malè vititur, vel aliena præsumit, is malè possideto.

Adulator quasi causator, reus à re quæ petitor nūcupator. Testes anti quis superstites, quòd super statu causæ producerentur, dicti sunt. hi conditione, natura, vita considerantur.

Pactum inter partes conueniens scribura legibus ac moribus comprobata, quasi ex pace factum, dicitur.

30. Ex parte si.

10.

θεμα.

Causa.

12. Ius di.

ctum est.

10.

θεμα.

Accusa.

tor.

11. Pactum.

De verborum significatione.

9. *Quamuis.* Quamuis omnes qui præsumunt rite præpositi vocentur, vsu tamen hi qui quandam super alios prioratus curam gerunt præpositi dicuntur.
1. *In nouale.* Nouale ager nunc primò profectus adpellator. Itaque licet aliàs nouale terra sit exarata quæ anno cessat, apud nos tamen, cum de indulgentia super noualibus piis locis à summis pontificibus concessa tractatur, nouale ager de nouo ad cultum redactus, quem aliquando cultum fuisse non exstat hominum memoria, quique prius nullum parochi, vel modicum fructum adferbat, intellegitor.
13. *Causa carpensis.* Oblationes, quæcunque de propriis & licitis rebus à fidelibus ecclesiæ offeruntur, adpellator.
29. *Cum inter.* Idcirco quæcunque ad ecclesiam, aut ad sacerdotis domum certis festis manium ergò mittuntur, portantur, quæ in cœmilio ponuntur, quæ ante crucem, & in missa trinitatis, aut pro despectis dantur, item lampades cum oleo quæ offeruntur, quæ uenuncio traduntur qui per ecclesiæ parochiam ad talia recipienda destinatur, sed & primitiæ, decumæ, mortuaria, quæque pro septimis trigenimis, anniuersariis obueniunt, panes quoque, legatæ uel pia defunctorum oblationum nomine continentur.
31. *Ex parte, iii.* Super quibus piis defunctorum legatis si quid fortè legatus sciscat, ueluti tertiam partem episcopo dari: certè de ornamentis ecclesiasticis, de luminaribus, de iis quæ in reparationem fabricæ, quæ uel pro anniuersario, septimo, trigenimo, uel uiginti facienda dantur, aut quæ personis specialiter (præterquam si intuitu ecclesiæ) legantur.

tur, ne intellegitor.

Si verò summus pont. alicui absenti canonico ^{16. Olim.} præbendum quod tantum residentibus de communi confertur, sicut vni ex aliis, de communibus prouentibus, & manualia beneficia dari mādēt: eius mens, vt præbendum quod tantum residentibus in victu & vestitu de communi confertur plenè ei sicut vni ex aliis residentibus confertur, esto. Nam & principum beneficia largifumam interpretationem accipiunt.

Vnde si idem pont. alicui episcopo ad luenda ^{32. Tna.} fortè sua debita indulserit, vt fructus beneficiorum in diœcesi sua vacaturorum ad tempus retineat: generali beneficiorum nomine præbenda quoque & alia maiora beneficia continentor.

Item si episcopo indulserit, vt ordinatio rerū ^{18. Cū tibi} clericorum intestatò decedentium in eius dispositione permaneat: clericorum adpellatione etiā canonici comprehenduntor.

Si autem delegatis scriberit, vt canonicorū & ^{33. Trans-} præbendorū alicuius ecclesiæ statutum numerū ^{missa.} iuxta facultates ecclesiæ moderentur: moderationis verbū deminutionem non incrementum contineto. Et quamuis à tempore statuti numeri oppidò auctæ sint facultates, numerū in antiquo statu dimittūto, augmentū in vtilitatē ecclesiæ, donec delegas aliter disposuerit, cōuertūto.

Sed & si alicui reo indulserit, qui propter absentia actoris possessionem recuperare non potest, vt ei lapsus anni nō obfit: hoc sine præiudicio iuris alieni iam quæsi querendūve, & ita secundum ius commune exauditor. ^{28. Dilecto.}

De verborum significatione.

25. *Ab-
bate.*

Alioquin verba priuilegiorum ita semper exaudiuntor, vt aliquid primum & speciale adferant, vt denique non obscura vel captiosa, sed certa & manifesta sient. Vnde si quid Ro. pontifex aliquibus indulserit iuxta, seu secundum præteriti temporis morem: adiectio hæc causatiuè, quod vocant, non cõditionaliter accipitor.

17. *Cũ in
partibus.*

Quod si aliquibus indulserit, vt cum generale interdictum terræ fuerit, eis liceat ianuis cluis, exclusis excommunicatis & interdictis, nolis nõ pulsatis, subpressa voce diuina celebrare: certè nomine terræ nedum regnum, vel prouincia, sed & castrum, & villa intellegitor.

22. *Vene-
rabilis.*

Matricis autem ecclesiæ nomine cathedralis non Romana significator.

19. *Cum
clerici.*

Quod si quis ecclesiæ & prælato obedire iuravit: ecclesiæ adpellatione non totius diœcesis clerus, sed capitulum cathedralis ecclesiæ denotator. Is tamen, qui ita iuravit, episcopo, tãquam capiti, principaliter obligator.

27. *Noni
mms.*

Quod autem dicitur clericum per ecclesiasticum iudicem degradatum seculari tradi curiæ puniendum, hoc ita exauditor. Is qui capital id est graue crimen admiserit ab ecclesiastico foro per sententiam proiector, eius degradatio præsentè seculari potestate celebrator, cui mox, vt eum in forum suum recipiat, pronunciator, pro eo tamen, vt citra necem circa eum sententiam moderetur, ecclesia interuenito.

15. *In his.*

Porro iudex cùm sententiam dicet quamuis condemnationis, vel absolutionis verbo non vtatur, sed statuendi, & pronũciandi, quia tamen hæc

hæc rem perfectam indicant, & cum effectu nõ
 verbo tenus accipiuntur, sententia valeto. Non
 enim verba, sed voluntas considerator.

Vnde si cui comiti legatus in mandatis due- 26. Super
 quibusdã.
 De qua.
 si.
 rit, vt de se conquerentibus secundum eius al-
 teriusve legati, seu iudicis ordinarii, vel delegati
 arbitrium iusticiam exhibeat: is in omni causa
 quæ ratione personarum, rerumve ad ecclesia-
 sticum forum pertinet, ac super vniuersis capi-
 tulis pro pace seruanda per legatum scitis, vel
 per sedem apo. sciscendis, item viduis, pupillis,
 orphanis, miserabilibus personis in iudicio ec-
 clesiastico respondere tenetor.

Præterea si eidem pedagia, quæ vocant, gui- De ma.
 Præterea.
 dagia, salinaria interdixerit: ea esse quæ non ad-
 parent imperatorum, regum, cõciliũve Latera-
 nensis authoritate concessa, vel ex immemoria-
 li consuetudine introducta, intelleguntor.

Si denique manifestos hæreticos extermina- In prin.
 re mandafsit: hi, qui cõtra catholicam fidem po-
 blicè prædicant, errorẽve profitentur, seu de-
 fendunt, vel qui corã prælatis suis hærescos con-
 uicti, confessi, aut sententia damnati sunt, hære-
 tici manifesti sunt.

Nam & offensa, quæ vel confessione nota est, 24. Cum
 olim.
 vel probatione, vel euidentia rei quæ nulla ter-
 giuersatione celari possit, ea manifesta dicitor.

Offensa autem si manifesta est censura eccle- 23. Ex
 parte. i.
 siastica ratione eius promulgata (ni prius suffi-
 ciens præstetur emenda) ne relaxator. Sin dubia,
 vel si pro contumacia lata fiet: cautione standi
 iuri præstita remittitor.

De Reg. iuris

20. *Quæ-
renti.* Censuræ autem ecclesiasticæ vocabulo non solû
interdicti, sed & suspensionis, & excommuni-
cationis sententia venito. At catus iudex pro re-
rum, & personarum circumstantiis quam magis
expedire viderit fert.

14. *Quæ
sunt.
θεμ. fi.* Sic pro consuetudine loci festum Mathiæ in
anno bissextili seruatur. quicquid sit tamen
vbique vigilia festo continuatur, in qua, ni do-
minicus erit dies, ieiunium celebratur.

In prin. Et, quia res ecclesiasticas tractamus, hoc ad-
ditor. Quamuis de inducendis in vngendo in-
firmo præbyteris scribuntur, sacerdos ta-
men cum clerico vel etiam solus vngere valet.

De regulis iuris. Tit. 41.

HVius tituli capita, quòd nihil inter se com-
mune habeant, non transposuimus, sed sin-
gula ad singulos titulos reduximus.

Ad tit. de Consue.

1. *Omnis
res.* Per quascunque causas quodlibet nascitur per
easdem dissoluitur.

Tit. de præsumpti.

2. *Estote.* Quæ dubium est, quo animo fiant, ea in melio-
rem partem accipiuntur. De manifestis autem
quæ non possunt bene agier iudicare licet.

Tit. de hare.

Vtilius scandalum nasci, quàm veritas relin-
qui permittitor. 3. Qui scã
dalis auerit.

Tit. de fer.

Quod lege non licet necessitate licitum esto. 4. Quod
non est.

Tit. de consue.

Quod clam, vi, illicitè introductum est nulla
stabilitate subsistito. 5. Quod
latenter.

Tit. de pæn.

In iudiciis à quæstionibus ne occipitor. 6. Cum in
contemplatione.

Tit. de Rapto.

Quicquid in sacratis deo rebus, personisvé pec-
catur, vt sacrilegium existumator. 7. Quæ
multoties.

Tit. de vita & hone. cleri.

Qui quid timore facit, cum non vt debet fa-
ciat, facere ne dicitur. 8. Qui ex
timore.

Tit. de pæniten. & Remiss.

Offendens in vno omnium reus esto. 9. Defleat.

De reg. iuris

Tit. de cleri. non residen.

io. *Quæ-
nisi.* Si lupus inscio pastore oues deuorat: is ne ex-
cusator.

Tit. de simo.

xi. *Indi-
gnum.* Nemo pro spiritualibus homagium, quod vo-
cant, facere cogitor.

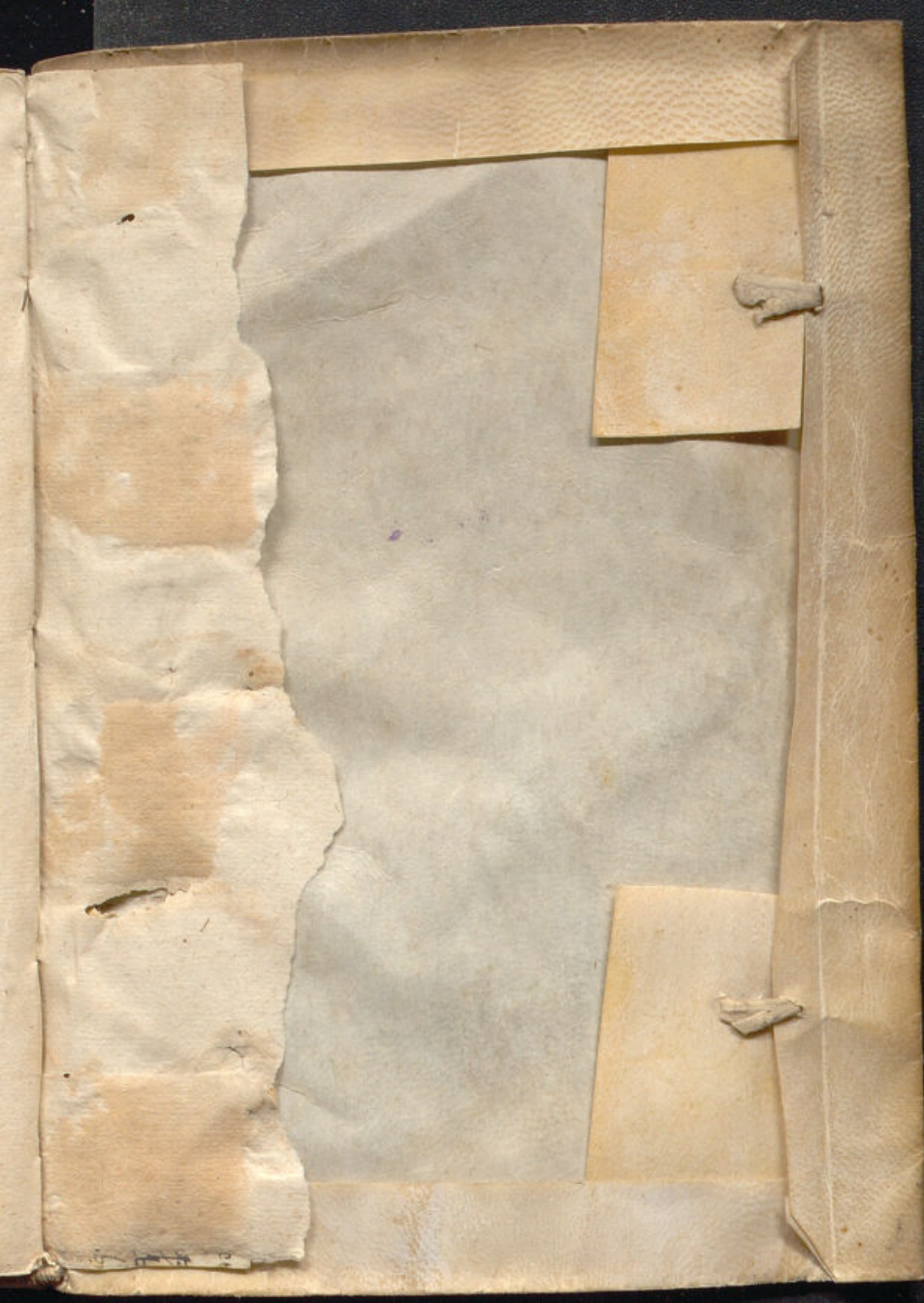
F I N I S.

Errata sic corrigito.

- Fol. 7. pag. 2. nu. 36. in mar. Bona. ij.
 Fol. 18. pag. 1. li. 5. Susceptorum
 Fol. 22. pag. 2. li. II. eam.
 Ibid. nu. 8. lb. 3. suum.
 Fol. 26. pag. 2. nu. 10. li. 2. stis.
 Fol. 32. pag. 2. nu. 28. in mar. pastoralis. θεμα. fi.
 Fol. 33. pag. 2. nu. 36. li. 7. absoluto.
 Fol. 34. pag. 2. li. pen. proprio.
 Fol. 36. pag. 1. nu. 3. in mar. Cum ab
 Fol. 57. pag. 2. li. 8. in marg. adde 2.
 Fol. 58. pag. 2. nu. 8. li. 5. audiscium.
 Fol. 60. pag. 2. li. 4. capitali.
 Fol. 65. pag. 2. nu. 5. li. 5. adulterinum
 Fol. 66. pag. 2. nu. 56. li. 2. in criminibus
 Fol. 73. pag. 2. nu. 5. li. pen. audientique
 Fol. 77. pag. 1. li. 6. repugnans
 Fol. 84. pag. 2. nu. 5. li. 1. autophorus.
 Fol. 95. pag. 2. nu. 6. li. pen. spoliante.
 Fol. 97. pag. 1. nu. 11. in mar. Ex tua.
 Fo. 101. pag. 2. nu. 3. in mar. lege. 13. & nu. 15. leg. cũ nō ignoree
 Fol. 110. pag. 1. li. pen. agitator. adice punctum.
 Fol. 115. pag. 1. nu. 4. li. 3. inficians
 Fol. 116. pag. 2. nu. 8. in mar. Inter dilectos.
 Fol. 120. pag. 2. nu. 3. li. 4. At si qui.
 Fol. 123. pag. 1. nu. 26. li. 13. eam.
 Fol. 130. pag. 1. nu. 8. li. 5. erit)
 Fol. 137. pag. 2. li. 15. primantor.
 Fol. 138. pag. 2. li. 25. ad marg. 9. Ne nimia.
 Fol. 146. pag. 1. li. 13. ad marg. 6. Cum apostolus
 Fol. 147. pag. 1. nu. 10. li. 3. protinus
 Fol. 148. pag. 2. li. i. pro festo,
 Fol. 153. pag. 2. nu. 3. in mar. Indicatum.
 Fol. 157. pag. 1. li. 2. adfectu.
 Fo. eo. pag. ea. nu. 9. li. 3. habiturum,
 Fol. 159. pag. 1. nu. 14. li. 2. etatem.

162
Fol. 160. pag. 2. nu. 1. li. 1. in furno.
Fol. 165. pag. 2. nu. 4. li. 3. ad fines
Fol. 166. pag. 1. nu. 3. li. 2. consilior
Fol. 167. pag. 2. li. 1. decidito.
Fol. 173. pag. 1. nu. 25. in marg. Quidam.
Fol. 184. pag. 2. nu. 1. Clericus monachus,
Fol. 189. pag. 1. li. antep. De delictis.

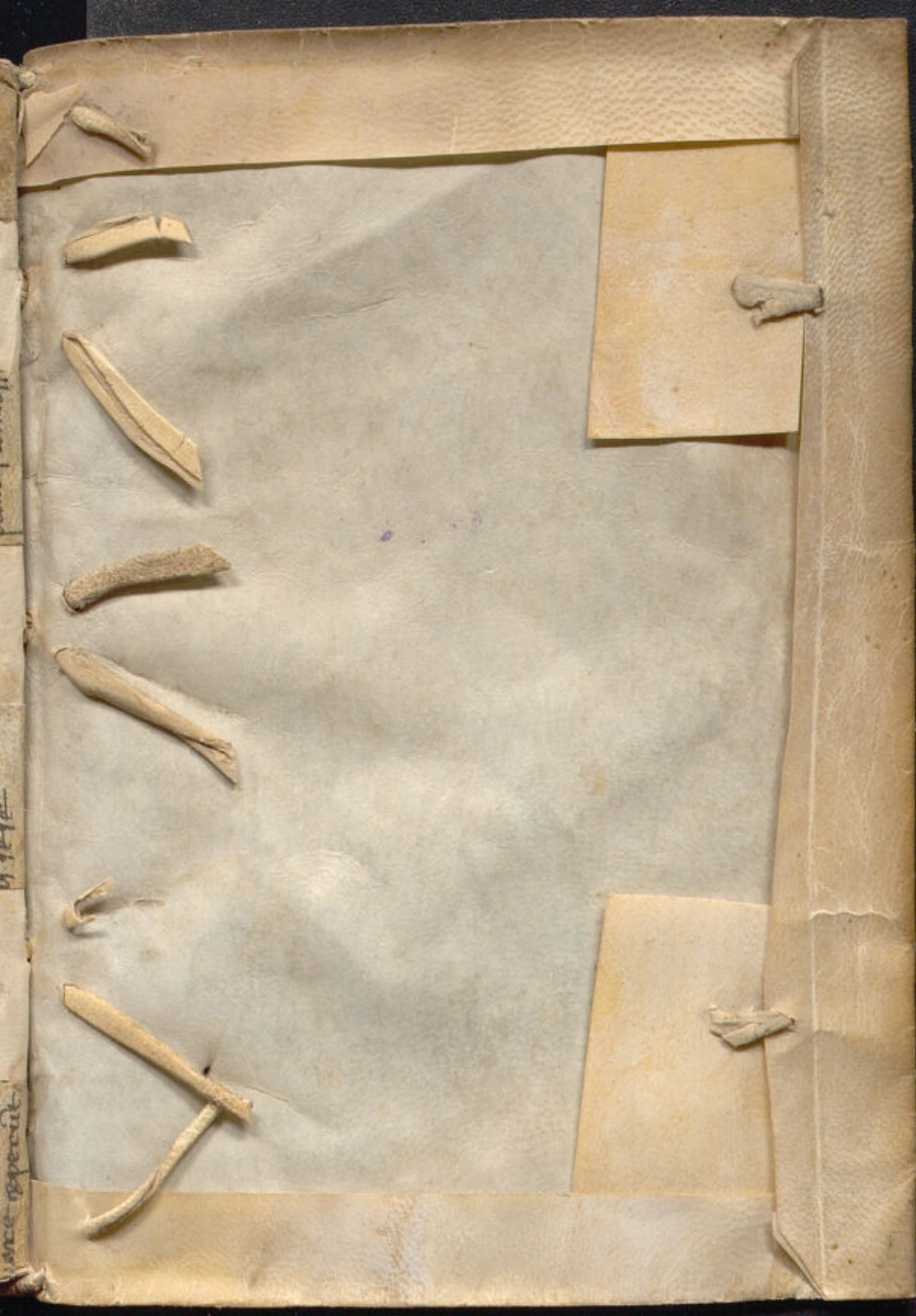
Fol. 160 pag. 2. nu. 1. li. 1. in furno.
Fol. 165 pag. 2. nu. 5. li. 3. ad fines
Fol. 166 pag. 1. nu. 3. li. 2. consilior
Fol. 167 pag. 2. li. 1. decidit.
Fol. 173 pag. 1. nu. 25. in marg. Quidam.
Fol. 184 pag. 2. nu. 1. Clericus monachus,
Fol. 189 pag. 1. li. antep. De delictis.

iter tu si gal
atit. Hi d
ut magnu
ubi signa leg
paucis amest

li eptof
um pari
um ho
omni op
si it it

igredut. relet
prehulg rom
re ref geru vob
responuē. Sz
ance spe out

once opened

